

ΑΝΤ. ΜΠΕΡΝΑΡΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
Α.Σ.Ο. & Ε.Ε.

11414 X

A

Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΙΣ  
ΚΑΙ  
ΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ  
ΤΗΣ  
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1933



ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Α.Σ.Ο. Ε.Ε.Ε.

4417

A

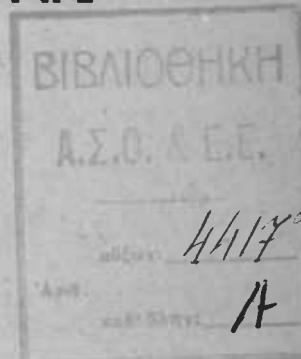


ΑΝΤ. ΜΠΕΡΝΑΡΗ

Εγγόνιας των  
δικού μου Κ. Σφεντέλη<sup>α</sup>  
Με αγάπη, ο πατέρας  
@Ant. M. BERNARH  
3-6-33

# Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

---



ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ «ΑΡΧΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ  
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ» (β' 1933).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1933





BIBLI  
ΑΝΟΤΑΥ.  
ΟΙΚΟΝΑ ΕΜΙ  
ANTI ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν ἐπιχειροῦμεν νὰ διαγράψωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐσωτερικῆς συνθέσεως τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ὅπως παρουσιάζεται τελευταίως, τὸν κύκλον τῶν ἀντιδράσεων, τὰς ὁποίας συνειδητῶς αὐτὴν τὴν φοράν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν διὰ νὰ εἶνε ἡ προσαρμογὴ πλέον φυσιολογική.

Φυσικὰ τοῦτο θὰ ἡτο ἀδύνατον ἀν δὲν διεπιστώναμεν τὰς «μοιραίας γραμμὰς» ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν Ἑλληνικὴν οἰκονομίαν εἰς τὸ παρελθόν. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν ἐγένετο καὶ ἡ ἀναδρομή, ἐξ ἣς προσεπαθήσαμεν συνθετικῶς νὰ ἔξαγάγωμεν ὀρισμένα τινὰ συμπεριφάσματα, παραθέτοντες τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, ὅσα δύνανται ἀκριβῶς νὰ χρησιμεύσουν εἰς τοῦτο. Ἀπὸ αὐτῆς δὲ τῆς ἀπόψεως, ἵσως νὰ δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ παροῦσα ἐργασία εἶνε χρήσιμος καὶ ὡς ἔνα εἴδους ἐπιτομῆς τῆς οἰκονομικῆς ιστορίας μας τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, κατατοπίζουσα τὸν μελετητὴν εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς της.

Εἶναι ἀληθῆς ὅτι κατὰ τὴν κατάρτισίν της συνηντήσαμεν μεγάλας δυσκολίας διὰ τὴν ἔλλειψιν παρομοίων ἐργασιῶν, αἵτινες θὰ ἔξηταζον ἀπὸ τῶν ὀργανικῶν ἀπόψεων τὰ διάφορα τιμήματα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Πάντως ἐλάβομεν ὑπὸ ὄψιν ὅλην σχεδὸν τὴν ἐλληνικὴν οἰκονομικὴν βιβλιογραφίαν καὶ τὰ στατιστικὰ δεδομένα. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι τὸ δοκίμιον αὐτὸ παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας του καὶ τὴν σκόπιμον παράλειψιν λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν στατιστικῶν πινάκων, ὅτι θὰ συμβάλῃ διὰ νὰ ἐμφανισθοῦν ἄλλαι ἔρευναι πληρέστεραι ἀπὸ ἴκανωντερους ἥμῶν.

Πάντως δὲν πρέπει νὰ διαφεύγῃ ὅτι εἰς [αὐτὸ τὸ δοκίμιον τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς γραμμένο μὲ τὸν δυνατὸν ἀπλούστερον τρόπον καὶ μακρὰ ἀπὸ ἀφηρημένας θεωρητικὰς ἐπιστημονικὰς ἀπόψεις, ὅτι **ἐπιχειρεῖται νὰ δοθῇ κάποια πρακτικὴ ἀπάντησις εἰς τὰ Ἑλληνικὰ προβλήματα** δπως ἔξεδηλώθησαν ἀπὸ τοῦ 1922 καὶ εἰδικώτερον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ 1932.

•*Αντ. Μπερνάρης*





## Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ

### ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

υπό

ΑΝΤ. ΜΠΕΡΝΑΡΗ

#### ΜΕΡΟΣ Α<sup>ν</sup>ΩΝ

##### I. ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Μέσα εἰς τὸ χάος τοῦ παρελθόντος προσπαθῶν κανεὶς νὰ συναρμολογήσῃ τὰ τμῆματα τὰ δύοια περισυνέλεξαν οἱ ιστορικοί, θέλει διαπιστώσει τὸν συνεχῆ πόθον καὶ τὰς προσπαθείας τῶν λαῶν ποὺ τείνουν νὰ δημιουργῆσουν τὰς συνθήκας καλυτέρων ὅδων διαβιώσεως. «Ολοὶ οἱ πολιτισμοὶ καὶ αἱ μορφαὶ αὐτῶν βασίζονται εἰς τὴν «οἰκονομικὴν ψήφην»,» ή δύοια ἀποτελεῖ τὸ ὑπόβαθρον μαζὶ μὲ τὸν συντελεστὴν τῆς «ράτσας» καὶ τῆς «φύσεως» κάθε ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ὅσον καὶ ἂν ή ἔξελιξις καὶ ή διαπλάτυνσις ὡρισμένων ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νὰ ἔλαβε τοιαύτην ἔκτασιν ὥστε αἱ παράγωγοι ἐκδηλώσεις νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὡς πρώται.

«Ἡ ἀλληλεπίδρασις λοιπὸν τῶν παραγόντων «ἄνθρωπος», «φύσις» δημιουργοῦν ἐντὸς τοῦ χρόνου καὶ τόπου τὰς ποικίλας μορφὰς τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς οἰκονομικῆς δράσεως φυσικὰ συνεχῶς μεταμορφουμένην μεταξὺ τῶν δύο πόλων τῶν ἀπεριορίστων ἀναγκῶν καὶ τῶν περιορισμένων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Ἡ δυναμικὴ ἔξισορούπησις τῆς διαλεκτικῆς αὐτῆς κινήσεως δημιουργεῖ τὰ σταθερώτερα πλαίσια τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων (νομικὰ κλπ.).

«Ἡ συνεχὴς αὐτὴ μεταβολὴ ἐν τῇ ζωῇ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων εἶνε ὁ βασίκος κανὼν τῆς φύσεως, εἰς τὴν δύοιαν δ ὄχυμδος καὶ ή κίνησις εἶνε τὸ αὐτόνιον, «τὰ ἰόντα ἵεναι τε πάντα καὶ μένειν οὐδέν».

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν κίνησιν καὶ τὰς συνεχεῖς μεταβολὰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀντελήφθη ἐκ τῶν πρώτων καὶ ή μυθολογία ἀκόμη μᾶς διέσωσε τὰς μεγάλας καταστροφὰς τὰς δύοιας ἔκαμεν ἀλλοτε ἴδιως ή φύσις καὶ ἀκόμη η ὑπενθυμίζει τὴν ὑπαρξίαν εἰς τοὺς λαοὺς ἐποχῶν εὐημερίας καὶ δυστυχίας.

«Ολας τὰς βαθμίδας τὰς δύοιας διῆλθε ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς καὶ τὰς δύοιας προσεπάθησαν νὰ ὑπαγάγγουν εἰς στάδια, (οἱ List Hildebrand, Bücher, Schmoller κτλ.) τὰ δύοια ἡθέλησαν νὰ κρίνουν μὲ τὰ κριτήρια τῆς ποιοτικῆς καὶ ποσοτικῆς συνθέσεως τῶν διαφόρων συντελεστῶν διάφοροι ἐπιστήμονες τὰ παρερχόμεθα διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα τοῦ οἰκονομικοῦ πολιτισμοῦ καθ' ἥν ὅλα παρουσιάζονται εἰς σχήματα κολοσσαῖα, εἰς τὴν καπιταλιστικὴν περίοδον.



<sup>“</sup>Αν είς τὸ παρελθὸν ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ παρουσίαζε διαταραχὰς αὗται ὥφεύλοντο κυρίως εἰς μεταβολὰς δημιουργούμενας ἀπὸ ἔξωτερικὰς αἰτίας, πολέμους ἢ εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως (σιτοδεῖαι). ·Αντιθέτως ὅμως ἀφ’ ἡς ἡ οἰκονομία ἀπό τινων αἰώνων τείνει νὰ διεθνοποιηθῇ, αἱ βιασικαὶ αἰτίαι τῶν οἰκονομικῶν διαταραχῶν κατὰ κύριον λόγον δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰνε ἐνδογενεῖς, ὁφειλόμεναι εἰς τὴν ἄντισον κάνησιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, εἰς τὴν ἄντισον κατανομὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς κοινωνικὰ αἴτια.

Τὸ προέχον χαρακτηριστικὸν τῆς τελευταίας ἑξελίξεως τῆς οἰκονομίας εἶνε τὸ γεγονός ὅτι ἡ μὲν ἔξελιξις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἡ παραγωγικὴ δηλ. βάσις καὶ ἡ παραγωγικότης ἔφθασαν εἰς σημεῖα τὰ δυοῖα δὲν ἔπλησίασαν ποτέ, ἐν τούτοις ὅμως οἱ ὅροι τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου δὲν ἔκινήθησαν κατ’ ἵσην μοιζαν. Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δημιουργεῖ ἔνα χάσμα εἰς τὴν κάλυψιν τοῦ δυοῖου ἀποβλέποντον δλαι αἱ σύγχρονοι πολιτικοοικονομικαὶ κινήσεις ἀπὸ τῶν ἀκροτάτων μέχρι τῶν συντηρητικωτέρων.

<sup>‘</sup>Απὸ αὐτῆς λοιπὸν τῆς ἀπόψεως αἱ κρίσεις, ὅπως ἐκδηλοῦνται σήμερον, εἶνε ἀπόρροιαι τῆς ἐσωτερικῆς συνθέσεως τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ εἶνε κάτι τὸ φυσιολογικὸν ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως ὅπωσδήποτε ὅμως ἀν κανεὶς γενικεύσῃ τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ τὸ ἐπεκτείνη ἀπλοϊκῶς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τελευταίαν, θεωρῶν αὐτὴν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς συνήθεις κυκλικὰς τότε ἀσφαλῶς σφάλλεται, σφάλλεται ἀν θεωρήσῃ ὅτι αἱ ἀντιδράσεις τὰς δυοῖας θὰ δημιουργήσῃ ἡ ἴδια διεθνῆς κοινωνικὴ οἰκονομία εἶνε ἐπαρκεῖς διὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἡρεμίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶνε βέβαιον ὅτι οἱ πολιτικοὶ παράγοντες θὰ προτρέξουν καὶ δὲν θὰ προλάβουν νὰ ἐμφανισθοῦν αἱ ἰσορροποῦσαι δυνάμεις.

Αἱ σύγχρονοι κρίσεις δπως ἐτονίσθη προηγουμένως ὀφείλονται κατὰ κύριον λόγον εἰς μεταβολὰς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς) τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν (πιστωτικὴ ἐπέκτασις, ἐφευρέσεις, μετατοπίσεις οἰκονομικῶν κέντρων λόγῳ ἀλλαγῆς ἀξίας διαφόρων προϊόντων π.χ. ἀντικατάστασις γαιανθράκων διὰ πετρελαίου κλπ.). Πάντως ὅμως θὰ πρέπει νὰ παραδεχθῇ κανεὶς ὑπεράνω τῶν τυπικῶν διακυμάνσεων τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν καὶ τὴν ὑπαρξίαν ἐνὸς κύματος ποὺ παράγωγον τῶν ἐπὶ μέρους μεταβολῶν τείνει πρὸς τὴν διαμόρφωσιν νέων ἐντελῶς μορφῶν κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς μὲ νέας βάσεις εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν εἰς τοὺς παράγοντας αὐτά.

<sup>‘</sup>Υπεράνω τῶν μακραιών τάσεων, τῶν διακυμάνσεων καὶ τῶν ἀπρόσπτων ἀλλων ἐκδηλώσεων, ὑπάρχει καὶ μία συνείδησις χωρὶς δριστικὸν σχῆμα εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων, συνείδησις ἡθικῆς τάξεως, ὅτι ἡ διαρρούθμισις ὁρισμένων πραγμάτων πρέπει κατ’ ἄλλον τρόπον νὰ γίνῃ, τρόπον δικαιούτερον. Εἰς καμμίαν δὲ ἐποχὴν δὲν γίνεται τοῦτο ἀντιληπτόν, ὅσον τὶς τὴν σημερινήν, καθ’ ἣν ἐμφανίζονται αἰτίαι οἰκονομικαὶ νὰ παίρνουν ἔνα

πολὺ πλατύτερον περιεχόμενον κοινωνικοπολιτικὸν διεθνῶν προσανατολισμῶν.

Φυσικὴ καὶ ἡ Ἑλλάς, μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας τῆς σχηματιζομένης ἀπὸ τὰς ἐπὶ μέρους ἔθνικὰς οἰκονομίας μὲ τὴν διάφορον οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ὑφίσταται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡτον τὰς ἐπιδράσεις τῶν γενικῶν οἰκονομικῶν κινήσεων τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ζωῆς, τὸν ρυθμὸν δὲ αὐτῆς τῆς ἐπιδράσεως θέλομεν ἔξετάσει καθὼς καὶ ἔκείνας τὰς μεταβολὰς τὰς ὄφειλομένας εἰς τακτικὰ ἢ ἔκτακτα γεγονότα οἰκονομικά, πολιτικά, τὰ δόποια καὶ μετέβαλλον τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς οἰκονομίας μας, πρᾶγμα τὸ δόποιον ἐπέβαλε μίαν ἀναγκαῖαν κίνησιν προσαρμογῆς.

Πάντως πρέπει νὰ ἔχει κανεὶς ὑπ’ ὅψιν ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς κρίσεως ποικίλλουν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ παρουσιάζονται ὑπὸ μεγίστην ποικιλίαν. Ἡ διαφορετικὴ ὑφὴ τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν παρουσιάζει καὶ διάφορα ἀδύνατα σημεῖα τὰ δόποια προσβύλλονται περισσότερον ἢ διλγώτερον. “Ισως δὲ καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἔλλειψις ἐνιαίας ἐπιφανείας νὰ είνε λόγος νὰ παρουσιάζεται ὀξεῖτέρα ἢ κρίσις, ὅπως νομίζει ὁ Wagemann ἀποφαινόμενος ὅτι: «the chief reason for the peculiar seriousness of the present economic crisis, lies in the fact that in world economy, and even within the different national economies there is quite a variety of economic systems existing side by side and almost devoid of any connection with each other».

## II. ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Βεβαίως μία οἰκονομία ενδρισκομένη εἰς κατάστασιν ὅπως ἔκείνη μετὰ τὴν ἐλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν παρουσιάζει μίαν κατάπτωσιν γενικὴν ὄφειλομένην εἰς τοὺς ἔξαντλητικὸν πολέμους· τὸ ἀνοργάνωτον τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους καὶ ἡ νηπιακὴ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας ἢ δόπια διετήρει μικροὺς δεσμοὺς μὲ τὴν παγκόσμιον κίνησιν, δὲν μᾶς δίδει τὸ μέτρον μεγάλων ἔξωθεν ἐπιδράσεων εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν. Πάντως ἡ κρίσις τοῦ 1837 τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ κατ’ ἀντίκτυπον πτῶσις τῶν τιμῶν τῆς σταφίδος ἐπέφερε καὶ τότε μίαν ἀντανάκλασιν σημαντικήν, ἐκδήλωσις τῆς δόποιας ἦτο καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Καίτοι ὅμως ἡ κρίσις παρῆλθεν ἐν Εὐρώπῃ, ἐν τούτοις ἡ δυσπραγία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσυνεχίσθη ἐπὶ μακρῷ.

“Αν θεωρήσωμεν τὴν μέχρι τοῦ 1880 κατάστασιν καίτοι ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία εἴχεν ἐπιβληθῆ δις τὸ 1868 καὶ 1877, ἐν τούτοις ἡ κατάστασις δὲν μετεβάλλετο οικιῶς καὶ δὲν παρουσιάζετο ὑπὸ ὀξεῖαν μορφήν, παρ’ ὅλον ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἐν Εὐρώπῃ ἔξεδηλοῦτο ἡ κρίσις τοῦ 1857, ἥτις εἴχε σχετικῶς παγκόσμιον χαρακτήρα, ὄφειλομένη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν χρυσωρυχείων τῆς Καλλιφορνίας καὶ Αὐστραλίας, ἡ κρίσις τοῦ 1866-69 καθ’ ἣν ἀνεστάλη τὸ Peel’s Act, ἡ κρίσις τοῦ 1873 μακρᾶς σχετικῆς διαρκείας πλήξασα κατ’ ἀρχὰς τὴν Γερμανίαν, τὰς βιομηχανικὰς χώρας, τὰς

Ήνωμ. Πολιτείας, Αύστραλίαν και διφειλομένη εἰς τὴν κερδοσκοπίαν τῶν κινητῶν ἀξιῶν.

Τὸ γενονός ὅτι αἱ κρίσεις αὗται δὲν ἔξήσκησαν μεγάλην ἐπιρροὴν διφείλετο εἰς τὴν μικρὰν ἀνάπτυξιν τοῦ πιστωτικοῦ συγκροτήματος καὶ τῆς βιομηχανίας, τὸ δοποῖον φυσικὰ λόγῳ τῆς μικρᾶς του ἀναπτύξεως δὲν ἤδυνατο νὰ δεχθῇ τὸν ἀντίκτυπον ὑπὸ ἵσχυρὰν μօρφὴν τῶν βιομηχανικῶν καὶ πιστωτικῶν αὐτῶν κρίσεων.

Ἄποδειξις κλασικὴ τοῦ ὑποτυπώδους τῆς οἰκονομίας ἡτο ἡ ἔλλειψις κάθε πίστεως τοῦ Ἐλληνικοῦ κράτους λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων πτωχεύσεών του· τὸ ἔξωτερικὸν κεφαλαιον τὸ δοποῖον ἀπητεῖτο διὰ νὰ ἡτο δυνατὸν νὰ ἔξελθῃ ἡ χώρα ἐκ τῆς καθυστερημένης οἰκονομίας, ἡτο ἔξαιρετικὰ ἐπιφυλακτικὸν καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ 1844 μέχρι τοῦ 1879 διάστημα, τὸ χαρακτηριζόμενον ἀπὸ ἔλλειψιν κάθε ἔξωτερικοῦ μεγάλου δανείου, φυσικὰ δὲ ἀφοῦ καὶ τὸ κράτος δὲν ἤδυνατο νὰ ἔδανείτετο, τοῦτο ἵσχυε περισσότερον προκειμένου περὶ σημαντικῶν ποσῶν διὰ τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν. Μόνον ἔρεισμα διὰ τὴν χώραν αὐτὴν ἡτο ἡ δραστικὴ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ 1861 αἱ κρατικαὶ ἀνάγκαι ἥρχισαν νὰ γίνωνται ἐπιτακτικώτεραι. Ἡ ἀνάγκη τῆς σχετικῆς προσαρμογῆς τῆς ἔλληνικῆς οἰκονομίας ἡ μᾶλλον τῆς παρακολουθήσεως τοῦ διεθνοῦς ρυθμοῦ ἡτο μία ἐπιταγὴ προκαλούμενη ἀπὸ τὸ ἔθνικὸν ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ὁ ρυθμὸς τῆς μεταμορφωτικῆς διαδικασίας ἀπήτει συντονισμόν, τὸν δοποῖον δὲν ἐπέτρεπον τὰ ἐσωτερικά μέσα παρ' ὅλον ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς παρουσίαζε τὴν κάτωθι ἀνάπτυξιν, μικρὰν δύμας παρ' ὅλα αὐτὰ διὰ τὸν μεγενθύνομενον ρόλον τοῦ κράτους.

	1846	1877	Αῦξησις	%
"Εσοδα	14.515.500	(α) 39.247.500	24.732.000	270 %
"Έξοδα	14.104.634	41.067.823	26.963.189	291 %

Αἱ ἀνωτέρῳ δαπάναι ἀφεώρων τὴν αὔξησιν τῆς ὑπηρεσίας εἰς τὸ τοιπλάσιον περίπου τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ λοιπῶν παραγωγικῶν ἰδίως ("Υπ. ἐσωτερικῶν, ὁδοποιίας).

Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἐγένετο βεβαίως κάποια μεταβολὴ βραδεῖα εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἡ δοποία ἔξεδηλώθη καὶ εἰς τὸ δημοσιονομικὸν πεδίον ὅπου βλέπομεν τοὺς ἐμμέσους φόρους αὐξανομένους, τοὺς δὲ ἀμέσους, τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ 1)2 τῶν προσόδων τοῦ 1846, νὰ πίπτουν εἰς τὸ 1)3.

Ἡ ἀνάπτυξις αὐτὴ τῶν ἀναγκῶν (καὶ ἐκ πολιτικῶν λόγων) τῆς κοινωνίας τὰς δοποίας ἔτεινε νὰ ἴκανοποιήσῃ τὸ κράτος ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τὰ ὅποια ἴσοσκελῆ κατὰ τὸ διάστημα 1844-1860, παρουσιάσαν ἀδιάκοπα ἐλλείμματα καὶ δάνεια κατὰ τὴν περίοδον 1861-79. Μία ἀπὸ τὰς αἰτίας ἀναμφισβήτητως τῆς δημοσιονομικῆς ἀταξίας τῆς δευτέρας περιόδου ἡτο καὶ ἡ πολιτικῶς ἄτακτος κατάστασις τῶν ἐτῶν 1861-78, τὸ ἀναζησαν δραμα τῆς μεγάλης ἰδέας, ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ ρουσφετολογία.



‘Οπωσδήποτε ὅμως ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνικῶν παροικῶν ἐν Νοτίῳ Ρωσίᾳ, Αἰγύπτῳ, Μασσαλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Τεργέστῃ κλπ., αἱ ὅποιαι διενήργουν σημαντικὸν μέρος τοῦ ἐμπορίου τῶν χωρῶν αὐτῶν ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως ἐπὶ τῷ εὐνοϊκῷ τερόν, ἐτόνωσε δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπτύξεως τῶν πηγῶν τῆς χώρας. Ἡ κίνησις ὅμως αὕτη ἐνετάθη ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1875 κατὰ τὴν περίοδον ἡ ὅποια παρ’ ὅλον ὅτι, κατέληξε εἰς τὴν πτώχευσιν τοῦ 1893 δὲν παύει ἀπὸ τοῦ ν’ ἀποτελεῖ μίαν ἴσχυρὰν προσπάθειαν συντονισμοῦ πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν κίνησιν.

‘Αν ἡ προηγουμένη περίοδος δὲν παρουσιάζει καμμίαν γενναῖον πρωτοβουλίαν δημοσιονομικῶς καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, τοῦτο δὲν συμβαίνει καὶ εἰς τὴν κατόπιν περίοδον ἡ ὅποια χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν εἰσοδον τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἰς τὴν διεθνῆ ζωὴν καὶ χαρακτηρίζεται ἀκόμη ἀπὸ ἔναν ἔντονον ἔξωτερούν δανεισμὸν πρὸς παραγωγικοὺς σκοπούς.

‘Η ὑψωσις τῆς στάθμης τῆς ζωῆς καὶ ἡ μεγαλειτέρα συμμετοχὴ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἰς τὴν διεθνῆ ζωὴν φαίνεται κατ’ ἔξοχὴν ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ ἔξωτερού ἐμπορίου. Ἡ συνεχὴς αὔξησις τοῦ ἑλλείμματος ἀποδεικνύει μίαν συνεχὴ ἐνίσχυσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ σκέλους τοῦ Ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐκδηλουμένην εἰς τὸ παθητικὸν εἰς αὐξῆσιν τῶν εἰσαγωγῶν (ἐφ’ ὅσον παθητικὴν κίνησιν κεφαλαίων διὰ τὴν Ἐλλάδα λογικῶν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὡς μικρὰν τότε δι’ εὐνοήτους λόγους). Οἱ ἀριθμοὶ τοὺς ὅποιους δίδομεν εἶναι ἐνδεικτικοί, καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ φύσις τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἀφ’ ἣς ὑπερεπήδησε τὰ πρῶτα στάδια, ὃ πρώτης εἰς τὸ ημέραν της παραγωγῆς βασιζόμενης δὲ λιγώτερον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν της δυνάμεων καὶ περισσότερον εἰς τὴν ἀντλησιν ἐκ πηγῶν τοῦ ἔξωτερού. πρᾶγμα τὸ δροῦον καὶ ἀποδεικνύει τετραγωνικώτατα τὸν βασικὸν ὄλον τὸν δροῦον παίζει ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἐφεξῆς ἡ συναλλαγματική μας κατάστασις εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, καὶ γενικώτερον τὸ ίσος ύγιον τῶν πληρωμῶν μας. Οὕτω:

‘Ο μέσος δρος τῆς δεκαετίας 1851-1860 παρουσιάζει:

Ἐμπορ. εἰσαγωγὴν Δρχ.. 29.034.000 δρχ. χρ.

» ἔξαγωγὴν » 15.810.000 » »

Σύνολον » 44.844.000 καὶ ἔλλειμμα 13.224.000

‘Ενῷ ὁ μ. δρος τῆς δεκαετίας 1871-1880 παρουσιάζει:

εἰσαγωγὴν Δρχ. χρ. 91.959.000

ἔξαγωγὴν » » 56.827.000

Σύνολον » » 148.786.000 καὶ ἔλλειμ. 35.132.000

Παρατηρεῖται δηλαδὴ μία συνεχὴς ἀνάπτυξις τῆς ἔξαγωγῆς, ἀφ’ ἔνδος διὰ τῆς τοποθετήσεως εἰς μεγαλυτέρας ποσότητας τῆς σταφίδος, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀνέπτυξε τὴν εἰσαγωγὴν καὶ παρέσυρε τὸν ἀδήλον

πόρους, δημιουργῆσαν εὑνοϊκούς δρους καὶ ἐμπι-  
στοσύνην διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας.

“Η Ἑλλὰς δημως θὰ ιδωμεν ἐν συνεχείᾳ εἰχε περιόδους μεγάλης πτωχείας καὶ ήμέρας ἐνίστε λαμπρᾶς εὐημερίας· ή ἔξήγησις εύδισκεται ἀν παραδεκθῆ κανεὶς ὅτι τὸν τόνον τῶν ἔξαιρετικῶν ἐσόδων τὸν ἔδιδον. ὁρισμένοι πόροι οἱ διοῖοι ἀνεπιύσσοντο περιοδικῶς καθ' ὑπερβολήν. Ἔτσι, τὴν περίοδον μέχρι τοῦ 1891 τὴν ἔχαρακτήριζεν (ἕκτὸς τῶν δανείων) ή ἀνάπτυξις τῆς σταφιδοπαραγωγῆς, εἰς τὴν μετέπειτα μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἀκόμη δύο νέοι πόροι ίσχυροί, παραπλεύρως πρὸς τὸ γ καμπιόμενον προηγούμενον προσετέθησαν: τὸ μεταναστευτικὸν ἔμβασμα, ή ναυτιλία. Μετὰ τοὺς Βαλκανοὺς πολέμους προσετέθη ὁ καπνὸς καὶ τὰ μεγάλα ἐσόδα τῆς ναυτιλίας διὰ νὰ φυδάσωμεν εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν καθ' ἥν μὲ τὸν ὑπερπληθυσμὸν καὶ ὅλην τὴν ἀλλαγὴν τῆς structure τῆς οἰκονομίας μας, εύδισκόμενα εἰς δυσκόλους ήμέρας, καθ' ἃς μόνον ἡ δημιουργία νέων πόρων συνειδητῶς αὔτην τὴν φορὰν θ' ἀποκαταστήσῃ τὸν ἀπωλεσθέντα ρυθμὸν καὶ τὴν ισορροπίαν.

\* \*  
 Ἀπὸ τοῦ ἔτους μάλιστα 1880 καὶ πέραν, δόποιε ἡ γαλλικὴ ἀμπελουργία κατεστράφη ἐσημειώθη ἰσχυρὰ ἀνάπτυξις, μὲν ἵκανον οιητικὰς τιμᾶς εἰς τὴν σταφίδα, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν καμπήν δῆλη αὐτῇ ἡ κύνησις τὸ 1891 (παραγωγὴ 1878 217 ἑκ. ἔν. λιτρ., 1891 359 ἑκ. ἔν. λιτρ.). ἀπὸ τότε δὲ χρονολογεῖται καὶ τὸ σταφιδικὸν ζήτημα, τῆς γαλλικῆς παραγωγῆς ἀποκατασταθείσης ἐν τῷ μεταξὺ μὲ τὴν μεταφορὰν ἀμερικανικῶν κλημάτων μη προσβαλλομένων ἀπὸ τὴν φυλλοξέρων.

“Ολη αυτή ή ευμενής κίνησις ἐν Ἑλλάδι καὶ συγχρόνως ή ὑπερεπάρκεια κεφαλαίων ζητούντων τοποθέτησιν εἰς τὴν διεθνῆ ἀγορὰν συνάμα δὲ ή συναίσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς δργανώσεως καὶ συγχρονισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν διὰ τοῦ ἔξιτερικοῦ δανεισμοῦ.

Οὕτω συνήφθησαν τὰ ἔξης δάνεια κατὰ τὴν περίοδον 1879—1891						
1879	δόνομ.	κεφαλαιον	ἐκδοθὲν	60.000.000	τόκος	6 ο]ο χρεωλ.
1880	»	»	»	120.000.000	»	5 ο]ο » 0,50
1884	»	»	»	100.000.000	»	5 ο]ο » 0,80
1887	»	»	»	135.000.000	»	4 ο]ο » 0,80
1887	(πάγιον)	»	»	30 000.000	»	5 ο]ο
1889	»	»	»	125.000.000	»	4 ο]ο
1890	»	»	»	60.000.000	»	5 ο]ο

. Σύνολον φρ. 630.000.000

Τὸ πραγματικὸν ὅμως προϊὸν αὐτῶν τῶν δανείων ἡτο κατόπιν καὶ ἀπέδωκεν ὡς ἔξηγις.

	Πραγματικὸν προϊὸν	πραγματικοὶ τόκοι
Δάνειον 1879	44.000.000	8,18 ο]ο
» 1880	89.500.000	6,70 ο]ο
» 1884	69.786.000	7,15 ο]ο
» 1887	90.900.000	5,95 ο]ο
» 1887	20.436.000	5,87 ο]ο
» 1889	91.000.000	5,50 ο]ο
» 1890	53.000.000	5,66 ο]ο
	458.622.000	

Πραγματικῶς ὅμως τὰ ὄσα ἐδανείσθημεν ἀνὴλθον μόνον εἰς 389 ἔκατ., (διότι ἀπεσβέσθησαν αἱ ὅμοιοιγίαι τοῦ δανείου τοῦ 1879 ἀξίας 55 ἔκατ.).

Οἱ ὑπολογισμοὶ ὅμως ἐγένετο καὶ τότε κακῶς, διότι οὔτε τὰ παραγωγικὰ ἀπέδωσαν τὰς ἐλπίδας ἃς ἐστήριζον ἐπ' αὐτῶν, οἵ δὲ τόκοι ἦσαν βαρεῖς καὶ ἀφ' ἐτέρους ἡ διεύθυνης οἰκονομία τὸ 1890 καὶ 1893 ἐκάμφη ἵσχυρῶς (κρίσις τοῦ Baring 1890).

Ὑποστηρίζεται ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων, ὅτι δοθέντος ὅτι διετέθησαν κατὰ τὴν περίοδον 1879—1893 510 ἔκατ. διὰ τὸ οὐς καὶ χρεώς τοῦ 100 ἔκ. διὰ θωρηκτὰ καὶ ὑλικὸν πολέμου, καὶ 120 ἔκ. διὰ σιδηροδρόμους καὶ δημόσια ἔργα), ὅτι προϊὸν τῶν συναφθέντων δανείων ἐκ 389 ἔκ. ὑπῆρξε κατώτερον ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δανείων τοῦ 1879—1893.

Ἄσχέτως ὅμως τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν ἡ εἰσροὴ τῶν πρὸς τὸ Δημόσιον δανείων συνέτεινε νὰ δοθῇ κάποια μεγαλυτέρᾳ κίνησις καὶ εἰς τὴν ἴδιωτικὴν οἰκονομίαν ἀν καὶ ὅτα πρέπῃ νὰ μὴ λησμονήσῃ κανεὶς ὅτι βασικῶς ἡ κίνησις αὐτῇ ἥρχισε ἀπὸ τοῦ 1861 διὰ τοῦ νόμου περὶ μεταλλείων (Νόμος τῆς 22]8]1861).

Ἡ ἀνάπτυξις ἰδίως κατόπιν αὐτοῦ τῶν μεταλλευτικῶν ἐπιχειρήσεων ὑπῆρξε σημαντικὴ (1876 Ἐταιρεία Λαυρίου, 1867 Σερπέρη, Ἐταιρεία Συγγροῦ). Ἄλλα καὶ γενικώτερον τὸ κεφάλαιον ἐκανήθη πρὸς ἄλλας ἐπιχειρήσεις παγιοτέρας (Σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Πειραιῶς, νόμος ἔτους 1871), καίτοι ἐκ τῶν σιδηροδρομικῶν παραχωρήσεων αἱ πλείσται δὲν ἔξετελέσθησαν (π.χ. παραχώρησις γραμμῆς Πορτο—Ράφτη — Πατρῶν—Βονίτσης, παραχώρησις σιδηροδρόμων Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἐταιρείαν Broadbend M. Donelle et Cie σύμβασις 1873). Καὶ εἰς ἄλλους ὅμως κλάδους ἡ ἀνάπτυξις: ὑπῆρξεν ἔντονος, ἰδίως τὰς συγκοινωνιακὰς τηλεγραφικάς: παραχωρήσεις Eastern telegraph & Co Ltd σύμβασις 1878, νέα Ἐταιρεία Ἀεριόφωτος διάταγμα 30]4]1873).

Ἐτσι τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς παθὸς ὅλην τὴν πτώχευσιν τοῦ 1893 ἔκαμε προόδους· ἃς ληφθῆ καὶ μόνον ὑπ' ὅψιν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1835—62 κατεσκευά-

συήσαν ἐν Ἑλλάδι ἀμαξιτοὶ δρόμοι μήκους 150 μόνον μιλλίων, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ 1863-72 162 μιλλίων καὶ ἀπὸ τοῦ 1873-82 385 μιλλίων.

Ἡ Τρικουπικὴ περιόδος παρ' ὅλα τὰ σφαλματά της ὑπῆρξε γόνιμος· τὰ σιδηροδρομικὰ ἔργα Μύλων-Καλαμῶν (103 χλμ.), Διακοφτοῦ-Καλαβρύτων (23 χλμ.), Μεσολογγίου-Αγρινίου (45 χλμ.), Πειραιῶς-Λαρίσσης (200 χλμ.) ἀπέδωκαν βαθμηδὸν καὶ ἐπύκνωσαν τὴν μεταφορὰν εἰς τὴν χώραν.

Αἱ γενόμεναι τότε παραχωρήσεις καὶ τὰ πρὸς ἴδιώτας καὶ νομικὰ πρόσωπα δάνεια ἐπέτρεψαν τὴν ἵσχυροποίησιν τῶν παραγωγικῶν βάσεων τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἔδωκαν μίαν κίνησιν προσαρμογῆς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς μὲν τὸν ἔξω κόσμον. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὸ δάνειον τῆς Ἐθνικῆς τοῦ 1880 τῶν 72 ἑκατ., τὰ ἐνυπόθηκα δάνεια τῶν σιδηροδρόμων Πελοποννήσου, τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαΐδος, τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου καὶ τὰς ἀνωτέρω ρηθείσας σιδηροδρομικὰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Ἀνάν. Ἐταιρίαν Σιδηροδρόμων Ἀττικῆς, Θεσσαλίας, Σ.Π.Α.Π., Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, Πύργου-Κατακώλου, ἐπίσης τὴν ἰδρυσιν τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν διὰ ἔνων κεφαλαίων Ἰπποσιδηροδρόμους, τὴν Ἐταιρίαν Μονοπωλίων.

"Οποιος μελετᾷ τὴν τότε κατάστασιν καὶ τὴν σημερινήν, τὴν μετὰ τὸ 1922, ενδίσκει μεγάλας ὅμοιότητας· ὅπως καὶ τότε αἱ ἐλπίδες ἦσαν ἀνώτεραι τῆς πραγματικότητος, ὅπως καὶ σήμερον ἐγένοντο ἀντιοικονομικαὶ χρησιμοποιήσεις δυσανάλογοι πρὸς τὴν δυναμικότητα τῆς χώρας, ὅπως καὶ τότε ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναστολῆς τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσίου Χρέους ἐπεβλήθη ἐκ τῶν πραγμάτων συντελούσης καὶ τῆς συμπτώσεως κοίσεων, αἱ δόποιαὶ ἔρριψαν καὶ τότε τὰς τιμὰς τῆς ἔξιγωγῆς μας, σήμερον δὲ ἐσταμάτησαν καὶ τοὺς ἀδήλους πόρους.

Δυστυχῶς ἡ εὐχέρεια ἔξευρέσεως πόρων ἐκ δανείων ἐγένετο ὅπως καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἀφοριμὴ δυσαναλόγου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα· ἡ αὐξῆσης τῆς φυρολογίας διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐμείωνε καὶ τότε τὴν ἀποταμευτικὴν ἕκανότητα τῆς χώρας, δημιουργοῦσα τὰς προϋποθέσεις μιᾶς μελλοντικῆς στενότητος.

### a) Ἡ συναλλαγματικὴ κατάστασις.

Αἱ πολιτικαὶ ὅμως αἰτίαι καὶ οἱ πόλεμοι (κατάληψις Θεσσαλίας) παρ' ὅλην τὴν εἰσοδὴν τοῦ ἐκ δανείων συναλλάγματος ἐπέδρασαν δυσμενῶς εἰς τὸ συνάλλαγμα, τὸ ὄποιον παρόυσίαζε πρὸς τὰ ἄνω ἐπικαταλλαγήν· κατὰ τὸ 1883 μάλιστα ἡ τιμὴ ὑπειμήθη κατὰ 20 0]0 (ἔτος 1882 μ. ὅρος κυκλοφορίας 3 ἐκδοτικῶν Τραπέζων 105 ἑκατ., μέσος ὅρος πρὸς κράτος ἀναγκαστικῶν δανείων 44 ἑκατομμυρ., μ. ὅρος ὑπερτ. συν)τος 1,12). Ἡ ἄρσις τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τὴν 31/12/84, γενομένη ὑπὸ συνθήκας οἰκονομικὰς καὶ δημοσιονομικὰς δυσμενεῖς δὲν ἐπέφερε παρὰ μικρὰ ἀποτε-

λέσματα, διότι τὸ συνάλλαγμα κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐκινήθη ὅς ἐξῆς:

1884	1,03	3/4
1885	1,05	1/2
1886	1.23	3/4
1887	1,25	1/4
1888	1,26	1/2
1889	1,22	1/4
1890	1,23	1/4
1891	1,29	3/4

’Απὸ τῆς περιόδου ὅμως αὐτῆς καθ<sup>3</sup> ἦν ἡ Ἑλλὰς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἡμικαπιταλιστικῶν χωρῶν λόγῳ τῆς συστάσεως τῆς οἰκονομικῆς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ προέχον σημεῖον ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων της τὸ διποῖον ἐργούμενον καὶ τὰς ἄλλας, εἶνε ἡ ἐν γένει θέσις τοῦ ισοζυγίου τῶν λ)σμῶν.

Φυσικά, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν παρατεθέντα πίνακα, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1886 ἐπανῆλθεν ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία λόγῳ τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τῆς πιέσεως τῶν πραγμάτων (μεταλλικὸν ἀπόθεμα 31]12]84 ἐκατ. 47,9, 31]8]85 ἐκατ. 24,9). Ἔνας δὲ λόγος ἦτο καὶ ἡ κάμψις τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας κατὰ τὰ ἔτη 1884 καὶ 1884 (πτώχευσις ἐν Γαλλίᾳ Τραπέζης Union κατὰ τὸ ἔτος 1862 καὶ Ἡνωμ. Πολιτείας κατὰ τὸ 1884 πτώχευσις Jay Goud καὶ ἐν Αὐστρίᾳ τῆς Laender Bank.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἀφορία τῶν ἐτῶν 1883 καὶ 1884, ἡ δυσπιστία τὴν διοί-αν ἐνέπνευον τὰ ἐλλείμματα τῶν προϋπολογισμῶν μὲ τὰς ματαίας ὑποσχέσεις περὶ ισοσκελίσεως, ἡ ἀδυναμία συνεχίσεως τοῦ δανεισμοῦ λόγῳ κορεσμοῦ, ἡ σταφιδικὴ κρίσις καὶ ἡ μικρὰ ἀπόδοσις τῶν δανεισθέντων, ἔφερον τὰ πράγματα μίαν ὥραν ἀρχήτερα πρὸς τὴν πτώχευσιν τοῦ 1893, ἡ διοία «μόδην νὰ ἀπεμακρύνετο ἥδυνατο, ὅχι ὅμως καὶ νὰ ἀποφευχθῇ» (Συγγρός).

### β) σταφιδικὴ κρίσις

Τὸ τελειωτικὸν κτύπημα ἐδόθη διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς σταφίδος ἐκ τῆς γαλλικῆς ἀγορᾶς, ἡ διοία τὸ 1889 ἀπερρόφα σημαντικὸν μέρος τῆς ἐξαγωγῆς: ἡ ἔκπτωσίς της ὑπῆρξε καταπληκτική τὰ ναῦλα τῆς μεταφορᾶς τῆς εἰς Ἀγγλίαν ἡσαν ἀνώτερα ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς κατὰ ἐκατόλιτρον (τιμὴ 1893 Μάιος 21 σελλίνια τὸ ἐκατόλιτρον, κατόπιν ἔπεσαν εἰς τὰ 6 σελλίνια τὸ ἐκατόλιτρον, ἐνῷ τὰ ναῦλα ἐκόστιζον 8. 1]2 σελ.) (¹)

Ο κατωτέρω πίνακες δεικνύει τὴν πτῶσιν τῆς ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος, ποῦ ὑπενθυμίζει τὴν τελευταίαν πτῶσιν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ καπνοῦ κατὰ τὸ 1931.

ἐξαγωγὴ 1875 εἰς Ἀγγλίαν 61, 540 εἰς Γαλλίαν 9.261

»	1885	»	57, 939	»	40.965
»	1889	»	52, 251	»	69.555
»	1893	»	60. 694	»	3.187, δηλαδὴ ἡ εἰς

Γαλλίαν ἐξαγωγὴ ἔφθασε τὸ 1893 τὰ 5 ο]ο τῆς ἐξαγωγῆς κατὰ τὸ 1889.

(1) Ἰδε Μεσηνέζην «Ἐργασία» 15]1]33.

‘Η πτῶσις τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς σταφίδος καὶ τὸ σταμάτημα τοῦ δανεισμοῦ εἶχε τὸν ἀντίκτυπόν του μαζὶ μὲ τὴν ὑπερτίμησιν τοῦ συναλλάγματος (ὕπως στήμερον—ἴδε ἀρθρον μας Οίκον. Ταχυδρόμον 25]12]32) εἰς τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, τὸ ἔλλειμμα τοῦ δποίου ἐμειώθη, φθάσαν ἐν τέλει εἰς ἰσοζύγιον σχεδόν.

	Εἰσαγωγαὶ	Ἐξαγωγαὶ
1890 εἰς ἔκατ.	153,7	102,1
1891	155,5	101,4
1892	116,0	86,0 ἀρχεται ἡ πτῶσις
1893	97,9	94,0 σχεδὸν ἰσοζύγιον

Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὑπῆρξε φυσικὸν λόγῳ τῆς ὑψώσεως τοῦ συναλλάγματος, τὸ δποίον ἀπὸ 1,23 τὸ 1890 ἀνῆλθεν εἰς 1,60, τὸ 1893 καὶ 1,47 καὶ 1,80 τὸ 1894 καὶ 1895. Ἡ ὑψωσις τῆς ἐπικαταλλαγῆς ἔσπρωχνε τὰ πράγματα εἰς ἀδυναμίαν δημοσιονομικήν, ὅπως καὶ ἡ πτῶσις τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἔξαγωγῆς διὰ τῆς μειώσεως τῶν τελωνειακῶν εἰσπράξεων.

’Απὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἵσχυσε ἐν μέρει ἐκεῖνο τὸ δποίον πλειστάκις ὑπεστηρίξαμεν ὅτι διὰ τὴν ἐλληνικὴν οἰκονομίαν «ἀνεπάρκεια συναλλαγματικὴ σημαίνει καὶ ἀνεπάρκειαν δημοσιονομικὴν» λόγῳ τῆς ἴδιαιτέρας ὑφῆς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς της, ἡ δποία παρουσιάζει τὸ περίεργον ν ἀ ε Ἰ ν ε χ ὁ ρ α γ ε ω ρ ρ γ i n ἡ κ α i ἐ ν τ o u t o i s ν ἀ ε ὑ ρ i s κ e t a i ε i s μ e g a l η n, μ e g a l u t e r o a v n a a θ e a l l η s e ἔ x a r q t e η s i n, ἀ π ὁ t h i n δ i e θ v n ἡ κ a t a s t a s i n, τοῦτο δὲ διότι τὸ ἰσοζύγιον τῆς τῶν πληρωμῶν ἀποτελεῖται μόνον κατὰ μικρὰν ἀναλογίαν ἀπὸ ἔσοδα προερχόμενα ἐκ τῶν ἔξαγωγῶν της,

Τὸ συμπέρασμα εἶνε ὅτι ἀν αἱ μέχρι τοῦ 1880 κρίσεις τῆς διεθνοῦς ζωῆς δὲν ἥσκησαν ἐκείνην τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, ὅτι δφείλεται τοῦτο εἰς τὸ ὅτι ἥσαν κρίσεις ἐκ βιομηχανίας καὶ οὐ δραστηριότητας μη ἐπιδρῶσαι εἰς μίαν καθυστερημένην καὶ γεωργικὴν οἰκονομίαν.

’Απὸ τῆς περιόδου ὅμως καθ’ ἧν ἥρχισεν ἡ δυνατότης ἔξακολουθήσεως δανεισμοῦ καὶ λόγῳ τῶν ἀφθόνων κεφαλαίων εἰς τὸ διεθνὲς τραπεζικὸν κέντρον, ἀπὸ τῆς περιόδου αὐτῆς δπότε ἡ ἔξαγωγή μας ἥρχισε νὰ παιζῇ σημαντικὸν ρόλον καὶ ἀφ’ ἣς στιγμῆς ἡ κρατικὴ ἐλληνικὴ περιοχὴ ἔγινε τὸ κέντρον πρός δ εἰλικοντό τὸ ἐλληνικὰ κεφάλαια ἀπὸ τότε εἶνε ἀληθές μὲν ὅτι τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς ὑψώθη, ἀλλὰ συγχρόνως ὅμως ἥναγκάσθημεν ν ἀ ὑ π ο κ ε ἵ μ ε θ α ε ἵ τ ἄ s δ i e θ v n e ἵ κ ο i s e i s καὶ νὰ συμμετέχωμεν ἐνεργότερον εἰς τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς ζωῆς (¹).

’Ας σημειωθῇ ὅτι κατ’ ἔξοχὴν πλεῖστα εὐπαθῆ σημεῖα παρουσιάζει εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν κρίσεων ἡ ἐλληνικὴ οἰκονομία, λόγῳ τῆς φύσεως τῆς ἔξαγωγῆς τῆς τὰ εἰδη τῆς δποίας καίτοι εἶνε προϊόντα γεωργικά, ἐν τούτοις

(1) \*Ιδε Καλιτσουνάκι «Οἰκονομικὴ Πρόγνωσις» 1930 καὶ προσπάθειαν Μουσιούτη διὰ τὸν καταρτισμὸν Ἐλληνικοῦ Οἰκονομικοῦ βαρομέτρου. \*

μικρὸν ἔδαφος ἐσωτερικῆς καταναλώσεως παρουσιάζονται σταφίς, καπνὸς) καὶ δὲν παρουσιάζουν οἰκονομικὸν συμφέρον ή εἶναι ἀδύνατον νὰ καταναλωθοῦν ἐσωτερικῶς διὰ βιομηχανοποιήσεώς των ή ύπὲν νέας μορφάς».

I. H ΠΤΩΧΕΥΣΙΣ

‘Ο νόμος τῆς 9ης 10(12)1893 περὶ ἀναστολῆς τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσίου Χρέους δὲν εἶνε βέβαια ἔνα γεγονός μικρὸν τὸ ὅποιον ἦδύνατο νὰ μὴ ἔξησκει καμμίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ὑφὴν τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, τῆς τόσον στηριζομένης εἰς τὸν ἀδήλους πόρους, ὅπως ἐτονίσθη προηγουμένως. Ο ωυθὺδος τῆς προόδου ἀποτόμως ἀνεστάλη. αἱ ἐμπορικαὶ πιστώσεις τοῦ ἔξωτερικοῦ περιῳδίσθησαν, τὸ δὲ συνάλλαγμα, ὅπως καὶ στήμερον, ἀντὶ λόγῳ τῆς ἀναστολῆς νὰ πέσῃ ἡ κοιλούμθησε τὴν ἀντίθετον τροχιάν, οὕτω ἔχομεν: διὰ τὸν 1891 μ. ὁ. 1,29, διὰ τὸ 1892 μ. ὅρον 1,43, διὰ τὸ 1893 1,59 διὰ τὸ 1894 1,74 διὰ τὸ 1895 1,80, καὶ διὰ τὸ 1896 1,73 πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐδημιούργησε καὶ τότε ζήτημα ἐμπορικῶν πρὸς τὸ ἔξωτερικὸν χρεῶν, δχι ἀστήμαντον.

Ο γενικὸς ωυθμὸς ἐπεβραδύνθη διότι ἐκτὸς τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἔξωτερικῶν πιστώσεων καὶ ἡ δυναμικότης τῶν τραπεζῶν ἐξησθέντες λόγῳ τῶν χρεωγράφων, ἀτινα είχον ἀγοράσει καὶ τὰ ὅποια ἐξέπεσαν μετὰ τὴν πτώχευσιν κατὰ βαθμὸν σημαντικάτατον π. χ. τὸ δάνειον τοῦ 1881 εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ Λονδίνου ἀπὸ 93, 50 (τῷ 1890) ἐξέπεσε τῷ 1893 εἰς 30, τὸ δὲ δάνειον τοῦ 1884 ἀπὸ 93,50 ποὺ ενδίσκετο κατὰ τὸ 1890 ενδέθη εἰς τὰς 29.

Μετὰ μακρᾶς διαπραγματεύσεις καὶ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897 ἐπετεύχθη τέλος ὁ συμβιβασμὸς τοῦ νόμου. ΒΦΙ<sup>Θ</sup> ἐκκαθαρισθέντος τοῦ δημοσιονομικοῦ παρελθόντος, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀπετέλεσε τὴν βάσιν ἐφ' ἣς ἔστη ηρχήθη ἡ ἀνάρρωσις τῶν κοινωνικῶν καὶ δημοσίων οἰκονομικῶν, κυρίως ὅμως ἐγένετο τοῦτο χάρις εἰς τὴν ἐκδήλωσιν νέων στοιχείων τὰ ὅποια ἥλλοισαν ἐπὶ τὸ εὐμενέστεον τὴν σύστασιν τῶν οἰκονομικῶν μας.

Διὰ νὰ τελειώνωμεν μὲ τὴν μέχρι τοῦ 1898 περίοδον, ἀναφέρομεν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐμπορίου μὲ τὸ ἔξωτερικὸν (πρέπει δμως νὰ ληφθῇ ὑπὸ δψιν καὶ ή διαφορετικὴ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος εἰς ἑκάστην τῶν περιόδων) Οὕτω ἔγουμεν :

	Εἰσαγωγὴ	Έξαγωγὴ	Σύνολον	Έλλειμμα
M. ὅρος 1881-1890	122.081.000	85.981.000	208.062.000	36.100.000
» 1891-1900	120.257.000	86.419.000	206.676.000	33.838.000
μὲ πλήθυσμὸν διὰ τὴν δεκαετίαν 1881-90	2.107.412	κατοίκων	καὶ 2.397.	
120 διὰ τὴν δεκαετίαν 1891-900,	τῆς εἰσαγωγῆς ἀνερχομένης	κατὰ κάτοικον		
τὴν πρώτην δεκαετίαν εἰς 57,09	καὶ τῆς ἔξαγωγῆς	εἰς 40,80,	κατὰ δὲ τὴν	
δευτέραν εἰς 50,17	καὶ 36,05.	(Πάντως διὰ τὴν ἔξαγωγὴν	δόσθω συν-	

περασμάτων [πρέπει νὰ ληφθῇ ὅπ' ὅψιν καὶ ἡ συναλλαγματικὴ διαφορά. Ἀριθμοὺς σχετικοὺς ἐδώσαμεν προηγουμένως].

## ΜΕΡΟΣ ΒΟΝ

### Ι) ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Εἰς τὰ προηγούμενα ἐδώσαμεν, ὑποθέτομεν, μίαν ἀτελῆ σχετικῶς εἰκόνα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας μέχρι τοῦ τέλους 19ου αἰῶνος καὶ τῶν αἰτιῶν, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτῆς. Ἡδη δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν μίαν νέαν περίοδον ἡ ὁποίᾳ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ν.Β.Φ.ΙΘ. καὶ φθάνει μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων· κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν αἱ ὁργανικαὶ μεταβολαὶ ὑπῆρξαν βαθεῖαι, καὶ οιζυκαί. Αἱ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς· διὰ τὴν προσαρμογὴν εἰς τὴν διεθνῆ ζωὴν ὑπῆρξαν μεγάλαι. Ἡ ισχυρὰ μορφὴ τοῦ Βενιζέλου δίδει τὸν τόνον εἰς τὴν ὅλην προσπάθειαν, ἡ ὁποίᾳ κατέληξε εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ 1913. Τὰ δύνειρα τοῦ Τρικούπη γίνονται πραγματικότητες. Τὸ ἐλληνικὸν κράτος καθίσταται ἀπέιρως μεγαλυτέρας ἐλκτικῆς ίκανότητος, ἐλκύων τὸ ἐν διασπορᾷ ἐλληνικὸν κεφάλαιον. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς καθίσταται πλέον ἔκδηλος ἡ ἐπίδρασις τοῦ συναλλάγματος εἰς τὴν ζωὴν τῆς χώρας.

Πρὸς εὐκολίαν διαιροῦμεν τὴν περίοδον αὐτὴν εἰς διάφορα τμήματα:

#### 1) Ἡ Κίνησις τοῦ ἐμπορίου μέχρι τοῦ 1913

Ἡ ὑπαρξίας ἀφ' ἐνὸς τῆς Δ.Ο.Ε., τὰ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν, ἡ ναυτιλία κλπ. ἐβελτίωσαν τὴν ἀγοραστικὴν δυναμικότητα τῆς Ἐλλάδος· ἡ δραχμὴ ἐν τῷ μεταξύ, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐβελτιώθη· ὅλα τὰ γεγονότα ἐπέδρασαν εὐμενῶς, ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ὁργασμὸς εἰς τὴν διεθνῆ οἰκονομίαν ὑπῆρξε ζωηρὸς ἰδίως εἰς τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον. Ἡ ἐποχὴ αὕτη θεωρεῖται ὡς μία κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρξεν ἐντελῶς ἔξαιρετικὴ ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου τῆς οἰκουμένης. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης διεθνοῦς κινήσεως νομίζουν ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ εἰς τὰς τιμὰς (τιμάριθμος χονδρικὸς 1893 76,5 Ἕνωμ. Πολιτειῶν, τιμάριθμος 1910 100 κ.οκ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρυσὸν ἡ μέση παραγωγὴ τῆς πενταετίας 1896-1900 ἔφθανε ἐπίσησις 387.143 χ]γ, διὰ νὰ φθάσῃ 684.757 χ]φ τὸ 1910).

Στατιστικαὶ παρατηρήσεις ἀποδεικνύουν ὅτι πράγματι καὶ τὸ ἐλληνικὸν ἐμπόριον παρηκολούθησε τὰς διακυμάνσεις τῶν εἰσαγωγῶν 33 χωρῶν τῆς οἰκουμένης (Μουσιμούτης).

Ἀναλυτικῶς ἡ κίνησις εἶχεν ὡς ἔξης:

	εἰσαγωγὴ	ἐξαγωγὴ	ἔλλειμμα
	εἰς χιλ. δρ.	χιλ. δρ.	
1898	138.267	88.221	50.046
1899	131.258	93.802	37.456
1900	131.386	102.738	28.648

	εἰσαγωγὴ	ἐξαγωγὴ	ἔλλειμμα
	εἰς χιλ. δρ.	χιλ. δρ.	
1901	140.506	93.994	46.512 κάτοικοι 2.521.951
1902	137.229	79.663	57.566
1903	137.494	85.924	54.570
1904	137.016	90.570	46.446
1905	141.756	83.691	68.065
1906	144.636	123.526	21.110
1907	149.068	117.620	31.448
1908	154.633	110.713	43.920
1909	137.549	101.617	35.862
1910	160.536	144.571	15.965
1911	173.510	140.903	32.607
1912	157.657	146.163	11.494 πληθυσμ. κάτ. 2.719.422
1913	177.933	119.001	58.932 » » 4 819.793

Ἐντύπωσιν κάμει τὸ γεγονὸς τῆς βελτιώσεως τοῦ ποσοστοῦ ἐξαγωγῆς ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς τὸ δόπιον παρουσιάζει τὴν κάτωθι μορφήν:

1901	69,90	δρχ.	ἐπὶ 100 εἰσαγωγῆς
1902	58,05	»	» τὸ μίνιμουμ τῆς περιόδου
1906	85,40	»	»
1910	90,05	»	»
1912	92,71	»	» τὸ μάξιμουμ τῆς περιόδου διὰ νὰ πέσῃ
τῷ 1913	66,88	»	» διὰ τὴν ἀπότομον αὔξησιν τῶν κατοίκων.

Θὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς ὅσα ἐνδείκικῶς ἀναφέρομεν, καὶ τὰ δόπια λεπτομερέστερον ύπὲ ἀναλύσωμεν, ὅτι τῆς πολιτικῆς τοῦ Τρικούπη τὸ ἄγαθὸν ἥρχισαν νὰ φαίνωνται κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, διότι ἡ ἐπίδρασις τῆς δόδοποιεῖς καὶ τῶν λοιπῶν παραγωγικῶν οὐδέποτε εἶνε δυνατὸν νὰ εἴνε ἀμεσος εἰς μίαν ἔθνικὴν οἰκονομίαν.

Κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἔνα νέον προϊὸν ἐνεφανίσθη μὲ λισχυρὰν θέσιν εἰς τὴν ἐξαγωγήν μας: ὁ καπνός, ὁ δόπιος ἀργότερα καὶ καταλαμβάνει τὴν πρωτεύουσαν θέσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τῆς σταφίδος ἡ θέσις ἐβελτιώθη χάρις εἰς τὴν Προνομοιοῦχον. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ἐλαίων ἐτονώθη, τῶν οἴνων κτλ. Τὸ ἐμπορικὸν δηλαδὴ λισοζύγιον ἥρχισε νὰ δμοιάζῃ περίπου μὲ τὴν φόρμαν τὴν δόπιαν ἔχει καὶ σήμερον, ἀν ἀντιστρέψῃ κάνεις τὴν σταφίδα διὰ τοῦ καπνοῦ καὶ μειώσῃ τὴν ἀναλογίαν τῶν μεταλλευμάτων.

Χαρακτηριστικῶς δίδομεν τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ 1910.

σταφίδες	30,25 ο瓩
μεταλλεύματα	19,50 ο瓩
ἔλαια κλπ.	13,90
κρασιά	13,40
καπνὸς	8,80

## 2) Τὰ ἐμβάσματα

Ἡ τάσις πρὸς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων εἶνε φυσικὴ εἰς τὴν φάτσαν αὐτήν. Σήμερον δὲν θὰ εἴμεθα ὑπερβολικοὶ ἀν ὑποστηρίξωμεν ὅτι δργανικῶς εἰς τὸν τόπον καὶ τὴν φυλὴν αὐτὴν δύο εἶνε χαρακτηριστικά: εἰς τὸν τόπον νὰ παράγῃ καὶ πνὸν καὶ εἰς τὴν φυλὴν νὰ εἶνε ἀνήσυχος καὶ νὰ ζητῇ διεξόδους μεταναστεύειν αστεντικάς.

Φυσικὸν λοιπὸν μόλις παρουσιάσθη ἡ εὐκαιρία, μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897, εἰς τὰς παλαιὰς κοινότητας ἡσά ἀνεφέραμεν προσετέθη μία νέα χώρα, ἡ δοποῖα εἴλκυσε τὴν ἀποδημητικὴν τάσιν τῶν Ἑλλήνων: ἡ Ἀμερική.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἑλληνος μετανάστου εἶνε ἡ διαρκής διάθεσίς του νὰ ξαναγυρίσῃ πίσω, διάθεσις ἡ δοποία ἐξαρτᾶται ἀπὸ διαφόρους αἰτίας τὰς δοποίας μποροῦμε νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν ὅτι σχετίζονται: 1) μὲ τὴν ἀνωτέραν ἀξίαν τοῦ χρήματος ἐν Ἑλλάδι, 2) τὴν ἐγκατάλειψιν ἐν Ἑλλάδι συνήθως μικρᾶς ἔστω, ἀκινήτου ἴδιοκτησίας, πρᾶγμα ποῦ τὸν συνδέει καὶ 3) διότι ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του καταλαμβάνει μίαν ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν, τὴν δοποίαν δὲν ἔχει εἰς τὴν θετήν του πατρίδα.

Ἀντιθέτως<sup>(1)</sup> ἡ διάθεσις πρὸς παλινόστησιν κάμπτεται α) ἀν μείνη πολλὰ χρόνια μιακρά, β) ἀν συνδεθῇ ἐκεῖ μὲ συμφέροντα μεγάλα καὶ γ) ἀν ἡ ἐν γένει πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε ἀνώμαλος καὶ δειλιάζει νὰ μεταφέρῃ τὰ κεφάλαια του καὶ νὰ ζήσῃ εἰς τὴν πατρίδα του (δῆμευσις εἰς χρυσὸν καταθέσεων, δραχμοποίησις κλπ.).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει διὰ νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας θὰ ἔξετασμωμεν μόνον τὴν οἰκονομικὴν ἐπίδρασιν τοῦ νέου αὐτοῦ παράγοντος, ποῦ τόσον ὑπολογίζεται διὰ τὴν οἰκονομίαν μας.

Οταν δῆμως διμιλῶμεν περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταναστεύσεως ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν εἰς δύο κατηγορίας διάρεσιν αὐτῆς.

1) εἰς τὰς παροικίας ἐκείνας εἰς τὰς δοποίας οἱ ἀποδημοῦντες καὶ ἐγκαθιστάμενοι ἀνήκουν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις (ἐμπόροι κλπ.) καὶ τῶν δοπίων ἡ ἐπίδρασις εἰς τὰ οἰκονομικὰ ἡτο σχετικῶς περιωρισμένη. Ἡ οπαρέεις των ἐγένετο αἰσθητῇ μᾶλλον διὰ τῆς κατασκευῆς μεγάλων ἔργων (Ἄβρεωφ, Ζάππα κλπ.) ἡ ἐκ τῶν κληρονομιῶν καὶ προικίσεων καὶ

2) τοὺς μετανάστας τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, κυρίως, ἀνήκοντας εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ οἱ δοποίοι ἀπέστελλον τακτικῶς μέρος τῶν ἐσόδων των εἰς τὰς οἰκογενείας των διὰ νὰ ζήσουν, εἴτε καὶ πρὸς ἀποταμίευσιν ἡ ἀγοράν ἀκινήτων.

Οἱ λόγοι ποῦ ἔξηνάγκαζον τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀποδημήσουν, ἐκτὸς τῆς φυσικῆς διαθέσεως τοῦ λαοῦ, ἥσαν βεβαίως καὶ ἡ μικρὰ παραγωγικότης τῆς γῆς, ἡ ὑπαρξίας ἀνέκαθεν εἰς τὸν χῶρον ἐνὸς σχετικοῦ ὑπερoplηθυσμοῦ, τοῦ δοπίου τὴν φύσιν εἰδικώτερον δ' ἀναλύσωμεν εἰς τὸ τελευταῖον μέρος.

(1) Ἰδε καὶ Τουρνάκη Διεθνεῖς μεταναστεύσεις 1930.

Κατά τὸ 1912 ὑπελογίζοντο οἱ ἐν Ἡνωμ. Πολιτείας Ἑλληνες εἰς 180.000 περίπου, δηλαδὴ τὰ 20—25%, τοῦ ἀρρενος πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀν καὶ διεξήχθη ἀπὸ τότε μία ἐκστρατεία κατὰ τῆς μεταναστεύσεως (¹).

Δυστυχῶς πληρη στοιχεία τῶν ἐμβασμάτων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν δὲν ὑπάρχουν· ἐν τούτοις ὡς δείκτας δύναται νὰ μεταχειρισθῇ κανεὶς (²) τὸν ἀριθμὸν τῶν συστημένων ἐπιστολῶν ἀνελθούσῶν ἐξ Ἡνωμ. Πολιτεῶν ἀπὸ 52.068 τὸ 1901 εἰς 162.286 τὸ 1905, ἀπὸ δὲ τοῦ 1905 ἔχομεν καὶ τὸν δείκτην τῶν ταχυδρομικῶν ἐπιταγῶν· οὕτω δι' αὐτῶν εἰσῆλθον:

τὸ 1906	φρ. χρ.	6.805.167
1907	»	12.845.374
1908	»	8.837.587
1909	»	13.327.854
1910	»	20.427.062
1911	»	19.579.887
1912	»	18.711.281
1913	»	17.281.140

Ολα τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶνε ἐντελῶς ἐλάχιστα· ἡ πραγματικὴ κίνησις ἀσφαλῶς ὑπῆρξε μεγαλυτέρᾳ ἀσυγκρίτως, δοθέντος τοῦ ὁργασμοῦ ποὺ ἐπεκράτησε εἰς Ἡνωμ. Πολιτείας κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον, ἐξαιρέσει τῆς Ἀμερικανικῆς κρίσεως τοῦ 1907 καὶ 1909, ἕτη κατὰ τὰ ὅποια παρ' ὅλην τὴν αὐξήσιν τῶν μεταβαίνοντων, δ προοδευτικὸς ωριμός τῶν ἐμβασμάτων ἀνεστάλη διὰ νὰ πηδήσῃ τὸ 1910 ἀπότομα. Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτὰς τὰς κρίσεις ἐκπάσσασα καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1907 ἐνεφανίσθη μὲ τὴν μορφὴν τοῦ γενικοῦ κλονισμοῦ τῆς πίστεως διὰ τῆς πτωχεύσεως τοῦ Corner τοῦ χαλκοῦ καὶ τῆς πτώσεως τῆς Knicker boker trust. καὶ Cie· τόση ἥτο ἡ καταστροφὴ ὥστε ὁ τόκος διὰ κληρματιστηριακοὺς δανεισμοὺς μιᾶς ἡμέρας ἀνήλθεν εἰς ὕψη μεγάλα. Ἡ Ἀγγλία ἐξ ἀντανακλάσεως ὑψώσεν τὸν τόκον εἰς 70%, πρᾶγμα ποῦ εἶχε νὰ τὸ κάμη ἀπὸ τοῦ 1873 (³). Ἡ κρίσις αὐτὴ ἐπέδρασε σημαντικῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἀντικτύου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ Γερμανίαν.

Συντόμως ὅμως ἡ ἀμερικανικὴ οἰκονομία ἀνέλαβε λόγῳ τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν δυνατοτήτων αὐτῆς τῆς πλουσίας περιοχῆς, τῶν ἐμβασμάτων οὗτω αὖτανομένων κατὰ βαθμὸν τὸν ὅποιον θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν περίοδον 1913—22 καὶ 1923—1931

Διὰ νὰ δώσωμεν ὅμως καὶ ἐκτιμήσεις ἀφορώσας τὴν εἰσροήν συναλλαγμάτος ἐξ ἐμβασμάτων, ἀναφέρομεν ἀπλῶς ὅτι ὁ Βαλαωρίτης ὑπελογίζει αὐτὰ τῷ 1903 εἰς 20 ἑκατ. φρ. χρ., ἐτεροι δὲ ὑπόλογισμοὶ ἀναφέρουν μέσον ἐτήσιον ἔσοδον κατὰ τῷ 1907—1909 εἰς 30—35 ἑκατ.

### 3) Ναυτιλία

Αλλὰ δὲν εἶνε μόνον τὰ ἐμβάσματα. Πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὴν

(1) \*Υπὸ τοῦ Ρέπουλη.

(2) \*Ιδε Καγάλην.

(3) \*Ιδε Σπουργίτην καὶ Lescure.

ναυτιλίαν, ή όποια άπό τῶν πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας χρόνων, ἀπετέλει μίαν πηγὴν πλούτου δχι ἀσήμαντον. Ἀκόμη καὶ τὸ 1834 ὑπελογίζοντο τὰ ἴστιοφόρα εἰς 75.000 τόννους (1) καὶ τὸ 1870 εἰς 5821 πλοῖα 398.703 τονᾶς.

Τέλος κατὰ τὸ 1901 ἔχομεν ἴστιοφόρα 925 μὲ τονᾶς 181.473, παρατηρεῖται δηλαδὴ εἰς αὐτὴν τὴν περίοδον μία διπλοχώρησις ἐνῶ τὰ ἀτμόπλοια αὐξάνονται, ὥστε νὰ ἔχωμεν κατὰ τὸ ἔτος 1898 144 μὲ τονᾶς 96.358.

Ἡ περίοδος τὴν ὁποίαν ἔξετάζομεν μέχρι τῶν βαλκανικῶν πολέμων ὑπῆρξε ἀνιοῦσα καὶ παρουσιάζει καὶ τὴν ναυτιλίαν μας αὐξανομένην ὑπὸ τὴν κάτωθι μορφήν:

1901	Ιστ.	925	τόν.	181.473	ἀ]πλ.	137	τόν.	138.644
1905	»	1045	»	147.462	»	285	»	288.573
1912	»	760	»	101.459	»	389	»	433.663
1913	»	788	»	106.671	»	450	»	493.404

Ἡ κίνησις ἔξελίξεως ἴστιοφόρων καὶ ἀτμοπλοίων εἶνε ἀντίστροφος. Ο πόλεμος τοῦ Τράνσβαλ ὑπῆρξεν ἐν κίνητρον ἰσχυρὸν διὰ τὴν ἐμπορίκην μας ναυτιλίαν ἡ ὁποία διενήργησε σημαντικὰς τότε μεταφορὰς ἔπικερδῶς πρᾶγμα ποῦ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν εἰς αὐτὸν τὸν κλάδον τῶν ὅμογενῶν τοῦ ἔξωτερικοῦ (Ρωσίας, Ἀγγλίας κλπ.).

Χάρις εἰς τὰ μέτρα ἀποταμιάς ἐλήφθησαν τότε (ν. 5412) ἡ ναυτιλία ἦνζηθη σημαντικώτατα, ὥστε μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἡτο ἐτοίμη νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας της, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ προσωρινῶς ἔκτημησαν μεγάλα κέρδη, ἀπωλεσθέντα τὰ πλεῖστα κατόπιν (τὰ ἔξι αὐτῆς ἔσοδα ὑπελογίζοντο ἐτησίως εἰς 15—20 ἑκατ. φράγκα διὰ τὰ ἔτη 1905-1910),

## II. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΙΣ

Κάπως ἀναλυτικά, διότι ἡ ἔξετασις αὐτῆς τῆς περιόδου μᾶς δείχνει τὰ ἔχη τῆς μετέπειτα κινήσεως, ἔξητάσαμεν τὴν θέσιν τοῦ ἐμπορίου, τῆς μεταναστεύσεως καὶ τῆς ἀναπτυξεως τῆς ναυτιλίας. "Ολα αὐτὰ θὰ συμπληρωθοῦν διὰ νὰ ἔχωμεν μίαν πλέον διοικητικὴν εἰκόνα μὲ τὴν δημοσιονομικήν μας κατάστασιν κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον καὶ διὰ τοῦτο μὲ τὴν συναλλαγματικήν· μόνον ἡ συναρτησικὴ συσχέτισις τῶν διαφόρων αὐτῶν παραγόντων δύναται νὰ μᾶς δώσῃ μίαν πληρεστέραν εἰκόναν τῆς θέσεως τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ πλαίσιον τῆς διεθνοῦς θοιαύτης καὶ δύνεται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ παρακολούθησις τῆς δργανικῆς αὐτῆς ἔξελίξεως διὰ νὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ κάμωμεν χρησίμους διαπιστώσεις διὰ τὸ παρόν.

Ἄπο αὐτῆς δὲ τῆς ἀπόψεως ἡ ἀναδρομὴ εἰς τὸ παρελθόν ἔχει μεγίστην ἀξίαν.

### α) Δημοσιονομικὴ κατάστασις 1898—1913.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἐλέγχου ὑπῆρξαν ἀπό τινων ἀπόψεων ἔξαιρετικῶς εὔμενη διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀναπτυξις τῆς Ἰδιωτικῆς

1) Ἡδε Παπαιωνάκαλόπουλον.



οἰκονομίας λόγῳ τῆς ἐμπιστοσύνης τὴν δποίαν ἐνέπνεεν ἡ διαχείρησις ἡ κρατικὴ καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς φόβῳ πληθωρισμοῦ, καὶ ἐκδόσεων ὑπὲρ τοῦ Κράτους ὑπῆρξε ταχυτάτη καὶ λόγῳ τῶν ἔξωγενῶν αἰτίων τὰ δποῖα ἥλλα-  
ξαν ἐπὶ τὸ εὐμενέστερον τὴν διάρρησην τῆς ὅλης μας οἰκονομίας.

Φυσικὰ καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐσόδων ὑπῆρξεν ἀνωτέρα, ὅπως ἀποδει-  
κνύουν τὰ πράγματα. Οὕτω αἱ εἰσπράξεις τῶν ὑπεγγύων προσόδων ὑπολο-  
γισθεῖσαι ἀρχικῶς εἰς δρχ. 39.600.000 κατ' ἕτος ἀπέδοσαν πλέον τὴν πεν-  
ταετίαν 1899—1903 κατὰ μέσον δρον 11.479.327 δρχ.

1904—1908	»	»	»	16.400.454	»
1908—1913	»	»	»	18.813.385	»

\* Η καλὴ δημοσιονομικὴ κατάστασις καὶ ἡ ἐπάνοδος τῆς πίστεως ἐπέ-  
τρεψε κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὴν σύναψιν σημαντικῶν δανείων, ὅπως τὸ  
τῶν σιδηροδρόμων, χρησιμοποιηθὲν διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δικτύου Πε-  
λοποννήσου (Πύργου—Μελιγαλᾶ) ἐξ 11.700.00 δρχ., τὴν Γραμμὴν Πειραιῶς  
—Συνόρων ἐκ δρχ. 56.250.000, ἐπίσης τὰ δάνεια τῶν Εἰδικῶν Ταμείων καὶ  
τῶν 110 ἑκατομ. (20 ἑκατ. Ταμείον Ἐθνικῆς Ἀμύνης, 15 ἑκατ. Θεσσαλι-  
κοῦ Ταμείου, σημειωτέον ὅτι τὸ δάνειον τῶν 110 ἑκατ. τοῦ 1910 εἶνε τὸ  
πρῶτον μεγάλον ἔξωτερικὸν μετὰ τὴν πτώχευσιν ἀναληφθὲν κατ' ἀναλογίαν  
37.1)2 % ἐν Ἑλλάδι, 50 % ἐν Γαλλίᾳ καὶ 12.1)2 % ἐν Ἀγγλίᾳ.)

Τέλος κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων τὸ  
κεφάλαιον τοῦ Δ. Χρέους ηὑξήθη ὡς ἔξης:

1898	767.920.511
1909	757.988.011
1910	788.276.511
1911	848.427.011
1912	877.349.511
1913	1006.990.511

Διὰ τὴν πληρεστέραν κατατόπισιν ἀναφέρομεν ὅτι αἱ χοήσεις 1898—  
1913 ἐπραγματοποίησαν Ἐσοδα ἐξ ἑκατ. δρχ. 2714, ἔξοδα δὲ 2428 ἑκατ.  
καὶ πλεόνασμα λογιστικὸν 286 ἑκατ.

\* \* \*

### β) Συναλλαγματικὸν καὶ Νομισματικὸν (Ν. ΓΧΜΒ)

\* Η ἐξέλιξις τοῦ συναλλάγματος περιττὸν νὰ τονισθῇ ὑστερα ἀπὸ τὰ  
παρατεθέντα γεγονότα ὅτι ὑπῆρξεν εὐνοϊκή, ἀφοῦ ἡ κίνησις τοῦ ισοζυγίου  
πληρωμῶν ὑπῆρξε θετική.

\* Ως γνωστὸν διὰ τοῦ ν. Β. Φ. ΙΘ. ἀνελήφθη ἡ ὑποχρέωσις τοῦ περι-  
ορισμοῦ τοῦ ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος ἀπὸ 81. 1)2  
εἰς 40 ἑκατ. διὰ πληρωμῆς παρὰ τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1900 ἐτησίως 2 ἑκ.  
διὰ λ)σμὸν τῶν δανείων ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας.



“Η αντίρροπος δύμως αυξήσις τοῦ δγκου τῶν συναλλαγῶν καὶ ἡ εἰσφορὴ ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ χρυσοῦ ἐπιζητοῦντος τὴν μετατροπὴν εἰς δραχμάς, ὥσπερ τὴν ἀξίαν τῆς δραχμῆς, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1898 ἔξειλήθη ὡς ἔξης:

1898	147.1/2	1902	162.1/2	1906	110
1899	156.1/2	1903	156.1/2	1907	108 3/4
1900	164.3/8	1904	137.7/8	1908	108 1/8
1901	165.3/5	1905	123.1/8	1909	103

Είναι ἀξίων παρατηρήσεως ὅτι παρ’ ὅλην τὴν θετικὴν αὐξήσιν τῶν συναλλαγμάτων πόρων μετὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐλέγχου, ἐν τούτοις τὸ συνάλλαγμα κατὰ τὰ ἔτη 1899, 1900 καὶ 1901 ἔδειξε τάσεις ὑψωτικάς, διὰ νὰ πέσῃ συνεχῶς κατὰ τὰ ἐπόμενα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ βαθμηδὸν εἰς τὸ ἄρτιον καὶ νὰ τὸ ὑπερβῇ ἐνίστε. Ο λόγος τῆς τοιαύτης κινήσεως ἀποδίδεται εἰς τὰ ἔξαχθέντα μεγάλα ποσὰ δι’ ἀγορὰν πλοίων.

Ἐν τούτοις ἡ συνεχῆς ἐλάττωσις τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος κατὰ 2 ἑκατ. ἐτησίως, ἐπέφερε μίαν στενότητα ἀναστέλλουσαν τὸν αὐξῶντα προοδευτικὸν χρυσόν, ὅταν μάλιστα ληφθῇ ὅπ’ ὅψιν ἀφ’ ἐνδὸς ὅτι καὶ ὁ πληθυσμός ηὔξανε καὶ ὁ πλοῦτος τῆς χώρας καὶ ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ κίνησις. Η δοθεῖσα λύσις εἰς τὴν στενότητα διὰ τοῦ περιφήμου νόμου τοῦ Βαλαωρίτου Γ. XMB συνίστατο εἰς τὴν παροχὴν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τραπέζαν τῆς ἐκδόσεως διὰ λ)σμόν της τραπεζυγραμματίων πέραν τοῦ ποσοῦ τῶν 66 ἑκατ. τὰ ὅποια ἐδικαιοῦτο νὰ κυκλοφορεῖ κατὰ τὸ 1910, διὰ τῶν ὅποιων δύμως θὰ ἡγόραξε χρυσὸν καὶ συνάλλαγμα κατ’ ἀνώτατον δριον εἰς τὸ ἄρτιον, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πωλῇ τὸ ἀγοραζόμενον συνάλλαγμα καὶ χρυσὸν εἰς τὸ ἄρτιον πλέον 1 ο)ο, τὸ δὲ συνάλλαγμα πρὸς 100.50 % τὸ γαλλικὸν χρ. φράγκον (¹).

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐγένετο κατορθωτὸν νὰ μὴ ἀνατραπῇ ὁ βασικὸς νόμος ἐλέγχου, διότι αὐτὸς οὔτε εἰς τὸ ἄρδον 30 δριζεῖ ὅτι «ο ὃ δε μία ἐ τέρα ἐ κδοσις πιστωτικοῦ νομίσματος δύναται ν’ ἀποφασισθῇ ἢ νὰ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκτὸς ἐκείνων αἴτινες ἡθελον γίνη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐμπορίου ἐντὸς τῶν δρίων τῶν ἐπιτρεπομένων ἢ ἐπιτραπηησομένων ὑπὸ τῶν Καταστατικῶν τῶν συνεστημένων ἢ συσταθησομένων Τραπεζῶν ἐκδόσεως».

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ νόμου αὐτοῦ ὑπῆρξαν λαμπρά, χωρὶς διαταραχῆς εἰς τὴν οἰκονομίαν ἀπεκτήθησαν μεγάλα ποσὰ ἔξωτερικοῦ συναλλάγματος. Εἰδικώτερον διὰ συμβάσεων ἐπετράπη κατὰ τὸ 1910 πρόσθετος κυκλοφορία μέχρις 25 ἑκατομμ. ἡ ὁποία ηὔξηθη κατὰ Μάρτιον 1911 κατὰ ἑτερα 10 ἑκατομμ. μὲ ὑποχρέωσιν πωλήσεως τοῦ μὲν χρυσοῦ εἰς τὸ ἄρτιον,

1) Κριτικὴν τοῦ νόμου ἔδει κριθεῖσαν Σπουδαγίτην Τραπεζικά μελετήματα.

τοῦ δὲ συναλλάγματος ἐπὶ Παρισίων κατὰ 100.1)4. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγένετο τὸ τελειωτικὸν βῆμα πρὸς τὸ ἄριον μὲν ἀποτέλεομα συγχρόνως τὸ μὲν ιδάτος, χάρις εἰς τὴν εὔρυνσιν τῶν συναλλαγῶν, νὰ εἰσπράττῃ καὶ νὰ ἔχῃ διαθέσιμα, ὡς ἔξηγήσαμεν προηγούμενως, ἥ δὲ Ἐθνικὴ Τράπεζα νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσιν μεγάλα σχετικῶς ποσὰ συναλλάγματος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἀποκτηθέντα δι' ἐκδόσεως περαιτέρῳ 140 ἑκατ. δυνάμει τοῦ Νόμου Γ.Χ.Μ.Β.

Δεῖγμα τῆς ἀκμῆς κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον εἶνε ὅτι ἐκτὸς μᾶς Τραπέζης, καὶ αὐτῆς ἐπὶ βραχύ διάστημα, καμμία δὲν ἔκαμε χρῆσιν τοῦ δικαιώματος ἀναστολῆς ἀποδόσεως τῶν καταθέσεων, ποῦ ἐπέτρεψε τὸ Κράτος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ Πολέμου (<sup>1)</sup>).

### γ) Τὸ ἰσοζύγιον λογαριασμῶν

Διὰ τὰς δύο περιόδους τὰς ὁποίας διετρέξαμεν προηγούμενως τὴν μίαν μέχρι τοῦ 1898 καὶ τὴν ἑτέραν τὴν μέχρι τοῦ 1913, τὰ στοιχεῖα βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἔκαμε κανεὶς μίαν εἰκόνα τῆς κινήσεως τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἶνε ἐλλειπτῇ, τὸ πρᾶγμα δικαιολογεῖται διότι ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμεῖς καὶ πλέον προηγμένα κράτη ἡμῶν, δίδουν μόνον στοιχεῖα τινὰ τὰ ὅποια ὡς ἐνδείξεις δύνανται νὰ χορηγούμενον.

Οὐχὶ ἀπαξ κατ' αὐτὰς τὰς περιόδους καὶ ίδιως εἰς τὰς στιγμὰς τῆς ιορίσεως ἔγινετο λόγος περὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἰσοζυγίου· τεκμήριον πάντως ἔλαμβάντο, ίσως ὅχι ἀδίκως, ἥ κίνησις τοῦ συναλλάγματος τῶν Τραπεζῶν καὶ ίδιως τῆς Ἐθνικῆς ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ 1910 δὲ Βαλαρωτίης ἐτόνιζε «ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ καταγράψῃ τις μετ' ἀκριβείας τὰς δύο στήλας τοῦ ἀλληλοχρέου μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς λ)σμοῦ . . . », ὡς μέτρον δὲ ἐλάμβανεν ὁρθῶς τὴν κίνησιν τοῦ συναλλάγματος πρὸς τὴν ἄλλοτε ἀνέχειαν, ἥτις ὑπῆρχον στιγμαὶ καθ' ἃς ἐξικνεῖτο καὶ μέχρις ἀπολύτου ἀνυπαρξίας».

Πάντως ἀπὸ τὰ διάφορα στοιχεῖα (ἐκθέσεις Ἐθνικῆς, Λῶ, κλπ.) δύνανται νὰ βγῆ ἥ ἀκόλουθος εἰκὼν τὴν ὁποίαν δίδομεν διὰ τὰς τότε περιόδους. Ἐνδεικτικῶς ἀνευ εἰδύνης παραθέτομεν τοὺς πίνακας ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὅλην γενικὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, δύνανται νὰ ἔξαχθοῦν μερικὰ συμπεράσματα (<sup>2)</sup>).

1) Ἡδε καὶ Τσαλίκην.

2) Υπαλογισμοὶ κ. Καψάλη.

*Κατά μέσον δρον Περίοδος 1880—85 εις φρ. χρ. ἑκατ.*

*Ισοζύγιον πληρωμῶν*

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

'Εξαγωγὴ ἐμπορευμάτων	70	'Εἰσαγωγὴ ἐμπορευμάτων	110
Κέρδη ἐμπορ. Ναυτιλίας	7,5	"Εξόδα Κράτους	3
'Εμπορικὰ κέρδη, τόκοι κεφαλαίων	15	Τόκοι κεφαλαίων ξένων ἐν Ἐλλάδι	1
"Ελλειμμα	21,5		
	114		114

Οι ἔργασθέντες διὰ τὴν κατάστρωσιν τοῦ ἀνωτέρου πίνακος νομίζουν ὅτι «ὅταν τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ Ισοζυγίου δὲν ὑπερέβαινε τὰ 15—20 ἑκατ. τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἥρκουν νὰ τὸ καλύψουν, ὅπως συνέβη κατὰ τὸ 1888, δόποτε τὸ ἔλλειμμα τῆς ἐμπορικῆς πλάστιγγος δὲν ὑπερέβη, χάρις εἰς τὴν ἔξαγωγὴν τῶν σταφίδων, τὰ 12 ἑκ. φράγκων».

Ἄπο τῆς πτωχεύσεως ὅμως μέχρι τοῦ συμβιβασμοῦ τὸν δοποῖον ἔθεωράσσαμεν ὡς τὸ ὅριον τῆς πρώτης περιόδου, τὸ ἐμπορικὸν ἔλλειμμα ηὔξανεν ὡς ἑξῆς:

1894	20	ἔκατ. χρ. φρ.	1897	21	ἔκατ. χρ. φρ.
1895	19	> > >	1898	34	> > >
1896	25	> > >			

Αἱ ίσορροποῦσαι ὅμως δυνάμεις ἐχινήθησαν διὰ τῆς παραλλήλου ψώσεως τοῦ συναλλάγματος ἀνελθόντος κατὰ τὰ αὐτὰ ἔτη μέχρις 80% (έτος 1894 παρ. χ.). Η βελτίωσις συνεπῶς τῆς πλάστιγγος τοῦ Ισοζυγίου λαμβάνει κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1913 περιόδου καὶ μὲ συνάλλαγμα εἰς τὸ ἄρτιον ἐπήλθε διὰ τῶν νέων παραγόντων, ὡστε κατὰ τὸ 1910 ἔλαβε τὴν κάτωθι μορφήν:

*"Έτος 1910 εις φρ. χρ.*

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

'Εξαγωγὴ	144	Εἰσαγωγὴ	160
'Εμβάσματα μεταναστῶν	50	'Εξωτερικὸν χρέος	23,5
Κέρδη ναυτιλίας	25	Τοκ. κεφ. τοποθ. ἐν Ἐλλάδι	7,5
Εἰσόδ. ἀπὸ ἔξωτ. ἐμπορ. κέρδη	20	"Εξόδα ἔλλήνων εἰς ἔξωτ.	4
Τουρισμὸς	2	Πλεόνασμα	46
	241		241



”Οπως φαίνεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη χάρις εἰς τοὺς νέους προστεθέντας εὐνοϊκοὺς παράγοντας, τὸ ἔλλειμμα μετετράπη εἰς πλεόνασμα· σχετικῶς μάλιστα δὲ Βαλαωρίτης ἔγραφε «Θεωροῦμεν ἀναμφίβολον ὅτι ἡ στήλη εἰσαγωγῆς χρυσοῦ ὑπερτερεῖ τὴν τῆς ἔξαγωγῆς κλπ». (Ακρόπολις 1)4)1910).

’Απὸ τῶν βαλκανικῶν ὅμως πολέμων ἡ διάρθρωσις τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὑπέστη μίαν φιλικὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν μορφὴν τῆς ὁφειλομένην εἰς τὴν νέαν διαμόρφωσιν τῶν κρατικῶν ὅρίων, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τὰς ἐσωτερικὰς κοινωνικὰς μεταβολάς, τὸν παγκόσμιον πόλεμον, καὶ τὰς λοιπὰς μεταβολὰς τῆς διεύθυνσις οἰκονομίας.

## ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

### I. ΑΛΛΑΓΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΣ

#### a) Καπνικὸν στοιχεῖον—Κρατικὴ ἐπέκτασις—Ἐμπόριον.

Τὴν περίοδον αὐτὴν συνήθως διαιροῦν εἰς τρία μέρη· τὴν περίοδον 1912—13, τὴν περίοδον 1914—16 καὶ 1917—1923. Αἱ μεταβολαὶ αὗτινες ἔλαβον χώραν, ἐπεκτάσεις τῶν κρατικῶν ὅρίων, παγκόσμιος πόλεμος, κίνησις τῆς ναυτιλίας κλπ. ἀπετέλεσαν ἕκαστοτε σταθμοὺς οἱ διοικούσιοι μετέβαλλον ἀναλόγως τὴν φύσιν τῶν ἐσόδων τῆς ἑθνικῆς οἰκονομίας.

Ἐνγάλωττέρον παντὸς ἄλλου δεικνύουν τὰς ἐπελθούσας μεταβολὰς οἱ κάτωθι ἀριθμοὶ τοῦ πληθυσμοῦ μεταξὺ τῶν δύο ἔτῶν καθ' ἣ διενεργήθη ἀπογραφαί.

ἀναλογία κατὰ  
τετρ. χιλμ.

Έτος 1907 τετρ. χιλμ.	63.211	πληθυσμὸς 2.631.952	41,63
» 1920 » » 130.199	»	5.016.889	38,53, αὔξησις 2.384.937.

Οἱ ἀριθμοὶ τοῦ 1920 ἀναφέρονται εἰς τὰ μεταπολεμικὰ δριστικὰ ὅρια. Αἱ παρατηρούμεναι διαφοραὶ ὁφείλονται εἰς τὴν ἐν τῷ μεταξὺ προσάρτησιν τῆς Μακεδονίας, Ἡπείρου, Κρήτης, Νήσων Αἰγαίου κατὰ τὸ 1912—14 καὶ τῆς Δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸ 1919—20.

’Η προσθήκη εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν τόσων ἐκτάσεων μετέβαλε καὶ τὴν διάρθρωσιν αὐτῆς. Τὸ χαρακτηριστικῶτερον ἐξ ὅλων τῶν μεταβολῶν εἶνε ἡ μετατόπισις τοῦ κέντρου τῶν ἀνατολικῶν καπνῶν εἰς Ἑλλάδα, Βουλγαρίαν καὶ Σερβίαν πρὸς ζημίαν τῆς Τουρκίας· αἱ μεταγενέστεραι μεταβολαὶ τοῦ παγκοσμίου πολέμου συνετέλεσαν ὥστε βάσις τῆς παραγωγῆς τῶν ἀνατολικῶν καπνῶν νὰ καταστῇ ἡ Ἑλλάς. ’Αναφέρομεν τὰ σχετικὰ στοιχεῖα τῆς παραγωγῆς ἀνατολικῶν καπνῶν.

*Ετος	Τόννοι	Τόννοι	Τόννοι	Τόννοι	Τό.
1912	Τουρκία 47.183	Έλλας 11.193	Βουλγαρία 5.182	Σερβία —	
1913	» 55.306	» 20.014	» 5.096	» 3.000	
1915	» 13.872	» 18.494	» 15.629	» —	
1920	» 29.122	» 32.536	» 29.304	» 9.236	

\*Εμφαντικώτερος άκομη είναι ότι άκολουθος συγκριτικός πίνακας:

*Ετος	Τόννοι Ποσοστὸν		Τόννοι Ποσοστὸν	
	ο/ο	ο/ο	ο/ο	ο/ο
Τουρκία	55.000	66,3	Τουρκία	26.000
Έλλας	20.000	24,1	Έλλας	56.000
Βουλγαρία	5.000	6	Βουλγαρία	45.000
Σελβία	3.000	3,6	Σερβία	18.000
Σύνολον	83.000	100	Σύνολον	145.090

Πάντες οι άνωτεροι άριθμοί δὲν δύνανται νὰ ληφθοῦν ως άπόλυτος βάσις, λόγω τῶν ἔξαιρετικῶν γεγονότων, αἵτινα ἔλαβον χώραν κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἐντελῶς άνώμαλον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πολιτικῆς τε καὶ οἰκονομικῆς.

\*\*

Τὸ ἐμπόριον ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον παρουσιάζει σημαντικὰς μεταβολὰς μὴ ὅφειλομένας ἀπολύτως εἰς ὀργανικὰς τοιαύτας, ἀλλ' εἰς ἔξωτεροικά ἐμπόδια (π.χ. ἀποκλεισμός).

	Εἰσαγωγὴ εἰς χιλ. χρ. δρχ.	Έξαγωγὴ εἰς χιλ. χρ. δρχ.	Σύνολον εἰς χιλ. χρ. δρχ.	*Ελλειμμα εἰς χιλ. χρ. δρ.
1914	318.846	178.564	497.410	140.282
1915	289.390	218.356	507.746	71.034
1916	399.439	154.842	554.221	244.597
1917	233.075	112.627	335.702	110.448
1918	733.907	296.860	1.030.767	437.047
1919	1.552.179	764.220	2.316.399	787.959
1920	1.589.438	500.957	2.090.395	1.088.481
1921	630.167	337.218	967.385	292.949
1922	476.656	374.304	850.960	102.352

Εἰδικώτερον ἡ έξαγωγὴ παρουσιάζει τὰς κάτωθι ἀναλογίας ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς.

Ἐτος	Ἐξαγωγὴ (ἐπὶ 100 δοχ. εἰσαγωγ.)	Κατὰ κάτοικον δοχ. χρυσαῖ		Τιμὴ χρ. δοχ.
		Εἰσαγ.	Ἐξαγ.	
1913	66,68	—	—	
1914	56,00	67,17	37,05	
1915	75,45	—	—	
1916	38,76	82,94	32,15	
1917	50,49	—	—	ἄρτιον
1918	40,45	152,42	61,15	
1919	49,24	322,36	158,72	
1920 τὸ μίνιμον	31,52	287,34	90,55	1,37
1921	53,51	112,45	60,17	2,80
1922	78,53	80,20	62,98	6,65

Ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορικοῦ ἐλλείμματος ἀκολουθεῖ περίεργον ἔξελιξιν τῆς ὁποίας τὰ αἴτια δέον νὰ ἀνευρεθοῦν εἰς παραλλήλους κινήσεις τοῦ ἐνεργητικοῦ σκέλους τοῦ ἴσοιγνίου πληρωμῶν. Ἐντύπωσιν κάμνει ἡ κατὰ κάτοικον εἰσαγωγὴ τῶν ἑτῶν 1919, 1920, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἴσχυρὰν οἰκονομικὴν θέσην τοῦ ἐλληνικοῦ νομίσματος καὶ εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν ὥψισιν τῶν τιμῶν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἡ κάμψις τοῦ ἐμπορίου ἥρχισε ἀπὸ τοῦ 1921 ὀφειλομένη καὶ εἰς τὴν κάμψιν τοῦ νομίσματος, διὰ νὰ αὐξηθῇ ἡ εἰσαγωγὴ μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν προσφύγων καὶ τὰς ἐπειγούσας ἀνάγκας τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν. Ὡς ἔτερον λόγον τῆς κάμψεως τοῦ ἐμπορίου κατὰ τὰ ἔτη 1920 καὶ 1921 θὰ πρέπει ν' ἀναφέρωμεν καὶ τὴν ἐκπτωσιν τῶν νομισμάτων τῶν γειτονικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι μᾶς ουιηγωνίζοντο εἰς ὁμοιειδῆ προϊόντα, καὶ αἱ ὁποῖαι μᾶς ἡνάγκαζον παρὰ τὴν ποσοτικὴν αὔξησιν τῆς ἐξαγωγῆς νὰ ἔχωμεν ὀλιγώτερα ἔσοδα ἢ αὐτῆς.

Ἡ ἐξαγωγὴ τῶν δύο κυριωτέρων μας προϊόντων τὴν περίοδον αὐτὴν παρουσιάζει τὴν ἔξης εἰκόνα.

### Καπνός — Ἐξαγωγὴ

1914	Τόν.	21.692	ἀξία χρ. φρ.	41.909.052	ἐπὶ συνάλογον	
					ἔξαγ.	Ἐλλάδος
1915	»	24.117	»	65.499.885	»	30,2ο]ο
1916	»	13.166	»	40.425.950	»	26,1ο]ο
1917	»	12.781	»	47.266.866	»	41,9ο]ο
1918	»	13.980	»	134.356.054	»	45,2ο]ο
1919	»	26.593	»	234.718.275	»	30,7ο]ο
1920	»	26.438	»	105.955.706	»	29,5ο]ο
1921	»	26.192	»	76.102.246	»	27,6ο]ο
1922	»	36.671	»	208.302.584	»	55,8ο]ο

Τὴν ἀναλογίαν τοῦ 1922 διατηρεῖ καὶ εἰς τὰ κατόπιν ἔτη παρουσιάζοντα μέχρι τοῦ 1929 μίαν ἔντονον ἀνάπτυξιν τῆς καπνοκαλλιεργείας εἰς ἣν ἔδωσαν μεγίστην ὅδησιν οἱ πρόσφυγες.

"Ούσον ἀφορᾶ τὴν σταφῖδα παρουσίασε τὴν κάτωθι ἔξελιξιν :

### Σταφίς :

*Ετος	Παραγωγὴ εἰς έκ. ἐν. λιτρ.	*Ἐξαγωγὴ εἰς έκ. ἐν. λιτρ.	Τιμὴ χιλιολίτρου εἰς φρ. χρυσ.
1913	326	248,1	163
1914	328	222	179
1915	255	209	250
1916	185	107	350
1918	250	209	350
1819	258	220,3	600
1920	275	178	376
1921	245	197	391
1922	243	161,9	—

\*Αποφεύγομεν νὰ δώσωμεν πλέον ἀναλυτικοὺς πίνακας τοῦ ἔξωτερικοῦ ἐμπορίου, διότι αἱ μεταβολαὶ ἐξ αἰτίας τῶν γνωστῶν λόγων εἶνε μεγάλαι καὶ ἡ πρόθεσίς μας δὲν εἶνε αὐτή.

Τὴν κολοσσιαῖαν παθητικότητα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου μέχρι τοῦ 1920 ὅπως καὶ κατόπιν ἐκάλυψαν κυρίως τὰ ἐμβάσματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς, τὰ ἔκτακτα πολεμικὰ κέρδη καὶ τὰ κέρδη τῆς ναυτιλίας.

### β) Ἐμβάσματα.

Τὰ ἐμβάσματα παρουσιάζουν τὴν κάτωθι εἰκόνα (τὰ συλληπτὰ μόνον).

1913	Λ. Στ.	1.129.000	1918	Λ. Στ.	5.060.000
1914	>	1.690.000	1919	>	14.843.000
1915	>	2.100.000	1920	>	22.600.000 τὸ μάξιμον
1916	>	2.243.000	1921	>	15.066.000
1917	>	2.580.000	1922	>	4.907.000

\*Αποδεικνύει δὲ ὁ πίναξ καλλίτερον παντὸς ἄλλου τὴν ἔλειν ποῦ ἔξασκεῖται εἰς τὸ σκορπισμένον ἔλληνικὸν κεφάλαιον, ὅταν ἡ πίστις τοῦ κράτους καὶ ἡ δραχμὴ εἶνε ἴσχυρά.

Ποία δὲ σχέσις ὑφίσταται μεταξὺ ἐμπορικῆς παθητικότητος καὶ εἰσροῆς συναλλάγματος ἐξ ἐμβασμάτων ὅποδεικνύουν καὶ τὰ ἐπόμενα στοιχεῖα.

*Ελλειμμα ἐμπορικὸν εἰς χλ. δρ. χρ.		*Ἐμβάσματα εἰς Λ. Στ.
1913	58.932	1.129.000
1914	140.282	1.690.000
1915	71.034	2.100.000
1916	244.597	2.143.000
1917	110.448	2.580.000
1918	437.047	5.060.000
1919	787.959	14.843.000
1920	1.088.481	22.600.000
1921	292.949	15.066.000
1922	102.352	4.907.000

Τὰ ληφθέντα μέτρα ἀπὸ τοῦ 1921 καὶ ἡ συνέχισις τοῦ μικρασιατικοῦ πολέμου συνετέλεσαν μαζὶ μὲ τὴν ἀμερικανικὴν κρίσιν εἰς τὸν σημαντικὸν περιορισμόν των.

### γ) Ναυτιλία.—Κέρδη τῆς.

\*Η ἀνάπτυξις τῆς ἐπαρούσιασε ἀνελίξεις καὶ ὀπισθοδρομήσεις ὁφειλο- μένας εἰς τὸ ἔξαιρετικὸν τῶν περιστάσεων. Οὕτω ἀπὸ 821.000 τόννους κατὰ τὸ 1914 μὲ 474 ἀτμόπλοια, ηὗήθη ἀκόμη κατὰ 188.000 τόννους καὶ 50 ἀτ- μόπλοια, διὰ νὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀνακωχὴν μὲ 203 μόνον πλοῖα 290.793 τόν- νων· τὰ αἰτια τῆς μειώσεως ὁφείλονται εἰς τὰς πωλήσεις καὶ τοὺς τορπι- λισμούς.

\*Υπολογίζονται (<sup>1)</sup>) τὰ τορπιλλισθέντα ἀτμόπλοια εἰς 152.394.000 τόν- νων, τὰ δὲ πωληθέντα κατὰ τὸ 1914—18 εἰς 114 ἀτμόπλοια 260.000 τόννων τὰ δὲ ναυαγήσαντα εἰς 59.000 τόννους.

\*Αναλυτικάτερον ἡ ὅλη κατάστασις παρουσιάζεται ὡς ἔξη; (ἐκτὸς τῶν ἴστιοφόρων).

1915	πλοῖα	475	τόννων	893.650
1918	>	205	>	290.793
1919	>	282	>	430.237
1920	>	335	>	494.269
1921	>	440	>	685.000
1922	>	418	>	737.450

\*Ἀπὸ τοῦ 1923 τὸ τοννάς ἀνέρχεται διὰ νὰ φθάσῃ μὲ τέλος τοῦ 1931 εἰς 1.487.623.

1) \*Ιδε Ἀνδρεάδην. \*Η. Ελλην. Ναυτιλία, Παπαμιχαλόπουλον κλ.

\*Η συμβολή της έλληνικής ναυτιλίας είς τὴν ἰσχὺροποίησιν τῆς έλληνικής οἰκονομίας ὑπῆρξε μεγάλη. Τὰ πραγματικὰ κέρδη της εἶνε ἀκαθόριστα· ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων τὸ Υπ. Οἰκονομικῶν ὑπελόγισε τὰ καθαρὰ κέρδη τῆς ναυτιλίας μαζὶ μὲ τὸ κέρδος τῶν πωλήσεων ὡς ἔξης:

Κατὰ τὸ 1915 εἰς 30 ἑκατ. δολλαρίων περίπου

»	»	1916	»	68	»	»	»
»	»	1917	»	70	»	»	»
»	»	1918	»	27	»	»	»
»	»	1919	»	14	»	»	»

\*Απὸ τοῦ 1919 καὶ κατόπιν ἥρχισεν ἡ κάμψις διὰ νὰ ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν τὰ κέρδη αὐτά.

Εἶνε βέβαιον ὅτι τὰ πραγματικὰ κέρδη ἦσαν πολὺ ἀνώτερα τῶν ἀναφερομένων.

Τὰ δύο αὐτὰ ἔσοδα τοῦ ἴσοζυγίου λ)σμῶν : τὰ κέρδη τῆς ναυτιλίας καὶ τὰ ἐμβάσματα συνεκράτησαν τὸ νόμισμα ἰσχυρόν, παρ<sup>δ</sup> ὅλους τοὺς πολέμους καὶ δὲν τὸ βλέπομεν νὰ κάμπτεται παρ<sup>δ</sup> ὅταν ἥρχισαν νὰ κάμπτωνται καὶ ταῦτα (πτῶσις ναύλων κατὰ τὸ 1920 καὶ ἐφεξῆς). Καὶ δ τουρισμὸς ὅμως ἥρχισε ν<sup>ο</sup> ἀποδίδῃ (ἔτος 1919) καὶ τὰ διμύφορα κεφάλαια τὰ τοποθετημένα δὲν παρέσχον ἀσήμαντον συμβολὴν (1918-22 περὶ τὰ 5 ἑκατ. ἐτησίως).

"Ολα ὅμως αὐτὰ δὲν μέχρι τοῦ 1920 ὑπερεκάλυπτον τὰ πολεμικὰ ἔξοδα, ἀπὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἡ συνέχισις τοῦ πολέμου ἀπήτει καὶ διαρκῶς νέα ἔσοδα, ἐνῷ οἱ πόροι ἐκ τοῦ ἔξωτεροικοῦ ἐμειώνοντο λόγῳ τῆς διεθνοῦς κρίσεως τοῦ 1920-21. ἦτις ἀρχίσασα ἀπὸ τὴν Ἱαπωνίαν ἐπεκετάθη εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας καὶ Εὐρώπην, ὀφειλομένη εἰς τὸ σταμάτημα τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς τοὺς ἐμπολέμους, καὶ τὴν ἐμφανισθεῖσαν βιομηχανικὴν καὶ γεωργικὴν ὑπερπαραγωγήν.

Τὴν κρίσιν αὐτὴν ἡ έλληνικὴ οἰκονομία. εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν ἥσθιανθη ἐντόνως, διότι τὰ διαθέσιμά ἦσαν ἀφθονα καὶ παρουσίαζεν ἰσχυροτάτην ἐπιφάνειαν πρὸς ἀντίστασιν.

\*Απὸ τῶν ἐκλογῶν ὅμως τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920 ἡ κατάστασις μετεβλήθη ἀποτόμως· τὸ πολιτικὸν αὐτὸν γεγονός ὑπῆρξεν αἴτιον ἀποτόμου ἀλλαγῆς ὠρισμένων οἰκονομικῶν προϋποθέσεων, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἥτταν τοῦ 1922 καὶ τὸν ἐκτοπισμὸν τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γεγονὸς τὸ δποῖον ἀπὸ ἀπόψεως σημασίας δύναται νὰ παραβληθῇ μόνον πρὸς τὸ κίνημα τῆς ἀνεξαρτησίας.

Καθρέπτης τῆς ὀλης ἔξεισεως τῆς καταστάσεως, εὐμενοῦς ἢ δυσμενοῦς, εἶνε τὸ συνάλλαγμα, τὰς κινήσεις τοῦ ὁπίου θὰ παρουσιούσωμεν.

### δ) Τὸ συνάλλαγμα, τὰ δημόσια οἰκονομικά.—Δανεισμὸς ἔξωτεροικοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Βαλκανικῶν παλέμων ἡ Ἑλλὰς συνῆψε τρία

προσωρινὰ δάνεια τῶν 20 ἑκατομ., τῶν 185 ἑκατ. μετὰ τῆς Ἐθνικῆς καὶ ἔτερον 40 ἑκατ., μέρος τῶν δποίων διετέθη εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Διὰ τὴν πλουτοπαραγωγικὴν ἐνίσχυσιν τῶν νέων χωρῶν ἐκδίθη σκόπιμον τότε ἡ ἔκδοσις μεγάλου δανείου ἐκ 500 ἑκατ., ἐκδούθεντος τοῦ πρότου ἡμίσεως ἐπιτυχῶς κατὰ τὸ πρῶτον ἔξαμηνον τοῦ 1914, μέρος τοῦ δποίου καὶ θὰ διετίθετο διὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν προσωρινῶν δανείων.

‘Η ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως κήρυξις τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν τακτοποίησασαν τὰ οἰκονομικά τῆς διὰ τῶν δανείων αὐτῶν Ἑλλάδα ἐπέδρασε δπως καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀγοράς, ἥναγκασε δὲ καὶ αὐτὴν νὰ προβῇ εἰς πρᾶξεις δπως ἐκείνη τῆς 21]7]1914 διὰ τῆς δποίας παρεχωρεῖτο εἰς τὰς Τραπέζας πορτοτοίμ παταθέσεων, ἀπηγορεύετο ἡ ἔξαγωγὴ αὐτούσιου χρυσοῦ, ἀνεστέλλετο δὲ ἡ ἔφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ ν. ΓΧΜΒ καὶ ἐπεβάλλετο ἡ ἔξοφλησις τῶν εἰς χρυσὸν ὑποχρεώσεων διὰ τραπεζογραμματίων.

Ἐν τούτοις μετὰ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν μικρὰ ὑπῆρχεν ἡ ἡπίδρασις εἰς τὴν δλην οἰκονομίαν, δπως ἀποδεικνύει ἡ προσφυρὰ χρυσοῦ καὶ συναλλάγματος πέραν τῶν ἀναγκῶν, πρᾶγμα ἐπιτρέψυιν καὶ τὴν αὐξῆσιν τοῦ δυνάμει τοῦ ν. ΓΧΜΒ κυκλοφοροῦντος κατὰ ἔτερα 25 ἑκατ. ὥστε τὴν 31)12 1914 νὰ ἐνεφανίζετο ἡ ἀκόλουθος κατάστασις διαθεσίμων:

Διαθέσιμα ἐν Ἑλλάδι	Δρχ. 74.500.000
»      ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ	» 173.000.000
Σύνολον	» 247.500.000

‘Η κυκλοφορία εἶχε παραλλήλως τὴν κάτωθι μορφήν:

Διὰ λ)σμὸν τοῦ Κράτους Δρχ. 60.951.000	
Τραπέζης	» 37.742.000
N. ΓΧΜΒ	» 153.513.000
Σύνολον	» 252.206.000

Τὸ δὲ μεταλλικὸν ἀπόθεμα ἀνήρχετο εἰς μεταλλικὸν

εἰς τὸ Ταμείον. . . . 39.166.000 φρ.	
καὶ, εἰς διαθέσιμα ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ. . . . 173.000.000 φρ.	
Σύνολον. . . . . 213.166.000 φρ.	

ἥτοι κάλυμμα κυκλοφορίας 84.10%.

‘Υπὸ τοὺς δρους αὐτοὺς τὸ ἄρτιον τῆς δραχμῆς δὲν διεταράχθη καθ’ δλον τὸ διάστημα τοῦ πρώτου πολεμικοῦ ἔτους.

Τὸ ἔτος 1915 παρουσιάζει καὶ αὐτὸ μίαν αὐξῆσιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἐκδοτικοῦ προνομίου τῆς Ἐθνικῆς καὶ εἰς τὰς νέας χώρας, ἀνελθοῦσα ἐν συνόλῳ εἰς 379 ἑκατ. (123.1)2 N. ΓΧΜΒ. 59 ἑκ. Ἑλλ. Κυβ. καὶ 136.1)2 ἑκ. διὰ λ)σμὸν Ἐθνικῆς). Παρὰ τοῦτα ἡ αὐξῆσις τῶν δυνάμει τοῦ ν. ΓΧΜΒ παρουσιάζει αὐξῆσιν κατὰ 30

έκ. δρχ., δεῖγμα τοῦ εὐμενοῦς ἴσοζυγίου πληρωμῶν, ὁφειλόμενον εἰς τὸ μεταναστευτικὸν καὶ ναυτικὸν συνάλλαγμα.

Κατὰ τὸ 1916 τὰ δυνάμει τοῦ ν. ΓΧΜΒ κυκλοφοροῦντα φθάνουν εἰς 200 ἑκατ. διὰ τῆς κατανίκησιν δὲ τῆς στενότητος αὐξάνεται τὸ ἀνώτατον δριον εἰς 400 ἑκ. ἔναντι τοῦ ὅποιου κυκλοφοροῦν τὸ τέλος τοῦ 1916 360 ἑκ.

Τὸ 1917 ἡ Ἑλλὰς παρ' ὅλας τὰς ἀνωμαλίας καὶ τὴν αὔξησιν τῶν δυνάμει τοῦ ν. ΓΧΜΒ κυκλοφοροῦντων 400 ἑκ. εἰς 700 ἑκ., παρουσιάζει ἵσχυράν τὴν πίστιν (διὰ τὰ πλέον τῶν 400 ἑκ. ἔτερα 300 ἑκατ. παρουσιάζει ὡς κάλυμμα τὰς πιστώσεις τῶν θησαυροφυλακείων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ ἀγορασθὲν ἀπὸ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα συνάλλαγμα).

Τὸ τέλος τοῦ 1917 μᾶς εὑρίσκει μὲ κυκλοφορίαν 848 ἑκατ. ἔχουσαν κάλυμμα 961.1)2 ἑκατ.. ἥτοι 113,360)ο.

Πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἔξαγωγῆς συνολλάγματος πρὸς κερδοσκοπίαν (εἰς τὸ ὑποτιμώμενον ρωσικὸν νόμισμα, γερμανικόν, αὐστριακὸν) ἔξεδόθη τότε τὸ N. Διάταγμα τῆς 20)11)1917, ἀτέλες ὅμως, ἐφ' ὅπον ἐπέτρεπε ἔξαγωγὴν κεφαλαίων πρὸς πληρωμὴν ἐμπορευμάτων εἰσαχθέντων ἢ εἰσαχθησομένων. Ἡ ἀτέλεια ἐδιορθώθη κάπως ἀργὰ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1919 ἀφοῦ διέρθευσεν οὕτω ἀρκετὸν σινάλλαγμα καὶ δι' ἄλλους λόγους (δι' ἀγορᾶν δανείων εἰς χρυσόν).

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἴσοτιμία τῆς δραχμῆς δὲν ἐκλονίσθη πρὸς τὸ δολλάριον, ἐνῶ τὰ πλεῖστα νομίσματα (φράγκον κλπ.) ὑπετιμῶντο. Ἀκόμη οὕτε τὸ κακὸν αὐτὸν ἔκαμε ἡ γενίκευσις τῆς παρεκκλίσεως ἀπὸ τοῦ νόμου ΓΧΜΒ καὶ ἡ παρερμηνεία αὐτοῦ διὰ σῆς ὅποιας ἐγένετο δεκτὸν ἀντὶ ρευστῶν νὰ ἐγίνοντο δεκταὶ ἀπλῶς πιστωτικαὶ ἐγγραφαί<sup>(1)</sup> τῶν συμμάχων ἔναντι τῶν δριοίων θὰ ἔξεδίδοντο τραπεζογραμμάτια διὰ τὰ ἔξοδα τῶν συμμάχων καὶ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας.

Τὸ ζήτημα αὐτὸ διπετέλεσε θέμα συζητήσεων καὶ τελευταίως, ὥστε τὸ παρερχόμεθα καίτοι τὸ σπέρμα τοῦ μέλλοντος πληθωρισμοῦ εὑρίσκετο εἰς αὐτὴν τὴν ἐλευθέραν παρερμηνείαν τοῦ ν. ΓΧΜΒ.

Οὕτω τὴν 31)12)12 ἐκυκλοφόρουν τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν συνόλῳ 1258 ἑκ. ἔναντι τῶν ὅποιων ὑπῆρχε κάλυμμα 1720 ἑκ. (εἰς διαθέσιμα ἐν τῷ ἔξωτεροικῷ, εἰς συνάλλαγμα καὶ εἰς πιστώσεις τῶν θησαυροφυλακείων), ἥτοι 136,770)ο.

Εἰδικῶτερον<sup>(2)</sup>, τὰ κυκλοφοροῦντα κατὰ τὸ 1918 δυνάμει τοῦ ν. Γ.Χ.Μ.Β. ἐκαλύπτοντο ἀπὸ 320 ἑκ. εἰς πραγματικὰς καταθέσεις ἐν τῷ ἔξωτεροικῷ καὶ 865 ἑκ. διὰ πιστώσεων τῶν Συμμάχων.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ κράτος προέβαινεν εἰς διάφορα δάνεια πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν του τὸ ὅποια ἐπηρέαζον καὶ αὐτὸ τὸ νόμισμα.

1) Ἡδε καὶ συζητήσεις Βουλῆς κατὰ Μάρτιον 1932.

2) Ἡδε Τσαλίκην.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1919 (<sup>1)</sup>) ἡ κυκλοφορία τῶν τραπεζικῶν γραμματίων ἀνήρχετο εἰς 1375 ἑκατ. ἔναντι 379 ἑκατ. κατὰ τὴν 31]12]15, ἐνῶ τὸ κάλυμμα καθίστατο καὶ ποσοτικῶς καὶ ἡ πὸ ἡ ψεως συνθέσεως ἀσθενέστερον.

Τὸ ἔτος 1919 παρουσίασε ὡς ἴδομεν προηγουμένως μεγάλην εἰσαγωγὴν ἐμπορευμάτων λόγῳ τοῦ ἀρτίου τῆς δραχμῆς, πρᾶγμα τὸ δποῖον καὶ ἥλαττωσε τὰ συναλλαγματικά ἀποθέματα παρὸ δὲ τὴν ἐντονον εἰσροὴν μεταναστευτικοῦ συναλλάγματος. Τὰ ληφθέντα μέτρα περὶ τῶν δποίων ἀνεφέρουμεν προηγουμένως ἥλθον κάπως ἀργά, καταναλωθέντων ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ρευστοῦ συναλλάγματος ἐκ 320 ἑκ. τοῦ ν. ΓΧΜΒ, ὥστε νὰ ἀρχίσουν νὰ παρουσιάζωνται σημαντικαὶ διακυμάνσεις.

Οὕτω τὸ δολλάριον τῷ 1919 ἐσημείωνε κατώτατον τὸν Ἱαν. 5.18 ἀνώτατον δὲ ὅριον τὸν Δ]βρ· 6.90

Συνεπῶς ἐπεβάλλετο ἡ ρευστοποίησις τῶν συμμαχικῶν ὄφειλῶν ἐκ προκαταβολῶν ἀνερχομένων (31]12]19) εἰς Λ.ΣΤ. 3.040.228. τῆς Ἄγγλιας καὶ Φραγκα 266.965.000 τῆς Γαλλίας, ἣτις καὶ ἥρχισε νὰ γίνεται, ὥστε τῷ 1920 νὰ τεθοῦν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως.

1. Λ.ΣΤ, 3,040.228 πρὸς τακτοπούησιν προκαταβ. Ἄγγλιας
2. > 6.540.000 ἔναντι δανείου 750 ἑκατ. (Λ.ΣΤ. 30)
3. Δολ. 15.000.000 ἔναντι δανείου 750 >

Ἡ Γαλλία ἐν τούτοις οὐδὲν κατέβαλλεν· (διότι τὸ φράγκον εἶχεν ἐκπέση)· καίτοι δὲ ὁ πόλεμος εἶχε παρέλθει τὸ ὑπόλοιπον τῶν ὄφειλομένων ἐκ τοῦ δανείου τῶν 850 ἑκατ. δὲν κατεβλήθη ὅπως ὥριζε ἡ σχετικὴ συμφωνία. Φυσικὰ τὸ ἐκ 1126 ἑκ. ὑπόλοιπον τῆς κυκλοφορίας τοῦ ν. ΓΧΜΒ δὲν εἶχεν πραγματικὸν κάλυμμα ἐπηρεάσαν τὴν δραχμήν, ὥστε τὸ δολλάριον νὰ παρουσιάζῃ τὸ 1920 μέσην τιμὴν ἐτησίαν Δρχ. 9,55.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Κράτος ἐδανείσθη παρὰ τῆς Ἐθνικῆς 300 ἑκατ. εἰς δολλάρια πρὸς 5.1]200 διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν, ἀναβιβάσαν τὰς ὄφειλάς του πρὸς τὴν Ἐθνικὴν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1919 εἰς 653 ἑκατ. Ἡ αὐτὴ τακτικὴ ἐσυνεχίσθη μεταγενεστέρως, διότι ὁ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμος διήρκει· τὸ τέλος τοῦ 1920 εὑρίσκει τὸ χρέος πρὸς τὴν Ἐθνικὴν ν' ἀνέρχεται εἰς 1370 ἑκατ. ἔναντι 653 κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν τοῦ 1919.

Ἄπὸ τοῦ 1920 ἥρχισε νὰ διαφαίνεται ἡ μέλλουσα ἐξέλιξις τῆς κυκλοφορίας πρὸς τὰ ἄνω. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων παρὰ τῆς Ἐθνικῆς ηὔξησε κατὰ 707 ἑκατ., τὸ δὲ Κράτος ὑπέγραψε σύμβασιν δανεισμοῦ 100 ἑκατ. καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἐκδοσιν δημοσίως; 300 ἑκατ. λαχειοφόρων δμολογιῶν.

1) Ἰε Τσαλίκην—Καταστάσεις Ἐθνικῆς.

\*Από τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἡ τροπὴ τῆς οἰκονομίας μας, πρὸς τὰ κάτω ὥρισε νὰ γίνεται ἔκδηλος διὰ τῆς ἐξαντλήσεως τῶν συναλλαγματικῶν ἀποθεμάτων, ὥστε νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἀρσεως τῶν ἀπαγορευτικῶν μέτρων, ἀφοῦ ἔξηντλήθησαν τὰ εἰς συνάλλαγμα ἀποθέματα τῆς Ἐθνικῆς.

\*Οριστικὴν τροπὴν πρὸς τὰ κάτω ἰδιαιτέρως ἔδωκε τὸ ἔκλογικὸν ἀποτέλεσμα τῆς 1 Νοεμβρίου τοῦ 1920, τὸ διποῖον παρέσχε τὴν ἀφορμὴν εἰς τοὺς συμμάχους νὰ ἀναστείλουν τὰ ὑπολειπόμενα ποσὰ ἔναντι τῶν παραχωρηθεισῶν εἰς τὴν Ἐλλάδα πιστώσεων καὶ αἱ διποῖαι ἀνήρχοντο (Νοέμβριος 1920) εἰς 300 ἑκατ. φράγκα.

### 5.355.321 Λίρας

καὶ 32.236.629 δολλάρια

Τὸ ἄμεσον ἐπακολούθημα ἦτο νὰ μείνουν ἀκάλυπται αἱ ἀντίστοιχαι πρὸς αὐτὰς ἔκδόσεις αἱ διποῖαι φυσικὰ ἐπηρέασαν μαζὶ μὲ ἄλλους συντελεστὰς τὴν δραχμήν, ἡ διποία κατὰ τὸ 1921 ἀπὸ 34,33 τὴν λίραν ἔφθασε εἰς 70,04 δραχμάς.

\*Ἐκεῖνο ὅμως τὸ διποῖον κάμει πλέον ἀδικαιολόγητον καὶ ἀδικον τὴν λῆψιν τοῦ μέτρου τῆς ἀναστολῆς τῶν πιστώσεων, εἶνε «ἡ ἐπέκτασίς του καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς προκαταβολάς, τὰς διποίας ἔδωκε ἡ Ἐθνικὴ πρὸς τοὺς συμμάχους διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ στρατοῦ των καὶ τὰς διποίας ἔχοργησεν ἡ Ἐθνικὴ ἔκδίδουσα τραπεζικὰ γραμμάτια ἔναντι πιστώσεων πρὸς αὐτὴν τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας».

Αἱ προκαταβολαὶ αὐταὶ ἀνήρχοντο τῆς Ἐθνικῆς διὰ τὰς δαπάνας τῶν συμμάχων εἰς 267 ἑκατομμύρια διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ 117 ἑκατομμύρια διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἦτοι περὶ τὰ 75 ἑκατομμύρια δολλαρίων. (1) Σημειωτέον

1) Αἱ πιρὰ τῶν Συμμάχων ἀνοιχθεῖσαι πιστώσεις κατὰ τὸν πόλεμον ἤσαν:

Ρωσσία 1915 ρούβλια 3.750.000 Δρχ. 10 ἑκατομ.

Γαλλία 1915 φράγκα 30.000.000 > 30 >

> 1917 > 50.000.000 > 50 >

> 1918-1919 > 350.000.000 > 274 >

Ἀγγλία 1915 εἰς Λίρας > 10 >

> 1917 > > 50 >

> 1918-1919 > > 293 >

\*Ηνωμ. Πολιτείαι εἰς Δολ. 48.236.629.05 > 250 > = 967 ἑκατ.

\*Εκτὸς αὐτῶν καὶ ἡ Γερμανία παρεχώρησε μίαν παρομοίαν πίστωσιν ἐκ μάρκων 80 ἑκατ. ἔναντι τῆς διποίας ἔξεδωκε ἡ Ἐθνικὴ 73. 600. 000 δραχ. καὶ ἄλλα 29 ἑκατ. ἔναντι καταθέσεών της ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ, ἦτοι ἐν δλφ 102 ἑκατομμύρια παραμειναντα ἀκάλυπτα μετά τὴν ἤταν (Ιδε Ἀνδρεάδην καὶ Δερτιλῆν) τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων.

Συμπλέγματα συμμάχων αἱ διποίας πιστώσεις ἀνήλθον εἰς 967 ἑκατ. σὺν 102=1069 ἑκατομμύρια καὶ διὰ τὴν ἀκριβειαν 1,069.841.070.

\*Ἐναντι αὐτῶν ἐπραγματοποιήθησαν παρὰ τῆς Ἀγγλίας Λίραι 6.540.000 ἦτοι Δρχ. 161.787.400

\*Αμερικῆς Δολ. 15.000.000 > > 77.737.500 239.524.900 σύνολον

\*Ητοι παρέμενον εἰς βάρος μας ἀκάλυπτοι 1.069 ἑκατ. πλὴν 239, ἦτοι 830



δτι μόνον τὸ χρέος τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Ἐθνικὴν ἔξωφλήθη τοῖς μετρητοῖς κατὰ τὸ 1920.

· Η Ἑλλὰς ὑπῆρξε τὸ παράδειγμα τοῦ Κράτους θυσιασθέντος ὑπέρ τῶν συμμάχων διὰ νὰ ἀμειφθῇ καθ' ὃν τρόπον τῆς συμπεριεφέρθησαν. Διὰ νὰ συνοψίσωμεν τοὺς λογοσμοὺς ἀναφέρομεν (<sup>1</sup>):

δτι 1) ἔλαβε ἐναντὶ τῶν δανείων 239 ἑκ. (Λ. ΣΤ. 6.540.000 καὶ Δολ. 15 ἑκατομ.)

2) ἔδφη εἰς τοὺς Γάλλους 267 ἑκ. (προκαταβ. εἰς Γαλλικὸν στρατὸν μὴ ἔξοφληθεῖσα).

Σ ν μ π ἐ ρ α σ μ α: ἔδωκε πλέον περὶ τὰ 20 ἑκατομμύρια.

· Επὶ πλέον δὲ ἔξεδωκε ἀ κ α λ ύ π τ ω σ ἐναντὶ τῶν πιστώσεων περὶ τὰ 1.000 ἑκατομμύρια δρχ. αἱ δροῦαι δὲν τῆς κατεβλήθησαν ὡς εἴδομεν.

Τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα ἦτο, παρ' ὅλην τὴν διατήρησιν τῆς ἐπικαταλλαγῆς νὰ δημιουργηθῇ πληθωρισμὸς καὶ αἱ τιμαὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὴν ἔντης πορείαν (ἴδε Μην. Δελτίον Στατιστικῆς).

1914	100	τιμάρ. ἀκριβείας ζωῆς Γενικός,	δραχμὴ εἰς τὸ ἀρτιον.
1915	117	»	»
1916	159	»	»
1917	256	»	»
1918	366	»	»
1919	323	»	»
1920	351	Δραχμὴ χρυσῆ	1, 37
1921	398	»	2, 80
1922	636	»	6, 65

Τὰ ουμπτώματα τὰ δροῖαι ἀναφέρομεν ἐνδεικνύουν δτι ἡ δεκαετία τῆς μεγαλειτέρας ἀκμῆς τὴν δροῖαν ἐγνώρισεν ἡ Ἑλλὰς ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέρμα της. Τὸ φᾶσμα τῆς καταστροφῆς λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς διχονοίας καὶ τοῦ πολιτικοῦ πείσματος ἥρχισε νὰ φίχη τὴν σκιάν του ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ 1922 καὶ τὸν τουφεκισμὸν τῶν 6 πολιτικῶν της.

Αἱ πληθωρικαὶ ἐκδόσεις ἥρχισαν ταχεῖαι ἀπὸ 163.405.000 δρχ. ὅσα γραμμάτια ἔκυκλοφόρουν τὴν 27]<sup>5</sup>]20 διὰ λογοσμόν τῆς Ἐθνικῆς, αὐξάνονται μέ:

---

ἕκατομμύρια, ἐκτὸς τοῦ χρέους τῆς Γαλλίας διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ Γαλ. στρατοῦ ἑκ 267 ἑκατ.

1) Κατὰ τὸν Ἀνδρεάδην.

τὴν σύμβασιν τῆς 27]5]20 διὰ 300 ἑκατ. (μὲ δικαιολογητικὸν τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων)

» » » 21]9]20 » 400 » (τὴν ἐπέβαλον αἱ ἀνάγκαι τοῦ προελαυνοντος στρατοῦ)

» » » 31]3]21 » 500 »

» » » 17]2]22 » 550 ἑκατ. καὶ μετὰ κατὰ τὸν Μάρτιον

βλέπομεν νὰ γίνεται τὸ 1ον Ἀναγκαστικὸν τῶν 1.300 ἑκατομμυρίων. Διὰ νὰ προστεθοῦν μέχρι 18[5]23 ἔτερα 1650 ἑκατ. ὑπὸ πίεσιν τῶν ἀναγκῶν περιθάλψεως προσφύγων καὶ ἄλλων. Καὶ ἂν μὲν ἡ πρώτη ἐδικαιολογεῖτο μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῶν συνόρων, ἐν τούτοις 200 ἑκατ. ἔξ αὐτῆς ἔλαβε τὸ Κράτος, ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν δευτέραν ἔλαβε 200 ἑκατ., καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀκόμη περισσότερον ἐθεράπευον καταναλωτικὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, ὅσον αἱ λοιπαὶ πηγαὶ του ἐστείρευον.

Ὑπολογίζεται ὅτι ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τὴν ὅποιαν ἐπρομηθεύθη διὰ τῶν πληθωρικῶν ἐκδόσεων (ἐκτὸς τῶν δανείων) τὸ κράτος ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν ἀπὸ τοῦ 1915—1926, ὅτι ἀνέρχεται περὶ τὸ δι' σεκατομμύριον χρυσῶν χρωμάτων, ἐπιτάξεως τῶν 100 ἑκατοντομίσματος, τὸ δάνειον τῶν 100 ἑκατοντομίσματος, τὸ δάνειον τῶν 75 ἑκατ. τῶν 300 ἑκατ. καὶ αἱ ἐκδόσεις τῶν ἐντόκων ἀνελθοῦσαι μέχρι τοῦ 1922 εἰς 433 ἑκατ. καὶ διάφοροι ἄλλαι προσωριναὶ καταβολαί.

Ἐκτὸς τῶν πληθωρικῶν ἐκδόσεων κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἐγένετο, ὡς εἴπομεν, καὶ τὸ περίφημον πρῶτον ἀναγκαστικὸν δάνειον (1300 ἑκατ.), ἀποτελοῦν παρέκκλισιν ἀπὸ τὴν τακτικὴν ἀντλήσεως ἐσόδων δι' ἐκδόσεων χαρτονομίσματος, τὸ δάνειον τῶν 100 ἑκατοντομίσματος τῶν 75 ἑκατ. τῶν 300 ἑκατ. καὶ αἱ ἐκδόσεις τῶν ἐντόκων ἀνελθοῦσαι μέχρι τοῦ 1922 εἰς 433 ἑκατ. καὶ διάφοροι ἄλλαι προσωριναὶ καταβολαί.

Αὐτονόητον πόσον δυσμενῆ ρόλον εἰς τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος ἔπαιξεν ἡ μείωσις τῶν ἐμβασμάτων, μειωθέντων σημαντικῶς ἀφ' ἐνὸς μὲν λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς δικτιούμησεως τοῦ χαρτονομίσματος καὶ ἀφ' ἐτέρου τῆς Ἀμερικανικῆς κρίσεως. Εἰς δλα αὐτὰ δὲν ἀντετάχθη παρὰ τὸ μέτρον τῆς μονοπωλήσεως τοῦ συναλλάγματος πρὸς περιορισμὸν τῆς ζητήσεώς του, ἐνῶ θὰ ἐπρεπε νὰ συνεπληροῦντο μὲ τὴν ἀναστολὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ δημοσίου ἐξωτερικοῦ χρέους.

## II. ΙΣΟΖΥΓΙΟΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

### a) Ἐξέλεξις του

Ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς ὑπολογισμούς, καὶ διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια παρεθέσαμεν προηγουμένως, δὲν κρίνομεν ἀσκοπὸν νὰ δώσωμεν καὶ τὰς ἐνδεικτικὰς κινήσεις τοῦ ἰσοζυγίου λ)σμῶν.,

Οὕτω κατὰ τὸ 1916 εἴχαμεν :

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ	Εἰς φράγκα χρυσᾶ	ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ	
Ἐξαγωγὴ	154	Ἐξαγωγὴ	399
Ἐμβάσματα	85	Τόκοι κεφαλ. τοποθ. ἐν Ἑλλάδι 20	
Ναυτιλία	342	Ὑπηρεσία Δημ. Χρέους	30
Ἐισοδήματα ἑλλ. κεφ.	30	Πλεόνασμα	162
Εἰς ἔκατ. χρυσᾶ φράγκα	611	Σύνολον	611

· Η κατόπιν ἔξελιξις μετὰ τὸ 1918 ἵδιως ὑπῆρξε μᾶλλον δυσμενής, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐμπορικοῦ ἑλλείματος καὶ τῆς μειώσεως τῶν ναυτιλιακῶν κερδῶν ἀν καὶ ὑπῆρχε ἐπὶ τι διάστημα μία ἀντίρροπος αὐξῆσις τῶν ἐμβασμάτων. Ἀπὸ τοῦ 1920 ὅμως λόγῳ τῶν πολιτικῶν αἰτίων καὶ διαφόρων ἄλλων δυσμενῶν οἰκονομικῶν παραγόντων τὰ πρόγραμματα μετεβλήθησαν (ἵδιως λόγῳ τῶν πολεμικῶν περιπετειῶν), ἐπίδρασις ἡτοι καὶ ἔξεδηλώθη εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ἐμπορικοῦ ἑλλείματος καὶ κατ' ἀντανάκλασιν ἐφ' ὅσον δὲν ηὕξησε οὔτε ἡ ἔξαγωγὴ οὔτε ἡ ἔγχωριος παραγωγὴ εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ ὑλικοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς.

### β) Συμπεράσματα μέχρι τοῦ 1922 καὶ συγκρίσεις.

· Η περίοδος αὐτή, ὅπως εἶδομεν, ὑπῆρξε μέχρι τοῦ 1920 ἀνιοῦσα διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν ἀφ' ἐνὸς λόγῳ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν καὶ ἀφ' ἐτέρου λόγῳ τῆς ἄλλαγης ὀρισμένων εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων ποὺ ἔδωκε εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ πόλεμος (ἐργασίαι ναυτιλίας κλπ.).

Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ 1897 παρ' ὅλους καὶ παραλλήλως πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας, ἡ ἐλληνικὴ οἰκονομία, εὐστροφος καὶ προσαρμοζομένη πρὸς τὰς ἐκάστοτε μεταβολάς, κατενόησε τὴν βασικὴν ἀλήθειαν τὴν δποίαν ὑπεδείκνυεν ἡ γεωγραφικὴ θέσις καὶ ἡ φυλετικὴ διάθεσις, ὅτι «ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις» περιορίζομένη ἐντὸς τοῦ στενοῦ ἐθνικοῦ πλαισίου δὲν θὰ συνετέλει παρὰ ἐλάχιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου, δι' αὐτὸ ἔξ ἀντιδράσεως ἀφ' ἡστιγμῆς εἰσήλθομεν εἰς τὰ διεθνῆ ρεύματα καὶ ἔπρεπε νὰ συντονισθῶμεν πρὸς αὐτά, ἡ ἐλληνικὴ κρατικὴ περιοχὴ ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν ἐντὸς τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας δι' α τὴς ἀ π ο σ τ ο λ η σ ἀ ν θ φ ω π ι ν ω ν χ ε ι θ ω ν, τοποθετήσασα τὸ πλεόνασμα τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰς Ἡνωμένας κυρίως Πολιτείας. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὅμως σχεδὸν ἐποχῆς (ἵδιως τὸν πόλεμον τοῦ Τρανσβαάλ) ἡ ἐλληνικὴ δραστηριότης ἐστράφει καὶ ἀνέπτυξε καὶ ἔναν ἄλλον γνώριμον κλάδον εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων «τὴν ναυτιλίαν».

· Ισως θὰ δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἔξευρέσεως νέων πόρων εἰς τὸ διεθνὲς πλαίσιον, ὅτι ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα

μιᾶς ἀντιδράσεως; πρὸς τὴν διαρκῆ παθητικότητα τοῦ ἴσοζυγίου λ)σμῶν, ἡ ὅποια ἐκδήλωμένη κυρίως διὰ τῆς μεγάλης εἰσαγωγῆς (πρὸς τὴν ἐξαγωγῆν), ἡτις καὶ συμπλήρωνε τὴν ἐγχώριον παραγωγὴν, ἐν τούτοις, παρ' ὅλον τοῦτο δὲν ἥδυνατο νὰ συγκρατήσῃ παρὰ ἐν ἐπίπεδον ζωῆς «δὲν σαναλόγως χαμηλὸν πρὸς τὸ εὑρωπαϊκόν».

Τὴν κίνησιν αὐτὴν ἀργότερον θὰ εὑρωμεν ἀκόμη πλέον ἐκδήλων κατὰ τὴν δεκαετίαν ἡτις ἔπειται, τὴν τοῦ 1923—1932.

‘Η πολιτικὴ ὅμως μεταβολὴ καὶ ἡ ἐπικράτησις πολιτικῶς τῶν ἀντιπάλων τῶν Φιλελευθέρων ἐξησφάλισε εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν δυσπιστίαν τῆς Ἀννάντ, ἡ ὅποια παρουσιάζουσα καὶ ἐσωτερικὰς ἀντιμέσεις, ἀφοριμὰς ἐξήτει (Γαλλία) ν<sup>o</sup> ἀρνηθῆ τὰς ὑποχρεώσεις. Τὸ γεγονός αὐτὸν ἀνέτρεψε ὅλας τὰς οἰκονομικὰς βάσεις τῆς πολιτικῆς τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἔθνικῶν δρίων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καθόσον τὰ διαθέσιμα κεφάλαια ἡσαν μικρὰ καὶ χωρὶς ἐξωτερικὴν ἐνίσχυσιν ὁ πόλεμος δὲν ἥτοδυνατὸν νὰ συνεχισθῇ. ἡτο ἐπομένως σφάλμα μέγα ἡ συνέχισις ἐνὸς πολέμου ἀπαιτοῦντος δαπάνας μεγάλας. Καὶ ὅμως ἐσυνεχίσθη δι' ἴδιων μέσων (δι' ἐκδόσεων ἀκαλύπτων, δι' αὐξήσεως τῶν ἐντόκων, διὰ προσωρινῶν δανείων, τοῦ Α'. ἀναγκαστικοῦ τῶν 1300 ἑκ.) ἐνῶ ἀφ' ἐιέρου λόγω τῆς αὐξήσεως τῆς συναλλαγματικῆς διαφορᾶς ἐπειθαρυνόμεθα ἔτι πλέον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ Δημοσίου χρέους χωρὶς παρ' ὅλα αὗται αἱ τιμαὶ τῶν χρεωγράφων νὰ διετηροῦντο εἰς καλὰ ἐπίπεδα.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς ταύτης ἡτο ἡ ἀκινητοποίησις τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς Ἐθνικῆς καὶ ἡ ἔκπτωσις τῆς Δραχμῆς.

‘Ἐπὶ 5,250 ἐκατομμυρίων δσον ἀνήρχετο τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἐθνικῆς, ἀπετελεῖτο τοῦτο κατὰ τὸ 1921 ἀπὸ 918 ἑκ. τυπικῶς ἀντιγραφόμενα τοῦ ν. ΓΧΜΒ πιστώσεις συμμαχικάι, 1170 εἰς δάνεια πάγια καὶ μὴ τοῦ Ἑλλην. Δημοσίου, 1147 ἑκ. εἰς διμολογίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, 300 ἐκατομ. διμολογίας ἔναντι ἐντόκων καὶ 200 ἑκατ. διὰ προμηθείσις καὶ μεταφορᾶς, ἡτοι 3,735 ἑκατ. ἡσαν κατεψυγμένα, ἀποδεικνύοντα ἀπολύτως τὴν ἀδυνατίαν οἰκονομικῶς διὰ τὴν συνέχισιν αὐτῆς τῆς τακτικῆς (<sup>1</sup>).

‘Ἀλλὰ τὸ κακὸν τὸ ὅποιον ἔκαμε ἡ παραγγνώρισις τῆς πραγματικότητος καὶ τὴν ὅποιαν τόσον ἀκριβὰ ἐπλήρωσαν οἱ ὑπεύθυνοι, ἡτο πολὺ μεγαλύτερον. Ἡ εἰσροὴ τῶν κεφαλαίων ἀνεκόπη βλέπουσα τὴν συνεχῆ τάσιν πρὸς πληθωρισμόν, τὸν ὅποιον ἐπέβαλον αἱ πολεμικαὶ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ ὅλος ὁ οἰκονομικὸς υφθμὸς ἀφ' ἡς ἐστείρευσεν ἡ ἐξωτερικὴ πηγή, ἐξ ἣντει ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν της, ἐπεβραδύνθη.

Τίποτε λοιπὸν φυσιολογικῶτεραν ἀπό ὅτι συνέβη· χωρὶς χρήματα μὲ μόνον ἐφόδιον, ὅπως ὁρθῶς ἐχαρακτηρίσθη, τὸ Ἐκδοτικὸν μηχάνημα, δὲν

1) <sup>1</sup> Ιδε διὰ συγκρίσεις δύο περιόδων Διομήδην.

κατακτῆ κανεὶς τὴν Ἀσίαν. Δὲν ἔμενε παρὰ ἡ ἐπίθεσις τοῦ Κεμάλ διὰ νὰ παρασύρῃ τὰ Ἐθνικὰ ὅνειρα καὶ νὰ ἵδωμεν νὰ μεταφέρωνται μέσα εἰς τοὺς θρήνους των τὰ γυναικόπαιδα τῶν προσφύγων. χωρὶς καμμίαν ἐπάρκειαν εἰς τὴν πτενήν κρατικήν περιοχήν, ἡ ὁποία οὕτε κᾶν τὸν ἴδιον της πληθυσμὸν δὲν ἥδυνατο ἀνέτως καὶ πλουσίως διὰ τῶν ἴδιων δυνάμεών της νὰ διαθρέψῃ.

---



## ΜΕΡΟΣ ΔΩΝ

### I. Η ΠΑΡΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΗΣ STRUCTURE

Εις τὰ ἄκρα τῆς περιόδου αὐτῆς, τῆς τόσον τραγικῆς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἵστανται δύο καταστροφαί: ἡ μὲν στρατιωτικὴ (1922) καὶ ἡ ἄλλη οἰκονομικὴ (1932), ἡ μία συνάρτησις τῆς ἀλλής. Ἡ μακρὰ ἔξαντλησις κάθε οἰκονομικῆς ἴκμαδος ἀπὸ τοὺς πολέμους μίαν δικαίωσιν καὶ μίαν ἴκανοποίησιν θὰ εἴχε: τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νίκης. Δυστυχῶς ὅμως πολιτικαὶ καὶ κατ' ἀντανάκλασιν οἰκονομικαὶ αἰτίαι ἐπέφεραν τὸν τραγικὸν σταθμὸν τοῦ 1922.

Ἐπὶ τοῦ ἔδαφους τῆς Ἑλληνικῆς κρατικῆς περιοχῆς, τὸ χαρακτηριζόμενον ἀνέκαθεν ἀπὸ τὴν μικρὰν οἰκονομικὴν δυναμικότητα, ἥλθαν νὰ προστεθοῦν καὶ πλήρῃ προσφύγων διωκομένων ἀπὸ τὴν ἀντίπεραν ὅχθην τοῦ Αἰγαίου.

Ἡ Μικρασιατικὴ ὅμως καταστροφὴ εἴχε καὶ ἀποτέλεσματα τὰ ὅποια ἔξεδηλώθησαν βαθμηδὸν καὶ τὰ ὅποια συχνὰ δυστυχῶς οἱ Ἰδύνοντες τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῆς πολιτικῆς τῆς χώρας παρεγγάρισαν καὶ κακῶς ἔξειτμησαν. Παρετηρήθη δηλ. ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς ἡ ἐπικράτησις ἐνὸς πνεύματος αἰσιοδοξίας, *ἴσως ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν πτῶσιν*, τὸ ὅποιον ὅμιως δυστυχῶς ἀνεπιύχθη «ὑπερτροφικῶς» καὶ συνέτεινεν εἰς τὴν παρεξήγησιν τῆς νέας πραγματικότητος, τῆς ὅποιας κυριωτέρα ἐκδήλωσις ἦτο ἡ καταστροφὴ μὲ τὴν ἀπώλειαν τοῦ χώρου τῆς διασπορᾶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ δημιουργία νέου οἰκονομικοῦ πλαισίου.

Χωρὶς βεβαίως νὰ ὑποτιμῷ κανεὶς ὅλις τὰς προσπαθείας, αἴτινες ἀνεπιύχθησον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δεκαετίας αὐτῆς διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀπωλεσθείσης ἰσορροπίας, δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονήσῃ καὶ τὰς παρερμηνείας αἴτινες ἔδόθησαν πλειστάκις εἰς διαφέροντας ἐκδηλώσεις, ἐρμηνείας ἐντελῶς συμπτωματικάς, αἴτινες ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐκούσιαν μέχρι τινος παρανόησιν τῆς πραγματικότητος.

Καθὼς θὰ παρακολουθήσωμεν ὅλην τὴν ἀγωνιώδη προσπάθειαν διὰ τὴν ἄνοδον ἀπὸ τὴν πτῶσιν, δὲν θὰ εἴνε λίγες οἱ φορές ποὺ θὰ σταματήσωμεν εἰς τὴν ἔλλειψιν δραγματικῶν ἐξηγήσεων, πρᾶγμα ποῦ ἔφερε ἀπότομα τὴν



κοινωνικήν μας και δημοσίαν οίκονομίαν εἰς μίαν νέαν πτῶσιν, ὅπως ή τελευταῖα.

‘Η πλέον καταφανής ἐξ ὅλων εἰνε ή δοθεῖσα ἔξήγησις ὅτι τὸ ἔλληνικὸν οίκονομικὸν πρόβλημα εἰνε ἀπλῶς «νομισματικὸν» και ὁ χι βαθύτερον ὁ γανικόν, μία μόνον ἐκδήλωσις τοῦ ὅποιου εἰνε και η νομισματικὴ ἀστάθεια.

‘Η παραγγώρισις τῆς διορθώσεως τῆς έλληνικῆς οίκονομίας ὅπως διεμοφθή μετὰ τὸ 1922 λόγῳ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς παλαιᾶς structure ἔκαμε νὰ μὴ ἀκολουθήσωμεν ἐγκαίρως τὰς κατευθυντηρίους ἐπιταγὰς ἃς ἔδιδεν ἡ νέα μορφὴ τῶν πραγμάτων και βλέπομεν οὕτω νὰ ἀκολουθῦμεν μίαν ἐσφαλμένην πολιτικὴν εἰς τὸ ζήτημα τῶν εἰσαγωγῶν, νὰ μὴ λαμβάνωμεν μέτρα διὰ τὴν ἐξαγωγὴν, ν’ ἀκολουθῶμεν μίαν inflation εἰς τὰ δημόσια ἔξοδα και γενικώτερον νὰ ἀπολείπῃ ή συνειδητὴ γνῶσις τῆς πραγματικότητος ὅπως διεμοφθῶθη ἀπὸ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης. Βεβαίως αἱ καταβληθεῖσαι ἀντίρροποι προσπάθειαι δὲν ἡσαν ἄνευ ἀποτελεσμάτων ἔλειπε ὅμως ή πλήρης ἐπίγνωσις, τὴν ὅποιαν ἐλάχιστοι, χαρακτηριζόμενοι ὡς ἀπαισιόδοξοι, ἤννόουν, διὰ νὰ συμφωνήσωμεν ἐπὶ τῶν πραγματικῶν αἰτιῶν ὅλοι, καπως ἀργὰ εἰνε ἀληθές, ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1932, τὴν παραμονὴν τῆς πτωχεύσεως.

## II. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΖΩΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1927

Προτοῦ ὅμως εἰσέλθομεν εἰς τὴν ἀνατομικὴν ἀνάλυσιν τῶν οίκονομικῶν ἐκφάνσεων τῆς έλληνικῆς πραγματικότητος, θὰ προσπαθήσωμεν ἐν ὀλίγοις νὰ συλλάβωμεν τὴν παραλληλον κίνησιν τῆς διεθνοῦς ζωῆς, ἐντὸς τοῦ γενικοῦ πλαισίου τῆς ὅποιας ἐκδηλοῦται και η ‘Έλληνικὴ τοιαύτη, ὡς ἀσήμαντον τμῆμα ἐνὸς ὅλου.

Καὶ ἐφ’ ὅσον βεβαίως διήρκει ὁ πόλεμος λόγῳ τῶν ἀνωμάλων συνθηκῶν δὲν ἡτο δυνατὸν νὰ διεπίστωνε κανεὶς τὰς βαθείας ὀργανικὰς μεταβολάς, αἴτινες ἔλαβον χώραν εἰς τὸ παγκόσμιον καθεστώς, ἀπὸ τῆς εἰρήνης ὅμως και κατόπιν ἐγένετο καταφανῆς ή μετατόπισις τῶν οίκονομικῶν κέντρων, ή δοπία ἀπὸ χρόνων ἔτεινε βαθμιαίως ἀπὸ τὰς Ἀνατολὰς και τὴν Μεσόγειον πρὸς τὴν Δύσιν, διὰ νὰ ὑπερβῇ ἀπὸ τοῦ 1914 τὸν Ἀτλαντικόν.

‘Ἐν τούτοις ή διεθνῆς ζωὴ εἰς τὸ διάστημα τῶν τελευταίων χρόνων ὑπέστη φαγδαίας ἀνελίξεις και μεταπτώσεις ταχείας, παρ’ ὅλον ὅτι ἐχαρακτηρίζετο συνεχῶς ἀπὸ μίαν παγίαν ὀργανικὴν νοσηρότητα. Οἱ οίκονομικοὶ κύκλοι διεδέχοντο ἀλλήλως «ἀσυμμέτρως» και αἱ παρατηρούμεναι τὴν τελευταίαν περίοδον «ἐκτροπαί» ἡσαν τόσον ἴσχυραι και εἰνε, ὥστε νὰ φθάνῃ κανεὶς εἰς τὸ συμπέρασμα μὲ τὸν Cassel ὅτι ή κρίσις αὐτὴ (ή τοῦ 1929 ιδίως) εἰνε ἐντελῶς «νέον φανόμενον» μὴ δυνάμενον νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῶν κυκλικῶν θεωριῶν. Τὰ ἐξωγενῆ αἴτια (πολιτικά, κοινωνικά, ἥθικα κλπ.)

προστιθέμενα εἰς τὰ γνωστὰ μεταβάλουν τὴν ὑφὴν αὐτῶν καὶ ἀπὸ ἐπιδρῶντα γίνονται στοιχεῖα ἄλλοιωσεως βασικῆς· διὰ τὴν παροῦσαν κρίσιν ἀσφαλῶς δὲν ἴσχυει ὁ ἀφορισμὸς τοῦ With «ὅτι αἱ κρίσεις μποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ καταιγίδα, ποὺ ναὶ μὲν προξενεῖ μεγάλας καταστροφάς ἀλλὰ ωρίχνει συγχρόνως βροχὴν ποὺ καθαρίζει τὸ ἔδαφος καὶ τὸ καθιστᾶ πλέον καρποφόρον».

‘Η πρώτη μεταπολεμικὴ κρίσις τοῦ 1920, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ μεγάλου κύκλου. ‘Η κρίσις εἰς τὰς τιμὰς μεταδίδεται καὶ εἰς τὰ χρηματιστήρια, ὁ ψυχολογικὸς παράγων εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχήν μας τῶν κινητῶν καὶ παραστατικῶν ἀξιῶν εἶνε ἵσχυρότατος. Αἱ πτωχεύσεις τῶν Τραπεζῶν καὶ ἐπιχειρήσεων μὲ αὖξησιν τῆς ἀνεργίας ἀποτελοῦν τὸ χαρακτηριστικόν. ‘Ἐν τούτοις ἡ κρίσις δὲν διήρκεσε ἐπὶ πολὺ· ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1922 παρατηρεῖται κάποια βελτίωσις ίδιως εἰς τὴν Ἀμερικήν.

‘Ἀπὸ τοῦ 1923 ἥρχισε κάποια βελτίωσις γενική, τοῦ Minor Cycle φθάσαντος εἰς τὸ ἀνώτατον κατὰ τὸ 1925 ὅπως τὸ δεικνύον καὶ οἱ τιμάριμοι, ἀπὸ τοῦ 1926 ὅμως σημειοῦται κάποια μεταβατικὴ πτῶσις (<sup>1</sup>).

### Τιμάριθμοι

Έτη	Ήνωμ. Πολ.	Αγγλία	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	παρατηρήσεις
1923	101	159	419	—	504	
1924	98	166	488	137	497	
1925	103	159	551	142	612	μάζιμον περὶ τὸ
1926	100	148	703	134	618	1925 καὶ 1926
1927	95	141	617	138	467	
1928	98	140	620	140	453	
1929	96	136	611	137	440	

‘Ἀπὸ τοῦ 1926 ἐν τούτοις οἱ τόκοι ὑψοῦνται καὶ ἡ συναλλαγματικὴ κρίσις παρουσιάζεται ἀρκετὰ δξεῖα διεθνῶς, διὰ νὰ ἴσορροπήσουν σχετικῶς τὰ πράγματα ἀπὸ τοῦ 1927 (ἐπέκτασις σταθεροποιήσεως νομισμάτων κλπ.) ἐπανελθούσης τῆς εὐημερίας τοῦ δευτέρου ἐλάσσονος κύκλου μέχρι τοῦ 1929 καὶ τῆς χρηματιστηριακῆς κρίσεως τῆς N. ‘Υόρκης.

‘Η ἐπίδρασις τῶν ἀνωτέρω κρίσεων καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἐκδηλοῦται καὶ λόγῳ ἄλλων αἰτιῶν κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν στενότητος, ὑψώσεως τοῦ συναλλάγματος καὶ χρηματιστηριακῶν καταστροφῶν. Τὴν στενότητα κατὰ τὴν πρώτην κρίσιν κάπως ἐθεραπεύσε τὸ N. Δ. τοῦ ‘Απριλίου τοῦ 1923 παρουσιάζον παραλλαγὴν τοῦ n. ΓΧΜΒ.

‘Ομοίως καὶ ἡ κρίσις τοῦ 1926 παρουσιάζει τὸν ἀντίκτυπόν της εἰς τὸ χρηματιστήριον καὶ εἰς τὴν στενότητα τῶν κυκλοφοριακῶν μέσων.

1) <sup>1</sup>Ιδε Μουσμούτην.

· Άλλὰ ἂς παρακολουθήσωμεν τὰς εἰδικωτέρας ἐκδηλώσεις χρονογραφιῶς; κἄπως. (Αἱ ἐκθέσεις τοῦ κ. Διοικητοῦ τότε Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης παρέχουν πολύτιμα στοιχεῖα).

### · Ετος 1922.

Τὸ ἔτος αὐτὸν ἐστάθη τὸ ἔτος τῶν ἐθνικῶν ἀτυχημάτων, τὰ ὅποια εὗρον τὴν χώραν μας νομισματικῶς κατεστραμμένην αἱ ἐκδόσεις ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου εἰχον συντρέψει τὴν πίστιν. · Η ἀνάγκη δανειακῆς ἐνισχύσεως ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν ἥρχισε νὰ ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως ὅτι «τὸ δάνειον θὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σταθερὰ ἀφετηρία ἐξυγιάνσεως τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν καὶ ὡς ἐνίσχυσις, ὅχι ἐφήμερος, ἀλλὰ διαρκῆς τῆς οἰκονομίας τοῦ τόπου...».

· Η λίρα κυμανομένη μεταξὺ 97 δρχ.—386 δρχ. σταματᾷ κάθε προϋπολογισμὸν οἰκονομικὸν. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ συνάλλαγμα είνε ἄφθονον λόγῳ παλαιῶν κερδῶν. Οὕτω τὸ 1922 προσεφέρθη συνάλλαγμα Λ.ΣΤ. 15 ἑκατ. · Η ἀστάθεια ὅμως τοῦ νομίσματος ἐγέννησε τὴν δυσπιστίαν εἰς τὸ ἐθνικὸν νόμισμα εἰς τὰς συναλλαγὰς καὶ καταθέσεις ἀντικατασταθείσας διὰ τοιούτων εἰς συνάλλαγμα καὶ εἰς τὰς ὅποιας ἔθεσε τέρμα ἐσχάτως τὸ μελαγχολικὸν μέτρον τῆς δραχμοποιήσεως.

· Έν τῷ μεταξὺ ἡ θετικὴ κίνησις κεφαλαίων διὰ τὴν ἑλλειψιν ἐμπιστοσύνης, περιωρίσθη, δημιουργηθείσης ἀντιθέτου ροπῆς τῆς ἀποταμιεύσεως νὰ τοποθετεῖται εἰς ἔνας ἀξίας.

Τέλος κατὰ τὸ 1922 ὀλόκληρον, ἡ μὲν κυκλοφορία ηὔξησε κατὰ 47,1]2%, ἐνῶ ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ηὔξησε κατὰ 300 οἰο μὲ μικροτέρων ἀναλογίαν ὑψώσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ συνάλλαγμα τῶν ἡμερομισθίων καὶ ἐμπορευμάτων, αἵτια ἡτοις ἐδημιουργηθεὶσαι τὴν στενότητα περὶ ἣς ὀμαλήσαμεν προηγούμενως (κατάστασις ἡτοις ἐπαναλαμβάνεται καὶ σήμερον).

· Ο κατωτέρω πίνακες εἶνε ἐν δεικτικὸς τῆς παραλλήλου φορᾶς συναλλάγματος, τιμαριθμούς καὶ κυκλοφορίας μέχρι τοῦ 1931 τῆς ὡθήσεως διδομένης πάντοτε ἀπὸ τὸ συνάλλαγμα ὑπὸ καθεστώς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας.

Κυκλοφορία	Τιμάριθμος	Τιμὴ	· Ανατίμησις		
· Ετη	εἰς ἑκατ.	Τριά. · Ελλ.	Δολαρίουν	Τιμαρίθμουν%	Δολαρίουν %
1922	2.094,3	773,7	37,15	7,7%	7,4
1923	4.157,8	1217,5	64,60	12,1	12,9
1924	4.646,7	1324,8	56,08	12,1	12,9
1925	5.266	1489,9	64,76	14,8	12,9
1926	4.519	1797,9	74,56	17,9	15,9
1927	4.952,8	1938,1	75,81	19,3	15
1928	5.445,1	1957,0	76,61	19,5	15,3
1929	5.388	1970,0	77,13	19,7	15
1930	4.895	1858,3	77,08	18,5	15
1931	4.422(1)	1787,1	77,38	17,8	15

1) 30931

### Τὸ ἔτος 1923

Τὰ ἀπόδοστα συνεχίζονται. Τὸ ἀνώτατον δριον κυκλοφορίας ἀπὸ 3698 ἑκ. τὴν 31]12]22 ἀνέρχεται εἰς 5.406 ἑκ. παρουσιάζον αὐξήσιν 1708 ἑκατ., ἔξι ὧν περὶ τὰ 1000 ἑκ. ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν ἀγοράν. Ἡ πολιτικὴ νομισματικὴ ὁρθῶς τότε ἀπέβλεψε «εἰς τὴν ποιοτικὴν βελτίωσιν τῆς κυκλοφορίας μὲ βραδεῖαν καὶ συστηματικὴν ποσοτικὴν μείωσιν.

Αἱ ἀνάγκαι τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπίεζον τὸ δὲ ληφθὲν 1 ἑκατ. Λ.ΣΤ. προκαταβολὴ ἔναντι τοῦ Προσφυγικοῦ δανείου ἦτο μικρὸν ποσόν. ἐπιταθείσης οὕτω τῆς ἀνάγκης τῆς αὐξήσεως τῶν τακτικῶν ἐσόδων, τὰ ὅποια πρόγματι ὑψήληθησαν κατὰ 1200 ἑκατ. ὅχι πάντοτε βεβαίως μὲ τὸ πνεῦμα τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης, ίδιως διὰ τὰς Ἀνων. Ἐταιρείας.

Ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ἡκολούθησε ἀποτόμους διακυμάνσεις. φθάσασα εἰς 446 δρχ. τὴν λίραν καὶ 98,61 τὸ δολλάριον τὸν χορὸν τῆς λίρας ἡκολούθησε ὁ χορὸς τῶν χρεωγράφων διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν πανικὸν τοῦ Μαΐου. Αἱ καταστροφαὶ αἵτινες ἐπροξενήθησαν ἀπὸ τὴν πτῶσιν ἐντὸς τριῶν μηνῶν τῆς λίρας κατὰ 338 δρχ. ὑπῆρξαν μεγάλαι (464-126 δρχ.).

Ἐν συνόλῳ ἡγοράσθη τὸ 1923 παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Λ.ΣΤ. 22,2 ἑκ. καὶ ἐπωλήθησαν Λ.ΣΤ. 19 ἑκ. Τὰ ἔτη αὐτὰ παρὰ τὴν καταστροφὴν τὰ χαρακτηρίζει ἡ ἐπάρχη ημέρας τοῦ 1923 παρατηρούμενη εἰς τὴν ἴσχυρὰν θέσιν τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τὴν εἰσοδον τῶν προσφύγων οἱ ὅποιοι μετέφερον τὰς εἰς χρυσὸν ἀποταμιεύσεις των (ἴσως περὶ τὰς Λ.ΣΤ. 25 ἑκατ.).

### Τὸ ἔτος 1924.

Ἡ βελτίωσις εἶνε τὸ χαρακτηριστικὸν παρακολουθοῦν τὴν διεθνῆ κατεύθυνσιν. Τὸ νόμισμα ἐστάθη καλύτερον κάπως. Ἡ κυκλοφορία ἀντὶ αὐξήσεως παρουσιάζει μείωσιν εἰς τὸ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου τμῆμα, ἐνῶ ἀντιθέτως παρουσιάζει αὐξήσιν τὸ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀγορᾶς (κυκλοφορία 4.866, ἀνωτ. δριον 5.292 ἑκ.).

Τὸ συναλλαγμα παρουσιάζει ἐπίσης ἡρεμίαν σχετικὴν καὶ πρὸ παντὸς ποσοτικὴν αὐξήσιν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἐθνικῆς.

Οὕτω τὸ 1922 ἡγοράσθησαν Λ.ΣΤ. 15 ἑκ. ἐπωλήθησαν δὲ

1923	»	»	22,2	»	Λ.ΣΤ. 19. ἑκ.
1924	»	»	34,6	»	34,2

Μὲ ποσοστὸν ἡμερησίων ἀγορῶν τὸ 1924 Λ.ΣΤ. 49.974 ἔναντι Λ.ΣΤ. 27.412 τὸ 1923. Τὸ γεγονός τῆς πληρεστέρας συναλλαγματικῆς ἐπαρκείας συνδέεται μὲ τὴν ἀνοδὸν τῶν τιμῶν διεθνῶν μέχρι τοῦ 1925, ἀποτέλεσμα τῆς ὅποιας ἦτο ἡ αὐξήσις τοῦ ἐκ τῶν ἔξαγωγῶν μας συναλλαγματος, ἡ αὐξήσις τῶν ἐμβασμάτων, αἱ προκαταβολαὶ ἔναντι τοῦ Προσφυγικοῦ καὶ εἰς τὴν μείωσιν δυσπιστίας εἰς τὸ ἔθνικὸν νόμισμα.



Ἡ λίρα κατόπιν τούτων ἐκυμάνθη μεταξὺ 298 ἀνωτάτη (δολ. 69,90) μέχρι 202 κατωτάτη (δολ. 46,07) κατὰ Μάιον. Παρετηρήθη δὴ. ἡ αὐτὴ κίνησις ὅπως καὶ τὸ 1923, ἀποδιδομένη εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς ὅλης οἰκονομίας καὶ εἰς τὰς ἐποχιακάς της κινήσεις (μὲν μικροτέραν τὴν ζήτησιν συναλλάγματος κατὰ τὸ θέρος λόγῳ τῆς εἰσοδείας καὶ μεγαλειτέραν ζήτησιν τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους).

Ἄπο τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἥρχισεν ἐκδηλουμένη ἡ ἀνάγκη τῆς σταθεροποιήσεως (<sup>1</sup>) διαπιστωθείσης τῆς ἀληθείας ὅτι ἐπὶ τῆς τιμῆς ἐνὸς νομίσματος δὲν είνε τόσον ἡ ποσότης ποῦ τὸ ἐπιφερέαζε, ὅσον οἱ ἄλλοι ψυχολογικοὶ παράγοντες, καὶ οἵ ὅποιοι ὃ ἀπεφεύγοντο διὰ τῆς ὑπάρξεως σταθεροῦ μέτρου.

Διαφοροῦντος τοῦ ἔτους συνήφιμη καὶ τὸ Προσφυγικὸν Δάνειον, ἀρθέντος τοῦ ἀποκλεισμοῦ μας εἰς τὰς ξένας ἀγοράς.

Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομία ἀπὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἦρχισεν ἀντὶ δι-  
δῷ σα ἵεται κώτερον ἐπιδρωμένη καὶ ἀπὸ τὴν γενικὴν διεθνῆ  
βελτίωσιν ἡ εὐχέρεια δανεισμοῦ ἐσπρωᾶξε ἀφ' ἐνὸς πρὸς τὴν δογάνωσιν τῆς  
ἀποκαταστάσεως καὶ τὴν πολιτικὴν τῶν ἀποξηραντικῶν «ἴνα ἀνταποκριθῆ  
ἡ παραγωγὴ εἰς τὸ συνεχῶς ὑψούμενον ἐπίπεδον τῆς καταναλώσεως».

Αἱ ὑψηλαὶ τιμαὶ ἀφ' ἑτέρου ὕθησαν ἐνεργῶς τὴν παραγωγὴν πρὸς  
τὰ ἄνω ἴδιως τὴν γεωργικὴν καὶ βιομηχανικὴν (π. χ. χορηγήσεις γεωργικαὶ  
1923 220 ἑκατ., 1924 678 ἑκατ.) Παραλλήλως ὅμως καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν κα-  
ταθέσεων ηὔξησεν.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν πρέπει νὰ ἔξαρῃ κανεὶς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπὶ κεφα-  
λῆς τῶν διοικούντων τὴν Ἐθνικὴν εὑρέθησαν ἀνθρωποι (τὴν δεκαετίαν  
1923—32) ἐμπνεομένοι ἀπὸ γενικὰς κατευθύνσεις καὶ τῶν ὅποιων ἡ ἐπέ-  
δρασις εἰς τὴν ὅλην πρασπάθειαν εἶνε καταφανὴς καὶ συνδέεται μὲ τὰς ἀν-  
τιλήψεις των.

### *Tὸ ἔτος 1925.*

Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸν ὁ Minor cycle λήγει, εἰδικώτερα ὅμως αἵτια ἐπέ-  
δρασαν δυσμενῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας.

Οὕτω τὸ ἀγορασθὲν συνάλλαγμα ἀνῆλθεν εἰς Λ.Σ.Τ. 32,9 ἑκατ.

διετέθησαν δὲ	» 33,9 ἑκατ.
---------------	--------------

Αἱ ἀνάγκαι συμπληρώσεως τοῦ τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς χώρας ἀφ'  
ἐνὸς καὶ ἡ μείωσις τῶν ἐσόδων ὕθησαν τὸ συνάλλαγμα πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ  
τῆς δευτέρας ἔξαμηνίας τοῦ 1925 (κατωτάτη δολ. 52. 89 ἀνωτάτη δολ.  
Δ]βριον 79.60)· φυσικὰ εἰς τοῦτο ἐπέδρασε καὶ ἡ μείωσις τῶν ἐμβασμάτων  
καὶ τὸ ἐμπορικὸν ἔλλειμμα.

1) \*Ιδε \*Ἐκθεσιν Ἐθνικῆς σελ. X.



Σταθμὸν εἰς τὸ ἔτος αὐτὸ ἀποτελεῖ ἡ ἀπόφασις τῆς ἐκδόσεως ὁμολογῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν προσφύγων, αἵτινες ἐπέδρασαν σημαντικῶς εἰς τὴν ἔξελιξιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας· ἐπίσης θὰ πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τὴν προσέλκυσιν τοῦ ἔνενου κεφαλαίου ὑπὸ τύπου παραχωρήσεων (Πάσιερ κλπ.).

Τὰς στενοχωρίας τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἡ τότε διοίκησις τοῦ Ἐκδοτικοῦ ἰδρύματος τὰς ἀπέδιδε εἰς τὸν «μεταβατικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐποχῆς μας, δῆστις ὥθετε εἰς τὴν ὑπὲρ τὸ δέον ἔξαπλωσιν τῶν διαφόρων ἐν τῷ τόπῳ ἐπιχειρήσεων καὶ εἰς τὴν κερδοσκοπικὴν ἐκμετάλλευσιν τούτων....καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πραγματικὰ κεφάλαια τοῦ τόπου εἶνε πεπερασμένα».

### *"Έτος 1926.*

Αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι τοῦ 1926 ἐπέδρασαν εἰς τὴν ὅλην κατάστασιν δυσμενῶς. Τὸ συνάλλαγμα, ὁ εὐπαθέστερος δείκτης τῆς ὅλης καταστάσεως δεικνύων τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόσμου εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ νόμισμά της, ἐκινήθη μὲ ἀποτόμους διακυμάνσεις διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς 453 δρ., κατὰ Μάιον τὴν λ. στερεότιναν ἐνῶ τὸ κάλυμμα ἐξηνεμίζετο ἀσκόπως διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀνοήτων σκοπῶν. Ἀποτέλεσμα :

τὸ 1926 ἡγοράσθησαν	Λ.ΣΤ. 22,1	ἔκατ.	ἔναντι τοῦ π.ε.	Λ.ΣΤ. 32,8
καὶ ἐπωλήθησαν	» 23	»	» 33,9	

Τὰ περιστατικὰ τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἀποδεικνύουν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἥθυκῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων εἰς τὴν οἰκονομίαν, ὁ τόκος ἐν τῷ μεταξὺ ἀνῆλθε εἰς 14 % τῆς προεξοφλήσεως διὰ ν' ἀνακόψῃ τὴν φυγὴν τῶν κεφαλαίων,

Παρὰ ταῦτα ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάπτυξις τῆς παραγωγικῆς βάσεως χάρις εἰς τὴν τραπεζικὴν πολιτικὴν τῆς Ἐθνικῆς ἐσυνεχίσθη, ὅσον καὶ ἀν ἡ στενότης τῶν κεφαλαίων ἐπέδρασε εἰς τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς.

Ἡ διανομὴ τῶν ὁμολογῶν εἰς τοὺς πρόσφυγας, ἔδωκε κάποιαν κίνησιν ἀνέστειλε δὲ τὴν προϊοῦσαν ἀπαθλίωσίν των μετὰ τὴν ἔξαντλησιν τῶν οἰκονομικῶν των, ὅσον καὶ ἀν τὸ μέτρον εἶχε τὰ τρωτά του μὲ τὸν ὑψηλὸν τόκον.

'Απὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἡ προσοχὴ ἐστράφη εἰδικώτερον εἰς τὴν ἐντατικωτέραν δανειακὴν πολιτικὴν ὑπὸ τὴν δικαιολογίαν ὅτι «ἡ Ἑλλὰς αὐξήσασα εἰς πληθυσμὸν ἀποτόμως δὲν ἡδυνήθη νὰ προσαρμόσῃ τὴν παραγωγὴν τῆς εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν νέων προσθέτων ἀναγκῶν λόγῳ ἵδιως ἢ ν επιαρείας διατάσσειν τὸν τόκον ταμεῖον, διὰ νὰ ἴσοροπησῃ τὰς δαπάνας του τὸ δημόσιον ταμεῖον, διὰ νὰ ὑψωθῇ τὸ παραγωγικὸν ἐπίπεδον τοῦ τόπου...διὰ νὰ βοηθηθῇ ἡ βιομηχανία..καὶ διὰ νὰ πέσῃ αὐτομάτως ὁ τόκος, ὅστις ἐδημιούργει ἀνυπόφορον ὑποτέλειαν τῆς ἐργασίας εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ κεφαλαίου».

Αι ίδεαι σῦται τοῦ κ. Διομήδους, πρωτεργάτου ὅλων τῶν προσπαθειῶν, ἀπετέλεσαν τὴν γραμμὴν τῆς μετέπειτα οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ τόπου. Παρ' ὅλας δὲ τὰς τυχὸν ἀντιρρήσεις ἀς πιθανὸν νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐπὶ τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς των και τῆς εὐρείας ἑρμηνείας ἡτις ἐδόθη πιθανῶς εἰς αὐτάς, βασικῶς ὅμως κανεὶς δὲν δύναται νὰ διαφωνήσῃ ὅτι ἡσαν αἱ μόναι θεωρητικῶς δρθαὶ και δὲν δύναται νὰ μὴ ἐκτιμήσῃ τὰς προσπαθείας αἵτινες κατεβλήθησαν διὰ νὰ γίνουν π ο ἄ ἵ ι ζ, πρᾶγμα ποὺ εἶνε δύσκολον εἰς τὴν χώραν αὐτὴν τῶν ἔξ ἐπαγγέλματος διαφωνούντων συζητηῶν.

\*Ισως ἡ ἐπάνοδος, ἡ τιχεία, εἰς τὴν ἐλευθέραν μετατρεψιμότητα τῆς δραχμῆς νὰ ἥτο σφίλμα, ἥτο ὅμως και ἀνάγκη ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι τὸ κεφάλαιον θὰ προσελκύετο εὐκολώτερον πρὸς μίαν δραχμὴν παρέχουσαν τὰ ἐφόδια τῆς μετατροπῆς της εἰς συνάλλαγμα· και ἐκ τῶν ὑστέρων καταλήγει κανεὶς ὅτι καλῶς μᾶλλον ἐγένετο ἡ σταθεροποίησις (ἄν και διατηρεῖ κανεὶς τὰς ἐπιφυλάξεις του εἰς ὁρισμένα τεχνικὰ σημεῖα τῆς ἐφαρμογῆς της) ἐφ' ὅσον ἄλλος τρόπος προσελκύσεως κεφαλαίων δὲν ὑπῆρχε και ἡ δραχμὴ κατόπιν τῆς ἀπωλείας τῶν ἐρεισμάτων της, ἐπρεπε νὰ ἐστηρίζετο κάπου, ὡς ἔρεισμα δὲ ἐκρίθη ὅτι ἐπρεπε νὰ ἥτο ἡ πίστις της, ἐπρεπε νὰ ἐστηρίζετο κάπου, ὡς ἔρεισμα δὲ ἐκρίθη ὅτι ἐπρεπε νὰ ἥτο ἡ πίστις διὰ τῆς διοίας θὰ προσελκύεται τὸ τεράντον ἐσωτερικὸν καταστήσεις καὶ τὸ τεράντον προνοῦντες ἀντιμέτως.

Αἰσιοδόξως βέβαια ἐκρίνετο τότε «ἡ ἀσθενεία ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἐνόσουν τὰ οἰκονομικὰ δὲν ἥτο βαθεῖα και οἰζική», ἐνῶ ἀκριβῶς τὸ ἀνύμετον ἥτο τὸ δρόμον, δπως φρονοῦν σήμερον και οἱ τότε φρονοῦντες ἀντιμέτως.

## \*Έτος 1927

Τὸ ἔτος αὐτὸν ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας περιόδου, διότι κατ' αὐτὸν ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς σταθεροποιήσεως, ἡτις ἤρξατο νομίμως ἀπὸ τῆς 14]5]28 διὰ νὰ κλείσῃ μὲ τὸν ν. 5422 τῆς 26]4]32.

'Η κυκλοφορία κατ' αὐτὸν τὸ ἔτος σταθερῶς ἐκχυμάνθη περὶ τὰ 4.530 ἔκ. Ἡ δὲ συναλλαγματικὴ κατάστασις ἥρεμος διεκχυμάνθη μὲ τιμὴν λίρας ἀνωτάτην 38δ και κατωτάτην 36δ δοχ. Ἡ εἴσοδος τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας εἰς τὸν δεύτερον ἐλάσσονα κύκλον ἐπέδρασε και ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας παρουσιαζούσης ἴδιατερα εὐνοϊκὰ γνωρίσματα λόγῳ τῆς συνεχίσεως ἐντατικοῦ δανεισμοῦ ἀπὸ τοῦ τριμεροῦ δανείου και ἐντεῦθεν και διὰ τὸν λόγον τῆς ἥρεμου πολιτικῆς καταστάσεως (Οἰκονομενική, τετραετία Βενιζέλου).

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν αἱ σκέψεις περὶ ἐνισχύσεως τῆς βιομηχανίας, ἐκτελέσεως ἕργων ὁδοποιίας, ἀποξηράνσεων, ἀναπτύξεως κτηματικῆς πίστεως, βελτιώσεως ποιοτικῶς τῆς σιτοπαραγωγῆς κλ.

Γενικῶς τὸ ἔτος αὐτὸν ἀποτελεῖ ἐν ἔτος γονίμου δημιουργικῆς δράσεως και τὸ τέρμον μιᾶς χρονικῆς περιόδου η ὅποια ἥρχισε μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1922 διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σταθεροποίησιν τοῦ 1928.



Διὰ νὰ κριθῇ ὅμως ἡ σταθεροποίησις, δὲν εἰνε ἄσκοπος ἡ παράθεσις ὥρισμένων στοιχείων ἀφορώντων τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν θέσιν κατὰ τὸ 1927, ἡ δοῦλοι: 1) ἔχαρακτηρίζετο ἀφ' ἐνὸς ἀπὸ στενότητα κεφαλαίων καὶ ἀπὸ ἀνιούσαν δρᾶσιν οἰκονομικὴν ἀφ' ἐπέδρασαν ὡστε νὰ παραβλεψθοῦν ὥρισμένα σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας τὰ δοῦλα ἐδείκνυν τὴν παγίαν τῆς νοσηρότητα· καὶ 2) ἡ εὐμενής κίνησις κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ σταθμοῦ ὃ ερ ο ὅ, τὴν δοῦλα ἐπέτειψε ψυχολογικῶς ἡ ίδεα τῆς διαρκοῦς εὐημερίας τῶν Ἀμερικανῶν καὶ ἡ διάθεσις τῆς Κ.Τ.Ε. πρὸς σταθεροποίησιν τῶν συναλλαγμάτων, ἐξ ἣς ἡλπίζε ἀνασύνταξιν τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας διὰ τῆς ἀβιάστου κινήσεως τῶν κεφαλαίων. Ἡ πραγματικότης ἐν τούτοις ἀπέδειξε, ὅτι μὲ τὸ ἴσο ζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ μόνον σταθμοὶ ποιοὶ ήσεις δὲν στέκονται καὶ ὅτι ἡ κίνησις τῶν κεφαλαίων ἔλκεται ἀπὸ τὸν ύψηλὸν τόκον, ὅταν συνακόλουθον αἱ προφορά τῆς προσαρμογῆς, τὰς δοῦλας τόσον σπανίως συναντᾶ κανεὶς μεταπολεμικῶς.

### a) Δημόσια οἰκονομικὰ—πολεμικὰ καὶ προσφ. δαπάναι.

Ἡ σταθεροποίησις καὶ αἱ σχετικαὶ συμφωνίαι αἴτινες ἔγιναν δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐφόσον περιοριζόμενα εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς.

Πάντως ὅμως ἐν συνεχείᾳ θὰ δώσωμεν στοιχεῖα τινα ἀφορῶντα τὴν μέχρι τότε ἔξελιξιν τῆς δημοσιονομικῆς καταστάσεως. συναλλαγματικῆς καὶ τὰς κινήσεις τοῦ ἴσοζυγίου πληρωμῶν, ἐπιφυλασσόμενοι ἀναλύσεις πληρεστέρας τοῦ ἐμπορίου κλπ. νὰ δώσωμεν εἰς ἄλλα μέρη ἔνθα καὶ θὰ ἀναλυθοῦν δλαι αἱ ἀντιδράσεις καὶ αἱ κινήσεις τῆς προσαρμογῆς.

Οἱ κατωτέρω ἐπίσημοι ἀριθμοὶ παρέχουν ἔνα μέτρον τῶν δαπανῶν (μέχρι τοῦ 1926—27) εἰς ἃς προέβη ἡ Ἐλλὰς διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς μεγάλης ίδεας, δοσον καὶ ἀνὴρ της πραγματικότης τους ὑπερβαίνει (¹).

A')	Δαπάναι	Υπ. Στρατικῶν	Λ.Στ.	113.304 679
B')	»	Ναυτικῶν	»	12.875.025
Γ')	»	Προσφυγικὰ	»	11.386.995
Δ')	»	Ἀποκαταστάσεως Μακεδ. καὶ Θράκης	»	2.400.035
Ε')	»	Ἐποικισμοῦ	»	2.382.633
Ζ')	»	Ἐφέδρων	»	16.159.100
Z')	»	Ορφανῶν προσφύγων	»	438.515
H')	»	Ἀνταλλαγῆς	»	258.415
Θ')	»	Ἐπιστισμοῦ	»	2.497.866
I')	»	Θυμάτων πολέμου	»	1.631.225
Ἐν ὅλῳ Λ.Στ.				163.334.490

1) Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἐμπειρογνωμόνων δουσον καὶ λεπτομέρεια.

Αἱ δαπάναι αὗται ἀντιμετωπίσθησαν ὡς ἔξης: Ἐπὸ τὰ συνομολογηθέντα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν τῷ ἔξωτερικῷ δάνεια, ἦτοι:

1) Τὸ δάνειον τῶν 500 ἑκατ. τοῦ ὅποίου ἐπραγματοποιήθη μόνον διὰ πυσὸν 335 ἑκατομ.

2) Τὰς συμμαχικὰς πιστώσεις, ἦτοι: Λ. Στ.

'Αγγλίας Λ. Στ. 6.570.000		Προσμὸς 1921—1922
'Αμερικῆς Δολ. 15.000.000		

3) Πιστώσεις Καναδᾶ ἐκ παροχῆς ἐμπορευμάτων (προϋπολογισμὸς 1926—1927).

4) Προκαταβολὴ τῆς Τραπέζης Ἀγγλίας ἐκ Λ. Στ. 500.000, περὶ οὐρανού εἰς τὰ πολεμικά μας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν χρέη.

5) Τὸ τελευταῖον Σουηδικὸν δάνειον ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου Λιρῶν.

Μετατρέποντες ὅλα τὸ ἀνωτέρῳ ποσὸν εἰς Λίρας Ἀγγλίας, εὑρίσκομεν ὅτι ἀπέναντι δαπανῶν πολεμικῶν ἐκ Λιρῶν 163.334.490, ἥ ἔξωθεν ἐπικουρία ἀνέρχεται εἰς Λίρας Ἀγγλίας 26.000.000, ἦτοι 15.35%, τῶν δαπανῶν μας. (οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται μέχρι τοῦ 1926—27 ἐπαναλαμβάνομεν.)

Τὸ τελευταῖον προσφυγικὸν δάνειον δὲν περιελήφθη εἰς τὴν ἀνωτέρῳ ἐπικουρίαν, διότι ἐδαπανήθη αὐτοτελῶς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως, τῆς ὅποίας αἱ δαπάναι δὲν περιελήφθησαν εἰς τοὺς ἀνωτέρῳ πίνακας, ὑφίσταται δῆμος ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους, τὸ βάρος τῆς ὑπηρεσίας τοῦ δανείου τούτου, ἀνεχομένης εἰς λίρας 850.000.

Δεν περιελήφθησαν ἐπίσης εἰς τὴν ἔξωθεν συνδρομὴν καὶ αἱ ὅφεις τοῦ πολεμικῶν δαπάνας, ἐπίσης δὲν ὑπελογίσθησαν καὶ προκαταβολαὶ τινες τῶν συμμάχων, κατώτεραι ἐν συνόλῳ τῶν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως διφειλομένων εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν.

### **β) Δημόσιον χρέος (μέχρι σταθεροποιήσεως)**

Σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν ἀναφέρομεν παρὰ τὸ ἀκόλουθον μόνον, ὅτι τοῦτο ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1926 εἰς δύομιαστικὸν κεφαλαιον Χρ. Λ. Στ. 60 ἑκατ. ἔξω. Δημ. Χρ.. 4.500 ἑκατ. ἐσωτ. εἰς Δρχ. καὶ 3.300 ἑκ. κυμανόμενον<sup>(1)</sup>.

1) Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου πλήρη στοιχεῖα παρατίθενται εἰς ἑτέραν μελέτην μας ἀνέκδοτον ἡς τμήματα περιληπταὶ ἐδημοσιεύθησαν. Ἰδε Μηνιαῖαν Κοινωνῶν. καὶ Οἰκον. Τεῦχος Μαΐου 1932 καὶ Οἰκ. Ταχ. 7)8)33 εἰς τὰ ὅποια καὶ παραπέμπομεν.

γ) *Συναλλαγματικὸν καὶ συγκρίσεις κυκλοφορίας—τιμαρίθμων—τόκου—Δ. χρέους κλπ.*

'Απὸ τοῦ 1922—1927 ἡ συναλλαγματικὴ κίνησις, τῆς ὁποίας εἰκόνα ἀμυδρὸν ἐδώσαμεν προηγουμένως, ἔξελίχθη ἀναλυτικῶς διότι ἐκθέσωμεν ἐν συνεχείᾳ (τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι χρήσιμα διότι ἐκφράζουν τὴν γενικωτέραν κίνησιν τοῦ ισοζυγίου λ)σμῶν.

'Η λεπτομερειακὴ ἐν τούτοις ἀνασύνδεσις ὅλου τοῦ κρίκου τῶν διακυμάνσεων θὰ εἴναι κάτι ἔξω τοῦ παρόντος, διότι θὰ ἐργάζουμεν νὰ δώσωμεν θὰ εἴναι κάτι πολὺ τὸ στενώτερον.

'Η ήτα τοῦ 1922 εἶναι φυσικὸν ὅτι κατέρριψε τὴν πίστιν· τὰ χρεώγραφα εἰς τὸ Λονδίνον ἀμέσως ἔχασαν 40 μονάδας διὰ νὰ εὑρεθοῦν στὰς 25 Λίρας. Τρεῖς περίοδοι συναντῶνται τὰ τελευταῖα ἔτη βαθείας ὑποτίμησεως, τρεῖς περίοδοι καταστροφῶν εἴτε οἰκονομικῶν εἴτε στρατιωτικῶν καὶ εἰς τὰς ὁποίας συναντῶμεν αὐτὰ τὰ ἐπίπεδα, τὸ 1893, τὸ 1922 καὶ τὸ 1932 ἐκάστοτε ὅμως ἡ ἀντίδρασις ἐπέρχεται καὶ αἱ μακραὶ προσπάθειαι συντελοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν ὅρων ποῦ εύνοοῦν τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὰ παλαιά των ἐπίπεδα.

'Η ίσιορία τῆς 'Ελλάδος πουνθενὰ δὲν εἴνε εὐκρινεστέρα γραμμένη ἀπὸ τοὺς συναλλαγματικοὺς πίνακας, αἱ καλαὶ καὶ αἱ κακαὶ ἡμέραι ἐκεῖ ἐκπούοῦν. 'Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τοῦ Σ]βρίου τοῦ 1922 ἀπὸ 142,50 δρχ. ἡ λίρα εὐρέθη εἰς τὰς 386,6 (Δ]βριος).

'Η ἀνάγκη τοῦ ἐπισιτισμοῦ, ἥναγκασε τότε τὴν παρακράτησιν τοῦ ἐκ τῆς ἔξαγωγῆς συναλλάγματος τὸ ὁποῖον ἐπληρώνετο κατ' ἀναλογίαν τινὰ πρὸς παγίαν τιμὴν (δρχ. 155) καὶ τὸ ὑπόλοιπον μὲ τιμὴν ἐλευθέρας ἀγορᾶς. 'Ἐπίσης 150]ο τοῦ ἀγαραζομένου ποσῷ τῶν Τραπεζῶν μετεβιβάζετο εἰς τὴν 'Εθνικήν.

Τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἐκάστοτε ἀπετέλουν τοὺς δυσμενεῖς παράγοντας εἰς τὴν συναλλαγματικὴν τιμὴν ἥσαν ἡ ἀλλαγὴ τοῦ πλαισίου, ὥστε μεταξὺ τοῦ 1914 καὶ 1922 νὰ παρουσιάζωνται αἱ ἀκόλουθοι διαφοραί (¹).

#### *Έτος 1914*

Τιμάριθμος 100

ἡτο 1100

Διαθέσ. χρυσὸς, συν]γμα καὶ 'Εθν. 212.

έκατ. φρ. χρ. » 56 έκ. φρ. χρ.

Κυκλοφορία 252. 1]2 έκ. δρχ. » 3150 έκ.

» κατὰ κεφαλὴν Λ.ΣΤ. 2-1-2 » Λ.ΣΤ.1—6—2.

#### *Ένω κατὰ τὸ 1922*

1) "Ιδε Τσαλίκην.



Δημ. Χρέος εἰς Χρ. Λ.ΣΤ. 47.600 000 » Λ.ΣΤ. 57.500.000.  
 » » » Δρχ. 115 ἑκατ. » Δρχ. 2.084. ἑκατ.

Ἐπιβάρυνσις κατὰ κεφαλὴν Δ. Χρ. δρχ.

302 ἡ Λ.ΣΤ. 12 » Δρ.337 ἡ Λ.ΣΤ. 13-8-5 μὲ τοὺς πρ.

Ὑπηρεσία Δ. Χρ. Λ.ΣΤ. 2.300.000 » 450 ἑκ. καὶ Λ.ΣΤ. 2.750.000

Προϋπολογισμὸς ἔσοδων Κράτους Δρχ. 218 ἑκ. ἡτο 2.016 ἑκατ.

Πληθυσμὸς 4.850.000 » 6.000 ἑκατ.

Προεξ. τόκος 6 ο]ο » 6.1]2 ο]ο.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον προέχει εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1914—1924 κίνησιν εἶνε αἱ διακυμάνσεις τῆς κυκλοφορίας ἔξελιχθεῖσαι ὡς κάτωθι:

Λ.ΣΤ.	2—1—2 διὰ τὸ 1914 κατὰ κεφαλὴν
»	8—5—0 1918
»	10—17—4 1919
»	6—3—0 1920
»	4—10—0 1921

Ἡ βαθμιαία πιᾶσις καὶ ἐὰν λάβῃ κανεὶς τὴν παράληλον κίνησιν τῶν τιμῶν εἶνε καταπληκτική, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀπώλειαν μὲ τὴν νομισματικὴν ἔκπτωσιν σημαντικού πλούτου τῆς χώρας· τὸ πρᾶγμα καταφαίνεται ἐὰν συγκρίνῃ κανεὶς τὰς εἰς χρυσὸν καταθέσεις, τὰς τιμὰς τῶν ἀξιῶν κλπ.

Σταθμὸν εἰς τὴν συναλλαγματικὴν ἴστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τὸ μέτρον τῶν εἰς χρυσὸν καταθέσεων καὶ ὀφειλῶν, ἀτυχὲς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἑλληνικῆς πίστεως, ἐνῷ τὰ ἐξ αὐτοῦ κέρδη ἀπεδείχθησαν ὅχι μεγάλα.

Ἀπὸ τοῦ 1924 ὅμως ἥρχισε κάποια βελτίωσις διὰ νὰ διαρκέσῃ ὅχι καὶ πολύ. Ἡ βελτίωσις ἡτο ἀπότοκος τῆς ωυθμίσεως τῶν δημοσίων ἔξοδων, τῆς ἔπιτυχίας τοῦ Προσφυγικοῦ δανείου, τῶν μέτρων πρὸς περιορισμὸν τῶν δαπανῶν (διὰ τῆς συστάσεως τῆς ἐπιτροπῆς οἰκονομιῶν κλπ.).

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ πολιτικαὶ αἰτίαι ἥρχισαν νὰ ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ συναλλαγματος τοῦ εὐπαθοῦς αὐτοῦ παράγοντος τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ζωῆς· τὸ δὲ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἡ αὔξησις τῶν δαπανῶν, ὁ συνεχῆς δανεισμὸς ἀπὸ τὴν Ἐθνικήν, τὰ Ἀναγκαστικὰ Δάνεια τοῦ 1926 (Β' καὶ Ἐντόκων) κάθε ἄλλο βεβαίως παρὰ ἐνίσχυν τὴν σταθερότητα τῆς δραχμῆς. Πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀπὸ τοῦ 1925 ἐλήφθησαν μέτρα κατὰ τῆς κερδοσκοπίας μικρὰν ἀσκήσαντα ἐπίδρασιν παρὰ τὴν ὑπαρξίν γεγονότων τὰ ὄποια ὀφειλον νὰ ἐπέ-

δρων εῦμενῶς (ἀπόδοσις 45 ἑκ. φρ. χρ. παρ' Ἐθνικῆς εἰς διμολογίας εἰς χρ. καταθέσεις, εἰσροήν ἐκ προσφυγικοῦ, σύμβασιν Οὐλεν, Φαουντέσιον, Πάσουερ, Βελγικῶν Σιδηρ., συμφωνία πολεμ. χρέους πρὸς Ἀγγλίαν, δάνειον Κτηματικὸν Ἐθνικῆς κλπ.)

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι ἐσυνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ 1926· μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου ἀπεκατεστάθη ἡ πολιτικὴ τάξις.

Ἡ δικτατορία φεύγουσα ἀφῆκε τὰ δημόσια οἰκονομικὰ εἰς κακὴν θέσιν, ἐνῷ ὁ τιμάριθμος ἔξακολουθητικῶς ἀνήρχετο. Ἐν τῷ μεταξὺ ἥ ἀνατρέψασα τὴν δικτατορίαν νέα κατάστασις ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ρύθμισιν τοῦ ζητήματος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν προσφύγων καὶ εἰς τὴν διενέργειαν ἐκλογῶν, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δύοιν τοῖον ὅτι ἡ οἰκονομεινὴ κυβέρνησις.

Ἡ ἐργασία τῆς Οἰκονομεινῆς ἀπέβη καρποφόρος εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην συστηματικοτέραν προσπάθειαν ἔξετάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ προβλήματος ὀλοκληρωτικῶς. Ἡ ἔξαετία 1922—1927 ὑπῆρξε ὡς ἀντιμετώπισις τῶν ζητημάτων ἐντελῶς συμπιωματική, παρ' ὅλας τὰς ἔξαιρέσεις.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς πολιτικῆς τάξεως ἐπὶ τοῦ συναλλάγματος ὑπῆρξε εὐνοϊκή. Ἀπεδείχθη ἀπὸ τὴν ταραχώδη πορείαν τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὅτι τὸ συνάλλαγμα, λόγῳ τοῦ ὅτι προέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅ χι ἐκ πηγῶν σταθερῶν, ὅτι αὐξομειοῦται εἰς ποσότητα ἀναλόγως τῆς ἐμπιστοσύνης ποῦ ἔχει πρὸς τὴν χώραν. Καὶ βεβαίως εἰς τοὺς ψυχολογικοὺς παράγοντας ποῦ τὸ ἐπιφεάζουν βασικῶς κυριώτατος εἶνε καὶ δὲ πολιτικός.

Ἡ ἐπιψήφισις τοῦ συντάγματος καὶ τὸ ψήφισμα 5]6]1927 τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων πενταετοῦ διαρκείας περὶ καταδιώξεως τῶν Ὅπουργῶν οἵτινες θὰ ἔθετον χεῖρα ἐπὶ τῶν εἰς χρυσὸν καταθέσεων καὶ περὶ τοῦ δποίου τόση ἐγένετο τελευταίως σιζήτησις κατὰ τὸν νόμον τῆς δραχμοποιήσεως, ἐνέπνευσαν τὴν ἐμπιστοσύνην μαζὶ μὲν νὰ γεννητὰ φορολογικὰ μέτρα τοῦ τότε Ὅπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Καφαντάρη.

Ἀποτέλεσμα, συντελούσης καὶ τῆς τροπῆς τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας πρὸς τὸν δεύτερον αὐτοῦ, τοῖον ὃν ποτὶ βιβασθῆ ὁ τόκος ἀπὸ 11% εἰς 10%, καὶ τὸ συνάλλαγμα νὰ κινηθῇ ἐντὸς περιθωρίου 29 μονάδων (ἥ λίρα).

Ἐνῷ τὸ 1926 ἐκυμάνθη μεταξὺ 453 καὶ 316 ἥτοι 137 μονάδων

1925	»	»	386	»	250	»	136	»
1924	»	»	298	»	202	»	96	»
1923	»	»	438	»	110	»	328	»
1922	»	»	410	»	97	»	313	»



Ο ἐνδεικτικὸς αὐτὸς πίναξ εὐγλωτιότατα μᾶς δεύχνει τὰς διαφόρους ἐπιδράσεις τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἐπὶ τοῦ δείκτου τοῦ συναλλάγματος, ποῦ καταδεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς ἐμπιστοσύνης ποῦ ἔχομεν ἡμεῖς καὶ οἱ ἔνοι εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ νόμισμά μας.

Απὸ τοῦ ἔτους 1927 χάρις εἰς τὴν γενναίαν φορολογίαν ἡ ἐπίδρασης τοῦ δημοσιονομικοῦ παραγοντος ἔξουδετερωθή, ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο ὁφείλετο καὶ εἰς τὴν μεγαλυτέραν εἰσαγωγὴν ἐμπορευμάτων ἐξ ἣς εἰσεπράττοντο ἀφθονώτεροι ἔμμεσοι φόροι, τοῦ ἐμπορίου παρακολουθήσαντος τὸν ρυθμὸν τὸν ὅποιον παρουσίασε ἡ διεθνὴς ἐμπορικὴ κίνησις μέχρι τῆς Ἀμερικανικῆς κρίσεως τοῦ 1929.

Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐμπιστοσύνης παρουσιάζει τὸ 1927 ὥς ἔτος εὑμενοῦς ἵσος. πληρωμῶν, παρ' ὅλην τὴν εἰσαγωγὴν μηχανημάτων δι' ἐγκαταστάσεις, κίνησιν τὴνθύσιαν ἐνίσχυσε μεταγενεστέρως καὶ ἡ Hellenic Corporation.

Διαρκοῦντος τοῦ ἔτους ἐγένετο καὶ ἡ ἐκκαθάριση τοῦ πολεμικοῦ παρελθόντος (πολεμικὰ χρέη) εἰς βάρος μας ὅμως καὶ τὰ ὅποια ἦλθεν νὰ βελτιώσῃ ἡ Διάσκεψις τῆς Χάγης, διὰ ν' ἀνατραποῦν δλα ἀπὸ τὸ χρεωστάσιον Χοῦβερ καὶ τὴν διάσκεψιν τῆς Λωζάνης.

Τέρμα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶνε τὸ τοιμερὲς καὶ ἀρχὴ τῆς νέας περιόδου τῆς σταθεροποίησεως (1928), τὴν ὅποιαν θὰ παρακολουθήσωμεν ἀφοῦ ἀναλυτικάτερον ἐκθέσωμεν τ' ἀφορῶντα τὴν τελευταίαν παγκόσμιον κρίσιν καὶ τὴν εἰδικὴν μορφὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι τὴν ὅποιαν παρεγνώρισαν οἱ πολιτικοὶ περιορισθέντες εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς σταθεροποίησεως χωρὶς νὰ προσέξουν νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖνο τὸ σύνολον τῶν προϋποθέσεων ποῦ ἀπήτει συμπληρωματικῶς ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότης διὰ νὰ σταθῇ ἡ σταθεροποίησις.

### δ) Κίνησις ἰσοξυγίου πληρωμῶν.

Μέχρι τῆς περιόδου αὐτῆς τὰ στοιχεῖα διὰ τὸ ἵσος. πληρωμῶν εἶνε ἀπολύτως ἐλλειπῆ· ἀπὸ τοῦ 1928 ὅμως ἡ ἔρευνά του γίνεται συστηματικωτέρα, ἀσχοληθέντων πλείστων εἰδικῶν διὰ τὴν διερεύνησίν του (<sup>1</sup>). Ἐνδεικτικῶς μόνον ἀναφέρομεν τὸν ὑπολογισμοὺς τοῦ ἔτους 1925, τὸν ὅποιος ὑπολογισμοὺς ἄλλως τε ἔλαβον ὑπ' ὄψιν των καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς K.T.E.

Οἱ σχετικοὶ ὑπολογισμοὶ ἀναφέρονται:

**Ἐνεργητικὸν ἔτος 1925 εἰς ἔκατ. φρ. χρ. Παθητικὸν**

Ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων	350,0	Ἐισαγωγὴ	799,5
Ἐμβάσματα	165,0	Δημ. Ἐξωτ. Χρέος	45,0
Ἐσοδα ἐκ κεφ. εἰς ἔξωτ.	50,0	Προμήθειαι δημοσίου	99,5
Κέρδη ναυτιλίας	10,0	Τόκοι ἔνων κεφ. ἐν Ἑλλάδι	30,0
Ἐπιπορικὰ κέρδη	15,0	Ἀσφάλιστρα	27,0
Ἐσοδα ἐκ τουρισμοῦ	7,2	Ἐξοδα Ἐλλήνων εἰς ἔξωτ.	28,0
» ἐκ διαμετ. Ἐμπορ.	1,8		
Ἐλλειμμα	430,8		
Εἰς ἔκ. φρ. χρ. Σύνολον	1,029,0	εκ. χρ. φράγκα	1.029,0

1) Τρ. Ἑλλάδος, Ἔνωσις Τραπεζῶν, Δεοτιλῆς, Ρεδιάδης, Ζολώτας, Μπερνάρης, Καρανίκας κλπ.

Γενικώτερον οἱ δεῖκται μεταξὺ τοῦ 1914, 1922 καὶ 1928 παρουσιάζουν τὴν κάτωθι μορφήν, (κατὰ τὴν Ἐθνικὴν τράπεζαν).

	1918	1922	1928 (14]5]28 Σταθ.
'Εξέλιξις τιμαρ. Διαθέσιμος χρυσός εἰς συνάλλαγμα.	ἀρτιον τιμαρ. 212, ἑκατ. (& 'Εθν.) φρ. χρ.	1100, ἀπώλεια δρ. ἐναντὶ χρυσοῦ 860)ο	2007, ἀπώλεια δρχ. 93 <sup>1</sup> / <sub>4</sub> 0)ο
1) Κυκλοφορία	δρ. χρ. 252, 5 ἑκ. κάλυμ. 84,1.0)ο	3150 ἑκ. κάλυμμα 180)ο.	4863 ἑκ. κάλυμμα 53,670)ο
2) Κατὰ κεφαλὴν α) Δημ. Χρ. εἰς χρ.	ΔΣΤ. 2-Ι-2 δρ. χρ. 1200 ἑκ. ΔΣΤ. 47.600.000	ΔΣΤ. 1-6-2 δρ. χρ. 1443 ἥ ΔΣΤ. 57.500.000	δρ. 772 ἥ ΔΣΤ. 2-1-2 ΔΣΤ. 104.000.000
β) Δημ. Χρ. εἰς δρ.	115 ἑκατ.	2084 ἑκατ.	δρ. 15.950 ἑκ.
γ) Ἐπιβάρυνσις κατὰ κεφαλὴν δ)	δρ. 302ἡΔΣΤ.12-0-0 ΔΣΤ. 2.300.005	δ.χ. 337ἡΔΣΤ13-8-5 ΔΣΤ. 2.750.000 καὶ δρχ. 450 ἑκατ.	δρ. σταθ. 8270 δρ. σταθ. ἥ ΔΣΤ. 23-5-2 ΔΣΤ. 4.595.000 ἥτοι δρ. σταθ. 3.400 ἑκ.
Προσμὸς ἐσόδ. Κρ.	218 ἑκατ.	2016 ἑκατ.	9600 ἑκ. κατὰ κεφαλὴν δὲ 1520 δρχ.
Πληθυσμὸς Προεξ. τόκος	4.850.000 60)ο	6.000.000 6.120)ο	6.300.000 10ο)ο

## ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

### Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΚΡΙΣΙΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΣ

Ἄπομένει ἡ σπουδαιοτέρα περίοδος ἥδη, ἡτις ἥχισεν ἀπὸ τῆς σταθεροποιήσεως (περίοδος πολιτικῶς τῆς τετραετίας τοῦ Βενιζελού) διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πτώχευσιν.

Ἡ δεύτης τῶν πολιτικῶν ἀγώνων κατὰ τὴν τετραετίαν ἀπέδωκε τὴν καταστροφὴν ταύτην εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν οὐχὶ δρμῶς. Προτοῦ ἀμερολήπτως παρακολουθήσωμεν ὅλην αὐτὴν τὴν προσπάθειαν προσαρμογῆς ἡ ὁποία παρακολουθεῖ κάθε σταθεροποίητιν, προέχει ἡ σκιαγράφησις τοῦ γενικοῦ διευθυνοῦς πλαισίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔκινήθη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἰδιότυπος ἐθνικὴ οἰκονομία, τὰς ἀντιδράσεις τῆς ὁποίας θέλομεν καὶ ἔκθεσει διὰ στατιστικῶν δεδομένων.

#### Κατὰ τὸ 1927.

Μετὰ τὸ 1927 ἡ διευθνὴς ζωὴ παρουσίασε μίαν ἔντονον ἀνάπτυξιν τερματισθεῖσαν διὰ τῆς κρίσεως τοῦ 1929 (κρίσις χρηματιστηρίου Ν. Ὅρκης Στροφού 1929). Αἱ ἀφορμαὶ τῆς παρούσης κρίσεως, ἡ ὁποία συνεχίζεται εἶναι πολλαὶ καὶ δι' αὐτὸν ἀπέτυχαν αἱ προσπάθειαι καθορισμοῦ ἐνὸς πρώτου κινοῦντος αἰτίου.



Τὸ χαρακτηριστικὸν εἰς τὸ ὅποιον συμφωνοῦν ὅλοι εἶνε ἡ ἀνισορροπία παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἡ διαπίστωσις ἐν τούτοις αὕτη δὲν ἔξηγει τίποτε ἀπὸ τὰς αἰτίας, εἶνε φαινόμενον καθαρῶς ἔξωτερικόν. Ἀπλῶς διαπιστώνει ὅτι οἱ παραγωγοὶ ἐνεργοῦν ἀνεξαρτήτως μεταξύ των ἀσχέτως πρὸς τὴν κατανάλωσιν.

Αἱ διατυπωθεῖσαι ἀπόψεις μέχρι τοῦδε δὲν ἔδωκαν ἀποτελέσματα θετικὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴν οὐσίαν τῆς κρίσεως. Παρ’ ὅλα ταῦτα ἡμεῖς τούλαχιστον νομίζομεν ὅτι αἱ ὀργανικαὶ ἀπόψεις καὶ αἱ ἐνδοδυναμικαὶ τῶν οἰκονομιῶν βαρομέτρων ἐπιβοηθητικῶς ὅτι εἶνε αἱ πλησιέστερον πρὸς τὰ πράγματα.

Χαρακτηριστικὸν τῆς παρούσης κρίσεως εἶνε ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν, ἡ ἀνεργία καὶ ἡ νομισματικὴ ἀναστάτωσις. Οἱ ἀποσυνθετικοὶ συντελεσταὶ κατέρριψαν μέχρι τοῦδε κάθε προσπάθειαν ἔξισορροπήσεως. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος εἰς τὸ καθεστώς τῆς ἐλευθέρας συναλλακτικῆς οἰκονομίας γίνεται αἰτία ἀνεργίας καὶ μειώσεως τῆς καταναλώσεως.

Ἡ βάσις τῆς ἀσθενείας εἶνε πολὺ βαθυτέρα ἀπὸ ὅ, τι ἐνομίσθη ἀρχικῶς, ἡ ἀνεξαρτοποίησις τῶν ἀποικιῶν, αἱ μεγάλαι ἀκινητοποιήσεις, αἱ τεχνικαὶ σταθεροποιήσεις καὶ τὰ δασμολόγια μαζὶ μὲ τὰς πολιτικὰς αἰτίας ἐδημιουργησαν ἐντελῶς νέας περιπλόκους καταστάσεις εἰς τὰς ὅποιας μόνη διέξοδος ἐμφανίζεται ἡ διεθνῆς συνεργασία, ὁ διεθνῆς καταμερισμὸς τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ δικαιοτέρα διανομὴ τῶν εἰσοδημάτων.

Μεταξὺ τῶν κρατούντων ἔξακολουθεῖ νὰ νομίζεται ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς εἴτε ἀσχετον μὲ τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ παρεμβατισμοῦ καὶ ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ δεύτερον πρόβλημα τίθεται ἐξ ἵσου ἐπιτακτικὸν πρὸς τὸ πρῶτον.

‘Απὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ σημερινὴ κρίσις δὲν παρουσιάζει ισχυρὰς ἔξιαυτῆς τὰς σωτηρίους ἐκείνας ἀντιδράσεις αἱ ὅποιαι ἔτεινον ἄλλοτε εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡρεμίας. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι τὸ καπιταλιστικὸν σύστημα ἀρχίζει νὰ κάνει τὴν ἐλαστικότητά του, ἡ ὅποια τὸ ἔχαρακτήριζε εἰς τὸ παρελθόν καὶ διὰ τῆς ὅποιας κάθε κρίσις ἀντὶ ὀπισθοδρομήσεως ἔφερε κατόπιν τὴν πρόοδον.

‘Εὰν δὲν ἀποκατασταθῇ ἡ ὀργανικὴ ἰσορροπία εἰς τὴν διεθνῆ παραγωγικὴν διαδικασίαν, εἶνε βέβαιον ὅτι τίποτε δὲν προοιωνίζεται τὸ αἰσιόδοξον. Ἡ χρονία ὑπερπαραγωγὴ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶνε ὁ τάφος τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, ἐφ’ ὅσον μάλιστα κολοσσιαῖαι γεωγραφικαὶ περιοχαὶ διὰ λόγους πολιτικοὺς εἶνε ἀποκέκλεισμέναι καὶ ἡ κατανάλωσις τῆς παραγωγῆς δὲν εἶνε δυνατὴ εἰς τὰς ἄλλας ἀγορὰς εἰς τὰς ὅποιας τὰ εἰσοδήματα τῆς μεγάλης μάζης τῶν καταναλωτῶν ἔξακολουθοῦν νὰ μὴ εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας των.

‘Αναλυτικώτερον ἡ ὑφὴ τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας χαρακτηρίζεται σήμερον ἀπὸ δύο ἐκδηλώσεις βασικὰς αἱ ὅποιαι περιλαμβάνουν κάθε ἄλλην μερικωτέραν κύνησιν. ‘Αφ’ ἐνὸς ἀπὸ τὴν διαρκῆ καὶ ταχεῖαν τάσιν πρὸς με-

ταμόρφωσιν εἰς ἄλλας μορφὰς οἰκονομικῆς ἴσορροπίας προτοῦ προλάβῃ καλὰ-καλὰ ν' ἀποκρυσταλλωθῇ ἢ προηγούμενη. εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουν καὶ οἱ ἀποσυνθετικοὶ ἐκεῖνοι παράγοντες οἱ σχετιζόμενοι μὲ πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς αἰτίας· εἰς αὐτὸὺς τοὺς παράγοντας μπορεῖ νὰ ὑπαγάγει κανεὶς τὰς συνεπείας τοῦ πολέμου, τὴν βαρείαν φορολογίαν διὰ πολεμικὰ χρέη, τὰς ἐπανορθώσεις, τὴν δημιουργίαν νέων κρατῶν μὲ χιλιάδας χιλιομέτρων ὅλων τελωνειακῶν τειχῶν, τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν διεθνῆ ζωὴν ὁλοκλήρων περιοχῶν, μὲ τὸν ἔπεισμὸν τοῦ ἀργύρου, τὸ κίνημα τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως καὶ τοῦ μπούκοτάξ τῶν Ἰνδιῶν, τὸ κλείσιμον τῆς Ρωσίας κ.λ.π.

"Ολος αὐτὸς ὁ κύκλος τῶν αἰτιῶν πιέζει τὴν διεθνῆ κίνησιν καὶ δημιουργεῖ ἀντιθέτους ροπὰς πρὸς τὴν ἔνοτητα τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας.

"Αλλὰ δὲν εἶνε μόνον αὗται αἱ ἐκδηλώσεις, καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν ἀναπτύσσονται διαστάσεις καὶ ἀντιθέσεις, διότι ἐκάστη οἰκονομία παρουσιάζει ἴδιαίτερα προσόντα ἥ μειονεκτήματα ἀναλόγως τῶν δποίων δύναται νὰ προσαρμοσθῇ ταχύτερον ἥ ἀργότερον, πρὸς τὴν διαφοροποιητικὴν δύναμιν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας.

"Η τεχνικὴ πρόδοσς καὶ τὸ μικρότερον *prix de revient* τείνουν νὰ δημιουργήσουν μίαν εἰδίκευσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ οἰκονομίᾳ, πρὸς τὴν τάσιν ὅμως αὐτὴν δημιουργεῖται ἥ ἀντίθετος τῆς αὐταρκείας καὶ τοῦ προστατευτισμοῦ, ἥ ὅποια ἀκριβῶς διὰ τῆς ἐκπτώσεως τῶν νομισμάτων, τῆς ὑψώσεως τῶν τελωνιακῶν τειχῶν τείνει νὰ ἔξισώσῃ τὸ διεθνὲς *prix de revient* ὥστε τοῦτο νὰ ίσουνται σὺν δασμὸς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοιοῦτον.

"Η κίνησις ὅμως αὕτη τῆς ἔξισώσεως ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ λόγους ἐντελῶς εἰδικούς, τὴν διάφορον κατώκησην τοῦ χώρου παγκοσμίως. Ἀσφαλῶς δὲ μία ἀπὸ τὰς βασικὰς αἰτίας τῆς κρίσεως τῆς δργανικῆς ἦν διεργόμεθα εἶνε καὶ ἥ ἀπαγόρευσις τῆς κινήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἐμπορευμάτων καὶ κεφαλαίων.

"Τὸ γεγονός αὐτὸ δίδει συναγωνιστικὴν ἵκανότητα *ἀπόλυτον* εἰς τὰς ὑπερποντίους χώρας, αἱ ὅποιαι ἐφαρμόζουσαι τελειοποιημένα μέσα παραγωγῆς εἶνε ἱκανού νὰ πωλοῦν καὶ παρὰ τὰ ὑψηλὰ δασμολογικὰ τείχη· κλασικὸν παράδειγμα τὰ σιτηρά τῆς Ἀμερικῆς ἔναντι τῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης.

"Η δργανικὴ αὕτη διαταραχὴ δὲν θεραπεύεται μὲ μίαν συμπτωματικὴν προσαρμογὴν τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν κατανάλωσιν διότι ὡς ἐνδογενῆς δὲν ὅτι ἀργήσῃ νὰ ἐκδηλωθῇ.

"Τὸ γεγονός αὐτὸ τὸ χαρακτηρίζωμεν ὡς τὸ νευραλγικὸν σημεῖον καὶ στοιχεῖον χρόνιον διαταραχῆς, διότι καὶ ἥ ἀποκατάστασις τοῦ πολαιοῦ καθεστῶτος τῆς μεταναστεύσεως προϋποθέτει πίστωσιν χρόνου, κεφάλαια καὶ συνεπάγει τὴν ὑπεράκησιν κολοσσιαίων δυσκολιῶν ἐγκλιματισμοῦ κλπ.

"Εἶνε εὐτύχημα δι τὸ ἐσχάτως ἥρχισε νὰ κατανοεῖται ἥ ἀλήθεια τῶν ἀνωτέρω καὶ ἥ ἀνάγκη τῆς ἀναχωνεύσεως τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν εἰς εὑδυχωροτέρας οἰκονομίας. Ὁλαι αἱ σχετικαὶ κινήσεις αἱ ὅποιαι παρὰ τὴν οἰκονο-

μικὴν λογικὴν ποῦ περικλείουν μέσα τῶν, εὑρίσκουν μικρὸν ἔδαφος πρακτικῆς ἐφαρμογῆς διὰ λόγους πολιτικούς, εἶνε βέβαιον ὅτι κάποτε θὰ καρποφορήσουν διότι εἶνε ἀτεγκτος ἀπαίτησις τῆς μεταμορφωτικῆς πορείας καὶ ἀνελέξεως τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας ὡς ὁργανικοῦ συνόλου πρὸς τὸ ὅποιον εἶνε κάτι τὸ μοιραῖον ἥ προσαρμογή.

Απὸ αὐτῆς δὲ τῆς ἀπόψεως ὁργανον χρήσιμον πρὸς ἄρσιν τῶν ἀντιθέσεων εἶνε ἥ πολιτικὴ τῶν ἀνταλλαγῶν, διότι εἶνε πιθανὸν ὅτι τὰ διάφορα συγκροτήματα (Πανευρώπης, Βρετανικόν, Ἀμερικανικόν Ρωσσικὸν κλπ.) παρ’ ὅτι λόγῳ τῆς μεγάλης τῶν ἐκτάσεως θὰ πλησιάζουν πρὸς τὴν αὐτάρκειαν, ἐν τούτοις θὰ παρουσιάζουν καὶ ἀνάγκας μὴ δυναμένος νὰ ἴκανοποιηθοῦν, λόγῳ τῆς εἰδικεύσεως τοῦ χώρου (π.χ. καφφέ, τέϊον δὲν μπορεῖ βγάλῃ ἥ Ρωσσία). Τὰ κενὰ αὐτὰ θὰ συμπληρώνονται δι’ ἀνταλλαγῶν προϊόντων ἐλλειπόντων εἰς τὰ ἄλλα καὶ εἰς τὰ ὅποια ἀκριβῶς τὸ ἵδιον θὰ συμβαίνῃ.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀλλοτε καθώριζε τὸν καταμερισμὸν ἐν τῷ οἰκονομικῷ χώρῳ, ὁ ὕψημιστής δηλ. τῶν τιμῶν, θὰ ὑποκατασταθῇ ἀπὸ τὸ μικρότερον *prix de revient* καὶ τὰς «ἀνταλλαγὰς» μεταξὺ τῶν συγκροτημάτων εἰς εἴδη δι’ αὗτα ἔκαστον θὰ ἔχῃ ὑψηλὸν κόστος ἥ ἀνικανότητα παραγωγῆς ἔναντι παροχῆς ἀλλων εἰς τὰ ὅποια ἥ ἴκανότης παραγωγῆς ὑπάρχει καὶ οἱ ὅροι τῆς παραγωγῆς εἶνε εὔνοϊκοι.

Νομίζομεν ὅτι τὴν ὁργανικὴν ἀντίληψιν τῆς οἰκονομίας περὶ τῆς ἀνάγκης ἀναχωνεύσεως εἰς εὐρυχωροτέρας οἰκονομίας καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου εὐνοϊκωτέρου τοῦ ὅρου, δι’ τὴν συμπληρώνει καὶ τὴν διοκληρώνει ἥ τακτικὴ τῶν ἀνταλλαγῶν ἐφαρμοζομένη ὑπὸ διάφορον μορφὴν ἀπὸ τὴν σημερινήν.

#### α) ‘Η γενικὴ παγκόσμιος διάρθρωσις.

‘Οπως καταφαίνεται ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἥ κρίσις παρ’ ὅλον τὸν παγκόσμιον χαρακτῆρα δὲν ἐκδηλοῦται λόγῳ τῆς διαφορετικῆς διαρθρώσεως τῶν οἰκονομιῶν καὶ τῶν ἴκανοτήτων τῶν προσαρμογῆς κατὰ τὸν ἵδιον τρόπον καὶ ἔντασιν. Αἱ ἵδιορρυθμίαι εἰς τὴν διάρθρωσιν ἔκαστης οἰκονομίας παρουσιάζουν καὶ διαφορετικὴν ἴκανότητα ἀντιστάσεως, παραπλησίαν ἐννοεῖται εἰς οἰκονομίας τῆς αὐτῆς βασικῆς συνθέσεως. Ἀκριβῶς δὲ ὁ λόγος τῆς διαφορετικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν μᾶς παρουσιάζει καὶ τὸ φαινόμενον τῆς μεταθέσεως χρονικῶς τῆς κρίσεως.

‘Η παρέμβασις δὲ ἀποτόμων μεταβολῶν ὅπως τὸ κλείσιμον τῆς Ρωσίας (συμμετοχὴ εἰς Παγκ. Ἐμπορ. 1,4 ο]ο τὸ 1929) παραλλήλως πρὸς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐντάσεως διαφόρων οἰκονομιῶν ἔνεκα εἰδικῶν αἰτιῶν καὶ τὴν μετατόπισιν τῶν οἰκονομικῶν κέντρων δημιουργοῦν νέους παράγοντας ποῦ ὑποβοηθοῦν αὐτὰς τὰς μεταθέσεις.

Ούσιώδης κίνησις άλλοιούσα τὴν διάρθρωσιν τῶν οἰκονομιῶν εἶνε καὶ ἡ συνεχῆς τάσις περιορισμοῦ τῶν ἐλευθέρων ἐπιχειρήσεων (αἱ δόποιαι κυριαρχοῦσαν τὸ 1850—1913) καὶ ἡ ὑποκατάστασίς των διὰ μεθόδων συγκεντρωτικῶν (ἡ πρὸς τὸν τραστοκαρτελισμὸν ἔξελλεις).

Ο Wagemann σχετικῶς μᾶς δίδει τὸν κάτωθι πίνακα τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν συστημάτων εἰς τὰς χώρας ποῦ ἀποτελοῦν τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν.

	Πληθυσ. κατὰ τ. ε. χλμ.	Ἐτ. φθορὰ μηχανῶν Κατὰ κε- φαλὴν εἰς χρ. μάρκα	Ἐτ. φθορὰ μηχανῶν Κατὰ τ.χ. εἰς χρυσᾶ μάρκα	ἀναλογία εἰς τὸ παγκόσμ. ἐμπόριον
<b>Καπιταλιστικαὶ Χῶραι</b>				
1) Εὐρώπη (ἐκτὸς Ρωσίας καὶ Τουρκίας . . . . .	85	20	1.706	55,11
2) Ἡνωμέναι Πόλιτεῖαι . . . . .	15	125	1.845	13,69
3) Ἰαπωνία . . . . .	162	6	997	3,59
<b>Ημικαπιταλιστικαὶ Χῶραι</b>				
1) Εὐρωπαϊκὴ Ρωσία . . . . .	20	5	97	1,15
3) Ἀσία (ἐκτὸς Ἰαπωνίας καὶ Ἀσιατ. Ρωσίας) . . . . .	40	05	20	11,80
<b>Νεο-Καπιταλιστικαὶ Χῶραι</b>				
1) Κεντρικὴ καὶ Νότιος Ἀμερικὴ	4,4	6	27	7,56
2) Αὐστραλία . . . . .	0,8	47	36	1,96
3) Νότιος Ἀφρική . . . . .	6,1	13	81	0,90
4) Καναδᾶς . . . . .	1,0	93	9	3,81
<b>Μὴ Καπιταλιστικαὶ Χῶραι</b>				
(Ἀσιατικὴ Ρωσία, Βελγικὸ Κογκό, Γαλλικὴ Δυτικὴ Ἀφρική, Σουδάν, Τριπολίτις) . . . . .	2,1	—	—	0,57
<b>Ανακεφαλαίωσις</b>				
Καπιταλιστικαὶ χῶραι . . . . .	534	40,0	190,4	
Ἡμικαπιταλιστ. » . . . . .	1018	34,3	37,6	
Νεο-Καπιταλιστ. » . . . . .	116	2,9	41,6	
Μὴ Καπιταλιστ. » . . . . .	58	2,1	1,6	
	1726	15,7	271,2	100,00

'Απὸ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐνδεικτικοῦ αὐτοῦ πίνακος φαίνεται ἡ ἄνισος κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὰ διάφορα στάδια εἰς τὰ ὅποια εὑρίσκεται ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ διεθνῆς οἰκονομία, πράγμα τὸ ὅποῖον ἐπιδρᾷ εἰς τὰς μορφὰς τῆς κρίσεως, ἥτις λαμβάνει ἐκάστοτε καὶ διάφορον σχῆμα ἐξαρτώμενον ἀπὸ τὸν γεωγραφικὸν διαφορισμὸν τῶν κεφαλαίων κτλ.

Οἱ διαταραχικοὶ παράγοντες, ἐκτὸς τῶν ἐκτάχτων, οἱ ἐμφανιζόμενοι ἐκάστοτε κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δυναμικῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομίας εἰνε: ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, τῶν ἀναγκῶν καὶ ἡ τεχνικὴ πρόοδος· ὁ τελευταῖς παράγων παρουσιάζεται ἴσχυρότερος δλων (παρ' ὅ, τι ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἐν Εὐρώπῃ πλησιάζει τὸ ἀπόλυτον δρισιν) κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προκαλῶν τὰς δργανικὰς μεταβολὰς τῆς προσαρμογῆς τῶν οἰκονομιῶν, Τόπον ὥστε ἐν ὀνόματι τοῦ πολιτισμοῦ νὰ ζητεῖται ἡ συγχράτησις τοῦ ρυθμοῦ του, ποὺ θὰ ἔχῃ ἀποτέλεσμα τὴν κανονικὴν διενέργειαν τῶν ἀποσβέσεων τῶν ἀκινητοποιηθέντων κεφαλαίων εἰς ἔγκαταστάσεις.

Τὸ ζήτημα ὅμως εἶνε εὐρύτατον καὶ ἡμεῖς ἀποβλέπομεν εἰς τὴν ἀπλῆν σκιαγραφίαν του.

### **β) Ἡ Ἑλληνικὴ σύνθεσις.**

'Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας καὶ ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομία ἀπὸ χρόνων, ἵδιως ἀφ' ἣς εἰσῆλθε εἰς τὸν κύκλον τῶν ἡμικαπιταλιστικῶν χωρῶν, παρουσίασε μίαν συνεχῆ κίνησιν προσαρμογῆς πρὸς τὸν ρυθμὸν τῆς διεθνοῦς μεταμορφωτικῆς διαδικασίας καὶ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοῦ πλαισίου ποὺ τὴν περιβάλλει τῶν γειτονικῶν χωρῶν.

'Απὸ τοῦ 1922 μὲ τὴν καταστροφήν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ οἰκονομικήν, ἡ ἐσωτερικὴ ὑφὴ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν πλέγμα τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων τῆς ὑπέστη μία βασικὴν μεταβολὴν τῆς ὅποιας καὶ παρεγγωρίσαμεν τὴν ἐκτασιν, παραβλέψαντες τὴν χρονίαν νοσηρότητα εἰς τὴν ὅποιαν μᾶς κατεδίκαζον αἱ νέαι συνθῆκαι. Αὐτὴ ἡ παραγνώρισις ἔγινε αἰτία τῆς «ὑπερεκτιμήσεως» δλων τῶν δυνατοτήτων μας καὶ τὴν ὅποιαν εἴδομεν ἡναγομένην εἰς ὅλας τὰς προσπάθειας μας εἰς δόγμα ὅτι ἡ Ἐλλὰς εἶνε ἡ χώρα τῶν θαυμάτων, τακτικὴ ἡ ὅποια ἐστοίχισε τόσον ἀκριβά.

Βέβαια ἡ πραγματικὴ ἐκτίμησις τῶν δυναμικοτήτων τῆς χώρας δὲν ἐπιτρέπει πάλιν ἐκεῖνον τὸν ἀκρατὸν δογματισμὸν τῶν ἀπαιτιστικῶν ὅτι «ἡ Ἐλλὰς προώρισται νὰ μὴ ζῆσῃ». Εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι δυναμικῶς ἡ περιοχὴ αὐτὴ δὲν εἰ ἔξη ν τ λη σε τὸ ἀνώτατον τοῦ περιθωρίου ἐκείνου μέχρι τοῦ ὅποιον δύναται ν' ἀποδώσῃ, ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως αὐτοῦ μέχρι τοῦ νὰ θεωροῦν αὐτὸ τὸ περιθώριον ὅσον καὶ τοῦ Καναδᾶ ἡ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς τὸ πρᾶγμα πηγαίνει πολύ.

Στατικῶς κρινομένη ἡ πραγματικότης δικαιολογεῖ τὴν ἀπαισιοδοξίαν, δυναμικῶς δχι, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὅμως καλύψεως τοῦ περιθωρίου τῆς δυναμικότητός μας ἀπαιτεῖται οἰκονομικῆ προσπάθεια καθοδηγούμενη καὶ τὴν ὅποιαν δ' ἀναλάβη δ πο

λιτικός κόσμος. Άπο αυτῆς δὲ τῆς ἀπόψεως, τὸ ζήτημα εἶνε «πολιτικόν», τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας, τῆς δύοιας δύος ἡ ποιότης εἶνε τόσον κακὴ ὥστε πράγματι νὰ διστάζῃ κανεὶς νὰ πιστεύει εὑμενεῖς μεταβολὰς καὶ δχι κοινωνικὰς ἀναστατώσεις.

Ἐν συνεχείᾳ θὰ σημειώσωμεν τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

## I

Καὶ ἐδῶ παρατηρεῖται ἡ διπλὴ ἀδυναμία προσαρμογῆς περὶ τῆς δύοιας ὅμιλησαμεν προηγουμένως. Διότι ἀφ' ἑνὸς ὡς οἰκονομία ἡ Ἑλληνικὴ βραδύτατα τείνει νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν «ταχύτητα καὶ τὴν ἐντατικότητα τῆς μεταμορφωτικῆς καὶ ἐκλεκτικῆς διαδικασίας τῶν διαφοροποιητικῶν καὶ διοκληρωτικῶν δυνάμεων τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας» (<sup>1</sup>), καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐντὸς τῆς ὑφῆς τῆς παρουσιάζει ἀσθενὴ σημεῖα διότι τείνει νὰ μεταβληθῇ ἀργά εἰς κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν καθ' ἥν στιγμὴν ἔξι αἰτίας τῆς τεχνικῆς προόδου αἱ προχωρημέναι οἰκονομίαι ἀναπτύσσουν ρυθμὸν ἔξελίξεως ἐταχύτερον αὐτοῖς, καθ' ἥν στιγμὴν δὲ ἡ προσθήκη νέου πληθυσμοῦ τῆς ἀνέτρεψε τὸν μέχρι τοῦ 1922 ρυθμὸν προσαρμογῆς τῆς.

Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ τῆς ὁργανικῆς ἀδυναμίας ἐπέβαλε συντηρητικὴν ἐκτίμησιν τῶν δυναμικοτήτων καὶ καθορισμὸν πολιτικῆς, ἡ δύοια θὰ ἐπέτρεπε μείωσιν τῆς πιέσεως τῶν δυσμενῶν δρων.

## II

Δεύτερον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶνε ὅτι παρ' ὅλον ὅτι εἶνε γεωργικὴ χώρα ἐν τούτοις εἶνε πυκνῶς κατωκημένη καὶ παρουσιάζει παθητικὸν ἴσοζύγιον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ γείτονα κράτη καὶ βαρεῖαν χρέωσιν. Συνεπῶς ἐπιβάλλεται ἡ ἀπορρόφησις μέρους τούλαχιστον τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις ἀπασχολούσας δύμας μέγαν ἀριθμὸν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀνάπτυξις ἐντατικῶν καλλιεργειῶν πλουσίων εἰς ἀπόδοσιν καὶ ἀπαιτουσῶν ἐργατικὰς χεῖρας, τὰ ἐκ τῆς ἔξαγωγῆς τῶν δύοιων ἔσοδα καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς θέλουν μειώσει τὸ ἀνοιγμα.

Ἐπὶ τὸν σημείου τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ ἐν Ἑλλάδι, θέμα ἀπασχολῆσαν ἴδιαιτέρως ἐσχάτως καὶ τὸν τύπον ἀκόμη ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἔξης. Πράγματι ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι «νοσηρὸς ἀπόλυτος ὑπερπληθυσμὸς» δυνάμενος νὰ μειωθῇ ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας, ἀνοίγματος μεταναστευτικῶν διεξόδων, ἐντατικοποιήσεως καλλιεργείας κλπ. Αὕτα δύμας ἀπαιτοῦν ὠρισμένας προϋποθέσεις μὴ ὑπαρχούσας σήμερον. Ἀν δύμας ὑπάρχει ὑπερπληθυσμὸς καὶ κατὰ συνέπειαν ἀνεργία ἡ ὁρθότερον φυτοζωΐα (διότι κυριολεκτικῶς ἔνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐργαζόμενον φυτοζωεῖ), οὗτος δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν ὑπερπλη-

1) \*Οπως δρθότατα παρατηρεῖ δ. κ. Σφυρῆς.

θυσμὸν τῆς Γερμανίας καὶ μὲ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνέργων τῆς, διότι εἰς τὴν μίαν πρόκειται περὶ ἀντικαταστάσεως ἐργατικῶν χειρῶν διὰ μηχανῶν μειώσεως, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν περίτετωσιν πρόκειται περὶ ἀποτόμου εἰσροής νέου πληθυσμοῦ μὴ παραγωγικοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν δῆμον του.

‘Ἡ διαφορὰ καταφαίνεται καλύτερον ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν ὅτι εἰς τὴν μίαν περίτετωσιν παρὰ τὴν ὕπαρξιν ἀνεργίας ὁ ὅγκος τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ γίγνεται, ἡ δύναμις μικρότερης τῆς παραγωγῆς καθὼς καὶ τὸ ὑψος τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι μεγαλύτερον, πρᾶγμα ποῦ ἐπιφέρεται καὶ τὴν διανομὴν βοηθήματος, ἐνῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ὅγκος τῆς παραγωγῆς ηὔξηθη δύναμις μικρῷ τοῦ πρὸς τὸν πληθυσμὸν καὶ διατάξει κεφαλὴν πλοῦτος ἐμειώθη κατόπιν τῆς ἀποτόμου προσθήκης τῶν νέων καποίων καὶ τῆς ἀπωλείας τῶν πλαιών ἐφεδρικῶν πηγῶν οἰκονομικῆς δυνάμεως.

‘Ἡ παραγγάρισις τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν κοινωνικὴν πολιτικὴν θὰ προκαλέσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἔτι μείζονα γενίκευσιν τῆς ἀδυναμίας προσαρμογῆς. Πιθανὸν δὲ ἡ ἐπιβολὴ νέων βαρῶν (Κοιν. Ἀσφαλ.) εἰς τὴν βιομηχανίαν ν' ἀνακόψῃ τὴν προσπάθειαν ἀνάπτυξεώς της, καὶ νὰ δημιουργήσῃ νέον δυσμενῆ παράγοντα.

### III

‘Ετερον στοιχεῖον δυσμενὲς εἶναι καὶ ἡ φύσις τῆς παραγωγῆς εὐγενῶν προϊόντων μὲ περιωρισμένας ἀγορὰς καταναλώσεως, ἐνῷ ἀγνοοῦνται ἀπὸ τὰς περισσοτέρας (τὸ παράδειγμα τῆς σταφίδος καὶ τῆς πιέσεως ποῦ μπορεῖ νὰ ἔχει σκῆψη ἡ Ἀγγλία ὅταν παύσῃ ν' ἀγοράζῃ εἶναι σαφές). Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι νέοι προσανατολισμοὶ φιλοσπασικῶτεροι εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς ἐποχὰς κρίσεως καὶ ἀπαιτοῦν καὶ κάπιοιν πίστωσιν χρόνου. Συνεπῶς ἐντὸς τῶν σημερινῶν παραγωγικῶν πλαισίων ἐπιβάλλεται ἡ ἀναζήτησις νέων διεξόδων καὶ τοιαύτη ὡς πρὸς τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς εἶναι μόνον διατάξεις (καὶ ἡ μετανάστευσις) χωρὶς νὰ παραγνωρίσῃ κανεὶς καὶ τὴν ἐπιβοηθητικὴν δρᾶσιν ἄλλων προϊόντων μας.

### IV

‘Υπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις εἶναι μία ἔλπις εἰς τὴν χώραν ὅτι θὰ καλύψῃ μέρος τῆς εἰσαγωγῆς καὶ θὰ ἀναπτύξῃ καποιαν ἔξαγωγικὴν δρᾶσιν, βοηθούμενη ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνταλλαγῶν. Ἐκεῖνο τὸ δόπιον καθιστᾶ ἀμφίβολον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παραγωγικοῦ αὐτοῦ κλάδου εἶναι ὁ ὑψηλὸς τόκος καὶ ἡ ἔλλειψις συντονισμένου προγράμματος καθὼς καὶ ἡ μικρὰ ἀπόδοσις τὸς ἐργασίας τοῦ Ἑλληνος ἐργάτου.

‘Υπελογίσθη ὅτι παρ' ὅτι δι' ὁρισμένας βιομηχανίας φθάνει ἡ δασμολογικὴ προστασία περὶ τὰ 750) τῆς ἀξίας, τὸ φθηνὸν τῶν ἐργατικῶν χειρῶν, τὴν ὑποτίμησιν τοῦ νομίσματος, τὰς ἀτελεῖς εἰσαγωγῆς μηχανημάτων, τὰς ἀποτιτριώσεις οἰκοπέδων κλπ., ἐν τούτοις ἡ βιομηχανία μας ἐν συνόλῳ παρουσιάζει ἐν σχέσει πρὸς τὸ χρηματιστηριακὸν αὐτῆς κεφάλαιον

μίαν rentability κατά τὴν τελευταίαν διετίαν ἐξαιρετικῶς χαμηλὴν περὶ τὰ 20), εἰς ἐπιχειρήσεις μάλιστα πλέον τῶν 5 ἐτῶν ζωῆς.

‘Η ἔλλειψις βιομηχανικῆς πίστεως καὶ ἡ ἔλλειψις προγράμματος ἐπέτρεψε τὴν δημιουργίαν βιομηχανιῶν αἱ ὅποιαι διτῶς χαρακτηριστικῶς ἐτονίσθη μεταχειρίζονται ἐκ τῆς χώρας «τὸ ὄδωρο.... καὶ τὸ φῶς τῆς ήμέρας» καλύπτουσαν τὰ ἔξοδά των ἀπὸ τὴν δασμολογικὴν προστασίαν, ἔναντι τῆς ὅποιας δίδουν εἰς μικρὸν ἀφιθμὸν ἐργατῶν ἐργασίαν.

‘Η ἔλλειψις πρώτων ὑλῶν δὲν εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δημιουργεῖ τὸ βασικὸν μειονέκτημα τῆς ἔλληνικῆς βιομηχανίας· ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ αἱ χαμηλαὶ τιμαὶ τῶν μεταφορῶν δὲν πιέζουν τόσον τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν ὃσον οἱ λοιποὶ λόγοι. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν της προέχει ἀρχικῶς ἡ ἐξίντλησις τοῦ περιθωρίου ἀναπτύξεως ἐκείνων τῶν βιομηχανιῶν ποὺ ἀπασχολοῦν π ο λ λ ἀ χ ἐ ο i a καὶ πρώτας ὑλας.

‘Η διαρρόθμησις τῶν κομίστρων ἵστως νὰ εἴνε τὸ βασικώτερον εἰς τὸ ὅποιον ἀποβλέπει μία εὔλογος βιομηχανικὴ πολιτική· κλασσικὸν εἶνε τὸ παραδειγμα τοῦ λιγνίτου. ‘Η κατανάλωσις καυσίμων γίνεται εἰς τὰς πόλεις, ἐν τούτοις τὸ κόστος τῆς μεταφορᾶς ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν ὃπου εὑρίσκεται συνήθως ὁ λιγνίτης (Μακεδονία, Παγκαϊόν, Μπάνιτσα κλπ.) ἀναστέλλει κάθε χοησμοποίησίν του· ἐπρεπε νὰ ἔλθῃ ἡ συναλλαγματικὴ ἀνέχεια διὰ νὰ τὸν ἐνθυμηθῶμεν.

‘Αντιθέτως πρὸς τοὺς ἀπαισιοδόξους πιστεύομεν ὅτι εἶνε δυνατὴ κάποια εὔλογος ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας ἀν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων διαρρούθμησθοῦν οἱ κοινοτικοὶ καὶ δημοτικοὶ δασμοί, ὅργανωνθοῦν αἱ ὅμοιειδεῖς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἀποφυγὴν ἀσκόπων συναγωνισμῶν ἀποτελούντων κατὰ βάσιν φθοράν τοῦ ἐθνικοῦ κεφαλαίου, λυθῇ τὸ ξήη ημα τοῦ τόκου, καθορισθῇ πολιτικὴ πρώτων ὑλῶν καὶ ἐξασφαλισθοῦν δασμοὶ προτιμήσεως ἀπὸ τὰ γειτονικὰ κράτη.

Πάντως δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι ὁ βασικὸς χαρακτήρος τῆς οἰκονομίας μας εἶνε γεωργικὸς καὶ ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας πρέπει νὰ φθάσῃ μέχρις ἐνὸς «κρίσιμου σημείου», πέραν τοῦ ὅποιουν ἡ ἀνάπτυξίς της θὰ εἴνε ἀντιοικονομική· τὸ κρίσιμον ὅμως αὐτὸ σημεῖον ἀπέχει ἀρκετά.

## V

‘Εκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον βασικῶς προέχει εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ὑφῆς τῆς οἰκονομίας εἶνε, ὅτι συχνάκις τονίζομεν: ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν παρουσιάζεται μόνον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐλεύσεως τῶν προσφύγων ἀλλὰ κατὰ μείζονα λόγον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀπωλείας τῶν παλαιῶν ιηγῶν δρ ἴσεως κ.ι. διασπορᾶς τοῦ ἐλληνισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ Ρωσίαν μὲ τὸν Μπολσεβικισμόν.

‘Η πολιτικὴ τῆς ἀνασυνθέσεως τοῦ χώρου αὐτοῦ παρ’ ὅλην τὴν Ἑλληνοτουρκικὴν δὲν ἀπέδωκε μέχρις ὥρας. ‘Η πραγματικής ὅμως ὧθεῖ αὐτὰς τὰς ἰδέας νὰ εὔρουν καὶ ἐκπροσώπους ἐν τῇ Βουλῇ,

‘Αλλ’ ἐκτὸς τοῦ ἔξωτερικοῦ ἀποτελέσματος καὶ τῶν οἰκονομικῶν συνεπιῶν ἡ καταστροφὴ εἶχεν ὃς συνέπειαν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ.

## VI

Τὰ γεγονότα αὐτὰ καὶ ἡ κρίσις τῆς ναυτιλίας ἐπιδρῶντα ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου παρουσιάζουν συνεπῶς ἄνοιγμα εἰς τὸ ἰσοζύγιον λ)σμῶν καλυπτόμενον ἐκάστοτε διὰ δανείων, παρ’ ὅλην τὴν ἀντίθετον ροπὴν τοῦ ὑψηλού συναλλάγματος, τὸ δόποιον ἐπιτρέπει μικροτέραν ἴκανότητα ἀγορῶν ἀπὸ τὸ ἔξωτερικόν.

## VII

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὅλης ἀνατροπῆς μετὰ τὸ 1922 τῶν παλαιῶν πηγῶν τῆς οἰκονομίας, τὸ κλείσιμον τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ μείωσις τῶν ἐμβασμάτων, ὥθησαν ἐξ ἀντιδοτοῦ διὰ τὴν οἰκονομίαν:

1ον) πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγικῆς βάσεως ἐσωτερικῶς,  
καὶ 2ον) πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν διὰ τῆς δημιουργίας σταθεροῦ νομίσματος, δῆπερ θὰ ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἐν τῇ ἔννη κεφάλαιον.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουν ὅλαι αἱ προσπάθειαι ἃς θὰ παρακολουθήσωμεν ἐν συνεχείᾳ.

I. Τῆς ἀποκαταστάσεως.

II. Ἀναπτύξεως τῆς Βιομηχανίας—Ἐμπορίου—Γεωργίας.

III. Παραγωγικὰ ἔργα—Οδοποιία.

IV. Οἰκοδομικὸς ὁργασμός.

Καὶ ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν πρώτην κατηγορίαν τὴν δευτέραν, ἡ δόποια ἀποτελεῖ μᾶλλον τὸ συγκρότημα τῆς πίστεως, καὶ τὸ δόποιον περιλαμβάνει:

I. Τὴν δημοσιονομικὴν προσπάθειαν.

II. Τὴν σταθεροποίησιν—ἰσοζύγιον λ)σμῶν—συνάλλαγμα—τιμάριθμοι —Ἐθν. εἰσόδημα.

III. Τὴν δανειακὴν πολιτικὴν—τὴν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν—τὴν χρέωσιν πρὸς τὸ ἔξωτερικόν.

IV. Τὴν τραπεζιτικὴν πολιτικήν.

“Ολον τὸν κύκλον αὐτῶν τῶν ἀντιδράσεων διὰ τὴν προσαρμογὴν πρὸς τὴν νέαν διάρθρωσιν, δῆπας ἐδημιουργήθη μεταπολεμικῶς, ἀνέκοψε ἡ πτώχευσις, ἡ δόποια ἡτο τὸ μοιραῖον ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῶν σφαλμάτων καὶ παραγόντων ἔξωτερικῶν κατὰ τῶν δόποίων ἡ δύναμις ἀντιστάσεως ἦτο περιωρισμένη.

## ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ

## I. ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ 1ΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ (ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ)

## a) Άποκατάστασις.

Μεταξύ τῶν δύο άπογραφῶν 1920 καὶ 1928 ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἀνήλθεν εἰς 1.182.894· τὴν διαφορὰν ἀποτελοῦν οἱ πρόσφυγες (1.221.849) ἔλθόντες ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, Θράκης, Πόντου, Καυκάσου, Βουλγαρίας, Ρωσίας, Ἀλβανίας, Σερβίας, Ρουμανίας κλπ. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἐπεφύλασσε τὸ ξαναγύρισμα εἰς τὰς ἑστίας του εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Φυσικὰ κατόπιν αὐτῶν τῶν μεταβολῶν νὰ μετεβλήθῃ καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ ὅπως τὸ καταδεικνύουν καὶ οἱ πίνακες τῆς ἀπογραφῆς.

Σύγκρισις τῆς ἐπαγγελματικῆς συνθέσεως μεταξύ τῶν

ἐτῶν 1920 καὶ 1928.

Κατηγορία ἐπαγγελμάτων	1920		1928		Αὔξησις ἀριθμητ. ο]ο
	ἐν γένει ο]ο	ἐν γένει ο]ο	ἐν γένει ο]ο	ἀριθμητ. ο]ο	
A. Γεωργία...	926.314	58.09	1,475.241	61.05	548.927 59.20]ο
B. Βιομηχανία-Μεταλλεῖα	380.391	23.86	436.171	18.10	55.780 14.70]ο
Γ. Ἐμπόριον-Συγκοινωνία	150.884	9.46	315.255	13.05	164.371.109.ο]ο
Δ. Προσ. ὑπηρεσία 'Ελευθ. ἐπαγγέλματα...	137.003	8.59	118.411	7.80	51.408 37.ο]ο
Σύνολον. . . . .	1.594.592	100.00	2.415.078	100.00	820.486 51.4.ο]ο

Ο πίναξ εἶνε πολύτιμος διὰ τὴν ἔξαγωγὴν συμπερασμάτων. Απλῶς σημειώνομεν τὴν αὔξησιν τῶν ἀπασχολουμένων μὲ τὴν γεωργίαν, ἡ δοπία ἡτο ἔργον τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ ἀπολλοτριώσεων. Καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὸ ἐμπόριον διότι δὲ ἔλθὼν πληθυσμὸς ἡτο κατὰ τὴν μεγαλυτέραν του ἀναλογίαν ἀστικὸς καὶ διότι ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου ἀνεπτύχθη λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν ἀναγκῶν.

Εἰδικῶτερον δὲ ἔργαζόμενος προσφυγικὸς πληθυσμὸς κατανέμεταιται ὡς ἔξῆς:

“Η ἐπαγγελματικὴ σύνθεσις τοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ (1928)

Κατηγορία	Σύνολον		ἀρρενες	θήλεις
	ἐν γένει	ο ἥτον		
A. Γεωργία ἐν γένει	255.111	53.10	158.470	96.621
B. Βιομηχανία	115.491	24.86	79.460	36.051
Γ. Ἐμπόριον-Συγκοινωνία	61.605	13.32	59.763	1.842
Δ. Προσ. ὑπηρεσίαι Ἐλευθ. ἐπαγγελμάτων.	31.790	6.82	19.456	12.334
Σύνολον	463.997	100—	316.149	146.848

Εὐθὺς ἀμέσως ἔξεδηλώθη ἡ ἀνάγκη μετὰ τὸ 1922 τῆς ἀποκαταστάσεως, ἡ δοπία ἔγινε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς K. T. E., ἣντις ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς τὰ σχετικὰ δάνεια τὰ δοπία εἶνε δύο ἀνερχόμενα εἰς κεφάλαιον £ 10 ἑκατομμύρια καὶ \$ 242 ἑκατομμύρια.

Τὸ προϊὸν αὐτῶν ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς E. A. P. Ἐκτὸς αὐτῶν ὅμως καὶ τὸ κράτος μέχρι τοῦ 1920 διέθεσε περὶ τὰς 12.888.000 λίρας ἀγγλίας (δη. μετατρ. εἰς L. Ἀγγλίας).

Μαζὸν δὲ μὲ τὰς ἀνειλημμένας ὑπηρεσίας καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως ὑπολογίζεται διὶ τὰ διατεθέντα καὶ διατεθησόμενα ὅτα φθάσουν ἄνω τῶν 30 δισεκατομμυρίων.

Ο ν. Βενιζέλος σχετικῶς διμιλῶν εἰς τὴν Βουλὴν ὑπελόγισε τὰς δαπάνας σύμφωνα μὲ σημείωμα τοῦ λογιστηρίου εἰς 30.253 ἑκατ. εἰς ὃ δέον νὰ προστεθῇ τὸ δάνειον Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως τὸ μέλλον νὰ ἔκδοθῇ δι’ ἀποζημίωσιν τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν κλπ., ὅπότε φθάνομεν εἰς τὰ 36.000 ἑκατομμύρια, μὲ 37.000, ὃν καὶ οἱ ἀριθμοὶ εἶνε ἐνδεικτικοὶ μόνον, διότι ἡ τυχὸν ἐνοποίησις τῶν δανείων καὶ ἡ καλυτέρα ἐκποίησις τῆς περιουσίας τῶν ἀνταλλαξίμων ὅτα τοὺς μειώσῃ.

Διὰ τοῦ ἐπιτυχοῦς ἔργου τῆς E. A. P. ἀπεκατεστάθησαν 170.000 οἰκογενεῖῶν (145.000 ἀγροτικαὶ καὶ 25 χιλ. ἀστικαί). Ἐν γένει δὲ ἡ προσπάθεια αὐτὴ ὑπῆρξε μέχρι σημείου τινὸς ἐπιτυχῆς συντελέσασα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καπνοκαλλιεργείας, κτηνοτροφίας κλπ.

Δυστυχῶς ἡ κρίσις μὲ τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν ἀνέκοψε τὴν προσκόλλησιν τῶν ἐποίκων, διὰ ν’ ἀντιδράσῃ ὅμως ὑπὲρ αὐτῆς ἡ ὑψωσις τοῦ συναλλαγματος, ἡ δοπία ἔκαμε ἐφέτος τοὺς γεωργοὺς νὰ σπείρουν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἀλλη χρονιά.

8) *Βιομηχανία—Ἀνάπτυξίς της.*

Προηγουμένως ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ σημειώσωμεν παρατηρήσεις τινας

γενικάς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς βιομηχανίας, τὰς συμπληρωμένης ἥδη μὲ τὴν παράθεσιν στατιστικῶν δεδομένων.

Ἄπὸ τοῦ 1922 ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας ἀπὸ ἀπόψεως παραγωγῆς χάρις εἰς τὴν προστατευτικὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους ἐτριπλασίασε τὰς ἔγκαταστάσεις τῆς διπλασιάσασα τὴν παραγωγήν της.

Ἡ διενεργηθεῖσα ἀπογραφὴ τὸ ἀπέδειξε στατιστικῶς.

Οὕτω ἡ ὅλη κινητήριος δύναμις ἀπό:

Κατὰ τὸ 1920 H.P. 110.673 ηὔξησεν εἰς 359.299 κατὰ τὸ 1930. Αἱ δὲ ἐπιχειρήσεις (καὶ αἱ βιοτεχνικαὶ) ἀπὸ 33.811 κατὰ τὸ 1920 ηὔξησαν εἰς 76.703 κατὰ τὸ 1930.

Οἱ ἐργαζόμενοι ἀπὸ 154.633 κατὰ τὸ 1920 ηὔξησαν εἰς 278.855 κατὰ τὸ 1930.

Πρόσφατοι πληροφορίαι παρέχουν τὰ ἀκόλουθα δεδόμενα:

Ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς βιομηχανίας παραγωγῆς ἀν ὑπολογισθῆ αὗτη εἰς μέσην ἐτησίαν παραγωγὴν ἐξ 6.000 ἔκ. σταθ. δρχ., ὑπολογίζεται ὅτι

2.400 ἔκ. ἢ 400]ο δίδονται δι' ἐργατικὰ

1.500 ἔκ. ἢ 250]ο δι' Ἑλληνικὰς πρώτας ὕλας

150 ἔκ. ἢ 2 1]20]ο δι' ἐξυπηρέτησιν Ἑλληνικοῦ κεφαλαίου

Σύνολον (α) 4.050 ἔκατ.

**ἐξάγονται δὲ διὰ προμηθείας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν**

1.380 ἔκ. ἢ 230]ο δι' ἔνεας πρώτας ὕλας

420 ἔκ. ἢ 70]ο δι' ἀνανεώσεις μηχανῶν

150 ἔκ. ἢ 2 1], 0]ο δι' ἐξυπηρέτησιν ξένων κεφαλαίων

Σύνολον (β) 1.950 ἔκ. ἢ 32.1]20]ο

Γεν. Σύνολον 6.000 ἔκ. σταθ. δρχ.

"Αν δημως ἡ βαμβακουργία ἀναπτυχθῆ, ἡ ἐξαγωγὴ διὰ πρώτας ὕλας θὰ μειωθῇ.

"Άλλοι ὑπολογισμοὶ ἀναφέρουν ὅτι οἱ ἐργάται, μεσῖται, πράκτορες κλπ. μὲ τὰς οἰκογενείας των μαζύ, οἵτινες συντηροῦνται ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν ἀνέρχονται εἰς τὸ 1]6 τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν τούτοις ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1914 τὰ ἡμερομίσθια παρουσιάζουν καθυστέρησιν σημαντικήν.

γ) **Ἐμπόριον—Κίνησίς του.**

Τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπέστη κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐπίδρασιν ἀπὸ τὴν κρίσιν· συμφώνως πρὸς ὑπολογισμούς τῆς K.T.E. κατὰ τὸ 1930 εἰς χρονὸν εἶνε κατώτερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1929 κατὰ 190]ο, κατὰ δὲ τὸ 1931 παρουσιάσθη νέα πτῶσις ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ 1930 κατὰ 280]ο. Τὸ αὐτὸν ἐσυνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ 1932 παρουσιάζον μείωσιν σημαντικωτάτην ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἀντίστοιχον τοῦ 1931.

"Άλλὰ δὲν εἶνε μόνον ἡ πτῶσις κατ' ἀξίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἔχομεν ἐλάττωσιν καὶ κατ' ὅγκον 70]ο τῷ 1930, 90]ο τῷ 1931 καὶ 120]ο τῷ

1932. Φυσικὸν εἶνε ὅτι τὸν πτωτικὸν ρυθμὸν ἡκολούθησε καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐμπορικὴ κίνησις.

**Ἐξέλιξις Ἐμπορίου Ἑλλάδος εἰς ἑκατομμύρια**

	Ἐισαγωγὴ εἰς Δρ. ἔκ.	Ἐισαγωγὴ εἰς δραχμ. κρ. ἔκατ.	Ἐξαγωγὴ εἰς δραχ.	Ἐξαγωγὴ εἰς δρ. κρ.	Ἐλλειμμα εἰς δραχ.	Ἐλλειμμα εἰς δραχ.-κρ.	μ. δρος τιμῆς κρ. δρ.
1923	6035	5012	2545	201,4	3490	289,9	12,04
1924	8053	8135	3276	331	4776	482,5	9,40
1925	10209	8161	4541	363	5668	453,1	12,51
1926	9967	7467	5439	331	4527	295,7	15,47
1927	12600	855	6040	409,6	6560	445,3	14,74
1928	12417	832.8	6330	421,6	6086	411,2	14,90
1929	13275	892	6985	469,7	6290	423	14,87
1930	10525	701	5985	400	4539	301	»
1931	8825	590	4202	280	4623	310	
1932	7870	4759	4759	3111	3111	2560	

Τὰ ποσοστὰ τῆς ἔξαγωγῆς ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς ἐκυμάνθησαν περὶ 50ο]ο  
Ἡ δὲ φύσις τῆς εἰσαγωγῆς ἀποτελεῖται (ἔτη 1928, 1929, 1930) ἀπό

4 ο]ο ζῶντα ζῶα

34 ο]ο εἴδη διατροφῆς

22 ο]ο ὄντας ἀκατεργάστους, ἡμικατεργάστους

καὶ 38 ο]ο βιομηχανικὰ προϊόντα

ἐνῷδι μᾶς' ἐτέρουν ἡ ἔξαγωγή μας ἀπὸ 16 ο]ο σταφίδα

57 ο]ο καπνὸν

4 ο]ο οἴνους

4 ο]ο ἔλαια καὶ ἔλαιάς

19 ο]ο διάφορα

Μεταξὺ τοῦ 1931 καὶ 1932 ἡ ἔξαγωγὴ ἐπεσε σημαντικῶς κατ' ἀξίαν καὶ ποσότητα. Ἡ ἀρσις ὅμως τῆς χρυσῆς βάσεως καὶ οἱ περιορισμοὶ συνεκράτησαν τὴν ἔξαγωγὴν ἐνῶ ἐμείωσαν τὰς εἰσαγωγάς.

Ἐκεῖνο τὸ διποῖον παρατηρεῖται καθ' ὅλην τὴν 10ετίαν εἶνε ἡ ἔλλειψις κατευθύνσεως καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν ρήτραν τοῦ M.E.K.

Ἐκτὸς προσπαθειῶν τινων τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας παρὰ τῇ K.T.E. νὰ περιληφθοῦν καὶ τὰ εὐγενῆ προϊόντα μας εἰς τὰ μέτρα τὰ διποῖα θὰ ἔλαμβάνοντο λόγω τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν σιτηρῶν, οὐδὲν ἔτερον ἔλήφθη (¹) καὶ εἰς αὐτὸν τὸ σημεῖον ὑπέχουν εὐθύνας ὅχι μικρὰς οἱ διοικήσαντες ἀπὸ τοῦ 1922.

Οσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνταλλαγῶν μέχρι τοῦδε τούλαχιστον κακῶς ἐφηρούσθη.

1) Περὶ τῶν ἐμπορικῶν ζητημάτων καὶ τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνταλλαγῶν ἵδε διάνα. Μπερνάρδη εἰς 'Ετ. Κοιν. καὶ Πολ. 'Επ. 14(7)32 καὶ ΑΟΣ.

*Δ') Γεωργία—πρόοδος της.*

‘Η γεωργία καταλαμβάνει εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς τὰ 71ο], ἡ δὲ ἔξαιρων προϊόντων μας εἶναι κατὰ τὴν μεγίστην ἀναλογίαν καθαρῶς γεωργικὰ κατ’ ἀναλογίαν 90ο]. Οἱ ἀριθμοὶ αὗτοὶ μαζὸν μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν γεωργίαν ἀποδεικνύουν τὸν φυσικὸν χαρακτήρα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

‘Η αυξήσις της καλλιεργούμενης έκτάσεως άπό τον 1923 και έντευθεν είναι σημαντική άπό 12.500.000 στρέμματα δσα έκαλλιεργούντο κατά το 1922 έφθασαμεν εἰς τὰ 15.500.000 (1931) και κατά τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν περὶ τὰ 18 έκατομμύρια.

Ἐν τούτοις εἰδίκοι λόγοι χαρακτηρίζουν νοσηρῶς τὴν ἐλληνικὴν γεωργίαν τοὺς δῆποινος καὶ θ' ἀναφέρουμεν περὶ ληπτικῶς.

1ον) Ή ἀνεπάρκεια τοῦ κλήρου καὶ ἡ χρέωσις τῶν ἀγροτῶν πρὸς τὴν Ε.Α.Π. τῶν προσφύγων καὶ πρὸς ίδιώτας καὶ Τραπέζας τῶν γηγενῶν καὶ προσφύγων. Τὸ μικρὸν εἰσόδημα τῶν μικρῶν κλήρων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαθρέψῃ ἕκανον ποιητικῶς τοὺς καλλιεργητάς, λαμβάνομένης ὑπὸ ὄψιν καὶ τῆς μικρᾶς ἀποδόσεως τῆς γῆς κατὰ στρέμμα.

‘Υπολογισμοὶ τοῦ κ. Καραμάνου προκειμένου περὶ τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν ἀναφέρουν ὅτι κάθε προσφυγικὴ οἰκογένεια ἐπιβαρύνεται ἐτησίως—ἐκτὸς τῶν Ἰδιωτικῶν χρεῶν—μὲ 4.687 δρχ., ἔναντι μέσου ἐτησίου εἰσοδήματος τῆς οἰκογενείας ἐξ 8—12.000 δρχ. (μὲ ἀνώτερον ἐπίπεδον διὰ τοὺς καπνοκαλλιεργητὰς ἐκλεκτῶν καπνῶν, οἵ διοποῖοι ἔχουν ἀκαθάριστον εἰσόδημα 15—20000, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἀνώτερα βάρη δανειακὰ εἰς Τραπέζας κατὰ 6000 δρχ.)<sup>(1)</sup>.

Η παραγωγική έκτασις της χώρας είνε έξαιρετικά τεμαχισμένη (5.356,819 έκτασεως έκαστον κατά μέσον δρον κάτω τῶν 7 στρεμμάτων). Η καλλιεργουμένη καὶ φυτευμένη έκτασις φθάνει τὰ 23.000.000 στρεμ. (ἀναλογία κατ' ἔκμεταλλευσιν κάτω τῶν 35 στρεμ.) ἀνήκουσαι εἰς 650.000 γεωργικὰς ἔκμεταλλεύσεις διενεργουμένας ἀπὸ 800.000 οἰκογενείας· Κατόπιν αὐτῶν φυσικὰ τὸ εἰσόδημα είνε μικρὸν καὶ θὰ μπῆρε κίνδυνος λόγῳ τῆς ἀσταθείας τῆς οἰκονομικῆς βάσεως τῆς γεωργίας διαρροϊς, ἐὰν δὲν ἐλαμβάνοντο τὰ γνωστὰ προστατευτικὰ μέτρα ίδιως κατὰ τὴν τελευταῖαν τετραετίαν (¹).

Τὰ προτεινόμενα μέτρα είνε ή ἐντατικοπόλησις καὶ ἰσχυροποίησις τῶν βάσεων αὐτῆς διὰ καταλλήλου πιστωτικῆς πολιτικῆς, διότι ὅπως ὁρθῶς ἔγραφη (ε) «ἡ γεωργικὴ κρίσις τὴν διαιτόχομεν λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνυθηκῶν δὲν θὰ παρέλθῃ οὕτε ὅταν θὰ ἔχῃ παρέλθῃ αὕτη εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἀλλὰ θὰ ἔξακολουθήσῃ πιέζουσα τὴν χώραν μας ἀποτελοῦσα διαρκῆ ἀπειλὴν κατὰ τῆς κοινωνικῆς ἴσορροπίας».

1), "Ιδε καὶ ἔκθεσιν 'Ελληνικῆς—Κυβερήσεως πρὸν Κ.Τ.Ε.

2) Ἀναλυτικῶς ἴδε, τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως Βενιζέλου.

3) ἀπὸ κ. Καραμᾶνον τότε Γεν. Διευθυντὴν Γεωργίας.

Τὰ σημαντικὰ ἔργα ἀποξηράνσεως (παραγωγικὰ και μικρὰ ἀποξηραντικά) ἐλπίζεται ὅτι θέλουν αὐξήσῃ τὸν αλῆρον ποσοτικῶς και ποιοτικῶς (ἴδιως τὰ ἀρδευτικά).

\*Η ἀξία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς εἶχεν ὡς ἑξῆς:

1928	11.268	ἐκατ. δραχ.
1929	8.462	» »
1930	7.776	» »
1931	7.494	» » τόννους 2.579.498
1932	9.393	» » » 3.223.528

\*Αναλυτικώτερον οι τρεῖς κυριώτεροι αλάδοι ποῦ ἐνδιαφέρουν τὴν χώραν σιτηρά. καιπνός σταφίς ἔχουν ὡς ἑξῆς:

### α) Σίτος.

Τὸ βασικὸν αὐτὸν προϊὸν διὰ κάθε χώραν ἀπὸ τοῦ 1923 παρουσιάζει διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν κάτωθι ἐξέλιξιν.

1923 παραγ. τον.	238.992	ἀπόδ. κατὰ στρ. 56	χ]χ	ἐνῶ εἰσάγ. τον.	516.000
1924	»	210.226	»	»	» 580.000
1925	»	305.411	»	»	» 520.000
1926	»	337.552	»	»	» 506.000
1927	»	352.994	»	»	» 500.000
1928	»	356.129	»	»	» 540.000
1929	»	311.785	»	»	» 643.000
1930	»	264.200	»	»	» 592.000

Μέχρι τοῦ 1925—27 ἡ εἰσαγωγὴ ἐκυμαίνετο περὶ τοὺς 500.000 τόνυνας, ἀπὸ τοῦ 1929 δύως πηδᾶ ἀποτόμως λόγῳ τῆς μειώσεως τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀραβισίτου και τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τοῦ σίτου διεθνῶς.

Γενικώτερον κατὰ τὴν 4ετίαν 1923—27 ἐκαλλιεργήθησαν κατὰ μέσον δρον στρέμματα 4.723.495 μὲ μέσην ἀπόδοσιν 57,75, ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν 4ετίαν 1927]31 5.292.990 » » » 61,50.

**Συμπεράσματα.** \*Η πολιτικὴ τῆς σιταρκείας εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὴν δργανικὴν δυναμικότητα τοῦ ἐδάφους και ἀσκοπος, ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ μᾶς παραπλανῆ χωρὶς βέβαια νὰ ὑποστηρίζωμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ τείνωμεν πρὸς βελτίωσιν αἱ ὄποιαι θὰ μειώσουν τὴν εἰσαγωγὴν (διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἐγχωρίου σπόρου κλπ. (ΐδε I. Παπαδάκην εἰς ἐργασίαν 1]133).

### β) Καπνός.

Διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ προϊόντος αὐτοῦ ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρομεν τὰ κάτωθι στοιχεῖα, ὅτι

- I) Εἰς τὴν καπνοκαλλιέργειαν ἀσχολοῦνται 180.000 οίκογεν. ἀγροτικαὶ
- II) "Οι ή καπνοκαλλιέργεια ὡς ἐντατικὴ καλλιέργεια ἀπασχολεῖ

πολλὰ ἡμερομίσθια καὶ μακρὰν χρονικὴν περίοδον καὶ εἰς ἐποχὰς ποῦ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα τὰ χέρια διὰ τὴν καλλιέργειαν δημητριακῶν.

III) Έκτὸς τῶν 180.000 οἰκογενειῶν ἀποζοῦν ἀπὸ τὸν καπνὸν 35.000 ἔργαται, ἄνδρες καὶ γυναικες τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.

Εἰδικοὶ (<sup>1</sup>) ὑπολογίζουν εἰς 200.000 τὰς οἰκογενείας ποῦ ἀποζοῦν ἀπὸ τὸν καπνὸν, ἥτοι τὸ 1]7 τοῦ πληθυσμοῦ μας.

Δημοσιονομικῶς δὲ ὁ καπνὸς ἀποδίδει:

α) περὶ τὰ 400 ἑκατ. ὑπὸ ὀμαλὰς συνθήκας εἰς Κράτος, Δήμους, Κοινότητας κλπ.

β) 1.400 ἑκατ. εἰς φόρους καταναλώσεως κλπ.

γ) ἀποζοῦν ἐξ αὐτοῦ 200.000 οἰκογένειαι, αἱ δποῖαι συνεισφέρουν εἰς ἔμμεσοις φόρους σημαντικῶς, ἐνῶ

δ) ἀποφέρει δὲ γενικῶτερον τὰ 60 οἰο τοῦ εἰσαγομένου συναλλάγματος ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς.

Βασικὸν πλεονέκτημά του εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ μονοετῆ καλλιέργειαν, ἔχει μικρὸν πρὶν ντὲ φεβιὲν σχετικῶς καὶ εἶναι πιοτικῶς ἀσυναγώνιστος, ἐνῶ ἀποτελεῖ τὰ 2—30]0 τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς.

### γ) Σταφίς.

<sup>2</sup>Αντιθέτως πρὸς τὸν καπνὸν δστις ἐκάμφη ἀπὸ τῆς κρίσεως καὶ ἐντεῦθεν, παρουσιάζων ἐν τούτοις ἀκόμη ἵκανὴν δυναμικότητα, διὰ τὴν σταφίδα ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό, ἐνῶ ἀπετέλει ἄλλοις τὴν βάσιν καὶ τὸ κυριώτερον συναγωνιστικόν μας δπλον (μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρ. οἰῶνος καὶ τῶν Βαλκ. Πολέμων).

Η πολιτικὴ τῶν ὑψηλῶν ιμῶν καὶ τοῦ παρακρατήματος, σκόπιμος μέχρι τινος, καὶ ὀφέλιμος ἀντεστράφη ἀπὸ καιροῦ, ἐπιβαλλομένης ἥδη καταργήσεώς του.

Οὕτω ἡ ἐξαγωγή μας ἀπὸ	172.000	τὸν.	τῷ	1895—96
ἐπεισεις εἰς	120.000	»	»	1913—14
	100.000	»	»	1918—19
	92.000	»	»	1921—22
	86.000	»	»	1924—25
	78.000	»	»	1930—31
	64.000	»	»	1931   32

Η παγκόσμιος παραγωγὴ σταφίδος ἐν γένει ἀνέρχεται περὶ τοὺς 550.000 τόννους.

Κατὰ δὲ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τὰ ἐκ τῆς σταφίδος ἕσοδα ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς κυμαίνονται περὶ τὰ 750 ἑκατ. δρχ. σταθεροποιημένας.

### Κτηνοτροφία.

<sup>3</sup>Ετερος βασικὸς πόρος συμπληρώνων τὸ γεωργικὸν εἰσόδημα εἶνε ἡ κτηνοτροφία, παρέχων μεγάλο στάδιον ἀναπτύξεως ἀν ἀκολουθηθῆ σαφῆς

1) δ. κ. Πειραιώνακης.

πολιτικὴ καὶ ὅπως αὐτὴ ποῦ ἡκολουθήσαμεν ἐξ ἀγνοίας τῶν διαπραγματευομένων τὰς συμβάσεις (ἴδε Γιουγκοσλαβικὴν σύμβασιν κλπ).

Τὸ ἐξ αὐτῆς εἰσόδημα ὑπολογίζεται εἰς 6.000 ἑκατ. δραχμὰς (ἀκαθάριστος πρόσοδος) ώς ἑξῆς :

ἀπὸ τὰ πρόβατα	2.145 ἑκατομμύρια
» τὰς αἶγας	1.500 »
» » ἀγελάδας	763 »
» τεὺς βουβάλους	46 »
» τὰς φορβύδας	37 »
» τοὺς ὄνους	87 »
» » χοίρους	600 »
» τὴν πτηνοτροφίαν	560 »
» ἐργασίαν ἐργαζ. ζώων	301 »

Τὴν καθαρὰν πρόσοδον ὑπολογισμὸι θεωροῦν ὡς ἀνερχομένην εἰς 1200 ἑκατ. ‘Η Ἑλλὰς εἶναι βέβαιον ὅτι παρέχει εὐρὺ στάδιον δι’ οἰκόσιτον πτηνοτροφίαν, ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας καθὼς καὶ κονικλοτροφίας.

Εὐτύχημα ὅτι ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα παρακολουθεῖ στοργικῶς τὸν κλάδον αὐτὸν καὶ τὸ κράτος ἔδωκε προσοχὴν μὴ σκεψθὲν ἐσχάτως ταμευτικῶς (ἴδε εἰσαγωγὴν ἀτελοῦς ἀραβίσιτου).

### ε) Παραγωγικὰ ἔργα

‘Η μικρὰ παραγωγικὴ βάσις καὶ ἡ δυσανάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἀνάπτυξις τῆς παραγωγῆς λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ κλήρου κλπ. ἐνέπνευσαν τὴν ἰδέαν τῆς ἔκτελέσεως μεγάλων παραγωγικῶν ἐργων, ὡς οτήριγμα μελλοντικὸν τῆς νομισματικῆς σταθεροποιήσεως διὰ τὴν δοπίαν ἐφρόνουν καὶ οἱ εἰσηγηθέντες αὐτὴν ὅτι θὰ ἡτο ἀνεπαρκὴς ἀν ἐξηκολούθει ἡ χρονία παθητικότης τοῦ ἴσοζυγίου λ)σμῶν καὶ διὰ τὸ δόποιον ἐκρίνετο ὅτι δὲν ἡτο δυνατὸν ἐπ’ ἄπειρον τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ ἴσοζυγίου πληρωμῶν (κίνησις κεφαλαίου, δανεισμός) νὰ τὸ ἐξισορροπήσουν.

Τὴν πολιτικὴν τῶν παραγωγικῶν ἐργων, ἐφ’ ὅσον ἄλλαι διέξοδοι δὲν ἔνεφανίζοντο, δὲν δύναται νὰ κατακρίνῃ κανεὶς διότι ἀσφαλῶς θὰ προσέθετεν νέους συντελεστὰς εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ θὰ ηὕξανε τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα. Ἄλλο ἀν ὅπως συνήθως ἐν τῇ ἔκτελέσει συνέβησαν ὅτι συμβαίνει τακτικῶς ἐν Ἑλλαδὶ (Ἑλλειψὶς συστήματος καὶ ρουσφετολογία εἰς τὴν δόσηταιν κλπ.).

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι τὸν τόπον αὐτὸν μία κακὴ μοῖρα τὸν βαρύνει. Καὶ ἡ λαμπροτέρα σύλληψις ὅταν λαμβάνει σάρκα καὶ δοστᾶ ἀλλάζει μορφήν. Τοῦτο δὲ συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ πεδία, πολιτικά, πνευματικὰ καὶ οἰκονομικά. Ὁ κλασσικὸς ποῦ ἔδωσε τόσα πνευματικὰ προϊόντα εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα—τὴν πατρίδα του—ἔγινε Μιστριωτισμὸς καὶ Εὐαγγελικόν. ‘Η δικτατορία, ἵνα σύστημα πολιτειακόν, ποῦ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν κρατικὴν ἐνότητα, ποῦ ἔδωσε

εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔγινε δικτατορία Παγκάλου, σπατάλη συναλλάγματος, ἀναγκαστικὰ δάνεια, ἐρήμωσις τοῦ δημιούρου τομείου. Τὰ ᾧδια καὶ ὁ κοινοβουλευτισμὸς μετεβλήθη εἰς ἀνεβιοκατέβασμα τῶν βουλευτῶν εἰς τὰ Ὑπουργεῖα διὰ θέσεις τῶν ψηφοφόρων. Φυσικὸν ὅτι δὲν παρεξέκλινε τῆς γραμμῆς αὐτῆς καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν παραγωγικῶν ἔργων, ὅπως φοβούμεθα ὅτι θὰ συμβῇ καὶ μὲ τοὺς νέους προσανατολισμοὺς ποῦ θέλει νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ μελέτη αὐτή : τῆς ἔξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου χρέους μὲ καπνά, τὰς ἀνταλλαγάς, τὴν ρεφλασιόν.

\* \* \*

Τὰ ἔργα αὐτά, ἐκ τῶν ὅποιων τὸ ἐν τοῦ Ἀξιοῦ<sup>(1)</sup> πλησιάζει εἰς τὸ τέρμα (Φαουντέσιον) πράγματι ὃ αὐξήσουν σημαντικῶς τὸν κλῆρον, ἀν καὶ ἀν κανεὶς ὑπολογίσῃ τὴν μέσην ἐτήσιαν αὔξησην τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ πενταετίαν ὅπότε ὃ ἀποδίδουν τὰ ἔργα αὐτά, θὰ εὑρεθῶμεν μὲ κατὰ κεφαλὴν κλῆρον ἵσως καὶ κατώτερον τοῦ σημερινοῦ.

Ἡ μέλλουσα αὔξησης τοῦ κλήρου, ἀν ἐκτελεσθοῦν καὶ τὰ 2 ἔργα θὰ φυάσῃ περὶ τὰ 2.000.000 στρέμματα καίτοι θὰ πρέπει νὰ θεωρήσῃ κανεὶς ὅτι θὰ προστατευθοῦν ἀλλα 1.500.000 στρέμματα.

Δυστυχῶς ἡ ἀνατροπὴ τῶν προϋποθέσεων ὑπὸ τὰς ὅπυίας ἔξετελοῦντο τὰ ἔργα αὐτὰ καὶ τὸ σταμάτημα τοῦ δανεισμοῦ καθιστᾶ προβληματικὴν τὴν συνέχισιν καὶ τὴν ἀξιοποίησίν των, ἀκριβῶς καθ' ἥν στιγμὴν ἡ Ἐθνικὴ οἰκονομία ὑπέρριπτε ἔχει ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ τὴν ίκανοποίησιν ἀπὸ ἐσωτερικὰς πηγὰς παραγωγῆς.

Ἡ παραγωγικότης τῶν ἔργων αὐτῶν διημφισθήθη. Οἱ διάφοροι ὑπολογισμοὶ κυμαίνονται μεταξὺ 2.200 ἐκ σταθ. δραχ. (Καραμάνος) μέχρι 1.000 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι ἡ παγκόσμιος κρίσις μᾶς εὔρει εἰς τὸ μέσον μὲ δαπανηθέντα διὰ τὰ 2 ἔργα περὶ τὰ 24 ἑκατ. δολλαρίων, ἐνῶ διὰ τὴν ὅλοκλήρωσιν των κατὰ τὰ ἀρχικὰ σχέδια ἀπαιτοῦνται ἐτερα 20 ἑκ. δολ. διὰ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἐπιπροσθέτως ἀλλα 23 ἑκατ. δολαρίων διὰ τὴν ἀξιοποίησίν των. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐννοεῖται ἡ ἔξεύρεσις διὰ δανεισμοῦ τοιούτων ποσῶν μετὰ τὴν πτώχευσιν εἴναι οὐτοπία, ἔστω καὶ ἀν μειωθοῦν κατὰ σημαντικὸν βαθμὸν οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοί.

Συνεπῶς ἡ ἰσχυροποίησις τῆς οἰκονομίας διὰ τῶν προσόδων τῶν παραγωγικῶν δὲν πρέπει ν' ἀνεμένεται ἄμεσος καὶ διότι ἀντιθέτως δρῷ κάποιος ἄλλος συντελεστὴς ἔξουδετερώνων τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν, καὶ ἀν ὑποτεθῆ ὅτι ὃ ἀποπερατωθοῦν : ἡ αὔξησης δηλ. τοῦ πληθυσμοῦ.

“Οσον ἀφορᾷ τὴν ὁδοποίησαν ὁρίσθησαν κατασκευαστέαι 2525 χιλιομέτρων νέαι ὁδοὶ ἐκ τῶν ὅποιων ἥρχισε ταυτοχρόνως ἡ κατασκευὴ 1500 χιλ.

1) \* Ιδε Φιλάρετον «Διὰ τοῦ Καπνοῦ κλπ.» σελ. 47 ὅπου καὶ λεπτομερεῖς κληροφορίαι.

εἰς 100 τμήματα τῆς χώρας, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὅπ' ὄψιν ἡ σπουδαιότης ἀναλόγως τῆς ὁποίας νὰ ἐστρέφετο ἡ προσοχή.

#### IV

Βεβαίως ἡ διαρρεύσασα 10ετία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ και ἔνα πλῆθος ἄλλων ἀντιδράσεων διὰ τῶν ὁποίων ἔτεινε νὰ ἰσορροπήσῃ ἡ οἰκονομία πρὸς τὴν διαταχθεῖσαν παραγωγικὴν και ὀἰκονομικὴν ἰσορροπίαν (λ. χ. ὁ οἰκονομικὸς δργασμός, ἡ αὔξησις τῆς κινήσεως τῶν αὐτοκινήτων, σιδηροδρόμων, ὁ τουρισμός, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἡλεκτρικῆς παραγωγῆς κλπ.) και τῶν ὁποίων λεπτομερῇ ἀνάπτυξιν ἀποφεύγομεν διότι ἡ πρόθεσίς μας συνίσταται εἰς τὴν σύλληψιν τῶν μεγάλων γραμμῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔκινήθη ἡ οἰκονομία τοῦ τόπου μετὰ τὸ 1922 και τὰς ἀντιδράσεις τῆς πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀπωλεσθείσης παραγωγικῆς και κοινωνικῆς ἰσορροπίας.

#### II. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ (πίστεως).

##### α) Σταθεροποίησις.—Κριτικὴ σύνθεσις ἐνεργητικοῦ E.T.E.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ παρελθόντος και τῆς δημιουργίας νομίσματος τὸ δρόποιον θὰ εἴχε τὴν ἐλκτικὴν ἰδιότητα τοῦ ἐν τῷ ἔξωτερῳ ἐλληνικοῦ κεφαλαίου, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας περιόδου ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἰστορίᾳ τῆς τελευταίας δεκαετίας. Τὴν ἀνάγκην δύμως αὐτὴν ἐπέβαλλον και ἄλλοι ἀντικειμενικοὶ παράγοντες, ὅπως ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνασυνδέσεώς μας μὲ τὴν χρηματαγορὰν τοῦ Σίτου.

Τὰ ζητήματα τὰ συνδέομενα μὲ τὴν σταθεροποίησιν εἶναι πολλὰ και ἀπλῆ ὑπόμνησίς των θὰ μᾶς ἥγειν ἀλλοῦ.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μὲ τὴν σταθεροποίησιν ὁ πρῶτος κύκλος τῶν ἀντιδράσεων τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας τόσον εἰς τὸ κυρίως οἰκονομικὸν δσον και τὸ δημοσιονομικὸν πεδίον ἔκλεισε. Ἡ κάλυψις τῶν ἐλλειμμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ και ἡ δημιουργία περισσευμάτων μᾶς ἐνέπνευσε αἰσιοδοξίαν ὥστε νὰ ὑποστηρίζεται ἐπισήμως «ὅτι ἡ μείωσις τοῦ καλύμματος οὐδὲν ἐνέχει τὸ ἀσύνηθες ἢ κανὸν τὸ ἀνησυχαστικόν».

Τὸ γενικώτερον σφάλμα δὲν εἶναι ἡ ἐπιβολὴ τῆς σταθεροποίησεως ἐν Ἑλλάδι, δσον και ἀν ἡ ἀκαμψία τὴν δρόποιαν προκαλεῖ αὕτη νὰ συνεπάγῃ δυσαρέστους συνεπείας, διὰ μίαν οἰκονομίαν ἀγωνιῶσαν νὰ προσαρμοσθῇ, δσον ἡ πίστις ἡ τυφλὴ ὅτι «οἰκονομικὴ κρίσις ἐν Ἑλλάδι εἶναι κατὰ βάσιν νομισματική, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὸν διενεργηθέντα κατὰ τὸ παρελθόν εὐρὸν πληθωρισμόν» (Ζολώτας). Ἡ παραγνώρισις τῶν δργανικῶν αἰτιῶν τῆς κρίσεως και ἡ μὴ λῆψις ἐγκαίρως μέτρων, καθὼς και ἡ πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ Banking Principle μαζὶ μὲ τὴν σύστασιν τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς Ἐκδοτικῆς ἐπέφεραν τὸ ἀποτέλεσμα, συνεργούντων βεβαίως και ἄλλων ἔξωγενῶν ἴσχυρῶν αἰτιῶν.

Ἡ σταθεροποίησις ἔστω και ὑπὸ τὴν φόρμαν τῆς K.T.E. δὲν θὰ ἐπέφερε ἐκεῖνα τὰ ἀποτέλεσματα και δὲν θὰ ἀπεδεικνύετο τόσον εὔθραυστος ἀν τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἐκδοτικῆς δὲν ἦτο τόσον παγιωμένον και ἡ ἀσκη-

σις τῆς προεξοφλήσεως δὲν ἥτο τόσον πεπερασμένη. Βεβαίως θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ότι οἱ διοικοῦντες τὸ ἔκδοτικὸν ἵδρυμα ἀπέβλεπον εἰς μίαν βαθμιαίαν συγγέντρωσιν ὅγκων καταθέσεων μακροπροθέσμων (ταμευτηρίων, φιλανθρωπικῶν κλπ.) δι' ὧν θὰ ἥτο δυνατὴ ἡ ἄσκησις πιστωτικῆς πολιτικῆς, ἡ ἐπελθούσα ὅμως κρίσις ἀνέκοψε ὠρισμένας προϋποθέσεις, ἐδημιουργησεν ὅμως καὶ ἄλλας εὐνοϊκὰς διὰ τὸν Κεντρικὸν ἵδρυμα, τοῦ ὁποίου ἡ ὀλοκλήρωσις διὰ τῶν μέτρων αὐτῶν ἐπιβάλλεται σήμερον ὑπέρ ποτέ.

### Σύνθεσις Ἐνεργητικοῦ E.T.E.

Σύμφωνα μὲ ἐπίσημα στοιχεῖα τὸ ὀλον ἤτημα ἔχει ὡς ἑξῆς :

‘Ως γνωστὸν κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἀπὸ 27 Ὁκτωβρίου 1927 μεταξὺ τοῦ Ἐλληνικοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος Συμβάσεως ἡ τελευταία αὗτη Τράπεζα μετεβίβασεν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος τὰ κάτωθι στοιχεῖα, ἀτινα ἀπετέλεσαν τὸ Ἐνεργητικὸν καὶ Παθητικὸν αὐτῆς.

#### 1) Ἐνεργητικόν.

α) Κάλυμμα εἰς χρυσὸν αὐτούσιον εἰς Νομίσματα καὶ ράβδους

δρ. 876.000.000

Εἰς ἑξωτερικὸν Συν)μα χρυσῆς βάσεως 2.066.000.000

Δρ. 2.942.000.000

Εἰς τὸ ἀνωτέρῳ ποσὸν προσετέθη καὶ τὸ τμῆμα τοῦ τριμεροῦ Δανείου ἐκ Λ. Στ. 3.000.000 προωριζομένου πρὸς ἀπόσβεσιν ἵσαξίου ποσοῦ ὀφειλῆς τοῦ Δημοσίου.

» 1.125.000.000

Σύνολον καλύμματος Δρ. 4.067.000.000

β) Ἐτερον Ἐξωτερ. Συν)μα μὴ χρυσῆς βάσεως Δρ. 9.000.000

#### γ) Ὁφειλαὶ Δημοσίου

Αἱ πρὸ τῆς ἵδρυσεως τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ὑφιστάμεναι ὀφειλαὶ τοῦ Ἐλληνικοῦ Δημοσίου πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πρὸς δικαιούχους Ἀντιαλαξίμους καταβολῶν τοῖς μετρητοῖς ἐκ Δρ. 800.000.000 ἀνήρχοντο εἰς περίπου

Δρ. 6.800.000.009.

Ἐξ αὐτῶν μετεβιβάσθησαν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος τὰ κάτωθι δάνεια τοῦ Ἐλληνικοῦ Δημοσίου, ρητῶς κατονομαζόμενα ἐν τῷ φημείσῃ Συμβάσει.



I) Δάνεια ἐπ' ἀναγκ. κυκλοφ. και προσωρ. δάνεια Δρ. 2.816.000.000	
Εἰς μείουσιν τοῦ ἄνω ποσοῦ ἔξεχωρήθησαν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος.	
1) ἡ ἀναλογούσα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον συμμετοχὴ τοῦ εἰς τὰ ἀποθεματικὰ Νόμου 2577 τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης Δρ. 75.000.000	
2) ἡ ἀξία τοῦ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ κατατεθειμένου διὰ λογισμὸν τοῦ Δημοσίου, χρυσοῦ συμφώνως τῷ Ν. Δ. » 20.000.000	
3) ἡ συναλλαγματικὴ διαφορὰ ἐπὶ τοῦ ἀποκτηθέντος Συντοκού συμφώνως τῇ Ν.Δ. 23]4]23 » 30.000.000	
4) Τὸ προὶὸν τοῦ τριμεροῦς Δανείου ἐκ Λ.ΣΤ. 3.000.000 1.125.000.000 ἥτοι Δρ. 1.250.000.000	
‘Υπόλοιπον κυκλοφορίας » 1.566.000.000	
II) Δάνεια Νόμου ΓΧΜΒ » 1.118.000.000	
III) Δάνεια εἰς χρυσὸν Δρ. Χρ. 16.436.000 » 244 000.000	
Σύνολον Δρ. 2.928.000.000	

Ἐπίσης μετεβιβάσθησαν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος κατόπιν κοινῆς μεταξὺ τῶν δύο Τραπέζων συμφωνίας και τὰ κάτωθι δάνεια τοῦ Δημοσίου :

1) ‘Υπόλοιπον δανείου 1.1]20]ο 1925 Λ.ΣΤ. 1.800.000 Δρ. 652.000.000
2) Δανείον Ν.Δ. 22]4]1924 καὶ 5]8]25 Δρ. 8.500.000 » 2.000.000
3) ‘Υπόλοιπον δανείου ἐπισιτισμοῦ » 177.000.000 831.000.000 Γεν. σύνολον 3 759.000.000

Οὕτω τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀνωτέρω καταβολῶν ἐκ Δραχμῶν 1.250 ἔκατ. καθαρὸν ὑπόλοιπον διφειλῶν τοῦ Δημοσίου ἐκ Δραχμῶν 5.550.000.000 κατενεμήθη μεταξὺ τῶν δύο Τραπέζων ὡς κάτωθι :

Εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος Δρ. 3.759.000.000
» » Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος 1.791.000.000
ἥτοι ἀναλογίαν ἐπὶ τοῦ συνόλου διὰ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος 67.1]20]ο καὶ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος 32. 1]2 ο].ο.
δ) Συναλλαγματικὰ καὶ Γοτια Ἐσωτερικοῦ. Σύνολον Δρ. 50.000.000
ε) Ἐτερα στοιχεῖα Ἐνεργητικοῦ » 43.000.000
Σύνολον Ἐνεργητικοῦ Ἐκδοτικῆς Δρ. 7.929.000.000

## 2) Παθητικόν

α) Τραπεζικὰ γρ]ια ἐν κυκλοφορίᾳ	Δρ. 4.863.000.000
β) "Υποχρεώσεις ὅψεως εἰς Δραχμὰς	» 1.523.000.000
γ) " " " " ἔξωτερικὸν συν]μα	» 103.000.000
δ) " " " " ἕτερον "	» 9.000.000
ε) "Ετερα στοιχεῖα Ἐνεργητικοῦ 31.000.000	» 31.000 000
	Δρ. 7.529.000.000
<b>ΣΤ. Μετοχικὸν Κεφάλαιον</b>	<b>Δρ. 400.000.000</b>
	<b>Δρ. 7.929.000.000</b>

Ἐκ τῆς ἔξετάσεως τῶν προεκτιθεμένων στοιχείων προκύπτει ὅτι τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν εἰς Ἐξωτερικὸν Συνμα ὑποχρεώσεων ὅψεως, τὸ καθαρὸν κάλυμμα εἰς χρυσὸν καὶ Ἐξωτερικὸν Συν]μα ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος εἰς Δρ. 3.964.000.000 ἀντιστοιχοῦν εἰς ποσοστὸν 53.67 ἥτοι κατὰ 3 μονάδας περίπου ἀνώτερον τοῦ ὑπὸ τῆς Συμβάσεως δριζομένου, ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐκ κυκλοφορίας τραπεζικῶν γραμματίων καὶ τῶν εἰς Δραχμὰς ὑπερχρεώσεων ὅψεως.

Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ ἀνωτέρῳ ποσὸν τοῦ εἰς ἔξωτερικὸν συνάλλαγμα χρυσῆς βάσεως καλύμματος περιελαμβάνετο καὶ ἡ ἀξία τῶν ὁμολογιῶν Ἑθν. Δανείων εἰς χρυσὸν ἀνερχομένη συμφώνως τῇ τότε γενομένῃ ἐκτίσει εἰς Δραχμὰς 233 ἔκατ. περίπου. Τὰς ὁμολογίας ταύτας ἡ Τράπεζα ὑπερχρεοῦτο νὰ ἐκποιήσῃ εὐθὺς ὡς θὰ καθίστατο τοῦτο δυνατόν, πάντως ἐντὸς πενταετίας, ἐκ δὲ τοῦ προϊόντος τῆς ἐκποιήσεως αὐτῶν νὰ ἀποκτήσῃ στοιχεῖα δυνάμετα νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸ κάλυμμα ὡς τοῦτο δρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 62 τοῦ Κατανοτατικοῦ.

Τὸ σπουδαίωτερον ὅμως εἶνε ὅτι δὲν ἐκάλυψε τὸ ἐκ δρ. 400 ἔκατ. κεφάλαιον τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ συμφώνως πρὸς τὸ ἀρθρον 2 τῆς Συμβάσεως τῆς 27 Ὁκτωβρίου 1927, ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος νὰ καταβάλῃ εἰς τὸ ἀριθμὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μόνον μετεβίβασεν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην στοιχεῖα ρευστοποιήσιμα δραχμῶν 50 ἔκατ. μόνον, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐκ Δρ. 350.000.000 συνεψήφισε πρὸς μεταβίβασθείσις διφειλάς τοῦ Δημοσίου, ἀποτελούσας ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ἀκινητοποιημένον ἐνεργητικόν.

Οὕτω ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς εὑρέθη βεβαρυμένη μὲ στοιχεῖα Ἐνεργητικοῦ τῆς ἀκινητοποιημένα καὶ ἐλαχίστην ἀποδίδοντα πρόσοδον, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ποσοστὸν 470)ο περίπου ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ Ἐνεργητικοῦ τῆς.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο σαφές, ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα ἀμα τῇ ἰδρύσει τῆς εἰχε 470)ο ἀκινητοποιημένον ἐνεργητικὸν καὶ 530)ο κάλυμμα, ἐπομένως ἀν ἥθελε νὰ παρέμβῃ ἐπρεπε νὰ ἀντλήσῃ ἀπὸ τὸ ἐκδοτικὸν περιθώριον, τὸ διποῖον ὅμως καὶ διαρκῶς ἐμειοῦτο καθ' ὅσον τὸ ἴσοιςγίον λιμῶν

ἔκλινε μὲν ἔλλειμμα καὶ μέρος τοῦ ἐλλείμματος ἐκαλύπτετο ὅταν δὲν ἔφθανον τὰ δάνεια ἀπὸ τὰ εἰς συνάλλαγμα διαθέσιμα τῆς Ἐκδοτικῆς.

Τὸ νευραλγικὸν σημεῖον τῆς Ἐκδοτικῆς ἦτο αὐτὸς παρέχον εὐρὺν στάδιον διὰ τὴν ἔξαγωγὴν συμπερασμάτων χρησίμων διὰ τὴν καλυτέραν διαπίστωσιν τῆς μετέπειτα πορείας της.

Ἐτερόν σημεῖον τὸ ὅποιον ὑπεσχέθημεν νὰ θίξωμεν εἶναι ἡ ἀσκησις τῆς Πολιτικῆς τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου. Καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὑπάρχουν ἀντίθετοι ἀπόψεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ταχικήν της (¹).

### B) Πολιτικὴ προεξοφλητικοῦ τόκου.

Ἡ στάσις τῆς Ἐκδοτικῆς ἀπέναντι τῆς χρηματαγορᾶς μετεβλήθη διαδοχικῶς οὕτω ἔχομεν τὴν περίοδον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως της μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1930, τὴν μέχρι τῆς ἀγγλικῆς κρίσεως καὶ τὴν μετέπειτα.

Ἡ πρώτη περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ στενὴν προσήλωσιν εἰς τὴν μὴ παροχὴν πιστώσεων, φρούριον πιστωτικὸν πληθωρισμόν, ἡ ὅποια θὰ ἐπηρέαζε καὶ τὴν σταθεροποίησιν λόγῳ ὑψώσεως τοῦ ἐπωτερικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ἀγομένη ἀπὸ αὐτὴν τὴν πολιτικὴν νὰ περιωρίζετο εἰς ἔνα τόκον προεξοφλητικὸν ὄνομαστικῆς ἀξίας, τὸν ὅποιον ὑπεβίβαζε ἡ ἀνεβίβαζε χωρὶς ν' ἀσκῇ τὴν ἀνάλογον ἐπίδρασιν εἰς τὴν χρηματαγοράν, ἡ ὅποια ἐσχημάτιζε ἀπὸ τὴν προσφορὰν καὶ ζήτησιν τῶν κεφαλαίων, ἐτερον τοιοῦτον εἰς διάφορον ϕορούσιον, ἐλάχιστα ἐπηρεαζομένη ἀπὸ τὸν ἐπίσημον. Παρετηρήθη μάλιστα ὑποβιβασμὸς τοῦ τόκου κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἀπὸ 10 ο) εἰς 9 ο) καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἡ ζήτησις πιστώσεων ἦτο ἔξαιρετική.

Ἡ μὴ ἐπέμβασις τῆς Ἐκδοτικῆς πρὸς χορήγησιν πιστώσεων συμπληρωματικῶς πρὸς ὅσας ἔδιδον αἱ ἄλλαι Τραπέζαι, ἥναγκασεν αὐτὰς διὰ νομοθετικούτυον εἰς τὴν ζήτησιν νὰ μετατρέψουν μεγάλο μέρος τῶν εἰς συνάλλαγμα διαθεσύμων των εἰς δραχμάς, πρᾶγμα τὸ ὅποιον διέγκωσε τὴν κυκλοφορίαν καὶ ἐπέτρεψε συνεπῶς τὴν εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἔξαγωγὴν συναλλάγματος, δηλ. ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐπεδόωκε ν' ἀποφύγῃ δὲν τὸ ἀπέφυγε, (ἴδε καὶ αὐξησιν συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος κατὰ τὸ 1928 ὀφειλομένην εἰς τὸν ἀνωτέρω λόγον, τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν δραχμήν, καὶ τὸ συμφέρον τῆς μετατροπῆς τοῦ ἔξωτος. συναλλάγματος εἰς δραχμάς. Ἡ μείωσις παρετηρήθη κατὰ τὸ 1929 ἵδιος ἔτος οἰκονομ. ἐντάσεως, τοῦ καλύμματος κατελθόντος ἀπὸ 4240 εἰς 3115 ἑκ. (ἴδε ἔκθεσιν Ἐκδοτικῆς 1929 σελὶς 10).

Απὸ τοῦ 1930 ὅμως καθ' ἣν ἔξεδηλώθη ἡ κρίσις καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὴν χρηματαγορὰν χαρακτηρίζει ρευστότης καὶ αὐξησις τῶν καταθέσεων, ἡ ὅποια φυσικὰ ἐμετατρέπεται σε τὸν τόκον κάτω τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου 90) τῆς E.T.E. Τὸ γεγονός αὐτὸς ὅπως εἶναι γνωστὸν ἔσπρωξε τὰς Ἑλληνικὰς Τραπέζας νὰ ἀκολουθήσουν μίαν ταχικήν, ἡ ὅποια τόσον τὰς στοιχίζει

1) Ἱδε καὶ Χριτοδούλοπουλον, Τσιμικάλην, Σαουνάτσον περὶ τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς.

σήμερον, ἐστράφησαν δηλ. τότε εἰς τὴν ἀγορὰν ἐθνικῶν ἐντόκων εἰς χρυσόν, ίδιως χρεωγράφων μετατρέψασαι μέρος τῶν εἰς δραχμὰς διαθεσίμων των εἰς συνάλλαγμα, πρᾶγμα τὸ δποῖν καὶ πάλιν ἐπηρέασε τὸ κάλυμμα.

Ἐν τούτοις δὲ προεξοφλητικὸς τῆς τόκος τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἔξηκολούθησε νὰ εἶναι ὑψηλὸς καὶ κανεὶς δὲν προσέφευγε εἰς αὐτήν, ἐφ' ὃσον ἡ χρηματαγορὰ παρεῖχε εἰς χαμηλότερα δρια τόκου πιστώσεις· ἡ ἐπιβαλλομένη τακτικὴ τότε ἦτο ἡ μείωσις τοῦ προεξοφλητικοῦ ἐπιτοκίου μέχρις ἐνὸς σημείου καὶ ἡ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς Ἐκδοτικῆς ὑψώσις τοῦ τόκου τῆς ἀγορᾶς, ὥστε ν' ἀποφευχθῇ ἡ διαρροὴ τοῦ συναλλάγματος. Ἰσως, ὅπως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, νὰ μὴ ἦτο ἀστοχος τότε καὶ ἡ παραργατική συγκέντρωσης ποσού μορφὴν δε εσμεν μένων καὶ ατανάστασης τῶν φυσικῶν διαθέσιμων τῶν ἄλλων Τραπέζων πρὸς δημιουργίαν τεχνητής στενότητας.

Ἡ τρίτη περίοδος ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κρίσεως καὶ ἐντεῦθεν ὑπῆρξε περίοδος χρηματικῆς στενότητος. Αἱ καταθέσεις ἡλαττώνοντο, τὰ διαθέσιμα τῶν Τραπέζων ἐπίσης ἐμειοῦντο καὶ δὲν προεξοφλήσεως ηὔξησε ἀποτόμως, ἐνῷ τὸ κάλυμμα ἔξακολουθητικῶς ἐμειοῦτο. Διό κατευθύνεις ὑπῆρχον ἡ πλήρης περιστολὴ τῶν πιστώσεων ἡ ἐλευθεριώτερα πολιτική· ἡ ἀνάγκη τῆς διατηρήσεως τῆς χρυσῆς βάσεως ἐπέβαλε τὴν πρώτην, οἵ ἀνάγκαι τῆς ἀγορᾶς τὴν δευτέραν· ὁρθῶς ὑπερίσχυσε ἡ δευτέρα, ἡ δραχμή καὶ συνεχίζεται ἀκόμη εὑρύτερον μετὰ τὴν ἀρσινοῦσαν χρυσῆς βάσεως, ἐκδηλουμένη καὶ εἰς τὴν συνεχῆ μείωσιν τοῦ ἐπιτοκίου.

Πρᾶγμα περίεργον, ἡ ἐπίδρασις τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν χρηματαγορὰν ἐκδηλοῦται πραγματικὴ μόνον μετὰ τὴν ἀρσινοῦσαν χρυσῆς βάσεως, ὀφειλομένη εἰς τὸ γεγονός τῆς ἀκινητοποιήσεως τῶν ἐνεργητικῶν τῶν ἄλλων Τραπέζων, καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ ἔχουν κάποιαν φευστότητα, ἐνῷ ἡ Ἐκδοτικὴ εἶναι ἀπηλλαγμένη μέχρι τινος τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς ἐφ' ὃσον δύναται νὰ ἐκδῆῃ τραπέζογραμμάτια νομίμου κυκλοφορίας ὑπὲρ τὴν κοινωνικήν ἀποταμίευσιν, δημιουργοῦσα οὕτω ἀναπληρωματικὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν (διευρύνοντα δηλ. τὴν προσφορὰν κεφαλαίων μέσα εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγοράν).

Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν συνειδητότερον ἀκολουθουμένην καὶ ἐμπνεομένην καὶ ἀπὸ ἄλλους προσανατολισμοὺς ὀλιγώτερον πιστοὺς πρὸς τοὺς τοῦ Banking principle καὶ περισσότερον τοὺς τοῦ Currency principle θέλομεν ἔξετάσῃ εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ παρόντος.

Πιστεύομεν δια τὴν καλὴν κυκλοφοριακὴν πολιτικήν, ὅτι ὅντως ἔξαρτῶνται πολλὰ πράγματα, ἀφ' ὃτου ἡ πηγὴ τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔξωτερου ἐστείρευσεν.

Κ υ λ ο φ ο ρ ί α.

Αὕτη ἀνήρχετο εἰς 4.863 τὴν 14]5]28

- |   |       |    |      |      |
|---|-------|----|------|------|
| » | 5.445 | μ. | δρος | 1928 |
| » | 5388  | μ. | »    | 1929 |
| » | 4.895 | μ. | »    | 1930 |
| » | 4.113 | μ. | »    | 1931 |
| » | 4.257 | μ. | »    | 1932 |

Τὸ 1932 ὅμως ὀφείλει νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο κατηγορίας. Ἡ πρώτη μέχρι  
‘Απριλίου καθ’ ἦν ἥρθη ἡ χρυσῆ βάσις καὶ ἡ ἐτέρα τὸ ὑπόλοιπον διάστημα.  
Πρόκειται περὶ δύο διακεχριμένων ἐνελῶς περιόδων.

#### ΙΣΟΖΥΓΙΟΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ

Ἡ σταθεροποίησις ἀν ἡκολουθήθη ἀπὸ σφάλματα ἐν τούτοις ἀναμφισβήτηταις, συνετέλεσε εἰς τὴν κίνησιν Ἑλληνικῶν κεφαλαίων ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ, ἡ ὁποία συνεκράτησε τὸ βιωτικὸν ἐπίπεδον εἰς σχετικὸν ὕψος, ἐπιτρέψαν καὶ τὸν δανεισμὸν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παραγωγικῶν ἔργων. Ἄλλο ἀν γενικῶτεροι παράγοντες μὴ δυνάμενοι νὰ προβλεθοῦν ἀνέτρεψαν ὅλας τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς καὶ δὲν μᾶς ἄφησαν νὰ διλοκληρώσωμεν τὰ στηρίγματα τοῦ ἔθνικοῦ νομίσματος.

Ὑπελογίσθη ἀπὸ τὸν κ. Διομήδην ὃτι ἐντὸς τῆς τετραετίας 1928-31 εἰσῆλθεν ἔλκυσμένον ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνην ποῦ τοῦ ἐνέπνεεν ἡ δραχμὴ ποσὸν περὶ τὰ 30 ἑκ. λιρῶν, ἐπιχείρημα τὸ ὁποῖον καὶ μόνον αὐτὸ εἶνε ἱκανὸν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀποψιν τὴν σκοπιμότητα τῆς σταθεροποίησεως καὶ τὴν ἀνάγκην σταθεροῦ μέτρου ἀξιῶν μαζὶ μὲ τὸ ἔτερον, ὃτι συνετέλεσε ἡ εἰσροὴ αὐτὴ νὰ αὐξηθοῦν κατὰ τὰ μετά τὴν σταθεροποίησιν ἔτη αἱ καταθέσεις τῶν τραπεζῶν.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἴσοζυγίου λ)σμῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρέχουν τὰ κάτωθι στοιχεῖα τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος:



**Ίσοξύγιον τῶν πληρωμῶν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1929, 1930, 1931 καὶ 1932  
(Εἰς χιλιάδας χρυσῶν λιρῶν)**

	1929		1930		1931		1932	
	Εἰς χρ. λίρας		Εἰς χρυσ. λίρας		Εἰς χρυσ. λίρας		Εἰς δολλάρια χιλ.	
	Ἐνεργητ.	Παθητικ.	Ἐνεργητ.	Παθητ.	Ἐνεργητ.	Παθατ.	Ἐνεργητ. Δολλάρια	Παθητ. Δολλάριο
<b>I. ΕΜΠΟΡΙΟΝ</b>								
1. Ἐξαγωγὴ . . . . .	18.717		15.782		11.118		34.900	
2. Εἰσαγωγὴ . . . . .		35.400		28.935		23.348		65.200
3. Ἔσοδα ναυτιλίας . . . . .	955		872		1.205		4.397	
4. Ἀσφάλιστρα . . . . .		176		194		238		164
	19.672	35.576	16.654	26.129	12.323	23.586	39.297	65.364
<b>II. ΚΙΝΗΣΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ</b>								
1. Τόκοι διαθ. ἐκδοτικοῦ ἴδρυματος .	423		230		137		171	
2. Τόκοι διαθ. ἐλλην. ἀγορᾶς . . .	212		63				140	
3. Τόκοι Ἐθνικῶν Δανείων εἰς χρυσὸν πληρωτέων ἐν Ἑλλάδι . . . . .	1.300		1.450		823		3.546	
4. Λ)σμὸς Δημοσ. ἐπανορθ. κλπ. . .	153		1.084		962			
5. Τραπ.πιστώσεις . . . . .	3.120	1.250	2.470	1.100	2.100	686		3.254
6. Ὑπηρεσία δημ. χρέους . . . . .		4.600		4.776		4.960		5.907
7. Λοιπαὶ ἀνάγκ. δημοσίου . . . . .		3.192		4.089		1.144		5.162
8. Τόκοι καὶ μερίδια ἔνων κεφαλαίων τοποθ. ἐν Ἑλλάδι . . . . .		500		650		758		1.940
9. Ἐξαγωγὴ χρεωγράφων . . . . .		1.560		2.840		914		
10. Ἐξοδα ἐλλήνων ταξειδ. τροφεῖα .		964		1.033		981		1.500
	5.208	12.066	5.297	14.488	4.142	9.443	3.857	17.763

	1929 Εις χρον. λίρας		1930 Εις χρον. λίρας		1931 Εις χρ. λίρας.		1932 Εις δολλάρια χιλ.	
	Ἐνεργητ.	Παθητ.	Ἐνεργητ.	Παθητ.	Ἐνεργητ.	Παθητ.	Ἐνεργητ.	Παθητ.
	24.880	47.642	21.951	43.617	16.465	33.029	43.154	83.127
<b>III. ΑΔΗΛΟΙ ΠΟΡΟΙ</b>								
1. Μεταναστευτικὰ ἐμβάσματα . . .	7.815		8.359		7.084		14.000	
2. Τουρισμός . . . . .	1.400		1.000		998		4.156	
3. Εισοδήματα ἔλλην. ἐν ἔξωτερικῷ λοιποὶ ἀδηλοὶ πόροι καπ. . . . .	4.682		3.795		1.523		7.000	
<b>IV. ΕΞΙΣΩΣΙΣ</b>								
1. Μείωσις καλύματος . . . . .	2.999		279		2.018		11.283	
2. Ξένη ἐνίσχυσις μέσῳ ἐκδοτ. ιδρύμ.	3.029		6.184		2.653		237	
3. Ξένη ἐνίσχυσις μέσῳ ἀγορᾶς καὶ ἀποσοδιόριστος διὰ τὸ 1932 . . . .	2.837		2.049		2.298		3.297	
	22.762		21.666					
"Αθροιστις . . . . .	47.642	47.642	43.617	43.617	33.039	33.039	83.127	83.127
Διαφοραὶ (ἐτήσιον ἔλλειμμα .	—	8.865	—	8.512	—	6.969	14.817	δολλάρια
		Λ. χρ.		Λ. χρ.		Λ. χρ.		

Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἶνε ἡ διάφορος σύνθεσις τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ σκέλους, τοῦ μὲν ἔξαιρετηκῶς εἰς τὸ παθητικό (τοῦ ἐνεργητικοῦ), ἐνῶ τὸ παθητικὸν ἀπετελεῖτο ἀπὸ παγίας ὑποχρεώσεις, αἱ δποῖαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκπληρωθοῦν εὐθὺς ὡς ἐσταμάτησαν αἱ πηγαὶ παρὰ μὲ τὴν ἀδυνατίαν αἱ πηγαὶ ἐκπληρωθοῦν εὐθὺς ὡς σεως ὑποχρεώσεων καὶ τὴν ἀναστολήν των.

### III. ΔΑΝΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ –ΧΡΕΩΣΙΣ–ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΙΣ

1) Χρέωσις Χρέωσις: Τίποτε φυσικώτερον δὲ νὰ ἥρχισεν ἡ ἀδυνατία αὐτὴ καταβολῆς τῶν πτυχρεώσεων ἀπὸ τὰς κρατικὰς τοιαύτας, αἱ δποῖαι ηὑξήθησαν δυσαναλόγως καὶ ἀπετέλουν ίδιαζον βάρος εἰς τὸ παθητικὸν τοῦ ἰσοζυγίου λ)σμῶν. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τεχνικοῦ ἔξοπλισμοῦ τῆς χώρας, τῆς ἐκτελέσεως τῶν παραγωγικῶν συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ στραφῇ ἡ οἰκονομία πρὸς ζήτησιν κεφαλαίων ἀπὸ τὸ ἔξωτερον.

Ἡ σημερινὴ χρέωσις τῆς χώρας κατὰ τελευταίους ὑπολογισμοὺς (<sup>1</sup>) ἀνέρχεται κατὰ τὸ Α.Ο.Σ. ὡς ἔξης:

Εἰς δημόσιον ἔξωτερο χρέος δολλάρο. 282 ἑκατ. (ἀναλογία ὀφειλομ. εἰς τὸ ἔξωτερο)

» ίδιωτικὸν » » 125 » » » »

Σύνολον χρ. Δολλαρ. 407 ἑκατ. μὲ λίστα 3,40 δολλάρια

Αναλυτικώτερον δὲ τὸ ίδιωτικὸν ἔχει

1) εἰς δάνεια Συγκοινωνιακά, λιμενικά, ναυτικά 5.547.000 δολ.
2) » » Βιομηχανικά 12.637.000
3) » » Τραπεζικά 31.422.000
4) » Εμπορικά χρέη 35.198.000
5) » Συμμετοχὴ καὶ κεφάλαιον εἰς Ἑλλην. ἐπιχ. 40.000.000

Σύνολον ίδιωτικὸν 125 ἑκ. δολλαρίων.

Τὸ βάρος αὐτὸν εἶνε τὸ ἀνώτερον ἀπὸ δλας τὰς Βαλκανικὰς καὶ παραδουναβίους χώρας, διότι ἀντιστοιχεῖ διὰ τὸν Ἐλληνα εἰς ἐπιβάρυνσιν διὰ τὸ δημόσιον μόνον χρέος κατὰ κεφαλήν εἰς 43,07 δολ. ἐνῶ ὁ Τσεχοσλοβάκος ἔχει διὰ τὸν ίδιον μόνον 12.1 δολ. ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ σύγκρισις εἶνε εὔγλωττος.

Τὸ σύνολον τῆς ὑπηρεσίας πρὸς ἔξυπηρέτησιν τῆς χρεώσεως τῆς χώρας ἀνέρχεται περὶ 30.000.000 δολ. (ἡτοι 20 Δημ. ἔξωτερο. σὺν 10 ίδιωτικὸν) καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς ἐπιβάρυνσιν 4.58 δολ. κατὰ κεφαλήν.

Ἡ σύγκρισις τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐσωτερικοῦ χρέους πρὸς τὸ σύνολον τῆς ἔξαγωγῆς μας ἔχει ὡς ἔξης:

1) ίδε Στεφανίδην, Μπερνάρην «Οἰκονομολόγος» 26]3]31 καὶ ίδιως Α.Ο.Σ.



**Ἐπηρεούσα ἔξωτ. χρέους εἰς ο]ο ἔξαγωγῆς**

Ἐλλὰς	81.080]ο
Οὐγγαρία	48 ο]ο
Ρουμανία	28 ο]ο
Γιουγκοσλαβία	29 ο]ο
Πολωνία	24 ο]ο
Αὐστρία	22 ο]ο
Βουλγαρία	16 ο]ο

Ἄπο ἀπόψεως τοποθετήσεων τὸ ἔξωτερικὸν χρέος τῆς Ἑλλάδος κατανέμεται.

**Δολλάρια Ποσοστὸν**

- 1) Εἰς βραχυπρόθεσμον 49.355.000 12.11ο]ο  
2) » μακροπρόθεσμον 357.951.000 87.89ο]ο

Σύνολον 407.306.030 Δολλάρια

Ἐκεῖνα ὅμως τὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια παρέχουν ἔξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον εἶνε ἡ κατὰ χώρας κατανομὴ τῆς χρεώσεώς μας (ῶς βάσις ἐλήφθη ἡ κατὰ χώρας πληρωμὴ τοῦ ἐτησίου τοκομεριδίου καὶ διὰ τὰ ἴδιωτικὰ ἡ χώρα εἰς τὴν ὅποιαν συνήρφθη τὸ δάνειον).

Οφείλομεν τὰ ὡς κάτωθι Σύνολον ἔξωτ. χρέους ο]ο ἐπὶ τοῦ συνόλου εἰς χιλ. δολ.

Εἰς Ἀγγλίαν	274.631	67.42
Ἡνωμένας Πολιτείας	40.162	9.88
Γαλλίαν	30.652	7.52
Σουηδίαν	21.896	5.37
Βέλγιον	14.044	3.44
Γερμανίαν	6.985	1.71
Ιταλίαν	6.728	1.65
Ἐλβετίαν	3.453	0.84
Ὀλλανδίαν	2.294	0.56
Λοιπὰς Χώρας	6.461	1.58

Σύνολον 407.306.000 δολλάρια

**B') Συναφθέντα ἔξωτερικὰ δημ. δάνεια 1923–32.**

Διὰ νὰ διλοκηρώσωμεν τὰ δεδομένα παραθέτομεν πίνακα λεπτομερῆ τῶν συναφθέντων εἰς ἔξωτερικὸν νόμισμα δανείων ἀπὸ τοῦ 1923<sup>(1)</sup>.

**Δάνεια εἰς ξένον νόμισμα Δημοσίου ἀπὸ τοῦ 1923.**

- 1) Δάνειον Προσφυγικὸν 7ο]ο 1924 ΛΣΤ. 10.000.000  
καὶ Δολ. 11.000.000  
2) Ὅδοεύσεως Ἀθηνῶν 8ο]ο 1925 Δολ. 11.000.000  
3) Βελγικῆς Ἐταιρίας 8ο]ο πραγμ. Δολ. 16.097.000

1) Περὶ τοῦ δὲ ζητήματος τοῦ Δημ. Χρέους, ίδε Μπερνάρη εἰς τὸ Δημ. Χρέος καὶ π. ἀρθρον «Οἰκ. Ταχ.» 7)8)32.

4) Σουηδικὸν 8.1]2ο]ο 1926	ΛΣΤ.	1.000.000
5) Σταθεροποιήσεως 6ο]ο 1928	ΛΣΤ.	6.500.000
καὶ	Δολ.	17.000.000
6) Α'. Παραγωγικὸν 6ο]ο 1928	ΛΣΤ.	4.000.000
7) Σουηδικὸν Σχολ. Κτιρίων 6ο]ο	ΛΣΤ.	1.000.000
8) Προκαταβολαὶ Σπάγγιερ	Δολ.	7.500.000
9) » Εθνικῆς	ΛΣΤ.	900.000
10) Β'. Παραγωγικὸν 6ο]ο 1931	ΛΣΤ.	<u>4.600.000</u>
	Σύνολον	ΛΣΤ. 28.000.000
		Δολ. 62.597.000

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀνελήφθησαν καὶ ὑποχρεώσεις

- 1) ἐκ τῆς Σύμφωνίας Καφαντ.—Μολὼφ Λέβα 1.029. ἔκατ.
- 2) Σιδηρ. Θεσμίκης—Μοναστηρίου φρ. χρ. 10 ἔκατ.
- 3) Λωζάνης Λ. Τουρκ. 398.240.

Ἐγένοντο δὲ καὶ δάνεια καὶ ἀνελήφθησαν ὑποχρεώσεις εἰς δραχμὰς (ἴδε ἀριθμὸν εἰς Οἰκ. Ταχ. 7]8]52 ὅπου καὶ ἀνάλυσίς των) ἐκ 5.334 ἔκατ. (ἐκτὸς τῶν ἀνταλλακτίμων καὶ Πολεμικῶν Χρεῶν).

Τὰ ἀνωτέρω δάνεια διετέθησαν (21.447 ἐκ σταθ. δρχ. ἐκτὸς ἀνταλλακτίμων καὶ πολ. χρεῶν) ὡς ἔξης.

- 1) Δι' ἀποκατάστασιν προσφύγων 6022 ἔκατ. 28.080]ο
- 2) Παραγωγικὰ καὶ Συγκοινωνιακὰ ἔργα 7130 » 33.250]ο
- 3) Ἐκτελ. Συννθηκῶν Εἰρήνης καὶ ἀποξ. πολεμ. 2997 » ) 15.300]ο
- 4) Ἀποζημ. ἀπολλοτριώσεων 284 » )
- 5) Πρὸς ἔξόφλ. χρέους πιστ. κυκλ. (1]3 στ. δρ.) 1254 » 5.850]ο
- 6) Πρὸς κάλυψιν ἐλλειμ. προϋπ. 3759 » 17.620]ο

Μέσα εἰς τοὺς ξηροὺς αὐτοὺς ἀριθμοὺς κρύπτεται ὅλη ἡ προσπάθεια τοῦ δημοσίου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἰσορροπίαν τοῦ τόπου.

Ἐπὶ ὑψους δὲ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐκ. 35 δισεκ. κατὰ τὸ 1930 ὑπελογίζετο ἡ ἐπιβάρυνσις ὃντι ἀνέρχεται εἰς 24 1]2 ο]ο κατ' Ἑλλάκιστον δριον. Ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὰς ἄλλας χώρας, ἔχομεν τὰς ἀκολούθους σχέσεις.

	σταθ. δρ.
Αγγλία 1930 φορολ. βάρ. κατὰ κεφ. εἰς σταθ. δρ. 5649 εἰσοδ. κατὰ κεφ. 31916	
Γαλλία > > > > > > > > 3698 > > > 18147	
Ιταλία > > > > > > > > 1631 > > > 9930	
Βουλγ. » > > > > > > > 560 > > > 4362	
Ἐλλάς > > > » > » > > 1348 > > > 5490	

Ἐκεῖνο δῆμος ποῦ κατ' ἔξοχὴν ἔχει σημασίαν βεβαίως εἶνε ἡ ἀναλογία μεταξύ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (ἢ κατὰ κεφαλὴν τοιούτου) καὶ φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως (ἢ κατὰ κάτοικον), ὅπότε μᾶς δίδονται αἱ κάτωθι ἀναλογίαι.

Αγγλία	ποσοστὸν ο]ο	17,5
Γαλλία		20,4
Ιταλία		17,4

Βουλγαρία ποσοστὸν ο]ο 12,8

Γιουγκοσλαβία 13,2

\*Ελλὰς 24,5 (τὴν ἀνωτέραν ὅλων).

\*Ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὰ Βαλκανιαὶ ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον σχέσιν  
\*Υπηρεσίας δημοσίου χρέους ἐπὶ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἐσοδ. κατὰ κάτ.	*Υπηρεσία ο]ο ὄνα-
εἰς φρ. χρ.	Δημ. χρέους λογία.
*Ελλὰς 365	34,70 9,25 ἀνωτέραν ὅλων
Βουλγαρία 268	7,96 2,98
Ρουμανία 367	8,50 2,32
Γιουγκοσλαβία 278	4,70 1,68

\*Ἀπὸ τὴν παράθεσιν αὐτῶν τῶν συγκρίσεων κατανοεῖ κανεὶς διατὶ<sup>ν</sup> ὑπέκυψεν ἡ \*Ελλὰς τόσον ἀποτόμως ὅταν ἔσταμάτησεν δὲ δανεισμὸς καὶ ἔμειώθη ἡ εἰσροὴ συν]τος ἐκ τῶν ἀδήλων πόρων λόγῳ τῆς παγκοσμίου κρίσεως.

#### Δ') Τιμάριθμοι.

Διὰ νὰ κλείσωμεν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀφορῶντα τὴν περίοδον τῆς 10ετίας,  
παραδέτομεν τὴν κίνησιν τῶν τιμαρίθμων (βάσις 100 ἐτος 1914).

Γεν. τιμ. Στατ. ὑπηρ.	τιμ. χονδρ. Α.Ο.Σ.	Τιμ. ἡμερομισθ.
1920 351	—	293,85
1921 398	—	—
1922 636	—	—
1923 1181	—	778,77
1924 1235	—	—
1925 1414	—	—
1926 1633	—	—
1927 1790	—	—
1928 1868	—	1425,50
1929 1923	—	1359,40
1930 1683 ν.σειρὰ	—	—
1931 1670 6	1471	1358,40
1932 1863,5 (Δεκ]μοις)	1913	1358,40

\*Ἐκεῖνο ποὺ εἶνε ἄξιον σημειώσεως, εἶνε

1ον) ὅτι ὁ τιμάριθμος χονδρικῆς πωλήσεως εὑρίσκεται εἰς τὰ αὐτὰ ἐπίπεδα μὲ τὸν τῆς λιανικῆς πωλήσεως, πρᾶγμα τὸ δόποιον δὲν θὰ διαρκέσῃ βεβαίως, διότι ἡ ὑψωτακὴ πορεία καὶ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ συνεχίζεται καὶ μοιραίως θὰ παρουσιασθῇ καὶ ἐκάρο 15-20ο]ο. καὶ

2ον) ὅτι ὁ ἔγγατικὸς τιμάριθμος ἐνῶ εἰς τὰς διαφόρους βιομηχανικὰς χώρας, ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας καὶ Ρουμανίας, ἔχει ὑπερβῆν τὸν ἀντίστοιχον τῆς ἀκριβείας τῆς ζωῆς. εἰς ἡμᾶς συνέβη τὸ ἀντίθετον (καθυστέρησις κατὰ τὸ 1932 27ο]ο).

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν ἀφθονον προσφορὰν ἐργατικῶν χειρῶν λόγῳ τῆς ὑπάρχεως τῶν προσφύγων καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς μεταναστεύσεως.

Τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα ἀναφέρουν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν ἀνέρχεται εἰς 669.309 ἐργάτας (ἐξ ὅν 163.399 θήλεις) καὶ 161.825 ὑπαλλήλους, ἀπαρτίζοντες ἐν συνόλῳ τὰ 32.250 ἥιο τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ καὶ τὰ 13.400 ἥιο τοῦ συνολικοῦ.

Φυσικὸν λοιπὸν ὅλος αὐτὸς ὁ ὅγκος νὰ ἐπηρέασε τὴν ζήτησιν τῆς ἐργασίας, τῆς ὅποιας τὰ ἡμερομίσθια δὲν συνεβάδισαν πρὸς τὸν ρυθμὸν τοῦ τιμαρίθμου.

\* \*

Ἄπὸ τὴν μακρὰν αὐτὴν ἀναδρομὴν εἰς τὸ ἀπώτερον καὶ ἀπώτατον παρελθὸν καὶ τὴν προσπάθειαν διαχωρισμοῦ ἀνατομίας ὡρισμένων κυρίων ἐκδηλώσεων, τῶν ὅποιων τὴν ἐξέλιξιν ἐν τῷ χρόνῳ παρηκολουθήσαμεν ὅσον καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἀνιαρὰ ἡ παράθεσις στοιχείων μόνον, διεπιστώσαμεν, καποιας «μοιραίας γραμμᾶς» ποῦ διέπονταν εἰς τὴν οἰκονομίαν μας καὶ τὰς ὅποιας παρεγγωρίσαμεν, ὅσον καὶ ἂν ἐπαναλαμβάνομεν αἱ προσπάθειαι τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ιδυνόντων νὰ διεπνέοντο πάντοτε ἀπὸ ἀγαθὰς διαθέσεις. Δυστυχῶς ἡ ὑπαρξίας ἡθικοῦ θάρρους καὶ ἡ γενναία ἀντιμετώπισις ὁργανικῶς τῶν ζητημάτων δὲν εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον συναντῷ κανεὶς καὶ τόσον συχνὰ εἰς τὴν χώραν αὐτήν.

Ἐν τούτοις σήμερον ἡ πτώχευσις καὶ αἱ δειναὶ περιπτάσεις διέλυσαν τοὺς πέπλους τῆς ὑπεραισιοδοξίας καὶ ἔδειξαν γυμνὰ τὰ πράγματα· ἐπιβάλλεται συνεπῶς μὲ δεδόμενα τὴν ἀκριβῆ πραγματικότητα, ἡ κατάστρωσις ἐνὸς οἰκονομικοῦ καὶ παραγωγικοῦ προγράμματος ἀνταποκρινομένου πρὸς τὴν νέαν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν σύνθεσιν τῆς χώρας, ὅπως ἔδημοιοργήθη μετὰ τὸ 1922 καὶ τὴν πτώχευσιν τοῦ 1932. Πιστεύομεν δὲ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ πραγματικότης ἐμπερικλείει πηγὰς δυναμικότητος, ὅχι βέβαια ἀφθόνους, ἕκανας δύμως νὰ βελτιώσουν ἐν μέρει τὴν σημερινήν θέσιν. Ἡ ἀνόπτευτης αὐτῶν μέχρις ἐνὸς μάξιμου εἶναι ἀνάπολυτος διὰ νὰ προληφθοῦν κοινωνικαὶ ἀναστατώσεις.

Ἄλλὰ ποῖοι εἴνεις οἱ προσανατολισμοὶ τοῦς ὅποιους νομίζομεν ὅτι ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα ἡ «κατηγορηματικὴ προσταγὴ» τῶν πραγμάτων. Αὐτοὺς ἀκριβῶς ἐν συνεχείᾳ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διαγράψωμεν γενικῶς.

X X X



## ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ

### I. Η ΠΤΩΧΕΥΣΙΣ ΤΟΥ 1932 ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΘΕΣΙΣ

‘Η επίτασις τῆς διεύθυνος κρίσεως ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1931 καὶ ἡ καταχρήματις τῆς διεύθυνος πίστεως ἐσταμάτησε τὸν δανεισμόν, ὁ ὅποιος ἐκάλυπτε ἀφ' ἐνὸς τὰ ἐλλείμματα τοῦ ἰσοζυγίου λ)σμῶν, τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐμμέσως διὰ τῆς ἐνδυναμουμένης τεχνητῶς καταναλώσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπέτρεπε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παραγωγῶν ἔργων, ἐκ τῶν ὅποιων ἀνεμένετο κάποια αὔξησις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος σημαντική. Βεβαίως καὶ ἀνευ τοῦ δανεισμοῦ τὸ ἰσοζυγίον πληρωμῶν θὰ ἔξισορροπεῖτο εἰς βάρος δμως τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς.

Δὲν εἶνε ὅμως μόνον τὸ σταμάτημα τοῦ δανεισμοῦ ποὺ ἀνέκοψε τὴν οἰκονομικὴν πορείαν μας, ἡ ἔξαγωγὴ παρακολουθοῦσα τὴν διεύθυνη πτῶσιν τῶν τιμῶν ἀπέφερε δόλοὲν καὶ μικρότερα ἔσοδα, ἐνῷ ἡ ναυτιλία καὶ τὰ ἐμβάσματα κατήρχοντο λόγῳ τῆς Ἀμερικανικῆς κρίσεως καὶ τῶν περιορισμῶν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν.

‘Η μείωσις τῶν ἐσόδων τοῦ ἐνεργητικοῦ σκέλους τοῦ ἰσοζυγίου λ)σμῶν τὰ ὅποια δὲν χαρακτηρίζει τὸ πάγιον, ἀλλ' ἔξαρτῶνται ἀπὸ ψυχολογικὰς ἐπιδράσεις ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀκαμψία τοῦ παθητικοῦ σκέλους, χαρακτηριζομένου ἀπὸ τὸν ὄγκον τῆς εἰσαγωγῆς εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, εἴδομεν πόσον δυσανάλογον, τοῦ ἔξωτερικοῦ δημοσίου χρέους, ἐδημιούργησαν τὴν δξιτάτην αὐτὴν συναλλαγματικὴν κρίσιν, τὴν δόποιαν ἐκφράζει καλύτερα ἀπὸ κάθε τι ἡ ἀπότομος ἐκπτωσις τῆς ἔξωτερικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς χωρὶς ἵχνος πληθωρισμοῦ (60ο) ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπιπέδον τῆς σταθεροποιήσεως).

‘Η συναλλαγματικὴ ἀνεπάρκεια ἐπηρέασε καὶ δλην τὴν ἄλλην σειρὰν τῶν οἰκονομικῶν ἐκδηλώσεων ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν συναλλαγματικὴν θέσιν μας, δημιουργήσασα τὸ δημοσιονομικὸν ἀδιέξοδον κλπ. αἰτίας αἱ ὅποιαι μὲ τὴν σειρὰν των ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς αἰτίας, τὴν ὥξυνον ἔτι πλέον, διὰ νὰ δημιουργήσουν ἔναν φαῦλον κῦκλον, ποὺ ἔφερε εἰς τὴν πτώχευσιν (τῆς δημοσίας καὶ ἴδιωτικῆς οἰκονομίας).

Εἶνε βέβαια πρόωρον νὰ γραφῇ ἡ ἴστορία τῆς τελευταίας πτωχεύσεως, τὰ γεγονότα εἶνε τόσον πρόσφατα καὶ ἀκόμη δὲν εἴδομεν τὸ τέρμα των.

Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς κρίσεως, αἱ ὅποιαι μᾶς ἀπεκάλυψαν τὰς πινγάκις τῆς πραγματικότητος, ποὺ τόσον ἐπίμονα ἀπεφεύγαμεν ν' ἀντικρύσωμεν κατὰ μέτωπον, ἐνεφανίσθησαν τόσον ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ, ὅσον καὶ τοῦ δημοσιονομικοῦ ἐπιπέδου. Καὶ φυσικὸν ὅτι προσέβαλον τὸ εὐπαθέστερον σημεῖον τοῦ οἰκονομικοῦ μας δργανισμοῦ : τὸ νόμισμα.

Τὰ συναλλαγματικὰ ἐρείσματα ποὺ ἐστήριξαν τὴν δραχμὴν καὶ ἥγηγωντο τὴν μετατρεψιμότητα αὐτῆς ὑπολογίζονται διὰ τὸ 1932 εἰς τὸ 1]2 τῶν τοῦ 1931. ‘Η φυσικὴ δὲ καχυποψία τοῦ ‘Ἐλληνος πρὸς τὸ νόμισμά του ἐπετάχυνον τὴν πτῶσιν αὐτοῦ. Τὰ περιοριστικὰ μέτρα χρήσιμα διὰ τὴν ἀνα-

χαίτισιν τοῦ πανικοῦ, ποτὲ δὲν ἐδείχθησαν οὕτε ἐδῶ οὕτε ἀλλοῦ δραγανικὰ μέτρα θεραπείας τοῦ νομισματος, ἀποτελοῦντα τὴν ἀρνητικὴν  
δψιν τῆς προστασίας αὐτοῦ.

Ο νόμος 5422 θέσας τέρμα εἰς τὴν σταθεροποίησιν, ἀνοίγει μίαν νέαν περιόδον εἰς τὴν νομισματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ίστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡ οποία εἶναι ἄγνωστος· καὶ δὲν ἐγράφη ἀκόμη εἰς τοὺς δέλτους τῆς ίστορίας. Μαζὸν ὅμως μὲν αὐτὸν δὲν ἥτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἥκολούθει ἡ ἀδυναμία ἐκτελέσεως τῶν συμβατικῶν ὑποχρεώσεων ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὸ δημόσιον χρέος καὶ τὰς ἐμπορικὰς δφειλὰς πρὸς τὸ ἔξωτερικόν. Ἀλλὰ δυστυχῶς, καὶ αὐτὸν ἀποδεικνύει τὴν βαθυτέραν ἐκδήλωσιν τῆς ἀσθενείας, ἡ ἀδυναμία αὐτὴ δὲν προήρχετο μόνον ἀπὸ τὴν συναλλαγματικὴν ἀνεπάρχειαν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν capacité δημοσιονομικῆς καὶ ίκανότητος ρευστοποιήσεως τῶν ἐμπορικῶν ἀπαυτήσεων.

Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῶν περισσοτέρων ἐμπόρων νὰ καταβάλλουν τὰς ὑποχρεώσεις των εἰς δραχμὰς μπλοκέ, ἔστω καὶ μὲ τιμὴν σταθεροποιήσεως. Τὰ διάφορα ποικιλλώνυμα χρεωστάσια, ἀγροτικά, ἐπαγγελματικά, πλημμυροπαθῶν κλπ. ἐδημιουργούνται ἀπὸ χρόνων μίαν κατάστασιν ἡ οποία θὰ ἔνεφανίζετο κάποτε μοιραίως ἀπειλητική. Αἴτια βέβαια ἔξωτερικὰ ἔνεδυνάμωσαν τὴν ὀξύτητα αὐτὴν (πτῶσις τιμῶν, μείωσις ἔξαγωγῆς μας κλπ.).

Μέσα εἰς τὴν ἀνωμαλίαν αὐτήν, τῆς ἀρνήσεως ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων ὑποχρεώσεων, τὰς δποίας χθὲς ἀκόμη ὑπέγραψε τὸ Κράτος (Β'. παραγωγικὸν 1931), δὲν δύναται οὕτε λόγος νὰ γίνῃ περὶ ἔξωτερικῆς βιοηθείας διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν παραγωγικῶν ἔργων. Ὁλαὶ οἱ προσπάθειαι καὶ αἱ ἐπικλήσεις τῆς βιοηθείας πρὸς τὴν Κ.Τ.Ε. ἀπέβησαν, ὅπως ἥτο φυσικόν, μάταιαι. Τὰ παραγωγικὰ ἔργα, ή ἔλπις, ἀπεφασίσθη νὰ συντελεσθοῦν μὲ βραδὺν ρυθμὸν ἀπὸ τὰς ἴδιας δυνάμεις, δυνάμεις αἱ δποίαι εἰνε τόσον πεπερασμέναι, ἐφ' ὅσον ἡ δυναμικότης τῶν τραπεζῶν εἶναι ἔξουσιον, δομέντος τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἐνεργητικόν των ἀποτελεῖται ἀπὸ σημαντικὸν μέρος ἐκ τραπεζῶν χρεωγράφων, πιστώσεων πρὸς τὸ ἐμπόριον, ἀ κινητοὶ θεισῶν ἀπολύτων, πιστώσεων πρὸς τὸ Κράτος καὶ συγχρόνως ἀντιμετωπίζουν τὸ φάσμα τῶν ἀναλήψεων τῶν καταθέσεων.

Ο περιωρισμένος κύκλος τῶν συναλλαγῶν, ἡ μείωσις τῆς καταναλωτικῆς ίκανότητος τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ περιορισμὸς τῶν εἰσαγωγῶν ἐκρήμνισαν καὶ τὸ ισοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, κατὰ πολλὰς δεκάδας ἐκατομμυρίων μηνιαίως. Οὕτε ἡ αὔξησις τῶν φορολογικῶν ποσοστῶν (προϋπολ., 1932-33 κατὰ 750 ἑκατ.) ἀπέδωκε τι. Οὕτε καὶ ἡ μέλλουσα αὔξησις μεταλλικῆς δραχμῆς, νέων φορολογιῶν, ὡς ἀποδώσῃ τι ἀν δὲν στραφῶ μεν συνειδητῶς αὐτὴν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἡ δποία εἶναι μόνη ίκανη νὰ δώσῃ καὶ ίσοσκελισμένον προϋπολογισμόν.

“Ολαὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Υπουργῶν τῶν Οἰκονομικῶν’ μαζὸν μὲ τὰς

νήπηρεσίας των νὰ βλέπουν τὸν προϋπολογισμὸν ὡς ἔνα τμῆμα ἴδιαίτερον ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐξαρτῶνται πολλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ ὅποιου θὰ ἐξαρτηθῶν ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ἐσφαλμέναι. Τὰ ὅργανα ἀντλήσεως ὅπον τέλεια καὶ ἄν εἰνε, ὅταν ἐλλείπῃ ἢ ἀφθονία τοῦ ἀντλουμένου ἔχουν μικρὰν ἀξίαν.

Συνεπῶς ὅλη ἡ προσοχὴ θὰ πρέπει νὰ περιορισθῇ ἀπὸ τὴν δημοσίαν οίκονομίαν (διὰ τὴν χώραν μας ἴδιαιτέρως τοῦτο ισχύει ἀπολύτως) καὶ τὸ δραματικὸν τῆς ισοσκελίσεως καὶ νὰ δοθῇ περισσότερον εἰς τὴν *Ισορρόπησιν τῶν κοινωνικῶν οἰκονομικῶν διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἀτόμων καὶ μειώσεως τοῦ βάρους τῶν συμβατικῶν ύποχρεώσεων*.<sup>6</sup> Ενα μόνον νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς κατευθυνοντας τὰ δημόσια οίκονομικά, νὰ μὴ καθιστοῦν τὰ βάροι αὐτῶν ἀντιοικονομικά καὶ νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς κάποιας φορολογικῆς δικαιοσύνης, ἢ ὅποια εἶνε ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι.

Ο ρυθμὸς ἀκριβῶς αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ὅστις δὲν ἐλήφθη καθόλου ὑπ’ ὅψιν ἀπὸ τὸν προϋπολογισμόν. Εἰς μίαν περίοδον γενικῆς οίκονομικῆς deflation, ὅπως τὰ τελευταῖα ἔτη, τὰ δημόσια ἔσοδα παρουσιάζουν ἀντίθετον τοῦ ψημόνευτον ἐξογκώσεων. Ενα μόνον νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς κατευθυνοντας τὰ δημόσια ἔσοδα παρουσιάζουν ἀντίθετον τοῦ ψημόνευτον ἐξογκώσεων. Η ἀντινομία αὐτὴ δὲν ἥτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἐξέσπαξε κάποτε.

Ἄλλα δὲν εἶνε μόνον πεντὸς ποὺ ἔχει νὰ κατακρίνῃ κανεὶς εἰς τὸ κρατικὸν συγχρότημα· ἡ ὁργάνωσίς του σήμερον ὅπως εἶνε, ἀντὶ νὰ εἶνε μέσον συντονισμοῦ τῶν ἐπὶ μέρους ἐνεργειῶν, κατήντησε κάτι ποὺ ἀνακόπτει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προοδόου τῆς κοινωνικῆς οίκονομίας. Χωρὶς *βασικὴν ἀλλαγὴν* εἰς τοὺς ποκοποὺς ποὺ τάσσει εἰς ἑαυτὸν τὸ κράτος, κάθε ἔλπις βελτιώσεως τῶν πραγμάτων εἶνε *ἄσκοπος*.

Ἐνῷ ἡ ζωὴ παρουσιάζει τόσον φαγδαίας μεταβολὰς καὶ ἐπιβάλλει τὴν ἀνάγκην τῆς προσαρμογῆς εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς μεταμορφωτικῆς διαδικασίας, τὸ κράτος ἀκολουθεῖ τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς ποὺ ἐστέκετο ἵσως πρὶν 30 χρόνια. Τὶ καὶ ἄν ψηφίζονται νόμοι σύμφωνοι μὲ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς προοδόου, ὅταν βλέπωμεν νὰ παρατηρεῖται καθυστέρησης καὶ ἀδυναμία ἐκτελέσεως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἀπλῶν καὶ στοιχειωδῶν διατάξεων.

\*Αν δὲν δοθῇ εἰς τὸν κρατικὸν ὁργανισμὸν νέα πνοή καὶ δὲν μεταβληθῇ εἰς τὸν *ἀνώτατον ἐλεγκτικὸν ὅργανον τῶν διαφόρων ὅργανων* ποὺ διατίθεται τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς προοδόου, θὰ πρέπει κανεὶς ν’ ἀπαισιοδοξήσῃ διὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ τόπου.

\*Αν ὅμως παραδεχθῇ κανεὶς ὅτι οἱ πολιτικοί, ὑπηρεσίαι καὶ οἱ οίκονομικοί ἡγέται θὰ γίνουν πραγματικοὶ πρωτοπόροι, διὰ μίαν νέαν ζωὴν ποὺ θὰ βγῇ ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πτωχεύσεως, κρίνομεν ὅτι τὸ κέντρον αὐτῆς τῆς ἀντιδράσεως πρός τὸν οίκονομικὸν θάνατον, ὅτι θὰ εὑρίσκεται πιθανώτατα εἰς τὰ κάτωθι σημεῖα, τὰ ὅποια θὰ δώσουν τὸν νέον τόνον καὶ τὴν νέαν μορφὴν εἰς τὴν ἐλληνικὴν πραγματικότητα.

## II. ΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΝΕΑΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΝ

‘Η συντονισμένη προσπάθεια δὲν είνε δυνατὸν παρὰ νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ γενοραλγικὸν σημεῖον: τὸν δὲ νόμον τοῦ μαρτυρίου. Πρέπει ν’ ἀντικαταστήσωμεν ὅσα ἐρείσματα ἔχαμησαν διὰ παντὸς καὶ νὰ προσπαθήσωμεν ν’ ἀναστυλώσωμεν ὅτι είνε δυνατὸν ν’ ἀναστυλωθῆ.

‘Η νομισματικὴ κρίσις δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν πληθωρισμὸν τοῦ παρελθόντος, ὃσον εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν στηριγμάτων τῶν παλαιῶν χρόνων. ‘Η ἀπώλεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ βιαθμαία ἀπορρόφησις τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς, τὸ σταμάτημα τῆς μεταναστεύσεως ποὺ θὰ προσέθετε νέους πόρους, ἡ συγκέντρωσις ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν χῶρον τῆς διασπορᾶς τῆς Μεσογείου εἰς τὴν στενὴν κρατικὴν περιοχήν, ἡ κρίσις τῆς ναυτιλίας, ὁ διαρκῆς ἔκτοπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὰς ἐργασίας των ἀπὸ τοὺς μεγάλους οἰκονομικοὺς ὄργανους, ἡ φυσικὴ φυλετικὴ ἀδυναμία νὰ δράσουν ὅμαδικῶς, ἔπειτα τὰ διάφορα μέτρα τὰ δύοτε ἐκάστοτε ἐλάμβανον αἱ κυβερνήσεις, δήμευσις τῶν εἰς χρυσὸν καταθέσεων, πτώχευσις, δραχμοποίησις, ὑπερπληθυσμός, μικρὰ παραγωγικότης καὶ δυναμικότης τοῦ ἐδάφους, εἰνε ὅλα αὐτὰ αἰτίαι καὶ γεγονότα ποὺ ἐπέδρασαν καὶ ἐπιδροῦν διὰ νὰ σχηματισθῇ ἐνα νέον σχῆμα ἐντὸς τοῦ στενοῦ περιθωρίου τοῦ δροίου καλεῖται νὰ κινηθῇ ἡ ἐλληνικὴ πραγματικότης.

Νέοι ἐνθουσιασμοί, νέαι αἰσιοδοξίαι, κακὸν ἀντὶ καλοῦ θὰ κάμουν, μόνον ἡ ἀκριβής ἐκτίμησις καὶ ψυχρὰ διαπίστωσις τῆς πολιτικότητος καὶ ὁ καθορισμὸς ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν κλάδων ἐκείνων ἀπὸ τοὺς δροίους πρέπει νὰ «πιάσθωμε» εἰνε ἡ ἐνδεδειγμένη πολιτική.

‘Ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών μας, καὶ ἡμεῖς ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὰς γενικὰς ἀνησυχίας νομίζομεν ὅτι διείδομεν ὡρισμένους προσανατολισμοὺς ὄργανοικοὺς καὶ συμφώνους πρὸς τὰ πράγματα. Τὸν κύκλον αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ποὺ ἀπὸ μηνῶν ἀποστολικῶν ὑποστηρίζομεν, θέλομεν καὶ πάλιν ἐπαναλάβει στηρίζοντες αὐτὰς εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ παρελθόντος τὴν δροῖαν ἐκάμαμεν διὰ τὴν διαπίστωσιν τῆς ἴδιαιτέρας φύσεως τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

Αἱ ἀπόψεις αὐταὶ, δπως ἡ ἀνάγκη τῆς ἔξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους διὰ καπνοῦ (<sup>1</sup>) εὑρόν ἥδη γόνιμον τὸ ἔδαφος. Ο κ. Βενιζέλος πρῶτος (ἐπιστολὴ πρώτου δεκαημέρου Ἀπριλίου 1932 πρὸς κ. Βουρλούμην καὶ Κακλαμάνον) προέβη εἰς ἐνεργείας. Ἀλλὰ καὶ ὁ κ. Καφανιάρης (Πρόγραμμα Ἐθνικοῦ Συνασπισμοῦ), δ κ. Παπαναστασίου, δ κ. Λοβέρδος, Ἀνώτατον

1) Διετυπώθη ἀρχικῶς παρ’ ἡμῶν εἰς ἀνακοίνωσίν μας πρὸς τὴν ‘Ετ. τῶν Κοιν. καὶ Πολ. Ἐπιστ. περὶ δημ. χρέους τὴν 31]3]32, συμπληρωθεῖσα εἰς τὴν ἑτέραν περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν ἀνταλλαγῶν 14]7]32. Τέλος εύρυτερον συνεπληρώθη μὲν πρακτικὸν σχέδιον εἰς ἓνα ζωντανὸν καὶ παλλόμενον βιβλίον τοῦ κ. Δ. Φιλαρέτου, καθὼς καὶ εἰς ἄρθρα τόσον τοῦ κ. Φιλαρέτου, ὃσον καὶ ἴδια μας εἰς «Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον», «Ἐργασίαν», καθημερινὸν τύπον κλπ. εἰς τὰ δροῖα καὶ παραπέμπομεν διὰ λεπτομερείας.

Οίκονομικὸν Συμβούλιον και ὅλοι οἱ δυνάμειν νὰ ἔχουν γνώμην πολιτικοὶ και οἰκονομικοὶ ἡγέται τοῦ τόπου, ἔκριναν ὅτι ἡ ἐφαρμογή της ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ κάποιαν διέξοδον μαζὶ μὲ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν ἀνταλλαγῶν. Ἐν τούτοις ὅμως ἐλλείπει τὸ θάρρος νὰ εἰπωθῇ εἰς τοὺς πιστωτάς μας ὅτι ἐκτὸς ταύτης δὲν ὑπάρχει ἄλλη, ἀλλὰ τοὺς φωνάζομεν νὰ διαπιστώσουν ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ πληρώσωμε, ὁσὰν δι' αὐτοῦ νὰ πρόκειται νὰ μάθουν κάτι τὸ ἀγνωστόν. **Ἡ πρωτοβουλία θὰ εἴνε σφάλμα ἢ δὲν προέλθῃ ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν πιστωτῶν μας.**

\*Ἀραγε ὅμως θὰ λίβουν σάρκα και ὅστια αἱ ἐπιδιώξεις αὗται ἥ θὰ καταντήσουν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ των, ἢν ποτὲ ἐφαρμοσθοῦν, ὅπως κατήντησαν ὅλαι αἱ ὑψηλαὶ ἐπιδιώξεις, πραγματικῶς ἀγνώριστοι εἰς τὴν ακαστικὴν αὐτὴν γῆν;

Οἱ ἐνδοιασμοὶ αὐτοὶ μεταθέτουν τὸ ἔλληνικὸν πρόβλημα και τὸ καθιστοῦν ἀπὸ οἰκονομικὸν ἐξ ἵσου **ἡθικὸν καὶ πολιτικόν.**

\*Ἄλλὰ ἂς αἰσιοδοξήσωμεν και ἂς ἵδωμεν μίαν—μίαν τὰς κατευθύνσεις ποὺ ὑποθέτομεν ὅτι πρέπει νὰ δοθοῦν εἰς τὴν κοινωνικὴν και δημοσίαν οἰκονομίαν.

### **Σκέψεις και προσανατολισμοὶ**

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ 1932, πτῶσιν οἰκονομικήν, νομισματικήν και δημοσιονομικήν, ἀπαιτεῖται θάρρος και πίστις διὰ τὴν δογμάνωσιν μιᾶς ἀντιδράσεως εἰς ὅλους τοὺς κλάδους, συνειδητῶς αὐτὴν τὴν φορὰν διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀπωλεσθείσης πίστεως.

\*Ἡ ἔλληνικὴ οἰκονομία διὰ τοὺς εἰδικοὺς λόγους οὓς ἀνεπιύξαμεν ἀνέκαθεν ἔχαρακτηρίζετο ἀπὸ **ἀδυναμίαν προσαρμογῆς**, ἡ δόπια μὲ τὴν πτῶσιν ὠξύνθη ἐπὶ περισσότερον, λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κεφαλαίων, τὰ δόπια πάντοτε σχεδὸν προσεφέροντο ἀνεπαρκῶς εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆν. Συνεπῶς ἡ δογμάνωσις τῆς ἀντιδράσεως και ἡ χρησιμοποίησις τῶν πιστωτικῶν ἴκανοτήτων θὰ πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τὸν **οἰκονομικώτερον τρόπον**, διότι ἢν σπατάλαι εἴνε ἀνεκταὶ εἰς τόπους χαρακτηρίζομένους ἀπὸ πλούσιον περιθώριον ἀναπτύξεως εἰς τὴν παραγωγικότητά των, τοῦτο εἴνε καταστροφὴ διὰ κράτη μικροῦ περιθώριου.

\*Ο κύκλος τῶν ἀντιδράσεων ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ὅλης **Ἐλληνικῆς οἰκονομίας** πρέπει νὰ περιστραφῇ εἰς δύο κέντρα.

I) εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς **ἔξωτερικῆς** βάσεως τῆς έλληνικῆς οἰκονομίας και, II) εἰς τὴν ισχυροποίησιν τῆς **ἔσωτερικῆς** βάσεως.

\*Αναλυτικότερον θὰ διαγράψωμεν τὰς κατευθύνσεις μᾶς νομίζομεν ἐπιβαλλομένας ὑπὸ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων.

### A. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΒΑΣΙΣ

#### **a) Νόμισμα—Ισοζύγιον Πληρωμῶν.**

Πρωταρχικῆς σημασίας νομίζομεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς **ἔξωτερικῆς** βάσεως, διότι ἀφ' ἐνὸς κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκδήλωσιν τῆς χρίσεως ἔκει ποὺ

ἔσπασεν τὸ διεθνὲς οἰκοδόμημα εἶνε περισσότερον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν σχέσεις παρὰ εἰς τὴν ἔσωτερικὴν τῶν διαφόρων κρατῶν οἰκονομικὴν ἴσορροπίαν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως δίδεται τόση σημασία καὶ διὰ τὸν εἰδικὸν λόγον τῆς ἴδιαιτέρας ὑφῆς τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, ἡ δοποία ἀνέκαθεν χαρακτηριζομένη ἀπὸ ἀνεπάρκειαν ἔσωτερηκῆς παραγωγῆς καὶ τοποθετήσεως τῆς ἐργασίας, προσέτρεχε εἰς τὴν διεθνῆ οἰκονομίαν παρὰ τῆς δποίας ἥντιλει τὰ περιπλέον ἔσοδα δι' ὃν συνεκράτει ἀναλόγως τῆς κινήσεως τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, ἐν χαμηλὸν ἡ ὑψηλότερον ἐπίπεδον ξώης.

Τὴν ἔξαιρετικὴν ἄλλως τε ἔξαρτησιν τῆς οἰκονομίας μας ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν ἀποδεικνύει ἡ σημασία τοῦ συναλλαγμάτος διὰ τὴν χώραν καὶ γενικώτερον τοῦ ἰσοζυγίου λ)σμῶν μας. Ὡστε ἡ ἔναρξις τῆς ἀνασυγκροτήσεως μοιραίως θὰ πρέπῃ νὰ γίνη ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἔγινεν ἡ κατάρρευσις, δηλαδὴ τὸ νόμισμα, ἡ μᾶλλον διὰ νὰ εἴμεθα πλέον εἰς τὴν οὐσίαν εἰς τὰ συναλλαγματικὰ καὶ δυναμικὰ στηρίγματα αὐτοῦ.

Τὰ ζητήματα τὰ δποία ἐδημιούργησεν ἡ συναλλαγματικὴ κρίσις εἶνε μὲ τὴν σειρὰν ἡ ἀναστολὴ τοῦ Δημοσίου χρέους, ἡ δημιουργία ζητήματος ἐμπορικῶν χρέων, οἱ περιορισμοὶ τῶν εἰσαγωγῶν, τὸ σταμάτημα τῶν παραγωγικῶν καὶ κατ' ἀντανάκλασιν ἡ δημοσιονομικὴ καὶ πιστωτικὴ κρίσις (ἡ τελευταία ὑφίστατο στατικῶς ἀπὸ καιροῦ).

Καὶ ποίαν μὲν ἔκτασιν ἔχει ἡ πρός τὸ ἔξωτερικὸν χρέωσις ἐδείχθη ἥδη δι' ἀριθμῶν, διὰ νὰ τοὺς ἐπαναλάβωμεν ἡ πλήρης ὑπηρεσία αὐτῆς ἀνέρχεται διὰ τὸ 1932 εἰς 30 ἑκ. δολλαρίων (δημόσιον, ἴδιωτικόν, ἐμπορικὰ χρέη), εἰδικώτερον δὲ τὰ ἐμπορικὰ ὑπολογίζοντο εἰς 35 ἑκ. δολλάρια μειωθέντα ἐσχάτως σημαντικῶς διὰ τῶν γενομένων καταβολῶν.

Ἡ καταρρήμνισις δημοσίας τῆς πίστεως, δημοσίας καὶ ἴδιωτικῆς, διὰ τόπον διψῶντα κεφάλαια εἶνε τὸ αὐτὸ μὲ ἔκουσίαν καταδίκην του εἰς στασιμό τα ταστική καὶ τὸ χειρότερον καὶ ἀνοικτὴ νὰ ἥτο ἀπαιτεῖ καὶ αὐτὴ προϋποθέσεις πρώτων κεφαλαίων. Θὰ ἔλεγε λοιπὸν κανεὶς κάτι τὸ αὐταπόδεικτον ἀν ὑπεστήριζε ὅτι πρέπει νὰ ἔκεινήσωμεν ἀπὸ τὴν ἰσχυροποίησιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει στασιμό την τιμαρίθμουν, (διότι ἐδῶ πρῶτα ἀνεβαίνοντα μειονεύματαν, διατὶ ἔχει ἥδη ἐξηγηθῆ, καὶ κατόπιν αὐξάνει ἡ κυκλοφορία, ἐπηρρεάζοντα κατὰ πολὺ μικροτέραν ἀναλογίαν τὴν ὑψηλότερην κίνησιν, ὅταν βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ ἀπεριορίστων ἐκδόσεων πρός σκοποὺς καταναλωτικούς), καὶ ἐξυπηρετησιν ἀναλόγως τῆς δυναμικότητός μας τῶν συμβατικῶν μας ὑποχρεώσεων.

Τὰ συναλλαγματικά μας ἐν τούτοις ἔσοδα δημοσίες φάνεται ἀπὸ τοὺς πίνακας τοῦ ἰσοζυγίου λ)σμῶν (ίδε σελίδα 80) ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἔσοδα ποὺ ἐπιδρῶνται τὰ περισσότερα ἀπὸ τοὺς ψυχολογικοὺς παράγοντας καὶ καμμία

συμβατική ύποχρέωσις δὲν τὰ ἐπιβάλλει νὰ ἔλθουν νὰ μετατραποῦν εἰς δραχμάς, ή τοιαύτη διάθεσίς των ἔξαρταται ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν δραχμὴν (π.χ. ἐμβάσματα 1931 δοll. 32 ἑκατ., 1932 περὶ τὰ 7-8 ἑκ. δολαρίων). — \*Αρα ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς μίαν πολιτικὴν βελτιώσεως τῆς ὅλης εἰκόνος θὰ πρέπει νὰ μειώσωμεν, τὸ π. α. θητικὸν σκέλος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, ἵδιως εἰς τὰς ἐμπορικὰς εἰσαγωγὰς καὶ αὐτὸ γίνεται μὲ τοὺς περιορισμούς, τὴν πιᾶσιν τῆς καταναλωτικῆς ἴκανότητος καὶ τὴν ἀναστολὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ χρέους. Αὐτὸ δῆμως τὸ δποῖον πράγματι ἐφηρμόσθη καὶ μόνον του ἀποτελεῖ τὴν ἀρνητικὴν πλευρᾶν, ή δοπία συνεπάγει ἔξι ἀντικτύπου ἐπι περιστέρω μείωσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ τοῦ ἰσοζυγίου λησμῶν, ἄγουσα εἰς φαῖλον κῦκλον. Συνεπῶς χρειάζεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου κάποια ἀναστροφὴ καὶ τροπὴ εἰς θετικωτέρας δράσεις. Πράγματι ή λεπτομερῆς ἔκτιμησις τῆς πραγματικότητος ύποδεικνύει δὅτι ή ὅλη ἀνορθωτικὴ προσπάθεια πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν κατ' ἀξίαν καὶ κατ' δγκον ἀνάπτυξιν τῆς ἔξαγωγῆς, ἀπὸ τὴν ἔλλογον ἐμπορικὴν πολιτικὴν διὰ νᾶ συμβῆ αὐτὸ τὸ δποῖον ὑποστηρίζομεν «νὰ παρασύρῃ δηλαδὴ τὸ συνάλλαγμα τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ἔξαγωγῆς τὸ δειλιάζον καὶ φοβούμενον νὰ μετατρέψῃ εἰς δραχμάς, τῶν ἀδήλων πόρων, ποὺ δῆμως τὸ χαρακτηρίζει ή ἔφεσίς αὐτη». Ἰδανικὴ κατεύθυνσις αὐτῆς τῆς προσπάθειας θὰ είνει ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ὑψος τῶν συναλλαγματικῶν ἐσόδων τῶν προηγουμένων ἐτῶν εὐημερίας, μὲ τὴν διαφορὰν δῆμως νὰ μὴ προέρχωντα ταῦτα ἀπὸ ἀσταθεῖς πηγὰς καὶ δάνεια, ἀλλὰ ἀπὸ τοιαύτας μεγαλυτέρας σταθερότητος.

‘Αλλὰ ἡ τόνωσις τῆς ἔξαγωγῆς μας διὰ κατάλλήλου ἐμπορικῆς πολιτικῆς δὲν είνει δυνατὸν παρὰ νὰ σημαίνῃ καὶ μεγαλυτέραν ἴκανότητα πληρωμῆς; τῶν ὑποχρεώσεών μας πρὸς τὸ ἔξωτερικόν, δημοσίων καὶ Ἰδιωτικῶν, μὲ φυσικὸν ἀποτέλεσμα ἡ συνέπεια αὐτὴ νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν ‘Ελλάδα καὶ «νέα πίστιν». Δὲν είνει δύναμις μόνη αὐτή ἡ ὄψις· ἔχει καὶ τὴν δημοσιονομικὴν τοιαύτην, διότι ἀναμφισβητήτως ἡ ὑπαρξία συναλλαγματικῶν περιθωρίων θὰ ἐπιτρέπῃ μεγαλυτέραν εἰσαγωγὴν ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν ἢ καὶ μεγαλητέραν ἀνάπτυξιν τῶν συναλλαγῶν ἐν τῷ ἔξωτερικῷ, ἀπὸ τὴν δοπίαν θὰ ἔχῃ τὴν ἀνάλογην μερίδα του τὸ Δημόσιον.

**β)** Ἀνάγκη νέας ἐμπορικῆς πολιτικῆς

Διὰ νὰ ἔχωμεν ὅμιλος αὐτὸν τὰ ἀποτελέσματα χρειάζεται ἀπαραιτήτως ἡ ὑπαρξίας ἐμπορικῆς πολιτικῆς. Ἀπὸ τὰ βασικὰ σφάλματα ἀπὸ τοῦ 1922 καὶ ἐντεῦθεν ἡτο ἡ παραδοχή, δχι ἐσφαλμένης, ἀλλὰ «καμμίας» ἐμπορικῆς πολιτικῆς. Συνεδέθημεν μὲ τὴν ὁρτόραν Μ.Ε.Κ. μακάριοι ὀπαδοί τῶν Μερκαντιλιστῶν, καθ' ἥν στιγμὴν ὅλα τὰ Κράτη ἰδρυοντα ὁργανισμοὺς καὶ ἔδιδον «πόλιμα» διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἔξαγωγῶν των. Ἐσυνειδήζαμεν μόνον νὰ ὅμιλωμεν περὶ τοῦ «έλληνικου ἐμπορικοῦ δαιμονίου» εἰς τὰ ἐπίσημα γεύματα καὶ εἰς αὐτὸν συνίστατο ὅλη ἡ ἐπίσημος ἐμπορικὴ πολιτική.

"Ας ἀφήσωμεν ὅμως τὸ παρελθόν. Ἡ ἐπίκρισίς του εἶνε χρήσιμος μόνον ἂν ἄγῃ εἰς ὁρμούσαν πολιτικὴν, διὰ τὸ μέλλον.

"Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐμπορικὴ πολιτική, ἣν ἡκολούθησεν ἡ 'Ελλὰς ἥτοι 1ον) τῶν περιορισμῶν καὶ 2ον), ἡ τῶν συμψηφιστικῶν συμβάσεων καὶ ἀνταλλαγῆς. Καὶ ἡ μία ὅμως καὶ ἡ ἄλλη ἐπεβλήθη μὲ δισταγμοὺς καὶ χωρὶς πίστιν διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἐφαρμόζεται κατόπιο πρόγραμμα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔχει κέρδη νὰ ἀποκομίσῃ ἡ χώρα καὶ οἱ παραγωγικοὶ της κλάδοι, Γεωργία, καὶ Βιομηχανία. Ἡ δειλία εἰς τὴν λῆψιν οἰκιῶν μέτρων ποὺ μᾶς χαρακτηρίζει ἐθναυματούργησε καὶ πάλιν. Αἱ δυσκολίαι βεβαίως εἶναι μεγάλαι καὶ περιπτώσεις διὰ πρώτην φοράν παρουσιάζομεναι ἀπαιτοῦν λύσεις ταχείας, δὲν ἔπειται ὅμως ὅτι πρέπει ν' ἀναστέλλεται ὁ ρυθμὸς τῆς ἐφαρμογῆς των, διότι παρουσιάσθησαν δυσκολίαι, ἀκριβῶς ἡ ὑπαρξίας αὐτῶν καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ὑπερονικήσεως των θὰ πρέπει νὰ ἐνδυναμώηται τοὺς ἡγουμένους τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, μὲ τὴν συναίσθησιν ὅτι ἐργάζονται ἐθνικῶς καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ἀποτροπὴν γενικωτέρων κοινωνικῶν ἀναστάτωσεων, διὰ τῆς παροχῆς ἐργασίας εἰς τὸν γεωργὸν ποὺ θ' ἀγαπήσῃ περισσότερον τὴν γῆν καὶ τὸν ἐργάτην ποὺ θὰ βλέπῃ ὑψούμενον τὸν καθυστερημένον ἀπέναντι τοῦ τιμαρίθμυν μισθόν του.

Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς τῶν ἀνταλλαγῶν τρεῖς εἶνε οἱ δρόμοι 1ον ἡ νὰ μονοπωληθῇ ἡ εἰσαγωγή, 2ον ἡ νὰ ρυθμισθῇ ἡ εἰσαγωγὴ καὶ νὰ καθοδηγηθῇ ἡ ἐξαγωγὴ καὶ 3ον ἀπλῶς νὰ παρακολουθηται καὶ νὰ ἐφαρμόζωνται συμψηφιστικαὶ συμβάσεις.

Καὶ τὴν μὲν πρώτην περίπτωσιν ἀποκλείομεν ἐν τῇ γενικότητι τῆς ώς σύστημα, ἐκτὸς εἰδικῶν τινων εἰδῶν μεγάλης εἰσαγωγῆς, πρῶτον διότι θὰ δημιουργήσῃ νέαν ἀναρχίαν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν οἰκονομικήν μας διάρρησιν καὶ δεύτερον διότι δὲν θὰ ἡτο σκόπιμον νὰ προεξοφλήσωμεν τὴν τροπὴν τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας πρὸς αὐτοὺς τοὺς προσανατολισμοὺς τῶν διευθυνομένων καταστάσεων», ἀν καὶ ὅλαι αἱ ἐνδείξεις αὐτὸ δεικνύουν ὅτι θὰ γίνῃ (').

Τὴν δευτέραν πρότασιν νομίζουμεν σκόπιμον καὶ ἐπιβεβλημένην διὰ τὴν 'Ελλάδα διὰ τῆς δημιουργίας μᾶς «Προνομούχου Ἀνταλλακτικῆς Ἐταιρείας», ἡ ὅποια ὑποτελῇ τὴν κορυφὴν ἐνώσεων εἰσαγωγέων δμοειδῶν προϊόντων καὶ διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς ὅποιας θὰ γίνωνται αἱ ἀγοραί. "Η ὑπαγωγὴ τῶν εἰσαγωγέων τοῦ αὐτοῦ εἰδούς εἰς ἐνωσιν καὶ κατόπιν ἡ διὰ μέσου τῆς Προν. Ἀντ. Ἐταιρίας καὶ Ἐνώσεως των ἀγορὰ τῶν ἀναγκαίων προστήτων, ἔχει τὸ πλεονέκτημα, διότι παρουσιάζει τὴν ἀγοραστικήν μας ἴκανότητα ἐνοποιημένην καὶ συνεπῶς πλέον ὑπολογήσιμον.

Φυσικὰ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὸ ὅποιον θὸ ἐμφορεῖται ἡ δργάνωσις αὐτὴ ποὺ θὰ ἔχῃ ἐκ τελεστικὴν ἐξουσίαν, θὰ εἶνε ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν εὑρισκόδοσις καὶ αὔξησις τοῦ ποσοστοῦ τῆς ἐξαγωγῆς ἐπὶ τῆς

1) Ἱδε καὶ συζητήσεις εἰς Ἐπιτροπὰς Διεθνοῦς οἰκονομικῆς Διασκέψεως.

εἰσαγωγῆς, ἔχουσα ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν της καὶ τοὺς ἴδιωτικοὺς συμψηφισμοὺς μαζὶ μὲ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ σύστημα τῶν *bons de caisse*.

Σήμερον ὅπως γίνεται ἡ εἰσαγωγὴ διὰ τῶν βιβλιαριών κάμνομεν πρὸς δόξαν τῆς Ἑλληνικῆς γραφειοκρατίας τὸ ἀντίθετον, ἀντὶ νὰ ἐν ο-ποι-ή σωματεῖ τὴν εἰσαγωγήν, τὴν *τεμαχίζομεν*. Καὶ ἂν διὰ τὴν πώλησιν 40.000 τόννων σίτου θὰ ἔχῃ διάθεσιν νὰ κάμη ἀνταλλαγὴν ἔνας ἔνος, βέβαιως οὐδεμίαν προσοχὴ θὰ δώσῃ διὰ 400 τόννους.

Εἰδικότερον δὲ δι' ὧρισμένας χώρας αἱ δοποῖαι δυστροποῦν νὰ συνάψουν ἀνταλλαγάς, νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀνεπίσημος διενέργεια τοιούτων μὲ δογανισμοὺς ἀναλόγους καὶ τὰ POOL (καρφέ, σιτηρῶν). (ὅπως ἔγινε μὲ τὴν Ν. Ἀμερικὴν διὰ τῆς γνωστῆς συμβάσεως).

Ἄλλὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς εἴνε εὐθύτερον ἔνας τοιοῦτος δογανισμὸς ὃμιλος μελετήσῃ τὴν διείσδυσιν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων εἰς τὰ Βαλκανια, ὃπου τοῦτο εἴνε δυνατὸν καὶ ἔναντι τῆς μὴ δυναμένης νὰ καλυφθῇ παθητικότητος ὃμιλης ζητήσῃ ἔτερα ἀνταλλάγματα, τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ναυτιλίας, τὴν προτίμησιν εἰσόδου εἰς "Ἐλληνας μετανάστας ἀπὸ τὰ ἀπέραντα κράτη τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς κλπ. ὃμιλης μελετήσῃ ἀκόμη τὸ δυνατὸν τελωνειακῆς ἐνώσεως μὲ τὴν Τουρκίαν, ἀκόμη μὲ τὴν Ἰταλίαν, τὴν σημασίαν ἀναπτύξεως στενωτέρων σχέσεως μὲ τὸ Βρετανικὸν συγκρότημα, ὅπως διεμορφώθῃ μετὰ τὰς συμφωνίας τῆς Ὄτταβας κλπ.

Εἶνε τόσα τὰ ζητήματα καὶ πολύπλοκα ὥστε νὰ ξεπερνοῦν τὴν γραφειοκρατικὴν εὐρυτητα, δι' αὐτὸν ὑπέρποτε ἐπιβάλλεται ἡ ἰδρυσις ἐνὸς τοιούτου δογανισμοῦ διοικούμενου ἀπὸ ἐπιτροπὴν εἰς ἣν ὃμιλη συμμετέχουν αἱ μεγάλαι Τράπεζαι (Ἐκδοτική, Ἐθνική, Ἀγροτική), τὸ Κράτος καὶ οἱ ἀριστεῖς τῆς πεῖρας καὶ ἐπιστήμης.

\* Αν βέβαια ὅπως ἐσκέπτετο νὰ ἔκαμνε ἡ Κυβέρνησις, ἐδημιουργεῖτο ἔνα εἰδίους τμήματος παρὰ τῷ "Υπ. Ἐθν. Οἰκονομίας, μὲ μόνον ἔνα ἴδιαίτερον ἀριθμὸν πρωτοκόλλου, καλύτερον νὰ μὴ γίνῃ τίποτε, διὰ νὰ ἔχωμεν τούλαχιστον τὴν ἴκανοποίησιν τὴν εὔκολον ἀφοῦ δὲν ἀπαιτεῖ οὕτε στοιχίζει τίποτε, νὰ λέγωμεν ὅτι εἰμεθα ἀπολύτως κατὰ τοῦ παρειβατισμοῦ, «δρινόδοξοι».

### γ) Δημόσιον χρέος—Ἐμπορικὰ χρέη

Τὴν πολιτικὴν αὐτῶν τῶν ἀνταλλαγῶν (διὰ τῆς πωλήσεως κατὰ ποσοστὸν ἀνώτερον καὶ ποτὲ ὑπὸ τοῦ), ἐπερχοτείναμεν καὶ τοῦλάχιστον θεωρητικῶς ἐγένετο ἀποδεκτή, νὰ ἐπεξετείνετο καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Δημοσίου χρέους καὶ τὰ ἐμπορικὰ τοιαῦτα. Πράγματι ὅσον ἀφορᾶ τὸ πρώτον ίσχύει ἡ λογικὴ διατὶ νὰ μὴ ἔξιοφλήσωμεν παλαιοτέρας συμβατικὰς ὑποχρεώσεις διὰ χορηγήσεως προϊόντων.

Ἐνιψχῶς προϊόντα δυνάμενα νὰ ἐξαχθοῦν καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἔχομεν τὴν ἴκανοτητα νὰ παραγάγωμεν καὶ ἴδιως καὶ ποτὲ.

Τὴν πρότασιν ταύτην τῆς συσχετίσεως καπνοῦ καὶ δημοσίου χρέους

ύπὸ τὴν πρακτικὴν ὅψιν δινέπιτυξαν καὶ ἄλλοι ἀργότερον μὲ περισσοτέρας λεπτομερείας.

Τὴν κέντρικὴν ὥμησιν διὰ τὴν οἰκονομικὴν μας ἀνόρθωσιν περιμένομεν πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν διεθνῆ διάδοσιν τοῦ καπνοῦ τῇ συνεργασίᾳ τῶν πιστωτῶν μας καὶ τῶν μεγάλων καπνοβιομηχανικῶν τράστ διεθνοῦς δικτυοβολίας. "Αν κατορθωθῇ αὐτῷ σιγὰ-σιγὰ καὶ ἡ πίστις θὰ ξαναέλθῃ καὶ ὅλον τὸ οἰκονομικόν μας συγκρότημα θὰ λσχυροποιηθῇ καὶ τὰ παραγωγικὰ ἔργα διὰ νέων δανείων ἀπαραιτήτων θὰ περιτωθοῦν ταχέως διὰ νὰ παραδοθοῦν πρὸς ἀπόδοσιν.

"Οσον ἀφορᾷ τὴν ἐξόφλησιν τῶν ἐμπορικῶν μας χρεῶν πλεῖσται ἀπόψεις ὑποστηρίζουνται. Πάντως τὸ ζήτημα δὲν εἶναι κολοσσαῖον ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὅψιν ὅτι τὰ ἐκκρεμοῦντα κυρίως εἶναι περὶ τὰ 14 ἑκατομ. δοllαρ. (τοῦ τρόπου τῆς ἐξόφλησεως τῶν λοιπῶν κινονισθέντων ἥδη διὰ συμβάσεων Γερμανίας κλπ.).

Ποίαν ἀξίαν καὶ ποίαν ἕκταπιν ἔχει ἡ γενικὴ ἐφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς τῶν πρὸς τὸν καὶ πόσον θὰ δύναται νὰ μεταβάλλῃ τὰ πράγματα ἀνεπιύχησαν τελευταίως εἰς τὸν τύπον, ὥστε νὰ ἥρχισε νὰ δημιουργῆται ὅπις δὲν εἶναι πλέον ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἡ καλυτέρα ἐξ ὅλων, ἀλλὰ ἡ μόνη.

### δ) Μετανάστευσις

Δοθέντος τοῦ ὑπεροπληθυσμοῦ καὶ τῶν περιωρισμένων οἰκονομικῶν μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτει ἡ χώρα καὶ τῆς φυσικῆς ροπῆς τοῦ "Ελληνος πρὸς τὰ ἔξω, ἡ μετανάστευσις ἀποτελεῖ σήμερον πραγματικὴν διέξοδον εἰς τὴν ὁποίαν θὰ πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ δέουσα σημασία. Ἡ ἀνασύνθεσις τοῦ χώρου τῆς Μεσογείου, αἱ τελωνειακαὶ ἐνώσεις καὶ αἱ εὐρυχωρότεραι οἰκονομίαι εἶναι τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος, ἐνῶ βέβαια εἰς τὸν κύκλον αὐτὸν δὲν ἀνάγεται ἡ ἐπιδίωξις μας πολιτικῆς τοποθετήσεως τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ εἰς τὴν Νότιον Αμερικήν, Καναδᾶν κλπ., εἰς ἀντιστάθμισμα της μισματικῆς παθητικότητας την παραπομπὴν συναλλαγῶν.

Τὸ ἵδιο καὶ διὰ τὴν ναυτιλίαν, ἡ ὁποία νὰ καλύπτῃ μέρος τῆς διαφορᾶς.

"Ἐνας κλάδος ἐπίσης ποὺ παρέχει μεγάλο περιθώριον ἀναπτύξεως εἶναι καὶ ὁ τουρισμός, ὃσον καὶ ἀν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς σήμερον ὑστεροῦμεν εἰς μέσα (δρόμους κλπ.) δυναμικῶς πρόκειται περὶ κλάδου ἐπιδεκτικοῦ ἀναπτύξεως, ὅταν ἴδιως στραφῶμεν συστηματικά τερον (ποὺ εἶναι καὶ εὔκολώτερον καὶ αἱ ἀπατήσεις εἶναι διλιγώτεραι) πρὸς τὸ ἔτοιμον ὑλικὸν τῆς συμπαγοῦς μάζης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βορείου Αμερικῆς<sup>(1)</sup>), ἐπαφὴ ἡ ὁποία φυσικὸν εἶναι καὶ νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν ἀπορρόφησίν των ἀπὸ τὸν Αμερικανικὸν πολιτισμόν.

1) "Ιδε καὶ τὰς σχετικὰς ἀόκνους προσπαθείας τοῦ κ. N. Κασσαβέτη τῆς N. Υόρκης καθὼς καὶ τοῦ "Ελληνοαμερικανικοῦ Επιμελητηρίου.

## Β. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΒΑΣΙΣ

· Η ἵσχυροποίησις τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομικῆς βάσεως, μετὰ τὸ σταμάτημα τοῦ δανεισμού ἀπαύτεῖ λεπτὸν χειρισμὸν καὶ ἕκανότητα διὰ ν' ἀποφευχθοῦν ἀσκοποὶ πειραματισμοί.

· Απὸ τὴν ἔδευναν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας νομίζομεν ὅτι ἐνδείκνυεται νὰ στραφῶμεν, ἀν δέλωμεν ἕκανον ποιητικὰ ἀποτελέσματα, παραλλήλως πρὸς τὴν διαγραφεῖσαν πολιτικήν, ητίς θ' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν συγκράτησιν τοῦ συναλλάγματος εἰς τὸν πρὸς τὰ ἄνω δρόμον του, πράγμα ποὺ θὰ κατορθωθῇ δι' ἄλλων μέσων (καὶ δχι διὰ τῆς ὑπερβολικῆς συγκρατήσεως τῆς κυκλοφορίας), καὶ πρὸς τὴν ἵσχυροποίησιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ὥστε οἱ διάφοροι παραγωγικοὶ κλάδοι ν' ἀκολουθήσουν σύμμετρον ἀνάπτυξιν.

· Ο κύκλος τῶν ἀντιδράσεων διὰ τὴν ἄνοδον ἀπὸ τὴν πτῶσιν θὰ πρέπει ν' ἀρχίσῃ:

I) Ἀπὸ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ οἰκοδομήματος τῆς ἐσωτερικῆς πίστεως, καί,

II) Ἀπὸ τὴν προώθησιν εἰς μεγαλειτέραν παραγωγικότητα τῆς πραγματικῆς παραγωγῆς.

### a) Τραπέζαι—Πίστις

· Αφοῦ ἔχάσαιμεν τὴν ἐξωτερικὴν πίστιν μας μὲ τὴν ἀναστολὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσίου χρέους καὶ τὴν μὴ πληρωμὴν τῶν παλαιῶν ἐμπορικῶν ὀφειλῶν, ἐπιβάλλεται κάθε μέτρον ἀντιδράσεως διὰ νὰ συγκρατηθῇ ἡ ἐσωτερικὴ πίστις καὶ ἴδιως τῶν τραπεζικῶν ἰδρυμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἔχει ἐμπιστευθῆ τὴν ἀποταμίευσίν της ή χώρα.

Δυστυχῶς ὅμως τὰ συνεχῆ μέτρα τῶν ἀναστολῶν, τῶν χρεωστασίων καὶ ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν κατέστησαν τὰ ἐνεργητικὰ τῶν Τραπέζων ἀκίνητα. · Η ἔλλειψις δὲ ρευστότητος πραγματικῆς, πιστωτικῆς τῶν χορηγήσεων εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔγινε κοινὸν μυστικόν.

Τὰ ἐνεργητικὰ τῶν Τραπέζων παρὰ τὰς διακρίσεις τῶν λ)σμῶν εἰς βραχυπροθέσμους καὶ μακροπροθέσμους τοποθετήσεις τὰ χαρακτηρίζει ἡ ἀκαμψία, ἐνῷ πάντοτε ὑφίσχαται ἐπικρεμάμενος ὁ κίνδυνος ἀναλήψεως καταθέσεων ὅψεως τοῦ ~~τραπεζικοῦ~~ των.

Αὗτη ἡ ἔλλειψις πραγματικῆς ρευστότητος καὶ τὸ ἄνοιγμα μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν λόγῳ τοῦ ἐκπεσμοῦ τῶν χρεωγράφων, μαζὶ μὲ τὴν δραχμοποίησιν, τὸ ὑψηλὸν κόστος τοῦ χρήματος, καὶ τοὺς ὑψηλοὺς τόκους, οἱ δποῖοι προστίθενται εἰς τὰ διαρκῶς ἀνανεούμενα γραμμάτια, διὰ νὰ καταστήσουν τὴν ἐξόφλησίν των ἔτι πλέον ἀδύνατον δημιουργοῦν ἔνα φαῦλον κύκλον καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς διαρρούμεσεως ζιζικῶς ὀρισμένων παθολογικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ τραπεζικοῦ μας συστήματος.

Τὸ μέτρον τῆς δραχμοποίησεως ἀντὶ ψεραπείας ἐπέτεινε τὰς δυσχερείας ὁ δὲ καθορισμὸς πληρωμῆς τοῦ εἰς συνάλλαγμα καταθέσεων μὲ τιμὴν δολλαρίου 100 δρχ. ἐκλόνισε τὴν πίστιν τοῦ μετανάστου πρὸς τὰς ἑλληνικὰς Τραπέζας (δολ. δραχμοπ. 35 ἐκατ., ἐξ ὧν 18 μετάναστῶν). · Φοβούμεθα

δὲ μῆπως μετὰ τὸν καθορισμὸν κάποιας διαφορᾶς τὴν ὅποιαν θὰ ἐπλήρωνε τὸ κράτος εἰς ὅμοιογίας (ὅπως ἥθελε νὰ κάμη ἡ προηγουμένη Κυβέρνησις Τσαλδάρη ἐκ 45 δρχ. τὸ δολλάριον), ὅτι θὰ ἔχωμεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν κατόπιν αὐτοῦ ἀ θρόας ἀ να λήψεις μὴ γινομένας σήμερον, διὰ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ ἔχῃ δύναμις ἀναδρομικὴν *Ισχύν*. Τὸ εὐχάριστον εἶνε ὅτι ἡ τελευταία πτῶσις τοῦ δολλαρίου τοὺς ἔδειξε ὅτι δὲν εἶνε μόνη ἡ Ἑλλὰς ἡτοι εὑρίσκεται εἰς δυσχερείας καὶ λαμβάνει ἔκτακτα μέτρα, πρᾶγμα τὸ δόποιον καὶ ἐμείώσε τὴν δέξιητα τῶν διαμαρτυρῶν των.

Τὸ πλῆγμα κατὰ τῆς ἑλληνικῆς τραπεζιτικῆς πίστεως, τὸ διοῖον ἡρχισε ὁ νόμος τῶν εἰς χρυσὸν καταθέσεων, τὸ ἐσυνέχισε τὸ μέτρον τῆς δραχμοποιίσεως, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἥτο κάτι τι ἄλλο δυνατὸν νὰ γίνῃ.

Φυσικὰ ὅλα αὐτὰ ἐπιδροῦν εἰς τὸ ἐνοίκιον τοῦ χρήματος, ἐφ' ὅσον τὴν ἀνέκαθεν παρατηρουμένην (ἐκτὸς μικρᾶς ὡς εἰδομεν περιόδου μεταξὺ 1930—1931) στενότητα κεφαλαίων, ἥλθε νὰ ἐπιτείνῃ τὸ μέτρον τοῦτο, τὸ ὅποιον περιώρισε τὴν δυναμικότητα τῶν Τραπεζῶν εἰς τὸ μέλλον, διότι ὃ ἀντλοῦν ἐπὶ ἓνα διάστημα, ἀγγωστον πόσον μακρόν, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν μόνον ἐσωτερικὴν ἀποταμίευσιν καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἐν τῷ ἔξωτερικῷ τοιαύτην.

"Αν κανεὶς προσθέσῃ εἰς τ' ἀνωτέρῳ τὴν ἀδυναμίαν ἐκτελέσεως τῶν τραπεζῶν κατὰ τῶν ὀφειλετῶν των, ἀδυναμίαν τὴν ὅποιαν δημιουργεῖ ἡ ὑπαρξίας τῆς πρωτοπραξίας τοῦ δημοσίου καὶ ἐπὶ πλέον τὴν ἔλλειψιν παγιότητος εἰς τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν, ήτις μεταβάλλει τὰ φορολογικὰ ποσοστά ἐκάστοτε, θὰ ἔχῃ μίαν πλήρη εἰκόνα τῶν δυσχερειῶν τῶν τραπεζῶν καὶ τὸν κλονισμὸν τῆς πιστεώς των ἀπέναντι τῶν καταθετῶν.

Είς τὴν κρίσιμον αὐτὴν σιγηὴν ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα χειριζομένη τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον καὶ ἔχουσα τὸ δικαίωμα τῆς δημιουργίας ἢ ν α π λ η-ρ ο μ α τ ι κ ἥ σ ἢ γ ο ρ α σ τ ι κ ἥ σ δ ν ν ἄ μ ε ω σ , ἔχει καθήκον νὰ προέλθῃ καὶ νὰ ἐπιβλέψῃ διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ πιστωτικοῦ ἐθνικοῦ ὀργάνου.

‘Η ἐκκαθάρισις τοῦ ἐνεργητικοῦ των καὶ ἡ εἰδίκευσις εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῆς πίστεως, μαζὶ μὲ τὸν περιορισμὸν τῶν ἔξοδων βαθμαιώσειν τὸ πρῶτον βῆμα.

**β) Κυκλοφοριακή Πολιτική.**

Προϋπόθεσις δημως τῆς ἀνασυντάξεως τῆς οὐκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ νέας κυκλοφοριακῆς πολιτικῆς δημιουργικῆς ἐμπνεομένης περισσότερον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Currency principle. Ορθῶς μέχρι τοῦδε ἡ κολοσσιθήθη συντηρητικὴ πολιτικὴ διὰ νὰ ἔδωμεν ποὺ θὰ εὑρεθῶμεν. 'Αφ' ἵς στιγμῆς δημως τὰ πράγματα ἀπεκρυσταλλώθησαν σχετικῶς ἐπιβάλλεται ἡ κίνησις τῆς προσαρμογῆς πρὸς αὐτά.

Καὶ πρῶτον χαρακτηριστικὸν εἶνε ἡ στενότης τῆς κυκλοφορίας, ἡ δύοια ἀπὸ 1922 ὅτο μεγάλῃ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν προπολεμικήν.

Προσωρινῶς μὲ τὸ σταμάτημα τῶν συναλλαγῶν αὕτῃ δὲν παρουσιάζεται σήμερον μὲ ἐξαιρετικὴν δέξιητα, η ἀποκατάστασις ὅμως ἐνὸς κάποιου φυδμοῦ εἰς τὴν ἐσωτερικήν μας οἰκονομίαν καὶ η αὔξησις τοῦ τιμαρίθμου, ητις συνεχίζεται ἐντελῶς διὰ ἄλλους λόγους, θὰ ἐπιτεινῃ τὴν στενότητα (<sup>1</sup>).

Τὴν ἀνάγκην ἐξ ἄλλου μαῖς ἐλευθεριωτέρας πολιτικῆς κυκλοφοριακῆς ὑποδεικνύουν καὶ ὡς ἔνα ἀπὸ τὰ μέτρα διὰ τῶν ὁποίων θὰ μειωθῇ ἡ δεξύτης τῆς κρίσεως, ἀρκεῖ η ποιότης τῆς κυκλοφορίας νὰ είνει καλή καὶ νὰ ἔχῃ ἀντίκρυσμα ἐμπορικὰ γραμμάτια, τὰ δυοῖς δμως νὰ πληρώνωνται εἰς τὴν λήξιν των, καὶ δεῖ διαρκεῖν τὸν ἀνανεώνωνται. (Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμερικῆς ἐγκαταλειψάσης τὰς χρυσᾶς ἀλύσσεις είνει ἐνδεικτικόν).

<sup>4</sup> Η ἀνάγκη τῆς οεφλασίδὸν θὰ καταστῇ ἐντὸς δὲ λίγον προς αὐτικήν, διαν παρέλθῃ κάπως ἡ σημερινὴ οἰκονομικὴ ἀτονία ἡ διοία μᾶς κρύπτει τὴν στενότητα τῆς κυκλοφορίας. Τὰ κεφάλαια δὲ ποῦ θὰ ἀπαιτηθοῦν διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν ἐσωτερικῶς τῆς οἰκονομίας, θὰ εὐθουν ἀπὸ τὸ περιθώριον ποὺ θὰ δημιουργηθῇ καὶ ἐδημιουργήθη ἡδη μεταξὺ τιμαριθμού ἀνερχομένου καὶ παλαιοῦ ἐπιπέδου κυκλοφορίας εἰς τὸ διοίον ἥδη ευρισκόμεθα. <sup>5</sup> Αρκεῖ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν νὰ γίνεται μὲ μέτρον καὶ ἀναλογῶς τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν.

Τὸ ἀδύνατον σημεῖον αὐτῆς τῆς πολιτικῆς εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐνδεχόμενον νὰ μᾶς ἔφευγῃ τὸ συνάλλαγμα ὑψηλότερον· πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, τοῦ πιθανωτάτου, θὰ πρέπει νὰ μονοπωληθοῦν ἡ ἔστω νὰ παρακολουθήται αὐτηροῦ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μεγάλων εἰδῶν εἰσαγωγῆς καὶ νὰ ἔφαρμοσθῇ μία αὐστηρὸν πολιτικὴ ἀνταλλαγῶν ἐπεκτεινομένη εἰς τὸ δημόσιον χρέος καὶ τὴν ἔξοφλησιν τῶν ἐμπορικῶν ὁφειλῶν.

Αν δὲν συγκρατηθῇ τὸ δολλάριον ἢ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συγκρατηθῇ τότε τὰ πράγματα εἶνε δύσκολα. Ή ἐφαρμογὴ ὅμως τῆς οεφλασιόν, ὅπως τὴν ἀντιλαμβανόμεθα θὰ εἶνε τὸ **ἔτερον τμῆμα** ἐνὸς «δλου» ποὺ θὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ἴσοςύγιον λ]σμῶν, θὰ τρόφοδοτήσῃ διὰ πιστώσεων τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν κατὰ τρόπον μετρημένον πάντοτε, καὶ θὰ ἐπιδράσῃ καὶ εἰς τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τὰ ὅποια ἵνανοι τητικώτερον θὰ εἰσπράττουν.

‘Η σημερινή τακτική φορολογήσεως άκομη περισσότερον ένδος έθνικου εισοδήματος ήσχον υπό την έμεινε εἰς τὸ ὑψος τοῦ παλαιοῦ τοιούτου τῆς σταυρεροποίησεως, ἐνῶ τὸ χρυσοῦν δολλάριον εἶνε στὰς 180 δρ., ὁ τιμάριθμος ἀνέρχεται, καὶ τὰ ἡμερομίσθια εἶνε τὰ ἔδια, ἀποτελεῖ μίαν προσωρινὴν νόθον κατάστασιν, ἥ δοποία θὰ δημιουργήσῃ κοινωνικὰς ἀνωμαλίας εἰς τὸ μέλλον. Μὴ πλανώμεθα δὲ καὶ βγάζωμεν συμπεράσματα βάσει αὐτῆς τῆς νόθου καταστάσεως. ’Απὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἶνε προτιμώτερον κα-

1) Ιδε περὶ τῆς κυκλοφορίας Ε.Τ.Ε. Τσουνθεόδον ἀνακοινωσιν πρὸς Γεν. Συμβούλιον καὶ τὴν λαμπρὰν ἐτήσιαν ἔκθεσιν τοῦ.

τόπιν ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων αὐτὴν τὴν ἀναπροσαρμογῆν, ἡ δοπία θὰ γίνη μοιραίως ἄλλως τε καὶ μόνη της νὰ τὴν κάνω μεν συνειδητῶς καὶ ἐν πλήρει γνώσει τοῦ τι ζητοῦμεν.

Φυσικὰ εἰς μίαν τοιαύτην κίνησιν προσαρμογῆς καὶ αἱ μισθωταὶ ὑπηρεσίαι θ' ἀμείβωνται καλλίτερον καὶ διὰ τὸν λόγον ἐξ ἄλλου τῆς εὐδύνσεως τοῦ ὅγκου τῶν συναλλαγῶν. Δὲν βλέπομεν κατὰ τὶ εἶνε καλύτερον νὰ ἔχωμεν ἥ μᾶλλον νὰ νομίζωμεν ὅτι θὰ ἔχωμεν χαμηλότερον τιμαριθμον, ἀν περιορίζωμεν διαρκῶς τὴν κυκλοφορίαν (διότι καὶ ἡ αὐξησις τοῦ τιμαριθμον ἀποτελεῖ πραγματικὸν περιορισμόν), ἀπὸ τὴν ἀντίθετον τακτικὴν ἡ δοπία θὰ βάλῃ τελείαν καὶ παῦλαν εἰς τὸ δολλάριον τῶν 78 δοχ., καὶ θὰ ζητήσῃ τὴν νέαν ἵσορο πησιν εἰς τὸ δολλάριον τῶν 150—160 δοχ.

"Ἐνα πρᾶγμα τὸ δοπίον κάμει ἐντύπωσιν εἰς τὸν μελετῶντα τὰ κυκλοφοριακὰ εἰνε ἡ μικρὰ μάναλογία τῆς κυκλοφορίας ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑψος τοῦ προϋπολογισμοῦ. "Αν ἐνθυμούμεθα καλῶς δὲν ὑπάρχει τοιαύτη ἀπόστασις εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Φυσικὸν βέβαια καὶ ἡ ἀπορρόφησις δίς—τρὶς τῆς κυκλοφορίας ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμείον νὰ μὴ εἴνε κάτι ποὺ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγικότητος τῆς χώρας.

Μία γενναιοτέρα κυκλοφοριακὴ πολιτικὴ καὶ ἀφθονώτερα πιστωτικὰ μέσα παρὰ τῆς Ε.Τ.Ε. εἰς ἀναπροεξοφλήσεις θὰ ἐπιστρέψουν μίαν ταχυτέραν κινητοποίησιν τοῦ παγιωμένου ἐνεργητικοῦ τῶν Τραπεζῶν, ἀρκεῖ ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς τοιαύτης διευθυνομένης παραγωγικῆς ἀναπτύξεως νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς τὰ ἄκρα.

"Ισως δὲ νὰ μὴ ἡτο ἀσκοπος καὶ ἡ ἐκ τοῦ περιθωρίου αὐτοῦ χρησιμοποίησις μέρους τῶν διαθεσίμων διὰ τὴν ταχυτέραν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἐνδικτῶν παραγωγικῶν ἔργων ποὺ κοντεύει ἐξ ἄλλου διὰ ν' ἀποδοθῇ μία ὁρα ἀρχήτερα εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, ἔστω καὶ δι' ἐκτατικὴν καλλιέργειαν.

Δι' ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἐπαναλαμβάνομεν, βασικὴ προϋπόθεσις εἴνε ἡ συγκράτησις τοῦ συναλλάγματος εἰς σταθερὸν ὑψος πρᾶγμα ποῦ θὰ γίνη διὰ τῆς μονοπωλήσεως, ἡμιμονοπωλήσεως, ἡ παρακολουθήσεως τῆς εἰσαγωγῆς τῶν εἰδῶν ποὺ ἀντιπροσωπεύουν μεγάλα ποσά, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνταλλαγῶν καὶ τῆς πολιτικῆς τῆς συσχετίσεως τοῦ δημοσίου χρέους, μὲ τὴν πολιτικὴν τῶν προϊόντων, ἡτις ἀν ἐφαρμοσθῇ ὅπως τὴν ὀραματίσθησαν οἱ πρωτοπόροι αὐτῆς θὰ βοηθήσῃ καὶ συναλλαγματικῶς τὸν τόπον (διότι οἱ ὁμοιογιοῦχοι θὰ κατακρατοῦν τὸ 1]3 τῆς ἀξίας τῶν πωλουμένων διὰ τοῦ ὁργανισμοῦ των καπνοῦ καὶ θὰ ἐπιστρέψουν τὰ 2]3 τοῦ συναλλάγματος) καὶ θὰ βελτιώνῃ σιγά—σιγά τὴν ἐπικαταλλαγήν, ὅπως ἔγινε ἀπὸ τοῦ 1908 μὲ τὰ ἐμβάσματα καὶ τὴν ναυτιλίαν.

'Αλλὰ καὶ ἔνα ἄλλο πλεονέκτημα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς εἴνε ἡ σεισάχθεια τῶν χρεῶν ποὺ πιέζουν τοὺς ἀγρότας καὶ ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων, ποὺ θὺ τοὺς δώσῃ μεγαλυτέραν ἀγοραστικὴν δύναμιν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα. 'Ακόμη δὲ ἐν ὅχι μικρὸν εἴνε ὅτι καὶ ἡ μάναλογία τοῦ

προϋπολογισμοῦ ἀπέναντι τοῦ εἰσοδήματος **θὰ μειωθῇ**, γεγονὸς ὅχι ἀσήμαντον διότι τὸ ἐλευθερούμενον ποσὸν δι’ ἀποταμίευσιν ἢ δημιουργίαν ἐγκαταστάσεων θὰ εἴνε περισσότερον.

Ο κύκλος αὐτῶν τῶν ἀνιδράσεων αἱ ὁποῖαι θὰ τείνουν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν, ὅχι παθολογικῶς, τοῦ ὄγκου τῆς ἔγχωρίου παραγωγῆς θὰ πρέπει νὰ ὀλοληρωθῇ μὲ τὴν **μείωσιν τοῦ τόκου τῶν ἐμνηκῶν δανείων**, διὰ νὰ πέσῃ τὸ γενικώτερον ἐπίπεδον τοῦ τόκου ποὺ τὸ καθορίζουν καὶ τὸ διατυποῦν ἐν ‘Ἐλλάδι δύο πράγματα: τὰ **ἔξοδα** τῶν μεγάλων Τραπεζῶν, ὁ **ψηφιλὸς τόκος τῶν κρατικῶν δημολογιῶν** καὶ κατὰ τρίτον ἡ **σπάνις** τῶν κεφαλαίων.

Αν ἀντιμέτω: ἀκολουθήσωμεν τὴν ἀλλην πολιτικὴν τοῦ πτωχοπροδρομισμοῦ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἴνε νὰ φθάσωμεν πάλιν εἰς τὸ ἵδιον τέρμα μετὰ κοινωνικὰς ἀναστατώσεις, ἀνεργίαν, **χωρὶς ὅμως ἐνισχυούμενην** τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δοπίας οὖν ἥρκει **ἄλλοτε** ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, σήμερον ὅμως μόνη της ἀποδεικνύεται ἀπολύτως **ἄνεπαρκής**.

#### Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΒΑΣΙΣ

Τὰς δυνατότητας ἀναπτύξεως τῆς Βιομηχανίας ἔξειθέσαμεν ἥδη. Διὰ τὴν γεωργίαν ὀλαι αἱ ἔρευναι καὶ αἱ γνῶμαι τῶν εἰδικῶν (<sup>1</sup>) συμπίπτουν ὅτι ὅντως ὑπάρχει κάποιο περιύφωριον, τὸ ἵδιο καὶ διὰ τὴν κινητοροφίαν, ἡ ὁποία θαυμάσια μπορεῖ ν’ ἀναπτυχθῇ, καθὼς καὶ ἡ δενδροκαλλιέργεια. Άλλα καὶ μόνον τοῦ καπνοῦ ἡ ἀνάπτυξις εἴνε βεβαία ἀρκεῖ ν’ ὑπάρχῃ κατανάλωσις. Έκεῖνο ποὺ ἔλλειψε εἴνε **ἡ ἐνιαία πνοὴ** εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς κλάδους, οἱ ὁποῖοι μόνον τότε θὰ ἴδουν φῶς ἀν δργανωθοῦν δ καθεὶς ἴδιαιτέρως κατὰ τρόπουν ἐπιστημονικόν. Η γεωργικὴ προσπάθεια τῶν τελευταίων ἐτῶν συστηματικώτερον συνεχίζομένη δὲν εἴνε δυνατὸν **παρὰ ν’ ἀποδώσῃ** ἱκανοποιητικῶς.

Δὲν θέλομεν νὰ ὑπεισέλθωμεν εἰς τὴν κατάταξιν τῆς παραγωγικότητος τῶν διαφόρων κλάδων, διότι θὰ πέσωμεν εἰς ὑποθέσεις. Εἰδικαὶ ἔρευναι ὅμως εἴνε δυνατὸν νὰ καθορίσουν τὴν θέσιν ἐνδός ἑκάστου ἐν τῇ **ἱεραρχίᾳ διὰ ν’ ἀρχίσωμεν** ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρας παραγωγικότητας καὶ **rentability**.

Προτοῦ ὅμως τελειώσωμεν τὴν μακρὰν αὐτὴν ἀνασκόπησιν καὶ διερεύνησιν τῆς διαφρόσεως τῆς οἰκονομίας μας, νομίζομεν ὅρθιν νὰ διαμαρτυρηθῶμεν διὰ τὴν παραμέλησιν, τὴν ἀσύγγνωστον δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ἐνδὸς πλούτου τὸν ὁποῖον εἴδομεν νὰ εἴτε δ πρῶτος ποὺ ἔδωκε κάποιαν ὡθησιν εἰς τὴν ἐλληνικὴν οἰκονομίαν: **τοῦ μεταλλεύματος**.

Εἶνε τεχνικῶς ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ‘Ἐλλὰς ἐμπερικλείει μεταλλεύματα σημαντικά τα τα Βωβείτου, ἀργυρομεταλλευμάτων, (Μίλου) λευκολίθου, Σιδηροπυρίτου κλπ. εἰς ποιότητας καὶ ποσότητας ἐξαιρετικές. Ο παρημελημένος αὐτὸς πλούτος εἰς τὴν κρίσιμον καμπήν ποὺ διερχόμεθα πρέπει νὰ κληρθῇ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν γενικωτέραν ἀνορθωτικὴν προσπάθειαν.

## III. ΤΕΛΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Εἴμεθα βέβαιοί ὅτι, καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἴμεθα αἰσιόδοξοι, ἡ Ἑλληνικὴ κρατικὴ περιοχὴ περιέχει δυναμικότητας ἀναπτύξεως. Διὰ νὰ γίνουν δμῶς πρᾶξις ἀπαιτοῦνται καὶ ᾧ ν ὁ ω π ο ι ἵκανοὶ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον εἶνε ἡ μεγαλυτέρα δυσκολία. Ὁ δυσκίνητος, κρατικὸς δργανισμός, μὲ τὴν ἀναβλητικότητά του ἡ κοινοβουλευτικὴ νοοτροπία, αἱ ἀτελεύτητοι συζητήσεις, ἡ ἀβύσσια καὶ ἡ ἔλλειψις ἡθικοῦ θάρρους ποὺ τόσον σπάνια συναντᾶ κανείς, ἡ ἀντίδρασις τοῦ σκανδαλοθρούντος τύπου θὰ ἀποτελέσουν τὰ ἐμπόδια τὰ δποῖα θὰ πρέπει νὰ ὑπερπηδηθοῦν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ εντυχὲς τέρμα.

Πρὸ χρόνων ὁ μακαρίτης Ρέπουλης ἐτελείωνε μίαν συνέντευξιν λέγω ὅτι ἔκεινα ποὺ μᾶς λείπουν δὲν εἶνε «τὰ κεφάλαια ἀλλὰ τὰ κεφάλια». Ἰσως νὰ μὴ ἔχῃ καὶ σήμερον ἄδικον, παρ' ὅλον ὅτι δὲν θὰ πρέπη νὰ ὑποτιμήσῃ κανεὶς ὅλας τὰς προσπαθείας τῆς τελευταίας δεκαετίας, αἱ δποῖαι ἔγιναν μέσα εἰς τὴν ἀντίδρασιν καὶ τὸν μισονεῖσμὸν τῆς γραφειοκρατίας καὶ τῶν συμφερόντων ὠρισμένων ἰσχυρῶν.

BIBLIOGRAPHY

ANALYSIS



1) Ιδε τελευταίαν ἔρευναν «Ἐργασίας» καὶ γνωμοδοτήσεις των πρὸς 'Αν. Οίκον. Συμβούλιον.

## ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίς

'. Αντὶ προλόγου . . . . .	.
<b>ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ μέχρι τοῦ συμβιβασμοῦ τοῦ 1898.</b>	
I. Αἱ οἰκονομικαὶ κρίσεις . . . . .	5
II. Αἱ Ἑλληνικαὶ κρίσεις καὶ ἡ οἰκονομία μέχρι τοῦ συμβιβασμοῦ τοῦ 1898 . . . . .	7
Εἰδικώτερον:	
α) Ἡ συναλλαγματικὴ κατάστασις . . . . .	12
β) Ἡ σταφιδικὴ κρίσις . . . . .	13
γ) Ἡ πτώχευσις . . . . .	15
<b>ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων</b>	
I. Ἐξέλιξις τῆς Structure τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας . . . . .	.
α) Ἡ κίνησις ἐμπορίου μέχρι τοῦ 1913 . . . . .	16
β) Τὰ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν καὶ ἡ μετανάστευσις .	18
γ) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ναυτιλίας . . . . .	19
II. Δημοσιονομικὴ καὶ Συναλλαγματικὴ θέσις	
α) Δημοσιονομικὴ κατάστασις 1898—1913 . . . . .	20
β) Ἡ συναλλ. καὶ νομισματικὴ βελτίωσις (ν. ΓΧΜΒ κλπ.)	21
γ) Ἡ ἐξέλιξις ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἀπὸ τοῦ 1880—1912.	23
<b>ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς</b> (δεκαετία 1913—22)	
I. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς διαρθρώσεως . . . . .	.
α) Ἐπέκτασις ὁρίων Κράτους-Καπνὸς-ἀνάπτ. ἐμπορίου .	25
β) Κίνησις ἐμβασμάτων . . . . .	28
γ) > Ναυτιλίας-πολεμικὰ κέρδη . . . . .	29
δ) Συναλλαγματικὴ δημόσια οἰκονομικά—νόμισμα—δανεισμὸς ἔξωτερικοῦ . . . . .	30
II. α) Ἐξέλιξις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν . . . . .	36
β) Συμπεράσματα μέχρι τοῦ 1922 καὶ συγκρίσεις . . . . .	37
<b>ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ μέχρι τοῦ 1932 (δεκαετία 1923-32)</b>	
I. Ἡ παραγγώρισις τῆς ἀλλαγῆς τῆς οἰκονομικῆς διαρθρώσεως μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν . . . . .	40
II. Ἡ Διεθνὴς οἰκονομικὴ ζωὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ιδίως μέχρι τοῦ 1929 . . . . .	41
Εἰδικώτερον:	
α) Τὰ Ἑλληνικὰ δημόσια οἰκονομικὰ καὶ αἱ προσφυγικαὶ δαπάναι . . . . .	48
β) Τὸ Δημόσιον χρέος μέχρι τοῦ 1926 (πρὸ σταθεροποιήσεως)	49
γ) Ἡ συναλλαγματικὴ κατίστασις μέχρι τῆς σταθεροποιήσας καὶ συγκρίσεις κυκλοφορίας—τιμαρίθμον—Δ. Χρέους—Προϋπολογ.—τόκου κλπ. τῶν ἐτῶν 1914-22	50
δ) Κίνησις ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ συγκρίσεις ἐτῶν 1914—1922 καὶ 1928 . . . . .	53



## ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

### I. Ἡ Παγκόσμιος κρίσις καὶ ἡ Ἑλλὰς—ἀνάλυσις αἰτίων.

α) Ἡ Παγκόσμιος οἰκονομικὴ διάρρηχρωσις.—Γενικὴ ἀνασκόπησις τῶν κρίσεων καὶ ἀντιδράσεων ἐν τῇ Καπιταλιστικῇ Οἰκονομίᾳ . . . . .

β) Ἡ Ἑλληνικὴ σύνθεσις—αἱ βασικαὶ μεταβολαὶ τῆς Structure καὶ ἡ δραγανικὴ ἀδυναμία προσαρμογῆς (ὑπερπληθυσμὸς—φύσις ἔξαγωγῆς—πεπερασμένη βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις—ἔλλειψις κεφαλαίων—μείωσις ἐμβασμάτων—κρίσις ναυτιλίας—μετανάστευσις . . . . .

### II. Ο κύκλος τῶν ἀντιδράσεων διὰ τὴν προσαρμογήν . . . . .

## ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ. Τὸ συγκρότημα τῶν ἀντιδράσεων

### I. Ἀντιδράσεις Ἰησοῦς κατηγορίας (παραγωγῆς)

A') Ἀποκατάστασις προσφύγων . . . . .	64
B') Βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις . . . . .	65
Γ') Ἐμπορικὴ κίνησις. . . . .	66
Γ') Γεωργικὴ πρόδοδος-σίτος-καπνὸς-σταφίς-κτηνοτροφία.	68
Ε') Παραγωγικὰ ἔργα . . . . .	71

### II. Ἀντιδράσεις Σας κατηγορίας (πίστεως)

A') Σταθεροποίησις-κριτικὴ συνθέσεως ἐνεργητικοῦ Ἐκδικῆς Τραπέζης . . . . .	73
B') Κοιτικὴ πολιτικῆς προεξοφλητικοῦ τόκου . . . . .	79
Γ') Κίνησις ἰσοζυγίου λ)σμῶν μετὰ τὴν σταθεροποίησιν .	

### III. Διανειακὴ πολιτικὴ—χρέωσις—ροδολ. ἐπιβάρυνσις

A') Χρέωσις Χώρας. . . . .	82
B') Συναφθέντα ἔξωτ. Δημ. δάνεια ἀπὸ 1922-31 . . . . .	83
Γ') Φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις-συγκρίσεις καὶ δημόσια ἔσοδα ἐν σχέσει πρὸς ἔθνικὸν εἰσόδημα . . . . .	84
Δ') Τιμάριθμοι ἀκριβείας ζωῆς καὶ ἐργατικ. ἡμερομισθίων	85

## ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ. ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

### I. Ἡ πτώχευσις τοῦ 1932 καὶ ἡ σημερινὴ θέσις . . . . .

### II. Αἱ κατευθύνσεις μιᾶς νέας προσαρμογῆς . . . . .

A') Ἡ ἴσχυροποίησις τῆς Ἐξωτερικῆς βάσεως	
α) Νόμισμα—ἰσοζύγιον πληρωμῶν . . . . .	91
β) Πρός νέαν Ἐμπορικὴν πολιτικήν . . . . .	93
γ) Δημόσιον χρέος—ἐμπορικὰ χρέη . . . . .	95
δ) Μετανάστευσις . . . . .	96

B') Ἐσωτερικὴ βάσις	
α) Τράπεζαι—πίστις . . . . .	97
β) Κυκλοφοριακὴ πολιτική . . . . .	98
(ἡ ἀνάγκη τῆς οεφλασιὸν—λόγοι δικαιολογοῦντες αὐτήν).	

### Γ') Παραγωγικὴ βάσις

Δυνατότητες ἀναπτύξεως παραγωγικῆς βάσεως . . . . .

### III. Συμπέρασμα . . . . .

54

59

63

64

65

66

68

71

73

79

82

83

84

85

87

89

91

93

95

96

97

98

100

102



